

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

2284.193

Harvard College Library

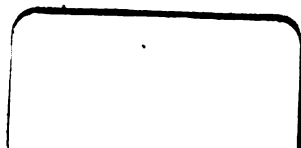

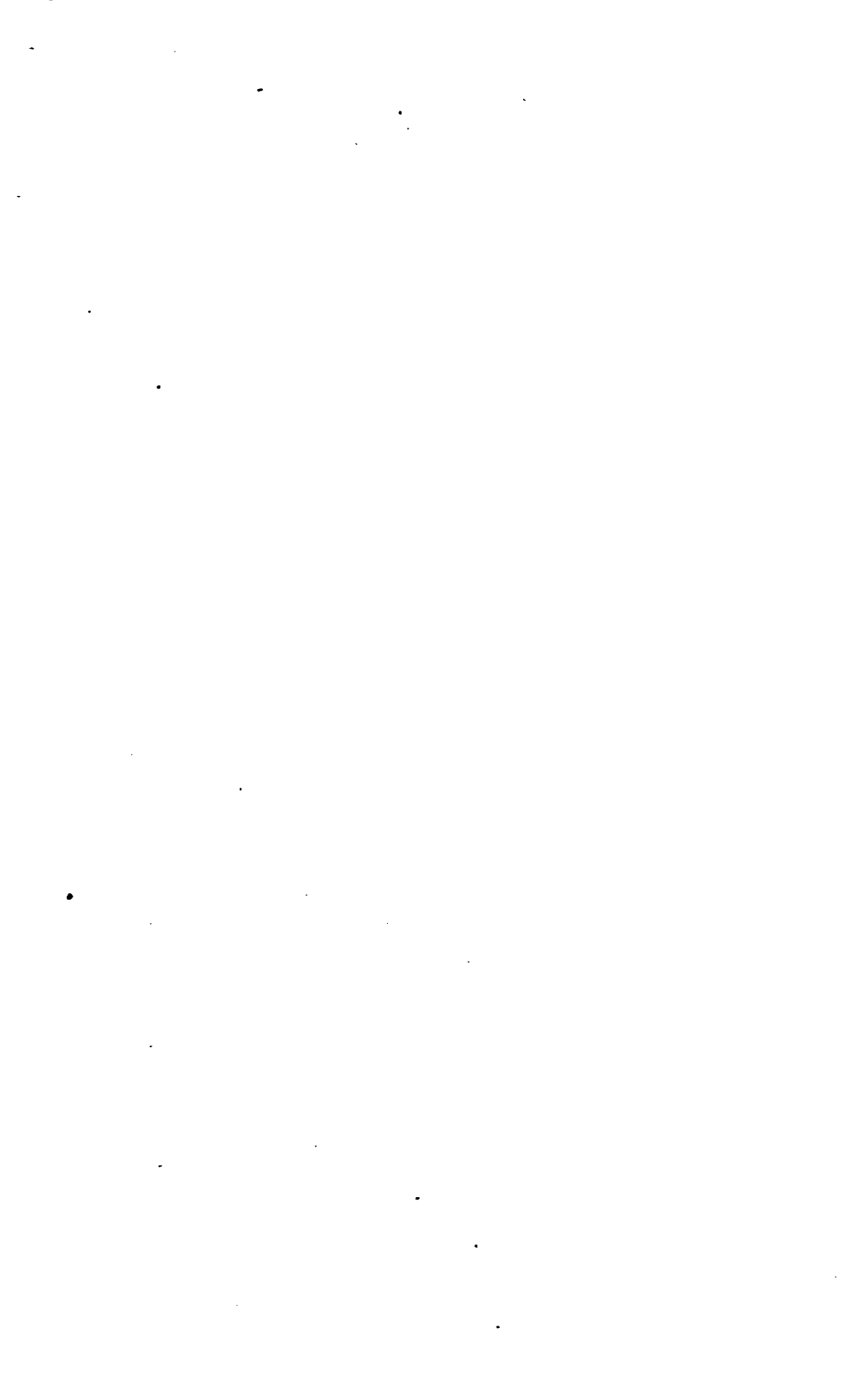
BOUGHT WITH INCOME

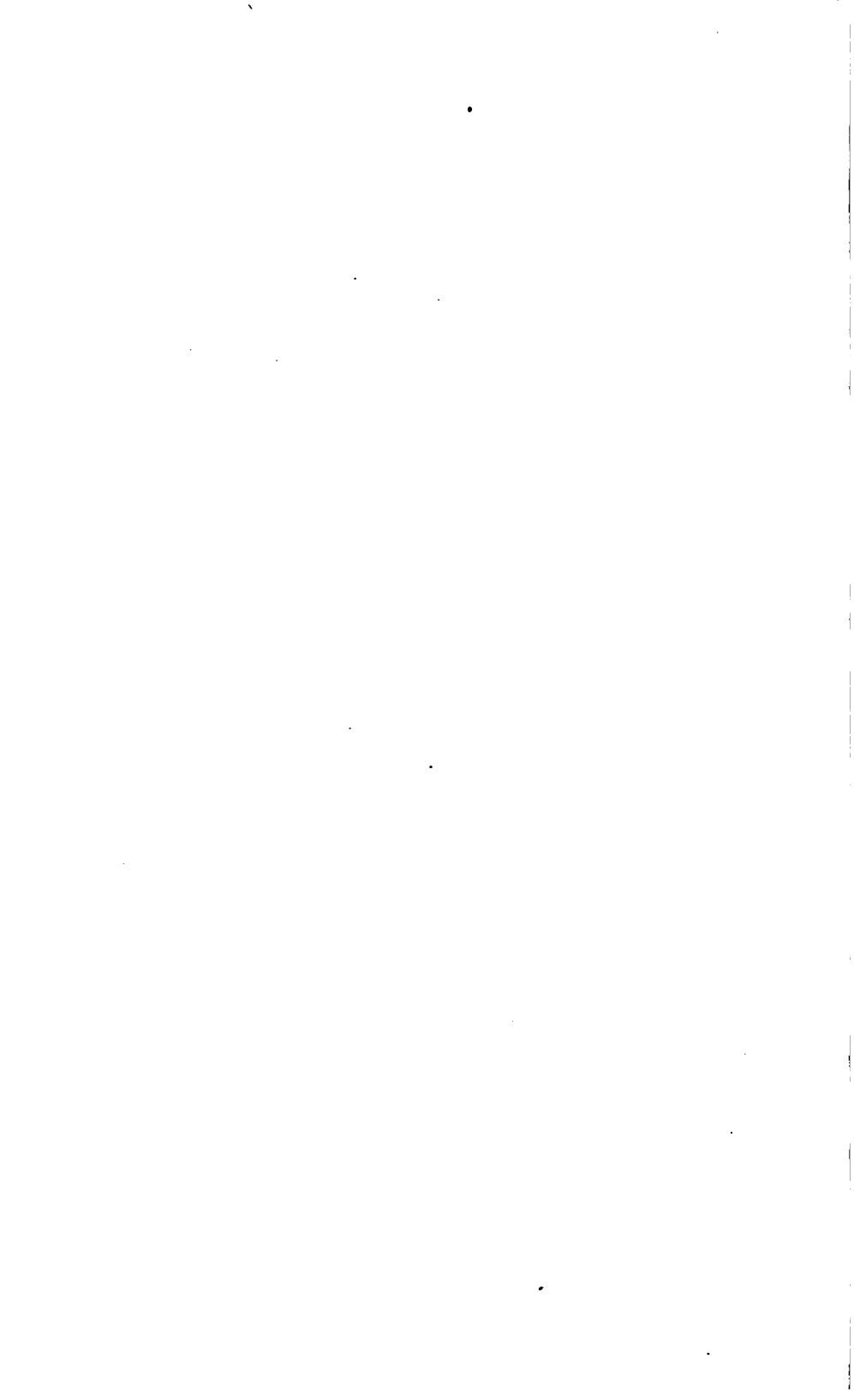
FROM THE BEQUEST OF

**HENRY LILLIE PIERCE
OF BOSTON**

**UNDER A VOTE OF THE PRESIDENT AND FELLOWS
OCTOBER 24, 1898**

GAJÖSCH-NEDERLANDSCH
WOORDENBOEK

MET

NEDERLANDSCH-GAJÖSCH REGISTER

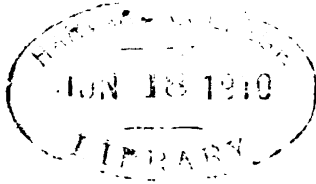
DOOR

DR. G. A. J. HAZEU

~~~~~  
UITGEGEVEN OP LAST DER REGEERING.  
~~~~~

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1907.

2274.193
3

Pierce fund

VOORBERICHT.

De Gajō's, hun land en hunne taal, waren tot vóór korten tijd nagenoeg onopgemerkt gebleven: van hun land wist men weinig, en dat weinige was nog zeer onbetrouwbaar, hunne taal was volslagen onbekend. In de eerste jaren dezer eeuw is plotseling in dien toestand verandering gekomen, en dat is in de eerste plaats te danken aan het initiatief en den pioniersarbeid van Dr. SNOUCK HURGRONJE.

't Is nu ongeveer zeven jaar geleden, dat deze geleerde in Peureumeuë (Boven-Meulaböh) kennis maakte met een zeer intelligenten en goed Atjèsch sprekenden Gajō, den straks nog nader te noemen Njaq Poetéh. Van dezen jongen man leerde hij de Gajösche taal, en daarmee was de mogelijkheid geopend tot gedachtenwisseling ook met andere Gajōs, die zich niet zoo gemakkelijk in het Atjèsch uitdrukten. Van elke gelegenheid om in de Kustlanden van Atjèh aanwezige Gajō's te ondervragen werd gebruik gemaakt, en het resultaat was een snel aangroeiend materiaal aan geographische, ethnografische en taalkundige gegevens betreffende het zoo lange jaren verwaarloosde Gajöland.

Reeds in 1902 verscheen in de „Notulen” van het Bataviaasch Genootschap een door Dr. SNOUCK HURGRONJE bewerkte „Inventaris van voorwerpen, verzameld in de Gajölanden gedurende de excursie onder Majoor VAN DAALEN in 1901”, welke een aantal Gajösche namen van gebruiksvoorwerpen, technische termen enz. bevatte, in 1903 gevolgd door zijne „Aanteekeningen bij de lijst van voorwerpen uit de Gajölanden, bijeengebracht door den Officier van Gezondheid L. H. LEBBE” (Notulen Bataviaasch Genootschap 1903). Van zuiver taalkundigen aard was Dr. SNOUCK HURGRONJE's bijdrage in het „Kern-Album” (1903), getiteld „De blauwe Prinses in het Gajömeer”, waarin voor het eerst een stukje Gajösch proza, de „Kěkōbōrōn ni Pětěri Idjō” werd afgedrukt, voorzien van eene Nederlandsche vertaling en verduidelijkt door een schat van grammaticale en lexicografische aanteekeningen.

Nadat nog in hetzelfde jaar 1903 „Het Gajöland en zijne bewoners” verschenen was, welk ethnographisch werk ook veel lexicographisch materiaal bevatte, kwam de wenschelijk-

heid ter sprake, dat de reeds bijeengebrachte taalkundige gegevens mochten worden uitgebreid en gerangschikt, ten einde de Gajōsche taal ook voor anderen toegankelijk te maken. Juist toen was de gelegenheid daartoe bijzonder gunstig, omdat twee Gajō's, de boven reeds vermelde N j a q P o e t é h en A m a - n - R a t o e s (beiden in „Het Gajōland en zijne bewoners” genoemd en afgebeeld) te Batavia aanwezig en door Dr. SNOUCK HURGRONJE reeds min of meer er op waren afgericht om inlichtingen aangaande hunne taal te verstrekken.

Op voorstel van Dr. SNOUCK HURGRONJE nam ik op mij, met hulp dezer lieden een Gajōsch-Nederlandsch Woordenboek samen te stellen. Behalve dit levend materiaal werd ter mijner beschikking gesteld een bundel bevattende eenige door genoemden geleerde uit den mond van verschillende Gajō's opgeteekende verhalen (k ě k ö b ö r ö n), terwijl natuurlijk allereerst van de reeds gepubliceerde gegevens een dankbaar gebruik werd gemaakt.

't Spreekt vanzelf, dat een op deze wijze, ver van het land waar de taal gesproken wordt, samengesteld woordenboek allermint op volledigheid zal kunnen bogen, en ook in andere opzichten gebrekkig zal wezen. Maar wel kon er naar gestreefd worden, het bijeenverzamelde materiaal zooveel mogelijk dadelijk practisch bruikbaar te maken. Met dat doel is van verreweg de meeste der opgegeven stamwoorden en afleidingen het gebruik in korte volzinnen verduidelijkt, waaruit tevens het idioom der taal eenigszins kan gekend worden. Die voorbeelden, grootendeels aan mijne Gajōsche helpers ontleend, vergunnen bovendien een blik in het intieme leven der Gajō's, hunne levenswijze en de sfeer waarin hun denken en voelen zich beweegt.

Uit het medegedeelde bleek reeds dat het Dr. SNOUCK HURGRONJE was, die door zijne voorafgaande werkzaamheid de totstandkoming van dit Woordenboek voorbereidde en mogelijk maakte. Maar ook aan de samenstelling zelf heeft hij een werkzaam aandeel gehad, door den veelzijdigen raad en steun, welke hij tijdens de bewerking voortdurend mij verleende. En eindelijk mag niet onvermeld blijven, dat hij de moeite heeft genomen na de voltooiing het geheele handschrift door te lezen, waarbij menige verbetering aangebracht en niet weinige lacunes aangevuld werden.

Is het mij een behoefte, Dr. SNOUCK HURGRONJE voor dit alles mijn diepgevoelde erkentelijkheid, mijn hartelijken dank te betuigen, ik kan niet nalaten daarna een woord van waardeering te wijden aan mijn beide Gajōsche helpers, N j a q

v

Poetéh en Ama-n-Ratoes, voor het, dikwijls op zware proef gesteld, onuitputtelijk geduld, waarmede zij dag aan dag den samensteller inlichtten omtrent de eigenaardigheden hunner taal, eene taak, die ook van hen nadenken en tact vereischte. Hunne nooit-verflauwde belangstelling in het werk, voor welks totstandkoming zij onmisbaar waren, verdient hier met lof vermeld te worden.

Weltevreden, 29 November 1907.

G. A. J. HAZEU.

TOELICHTING.

Aangezien eene Gajösche Spraakkunst nog niet verschenen is, schijnt het wenschelijk hier betreffende enkele hoofdpunten van de Gajösche grammatica eenige zeer beknopte mededeelingen te doen, welke voor den gebruiker van het Woordenboek onontbeerlijk zijn.

Dialecten. De Gajō's zelf onderscheiden twee hoofddialecten van hunne taal, nl. dat van de *Laut*, waartoe zij in dit geval ook de *Döröt* rekenen, en dat van *Gajō-Loeös*, waartoe tot op zekere hoogte ook *Sěrbödjadı* behoort. Deze beide hoofddialecten zijn in het Woordenboek respectievelijk aangeduid door L en G L.

In het Meergebied zelf onderscheidt men nog de *Basa Böbasan*, het dialect der — waarschijnlijk van geïmmigreerde *Karō-Bataks* afstammende — bewoners van kampoeng *Böbasan* en de vandaar uitgegane nederzettingen westelijk van het Meer. De taal van het ethnografisch tot *Gajō-Loeös* behorende *Tampoer* genaamde kampoengcomplex vertoont eenige eigenaardigheden, die oorzaak zijn dat men wel eens van *Basa Tampoer* spreekt, en in *Sěrbödjadı* wordt eene min of meer gemengde taal gesproken, waarin vele Maleische woorden zijn gedrongen. De taal van *Sěrbödjadı* en van *Tampoer* wordt door de overige Gajō's eenigszins minachtend „doesoen”, dorpsch, onbeschaafd genoemd.

Klanken en spelling. Het Gajösche klankstelsel omvat de volgende klanken:

Medeklinkers: k, ʔ (hamzah), g, ng; tj, dj, nj; t, d, n; p, b, m; r, l; j, w; s en h.

Klinkers: a, ö, i, é, è, oe, õ, ò en ê.

Tweeklanken: ai of (meestal) öi, en au.

De **k** is in L als sluitersluit onvolledig, welke „opgeslokte” *k* men wel door *g* pleegt weer te geven. In het Wdbk. is dat niet geschied, dus geschreven *anak*, hoewel *anaq* uitgesproken wordt. In G L wordt de sluit- *k* tot hamzah, welke hamzah blijft wanneer er een met een klinker aanvangend

suffix of enclitisch woordje op volgt. Ook in deze gevallen wordt door ons gemakshalve *k* geschreven, dus *an ak* en *an aké*, hoewel in G L uitgesproken als *ana^s* en *ana^sé*.

Hamzah wordt door ons alleen daar aangeduid, waar ze in beide dialecten voorkomt, bv. *ō a^s*, *ma'a p*, *rě p a' i*.

De zeldzaam voorkomende **genasaleerde hamzah** wordt voorgesteld door *ġ*, bv. *pa ġ è*.

De **g** klinkt als de Fransche *g*.

De **tj** en de **dj** worden uitgesproken als de Malcische.

De **t** klinkt als in 't Nederlandsch.

De **d** klinkt iets fijner en zachter dan onze *d*.

De **p** als in 't Nederlandsch.

De **b** klinkt nog wat zachter dan onze *b*.

De **neusklanken ng, nj, n** en **m** hebben eenige eigenschappen gemeen.

Ten eerste oefenen zij soms eene nasaleerende werking uit op de volgende vocalen, bv. *majò* en *najò* van *ajō*.

2°. Combinatie's van een nasaal + harde of zachte klemletter of *s* zijn zeer gewoon. Die klankverbindingen worden als één enkele klank uitgesproken, aan 't begin van een woord — óók na een op een consonant eindigend praefix — soms met een voorslag *ġ*, bv. *mpoes* of *ġmpoes*, *ntjara* of *ġntjara*, *ntòng* of *ġntòng*, *měñmbah* uit *měñ + mbah*, *měñndöp* uit *měñ + ndöp*, *nsèn* of *ġnsèn*; *bingki*, *kantjit*, *běntat*, *ġmpèt* (uitgesproken *bi-ngki*, *ka-ntjit*, *bě-ntat*, *ġ-mpèt*).

In de verbindingen van nasaal + zachte klemletter (*ngg*, *ndj*, *nd* en *mb*) worden de *g*, *dj*, *d* en *m* dikwijls zóó week uitgesproken, dat in vele gevallen niet is uit te maken of de muta al dan niet aanwezig is, bv. *ngö* of *nggö*, *ngi* of *nggi*, *loeni* of *loendi*, *möndjö* of *mönjö*, *koendjoer* of *koenjoer*, *těnik* of *těndik*, *mbis* of *mis*, *tömöt* of *tömböt*. Bij *koendö* (*koenö*) heeft de taal in sommige afleidingen verschil in beteekenis gehecht aan de wisselvormen.

3°. Wanneer een op *ng*, *n* of *m* uitgaand woord onmiddellijk gevolgd wordt door een met een klinker aanvangend suffix of nauw met het voorafgaande verbonden woordje, zoodat dus de neusklank tusschen twee vocalen komt te staan, wordt in de uitspraak dikwijls vóór dien neusklank de daarmede corresponderende zachte klemletter (dus respectievelijk *g*, *d* of *b*) gehoord. Vooral de *d* is in die gevallen bijna altijd zeer duidelijk hoorbaar, de *g* en *b* minder frequent en minder duidelijk. Bv. *aranggé* naast *arangé* uit *arang + é*; *itoendoe nggé* naast *itoendoe ngé* uit *i + toendoeng + é*; *koeoeroebmön*

of *koeoeroemön* uit *koe + oeroem + ön*; doch nagenoeg altijd *bödödné* (zeer zelden *bödöné*) uit *bödön + é*; *bödödn ö* uit *bödön + ö*; *ikërdjödñ ama* uit *i + kërdjön ama*; *ipadné* uit *i + pan + é*; *silödna* uit *silön + a*; *södñé* uit *sön + é*; *i wadn oemah* uit *i wan* (uit *wahön*) *oemah*; *tëngkoeödné* uit *tëngkoe + ö + né* (uit *hné*). In sommige woorden, die dikwijls met de bedoelde invoeging van *d* gebezigd werden, is men die *d* als tot het woord behoorende gaan beschouwen, zoodat men ze ook uitspreekt daar, waar dit woord door een met consonant aanvangend woord of suffix werd gevolgd. Zoo zegt men bv. *bédn moe*, *bédntö* enz. naar analogie van *bédné* (zie Wdbk. s. *bèh*); *rōadn moe* naar analogie van *rōadné* enz.

Over de neusklinken als verbindingsletters en de aanhechting van het nasaalpraefix zie men het Wdbk. sub *m*, *më* II, *n*, *ng* en *nj*.

De *l* is fijner dan onze *l*; zij wordt gevormd door drukking met de punt der tong tegen de wortels der boventanden.

De *r* is llinguaal.

l en *r* kunnen gemakkelijk met andere consonanten in verbinding treden, daarmede klankcombinatie's vormen. Bijzonder frequent zijn de combinatie's *kl*, *gl*, *pl*, *bl*, *kr*, *gr*, *pr*, *br*, *tr*, *dr*, doch ook *tjl*, *djl*, *tl*, *dl*, *sl*, *sr*, *djr*, komen voor. Dikwijls evenwel wordt tusschen beide klanken een *ë* gehoord. Het schijnt niet mogelijk een regel aan te geven, in welke gevallen wel, in welke niet een *ë* gehoord wordt. In 't algemeen komen naar 't schijnt de genoemde klankcombinatie's, zonder tusschengevoegde *ë* dus, in 't Gajōsch meer voor dan bv. op Java. Bij het opzoeken in 't Wdbk. dient hiermede rekening gehouden te worden. Zoo schreven wij *glan g*, doch *bëroes*.

Eene andere eigenaardigheid van de *l* en de *r* is, dat zij een lettergreep midden in een woord, dus meestal de voorlaatste, kunnen sluiten; doch ook dan wordt dikwijls, zonder dat daarvoor een bepaalde regel is aan te geven, een *ë* ingevoegd, bv. *bëltëk*, *bërtih*, doch *gërëtoel* (zelden *gërtoel* uitgesproken), *gërëdak* enz.

De *j* en de *w* zijn semivocalen, evenals de Javaansche *j* en *w*. Waar deze klanken in 't midden der woorden — tegenwoordig althans — eenvoudig als overgangsklanken dienst doen, zijn ze niet geschreven, bv. *tōa* (uitgespr. *tōwa*). *ioeng* (uitgespr. *ijoeng*). In die gevallen, waarin on-

zekerheid heerschte of de *j* en *w* al dan niet overgangsklanken waren, werden beide spellingen opgenomen, bv. i ò k en j ò k, i o e p en j o e p, ò é of ò w é en w é.

De *s* wordt een weinig tusschen de tanden, ietwat lispelend, uitgesproken.

De *h* stelt denzelfden consonant voor als in onze taal, maar wordt ook aan 't eind van een syllabe duidelijk hoorbaar uitgesproken.

Aan 't begin der woorden wisselt de *h* dikwijls met hamzah af, bv. hadji en adji, harap en arap.

Tusschen twee klinkers verdwijnt de *h* wel eens, doch lang niet altijd. Bv. taan of tan uit tahan; ò san uit ò sah + an, mbèn uit mbèh + ön, soenggoe(d)n è uit soenggoeh + (ö)n + é.

Somtijds is de *h* uit *s* ontstaan of wisselt daarmee af, bv. sō en hō, asal en ahal.

Nasaal is de *h* in enkele klankabootsende woorden.

De *a* klinkt in open en gesloten lettergrepen als bij ons. In sommige woorden hoort men een dubbele, gerekte *a*, weergegeven door *aa*, welke ontstond door het verdwijnen van een medeklinker (*h*, *w*, of *ng*), bv. paan naast pan. cf. pangan; taan naast tån, cf. tahan; saah naast sah, cf. sawah.

De klank der *ö* gelijkt veel op de Deutsche *ö* in hören, göttlich, doch zweemt altijd iets meer naar de *a*. Men spreekt de Gajōsche *ö* het zuiverst uit door den mond zoo dicht te houden alsof men een Deutsche *ö* wilde uitspreken, en dan te trachten eene *a* voort te brengen. Deze *ö*-klank schijnt zoowel in open als in gesloten syllaben steeds uit *a* ontstaan te zijn, en wisselt daarmee in vele woorden niet alleen dialectisch, maar zelfs individueel af. Dit geldt voor de laatste syllabe van een grondwoord, onverschillig of die open dan wel gesloten is, en voor de voorlaatste, indien ook de laatste den *ö*-klank heeft. Naast eenige woorden wier *a* nooit als *ö* wordt uitgesproken (bv. ama, awal, rawan, mata, njanja, gëral) staan een groot aantal andere waarin men altijd den *ö*-klank hoort (in ö, söböp, wöt, ödöp), terwijl sommige zoowel met den *a*- als met den *ö*-klank uitgesproken worden (bv. böön en banan, bërat en bëröt). Vaste regels daarvoor werden niet gevonden; slechts kan worden opgemerkt, dat vóór *h* en *k* de *ö*-klank nooit wordt gehoord.

De *i* klinkt als onze *ie* in Ned. zie, ziet.

De *é* ongeveer als in zee, meet.

De *è* als in Fr. père, en Ned. pet.

De *oe* als in koe, boer.

De *ō* als in zoo, boot.

De *ò* als in Fr. vòler en Ned. zot.

In een gesloten laatste lettergreep en in een open, of slechts door een neusklank los gesloten, voorlaatste lettergreep — indien de laatste gesloten is en ook een dezer vocalen heeft — worden oorspronkelijke *oe* en *i* meestal zóó uitgesproken, dat men niet *oe* en *i*, doch *ō* en *é* of eigenlijk een tusschen *i* en *é* of *oe* en *ō* zwevendend, eenigszins twijfelachtigen klank meent te hooren, ongeveer als de geaffecteerd-fijn uitgesproken Ned. *ee* in leed en Ned. *oo* in boot.

In eenige dezer woorden schijnt een meer volle, volkomen *é* of *ō* te worden aangetroffen, maar in vele gevallen is het onmogelijk dit uit te maken, en schijnt ook inderdaad individueel verschil van uitspraak te bestaan. Vaste regels dien-aangaande werden niet gevonden. Aangezien evenwel in verreweg de meeste dezer gevallen vergelijking met verwante talen de *i* en *oe* als de oorspronkelijke vocalen aanwees, hebben wij als regel aangenomen hier *i* en *oe* te schrijven, en alleen daar *é* en *ō* gespeld, waar volgens de thans geldende taalregels duidelijk bleek dat de *é* uit *i* + *a* (*ō*), de *ō* uit *oe* + *a* (*ō*) ontstaan was, wat vooral in afleidingen met het suffix *-ōn* (*-an*) het geval is. Bovendien scheen in enkele weinige woorden de uitspraak met volkomen *é* of *ō* zóózeer te praedomineeren, dat wij meenden deze ook in 't schrift niet te kunnen verwaarloozen, bv. *kōl*, *blōh*, *dés*, doch zelfs hier is eene andere opvatting niet uitgesloten.

Wij schrijven derhalve: *apit*, *bētih*, *pikir*, *itjing*, *soendil*, *iloepōn*, *daboeh*, *oeloeng*, *toejoch*, *oelih*, *timpoeh* enz., hoewel de spelling *apét*, *bētéh*, *pékér*, *étjéng*, *sōndél*, *élōpōn*, *dabōh*, *ōlōng*, *tōjōh*, *ōléh*, *témpōh* evenzeer verdedigbaar zou zijn.

Daarentegen: *iprén* uit *i-pri* + *ōn* (*-an*), *dirén* uit *diri* + *ōn*, *italōn* uit *i-taloe* + *ōn* enz.

De *é* en *ō* in open lettergrepen (nl. in de laatste en in de voorlaatste indien ook de laatste open is en *é* of *ō* heeft) wisselen dikwijls af met *è* en *ò*, in 't bijzonder onder invloed van een neusklank, echter meer in G L dan in L. Bv. *béké* of *bèkè*, *mané* naast *manè*, *béwédné* en *bèwèdné*, *kòrò* naast 't meer gewone *kōrō*, *djògò* naast *djōgō*, *najò* en *majò* afgeleid van *ajō*.

De *ě* is de bekende *pěpět* van het Javaansch, en klinkt als de *e* in ons begin. Een syllabe met *ě* is nooit geaccentueerd. Vóór aan een met nasaal + klemletter of *s* (zie boven onder de neusklinken) beginnend woord wordt wel een *ě* uitgesproken als een lichte voorslag om de uitspraak dier consonanten-combinatie te vergemakkelijken, bv. *ěmpoes* naast *mpoes*. Eenlettergrepige stamwoorden worden dikwijls door een voorslag *ě* tweelettergrepig gemaakt, alvorens zij het nasale praefix vóór zich nemen, bv. *měňśah* van *sah*, zie Wdbk. sub *mě* II. Voor een *w* gaat die *ě* dan wel in *oe*, vóór een *j* in *i* over, bv. *měnoewöt* van *wöt*, *měnjoep* van *joep*.

De *ě* van de praefixen *mě-* en *pě-* verdwijnt in den regel voor een met een vocaal aanvangend woord, doch somtijds wordt ze wel tot *oe* versterkt, of handhaaft zich, in welk laatste geval wel eens een hamzah na de *ě* gehoord wordt, bv. *mě + akal* kan worden *makal*, *moeakal* en *měakal* (eigenlijk *měśakal*). Somtijds is de *ě* verdoft uit *ö*, bv. *kěběta* uit (i) *köběta*.

Dat in het Gajōsch dikwijls twee medeklinkers direct op elkaar volgen, welke op Java door een *ě* gescheiden worden, werd boven reeds opgemerkt (zie onder *l*, *r*).

De tweeklanken *ai*, meestal *öi*, en *au* worden zeer kort en scherp uitgesproken, bv. *nöik*, *töi*, *bau*, *saut*.

Overigens dient opgemerkt, dat de Gajō's met groote gemakkelijheid twee of drie, ja zelfs vier, opeenvolgende vocalen kunnen uitspreken, bv. *iröaié* (hij maakt het tot twee) van *röa*, *itiröié* van *tirö*.

Klemtoon. Als algemeenen regel kan men aannemen, dat de klemtoon ligt in meerlettergrepige woorden op de voorlaatste syllabe, tenzij deze een *ě* tot klinker heeft, bv. *anak*, *abang*, *inö*, *körö*, *pantak*, doch *běnjět*, *běndoeng*, *sěloek*, *tědoeh*. Heeft niet alleen de voorlaatste, doch ook de derde van achteren een *ě*, dan krijgt deze syllabe een zwak bijaccent, bv. *sěděkah*, *sělěnsoeng*, waarin het accent valt op *kah* en *nsoeng* doch in beide woorden de syllabe *sě* een zwak bijaccent heeft.

In afleidingen behoudt het grondwoord zijn eigen klemtoon, bv. *kěbajakan*, *rěringkölön*, *ianggòdné*, *pěmarén*, *itiröié*, *ikělandjangié*.

Woordvorming. In het Woordenboek zijn alleen de stamwoorden opgenomen, voorzoover die stammen uit de levende

taal nog als zoodanig te herkennen zijn. Slechts waar dit niet mogelijk was, werd het geheele woord, in zijn afgeleiden vorm dus, opgenomen.

Voor de rangschikking is zooveel mogelijk de volgorde der letters van ons alphabeth gekozen, nl.: *a, b, d, dj, e* (*é, è* en *ê*), *g, h, i, j, k, l, m, n, ng, nj, ò, o* (*ô* en *ò*), *oe, p, r, s, t, tj, w*.

Onder de stamwoorden zijn, in een vaste overzichtelijke volgorde, de meest gebruikelijke afleidingen, cursief gedrukt, vermeld.

Ook in het Gajösch worden, evenals in de verwante talen, uit stamwoorden afgeleide woorden gevormd door: 1° samenstelling, 2° woordverdubbeling, 3° reduplicatie en 4° aanhechting van zoogenaamde formatieven, nl. voorvoegsels (praefixen), invoegsels (infixen) en achtervoegsels (suffixen).

Over de sub 1° en 3° genoemde afleidingen behoeft hier niets gezegd te worden.

Bij de woordverdubbeling doet zich het ook in sommige der verwante talen opgemerkte verschijnsel voor, dat dikwijls in 't eerste lid van het verdubbelde woord de slotmedeklinker niet gehoord wordt, bv. *iö-iösi* van *iös*. Verder is ook in 't Gajösch de zoogenaamde woordverdubbeling met klankverwisseling zeer gewoon, vooral bij klanknabootsing en reflexwoorden, doch ook bij andere, bv. *prasproes, gètèng-gètòng, löbö-libé, salah-silah, kal-koel, oengak-angik, põlan-poelin* enz.

Wat de formatieven betreft, men kent in 't Gajösch de volgende:

Voorvoegsels: het nasale voorvoegsel (neusklink, al of niet voorafgegaan door *më-*, waarna de neusklink in bepaalde gevallen verdwijnt, zie sub *më-* II); *i-*; *pë-* (soms *p-*) *poe-* en *për-*; *pëli-* (soms *pët-*) of *të-* (soms *t-*); *tër-* of *të-*; *bër-* (soms *bë-*); *bërsi-*; *më-* (soms *m-*) of *moe-* (zie sub *më-* I); *kë-*; *së* en *n-* (in plaats van *-ën-*).

Invoegsels: *-ëm-* en *-ën-* (soms *n-*).

Achtervoegsels: *-i* en *-ön* of *-an*.

Afzonderlijk dienen genoemd het pronominale praefix *koe-* en de pronominale suffixen *-koe* (soms *ngkoe*), *-moe*, *-tö* (soms *-ntö*), *-mè* en *-é*.

Al deze formatieven worden in 't Woordenboek kortelijk, doch voor de praktijk voldoende, besproken, zoowel wat de wijze van aanhechting aan 't stamwoord als de verschillende

beteekenissen betreft. Ook de gebezigde combinatie's van twee of meer formatieven zijn daar vermeld.

Ten aanzien van de **werkwoorden** dient onderscheid te worden gemaakt tusschen zulke vormen, welke vervoegd, en die welke niet vervoegd kunnen worden. Vervoegde werkwoorden zijn die, welke de verbinding van het werkwoord met een persoonsexponent toelaten, en dus in dat opzicht ook vormelijk gelijken op wat wij in onze taal werkwoorden plegen te noemen.

De onvervoegde werkwoorden, bij welke de verbinding van het werkwoord met een persoonsexponent niet mogelijk is, kunnen eigenlijk alleen om hunne beteekenis en de functie welke zij in den zin vervullen, werkwoorden genoemd worden: vormelijk zijn zij niet anders dan deelwoorden.

Een aantal stamwoorden kunnen dienst doen als eigenlijke werkwoorden en vervoegd worden. Andere kunnen wel de functie van een werkwoord vervullen, doch zijn vormelijk deelwoorden. In het Woordenboek werd dit aangeduid door respectievelijk „*verv.*” (vervoegd) of „*onverv.*” (onvervoegd) achter het stamwoord te schrijven.

Van de afgeleide woorden kunnen de transitieve afgeleide werkwoorden met suffix *-i*, met suffix *-ōn*, met praefix *pē-* (*poe-*) of *pēr-* (zie Wdbk. sub *p²-* 3e en 6e) en met praefix *pēli-* (of *lē-*) alle vervoegd worden.

De vormen met *tēr-* kunnen alleen met 't suffix *-é* (3e persoon) verbonden worden (zie Wdbk. sub *tēr-*).

Alle overige afgeleide woorden zijn vormelijk naamwoorden of deelwoorden, kunnen dus niet vervoegd worden.

In de geconjugeerde werkwoorden wordt het subject, de agens, aldus uitgedrukt:

de 1e persoon: door *koe-*, *kami* of *kitō* vóór het werkwoord te plaatsen;

de 2e persoon: door *-kō* of *-kam* achter het meestal van het praefix *i-* voorziene werkwoord te plaatsen;

de 3e persoon: indien uitgedrukt door een persoonlijk voor-naamwoord, door *-é* achter het in den regel van het praefix *i-* voorziene werkwoord te plaatsen; indien uitgedrukt door een substantief, dan door dat substantief onmiddellijk op het in den regel met praefix *i-* voorziene werkwoord te doen volgen. Soms tijds wordt de derde persoon in 't geheel niet aangeduid.

Voorbeeld: (bli, koopen): *koe bli*, ik koop [het], *kami bli*, wij (ik en hij of zij) koopen [het], *kitō bli*, wij (ik en gij) koopen [het]; (i) *blik ō*, *gij* (jij of jullie) koopt

[het]; (i) blik a m, U (Gijlieden) koopt [het]; (i) bli é, hij (zij, zijlieden) koopt (kooopen) [het]; (i) bli a m a, vader koopt het; ibli, men (of: de door 't verband reeds voldoende duidelijk aangewezen persoon) koopt [het].

Eenzoo bij de genoemde transitieve afgeleide werkwoorden: (i) ba roelik ò, gij ranselt [hem]; ng ö koet ë kar ön, ik heb het weggeworpen; ip ë to emp it é a nak é, zij hield haar kind al maar op den schoot; ip ë k ë m è l è a koe, hij heeft mij beschaamd gemaakt; a n a k koe koe p ë t i k ë r d j ö n koe a b a n g koe, ik laat mijn kind door mijn ouderen broer uithuwelijken.

Naast alle vervoegde werkwoorden staat een onvervoegde transitieve werkwoordsvorm, die gemaakt wordt door een neusklink, al of niet voorafgegaan van het praefix *më-*, vóór het werkwoord te plaatsen. Over de aanhechting van dit naasaal praefix zie men in het Wdbk. sub *më-* II. Deze onvervoegde transitieve werkwoordsvorm, in de oudere grammatica's meestal de actief-transitieve werkwoordsvorm genoemd, wordt alleen gebezigd wanneer een bijzondere nadruk valt op het subject, of wanneer aan het object slechts als iets vaags, algemeen, onbepaalds gedacht wordt. In het Wdbk. is achter elk stamwoord, dat als vervoegd werkwoord dienst kan doen, deze onvervoegde transitieve werkwoordsvorm opgenomen.

Ter aanduiding van de **tijden** van het werkwoord bedient men zich zoo noodig van de hulpwoorden: ng ö (of ng g ö) voor den verleden tijd, t ë n g a h voor den tegenwoordigen en m a l é voor den toekomenden tijd.

Ten einde te doen zien, hoe het Gajösch de verschillende **wijzen** (modi) van het werkwoord uitdrukt, kunnen de hier volgende voorbeelden volstaan (waarbij in aanmerking dient genomen, dat ook bij de Gajö's de toon, waarop een bevel geuit wordt, minstens evenzeer van belang is als de vorm waarin men het kleedt).

Bl ö h, ga! Bl ö h k' ò n é, ga daarheen! Bl ö h k ö k' ò n é, ga jij daarheen (minder streng). Bl ö h pé k ö k' ò n é k ë d j ö p, ga jij daar eens even heen (vriendelijk). Tjoe b ö pé bl ö h k' ò n é k ö k ë d j ö p, toe, ga jij eens even daarheen (nog zachter). Koetir ö lang k a h m è bl ö h koe s ö k ë d j ö p, ik verzoek U beleefd even daarheen te willen gaan (zeer beleefd). Bl ö h lö k ö pé, jij moet ook gaan. Bl ö h mi, ga [dan] maar. Akoe pa di bl ö h, nti mi k ö (of: g ö r ö d a l i h' k ö), laat mij maar (ik zal wel) gaan, ga gij maar niet (gij behoeft niet te gaan).

Oe noeh ö n (of ioe noeh ö n), dood [hem]! [I] oe-

noehönkō, dood [hem] (minder streng). Koeoenoe-
hön mi, laat mij [hem] maar dooden. Ioenoehön ama,
dood [hem] vader! Òsankō pé koe anakkoe ini,
toe, geef dit als 't ublieft aan mijn kind. Ajönkō pé
loedjoe ini koe wan saroengé a, doe dit mes
eens even in de scheede. Si pé wöihé tikik, breng
(geef) mij wat [van het aanwezige] water (zie sub si III).
Ibèrikō toerah, ge *moet* [uw schuld] betalen. Boe
ara kō kasé koe ini, nti lëgih, ge *moet* straks
hier komen, zonder mankeeren.

Nti blōh, ga niet! Nti blōh kō, ga niet (minder
streng). Nti (i) oenoehön [kō], dood hem niet. Nti
mi blōh kō, ga maar niet. Nti mòkòt-mòkòt, blijf
niet te lang weg. Nti pé bëta boeötmoel lang-
lang, doe dat nu nooit weer!

Boegö-boegö djögör tir kō, moogt ge spoedig
herstellen. Kaja kirö akoe, katir koebli koedö
si djëròh-djëròhé, ik wou dat ik rijk was, dan kocht
ik het mooiste paard [dat er te krijgen is]. Tjoebö koe-
èngòn këdjöp, laat mij het eens even zien.

Itòskō pé saroeng n loedjoengkoel glah
djëròh bös, maak gij eens een [wapen]scheede voor mij,
[maar] mooi, hoor! Glah akoe blōh sërèlō 'ni,
nti mi lang, laat mij maar liever vandaag gaan, en niet
morgen. Nti tir-tir kō rëmalan, glah arih-arih
pòra, loop niet zoo hard, loop liever een beetje langzamer.
Wé ngö blōh. — Glah [mi], hij is al weggegaan. —
Laat hem maar gaan ('t kan mij niet schelen).

Bōh kitō maan, kom laat ons gaan eten. Ntah ki-
tö k' oemah maan, kom laat ons naar huis gaan om
te eten.

De wijze, waarop de **trappen van vergelijking** worden aan-
gegeven, kan uit de volgende voorbeelden blijken.

Anakkoe oeroem anakmoe dés kōlé, of
anakkoe dés kōlé oeroem anakmoe, mijn kind
en uw kind zijn even groot.

Wé kōlön ari akoe, hij is grooter dan ik.

I wan kawan òja, wé si pëkōl (of pëkōlön of
pëkōlné of kōl pëdih of pëkōl pëdih of mbèh
kōlé), hij is de grootste van dien troep.

Kōl pëdih, erg groot. Doem tēm asé, 't is vreese-

lijk prettig. Böt përoesoeh pëdih wé, hij is erg diefachtig, doet niets dan stelen. (Zie ook sub böš en mbèh).

Kōl toe, te groot. Göip toe, te ver. Nti göip² kō blōh, ga niet al te ver (d. i. niet zoo erg ver) weg. Nti göip toe blōh kō, ga niet te ver weg (d. i. niet verder dan geoorloofd of behoorlijk is).

De **Pronomina** (voornaamwoorden) zijn alle in het Woordenboek behandeld. Hier behoeft slechts naar de betrekkelijke artikelen in het Woordenboek verwezen te worden.

Aanwijzende Voornaamwoorden: *ini*; *òja*, *a*, *ō*; *sō*; *sé*; *si III*, *siō*, *sinō*.

Persoonlijke Voornaamwoorden: *akoe* (als praefix vóór werkwoorden *koe-*); *kami*, *kitō*; *kō*, *kam*; *wé* (zie ook *sé I* en *é I 3°* en *é II*).

Bezittelijke voornaamwoorden: *-koe*, [*ni*] *kami*, *tō*; *-moe*, *-mè*; *-é* (zie ook *wé II* en *a III*).

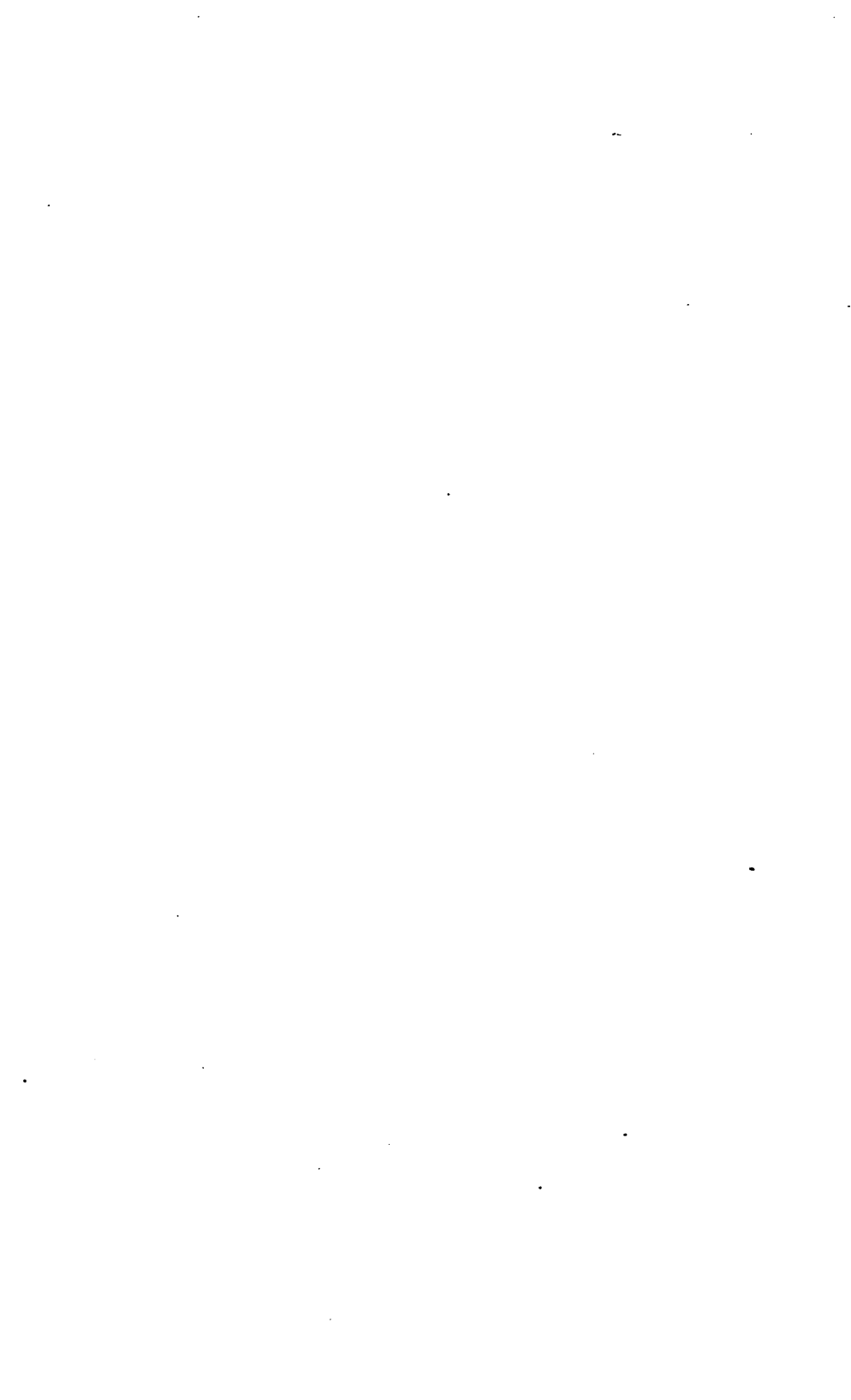
Vragende voornaamwoorden: *sa*, *sana*, *si I*.

Betrekkelijke voornaamwoorden: *si II*.

Onbepaalde voornaamwoorden: (zie sub) *barang*.

Wederkeurig voornaamwoord: *diri* (zie ook sub *bër-* en *bërsi — òn*).

Het **Register** is niet meer dan een Nederlandsche klapper op de Gajōsche Woordenlijst en mag dus niet beschouwd worden als een Nederl.—Gaj. woordenboek.

LIJST DER MEEST GEBEZIGDE AFKORTINGEN.

Adject.	beteekent	adjectief.
adv.	„	adverbium.
afgek.	„	afgekort.
afk.	„	afkorting.
Al.	„	Alasland of Alastaal.
Arab. of Ar.	„	Arabisch.
Atj.	„	Atjèhsch.
Bat.	„	Bataksch.
Batav.	„	Bataviaasch-Maleisch.
Böb.	„	Böbasan.
best.	„	bestaand of bestaat.
bv.	„	bijvoorbeeld.
ben.	„	beneden.
cf.	„	conferatur = vergelijk.
d.	„	dollar(s).
e. s. v.	„	een soort van.
D.	„	Döröt, het Döröt-gebied.
Daj.	„	Dajaksch.
e.	„	een.
fig.	„	figuurlijk.
G.	„	Gajösch of het Gajöland.
geogr.	„	geografische benaming.
G L.	„	Gajö-Loeöa.
iemd.	„	iemand.
intr.	„	intransitief.
i. pl. v.	„	in plaats van.
Jav.	„	Javaansch.
Kar.	„	Karö-Bataksch.
klanknab.	„	klanknabootsing.
L.	„	Laut, het Laut-gebied.
Mal.	„	Maleisch.
n.	„	naam.
onverv.	„	onvervoegd.
opp.	„	oppositum, het tegenovergestelde
pron.	„	pronomen.
reflexw.	„	reflexwoord.
S.	„	Sërbödjadi.

	beteekent	sub.
s.		sprekwoord of spreekwijze.
spr.	„	soort van.
s. v.	„	speciaal.
spec.	„	transitief.
trans. of tr.	„	uitdrukking.
uitdr.	„	van de.
v. d.	„	van een.
v. e.	„	van het.
v. h.	„	vervoegd.
verv.	„	voorbeeld.
voorb.	„	zie.
z.	„	zie aldaar.
z. a.	„	

A.

A I, soms ö, interj., toestemming, instemming of bevestiging te kennen gevend (cf. ö, böh, nõh en nō). *Ikö bēta?* — A, *bēta lö*, is het zoo niet? — Ja zeker, zoo is het; *koe ini kü kam?* — A, *zijt ge hier(heen) gekomen?* — Ja (zie s. *löwön*); *blōh pé kō koe sō kasé.* — A, *ga gj straks eens daarheen.* — Ja, 't is goed. *Ai* (*mēnai* of *mēñəai*), ergens „a“ op zeggen, zijn instemming met iets te kennen geven; ook = öi, zie ö.

A II, enclit. demonstratief, afwisselend met ö; beide, a en ö, behooren bij òja, het aanw. voornw. van de 2de pers., maar er zijn gevallen, waarin het spraakgebruik, naar 't schijnt om euphonische redenen, a, en andere, waarin het ö verkiest; G L en L gaan hierin niet altijd samen. De aanwijzende kracht van beide enclitica is in den regel zeer gering; meestal schijnen ze niet meer dan zwak-bepalende lidwoorden, hoewel dikwijls gebezigd daar, waar wij zulk een lidwoord onnoodig of overtollig zouden vinden; ook wijzen ze zwak terug naar een te voren genoemde persoon of zaak, als een verzwakt *sinö*. *Djēma si nēbang a* (of ö), de lieden die daar aan 't houtkappen waren; *görö ipēngédné prikoe ö*, hij luisterde niet naar wat ik zeide; *tjēmoe lö òja i was a sanahön?* — *Sisihön*, *si lah a kü atawa si iwih ö kö*, wat is er in die doos? — Welke doos, die in 't midden of die aan den kant (staat); *k' oeködn ö blōhé*, hij is naar bovenstrooms daar (bij u, aan uw kant) gegaan (de aangesprokene woont of bevindt zich bovenstrooms van den spreker); *ngö idēmoeé loedjoe ni amaé a, rōndjöl imöié k' oemah*, toen hij het mes van zijn vader gevonden had, bracht hij het naar huis; *ngö mēta italoéé anaké a*, toen riep zij haar kind; *ōndjör maté Bangt' Amat a*, toen stierf (die) B. A.; *ngö mēta ngö mētjah tēnaroeh n koerik si mbahé a*, toen brak het kippenei dat hij had meegebracht; *iōsadné koe anakboedjang a oepoeh ö sinö*, hij gaf die kleederen aan dien jongen; *blō ini òsankō kasé koe Ama n Oejōm a*, geef straks deze siriñ aan derr (zooeven genoemden) A. n Oe.; *djēma si noesoeh ö ngö itēngkam kaboer sinö*, de lieden die gestolen heb-

ben (waarvan gij met mij of ik met u gesproken hebt of heb), zijn vanochtend al gevat; goeroe A ma n S ě ma n i wa ki é dj ě ma si sa kit ö, de goeroe A. n. S. heeft den [genoemden, besproken] zieke gemedicineerd; toe k ko er ik ö bl ö h é, bij 't eerste hanengekraai ging hij op weg; k ě k ö b ö r ö n ni dj ě ma s ě d a n g a, een verhaal van de menschen uit vroeger tijd; s ě r ě l ö a, op dien dag (in 't verleden); t ě r dj ě ma t a, op dien [reeds gepasseerden] Vrijdag; ö sa h kam k ě dj ö p k ě n a ko e ring git m è bers ě poe loeh ö, leen mij even een (ongeveer) tien [van uw] dollars; i bl ě n k ö pé o e p o e l k o e la n g s ö b ě r ö a-pi rak a, koop later [als ge aan de Kust gekomen zijt] voor [die] twee dollars wit goed; si pé ba k ö m o e b ě r lim ö-pi rak a, geef mij voor vijf dollars van uw tabak; si pé loe dj o e ö k ě dj ö p, geef mij even dat mes daar bij u; si pé ba k ö m o e ö ti kik b ě r sa ra-s o e gi ö (b ě r s ě g ö r-m a n g a s a), geef mij wat van uw tabak, [zooveel als noodig is] voor één sirihpruimpje. Cf. wa en w ö. Zie b ě ta en m ě ta.

A III, komt in GL meestal in de plaats van 't suffix é, wanneer het voorafgaande woord op een é uitgaat (in L bezigt men in zulke gevallen é of w é). Sa kit a t é a, hij voelt zich gegriefd, is verstoord; h i n g g ö k ě di k r ö dj ö, s ö b ö p p ě n g é a l i n g ni ka m b i n g ö, toen lachte de koning, omdat hij het geluid van die geit hoorde; w ö i h k ö l i ni ma lé i li pé a, hij wil deze groote rivier doorwaden.

ABANG, oudere broeder, niet alleen iemands eigenlijke (a b a n g sa r' a ma of a. p ě di h), maar ook al de zoons van oudere broeders van zijn vader (a. sa ra m p o e), kleinzoons van oudere broers van zijn grootvader (a. sa ra da to e) enz. Ook in de 2de pers.: a ri si a b a n g, waar komt ge (oudere broeder) van daan? Tegenover a b a n g p ě di h staat a. toe toer (de als a. aangesprokene), waaronder zoowel de genoemde neven als vreemden, die men uit beleefdheid verwanten noemt, verstaan worden. A b a n g k ö l, oudste abang (a. si o e loe b ö r ö), zoowel de eigen oudste broeder, als de eerstgeborene (oudste) van een groep oneigenlijke abang's (a. toe toer), zoodat dus één persoon verscheidene abang k ö l kan hebben [een zeer groote en dikke abang wordt schertsenderwijze ook wel eens a b a n g k ö l genoemd]; ö ja a b a n g-k ö l k o e, hij is van mij een a. k; a ri si a b a n g k ö l, waar komt ge (oudste broer) vandaan? A b a n g ö r ö (uit o e loe b ö r ö), alleen in GL, = a b a n g k ö l; ö ja a b a n g-ö r ö k o e, hij is mijn oudste broer; in de aanspraak: a b a n g ö r ö, indien

de aangesprokene sar' inö sar' ama met den spreker is, en örö, als de beiden verder van elkaar af staan (sërinön sara mpoe enz.); abang toeö = a. kōl = a. örö, ook in de aanspraak. Overigens bezigt men ter onderscheiding van verschillende soorten van abangs dezelfde termen als voor ama gelden (z. ama), n.l. abang lah of a. ngah, abang ntjoe of (in GL) a. bangsoe, abang oenggōl en abang wö (GL, = a. kōl, a. örö en a. toeö). *Abangi* (nabangi), iemd. met abang aanspreken; *përabang pëdih wé*, *bédné djëma soeara 'ni iabangié*, hij houdt er veel van abang te zeggen, alle menschen hier spreekt hij met abang aan. *Akoe bërabang koe wé*, ik noem hem abang. *Bërabangön bédné djëma koe akoe*, ze zeggen allen abang tot mij. *Bërsiabang(-abang)ön*, elkaar a. noemen (bv. bij een ontmoeting van twee personen, die elkaar niet kennen, en naar gissing niet veel in leeftijd verschillen). *Përabangön* of *toetoer*—, persoon die men abang noemt; zie s. toetoer.

ABANG-ABANG, een boomsoort, van welks hout houtskool gebrand wordt. Ook n. v. e. pëdjamboerön op den weg van Isak naar Seunagan, gelegen aan de beek van dien naam (Atj. Abeuëng-abeuëng).

ABIN, zie a wal.

ABIP, zie ha bip.

ABOE, zie a wal.

ABOEK, Këdjoeroen Aboek, erfelijke titel van het voornaamste hoofd van Sërbödjadi.

ABOEN, beperkende voorwaarde, restrictie, voorbehoud. *Bëraboen*, zulk een voorwaarde stellen, een restrictie toevoegen (aan een uitgesproken voornemen, bv. door te zeggen: morgen zal ik komen, als ik gezond ben, als er niets tusschen komt, cf. ons: bij leven en welzijn); *bër pri bëraboen*, *rëmalan bërtöengköt*, men spreke voorwaardelijk (niet te beslist), gelijk men wandelt met eenen stok.

ADAN, de oproeping tot de çalât, cf. bang.

ADI I en adih = padi(h) en ari, redewoord om ons „dan” of „in vergelijking met” uit te drukken. *Adih akoe kōlön kō*, in vergelijking met mij ben jij groter, jij bent groter dan ik; *adi noenggörnë mëran akoe noenochön kō*, liever dan het [geheim] te zeggen wil ik jou dooden.

ADI II, ook adih en adihé, = padi(h), (adv.) maar, dan maar, wel. Zie padi I.

ADIL, rechtvaardig. *Rödjö adil*, een rechtvaardig rödjö; *tënarang namaé görö adil iböhé bagié*, hij

heeft de nalatenschap van zijn vader niet rechtvaardig verdeeld; *nĕratja si timbang, rĕdjĕ si adil*, een weegschaal moet in evenwicht, een radja moet rechtvaardig zijn. *Adilĕn* (nadilĕn); *iadilĕn bĕsilĕ bagie*, verdeel (de nalatenschap) nu rechtvaardig.

ADJI, ook *h a d j i*, iemand die de bedevaart naar Mekka heeft verricht. Zoo iemand noemt men meestal *tĕngkoe adji*; *blĕh koe (h)adji, nĕik adji of adji*, de bedevaart naar Mekka doen, (ook) [op den 1^{en} of 2^{en} Sjawwāl] bij een hoofd of bij oudere verwanten zijne opwachting maken om hulde of gelukwenschen aan te bieden en tevens vergeving van zonde te vragen (evenals bedevaartgangers dat doen te Mekka; op den 1^{en} Sjawwāl gaat iedereen *nĕik adji* bij zijn ouders of oudere familieleden, op den tweeden dier maand doen de notabelen dat bij hunne *rĕdjĕ's*, de mindere *rĕdjĕ's* bij de hoogere, en de jonge echtelieden, zoolang ze nog geen kinderen hebben, bij de ouders der bruid); *oelĕn adji*, de hadj-maand, de 12de maand van het Moslimsche jaar; *ariraja adji*, de 10de dag van de 12de maand (wordt niet gevierd).

ADOE, zie *k a d o e*.

ADOEH, interjectie, ter uitdrukking van genot, doch ook van pijn. *A d o e h tĕmasé*, he wat is dat lekker; *ad o e h s a k i t é*, o, wat doet het een pijn; *djĕma s a k i t t o e k ĕ a d o e h*, *a d o e h k ĕ n é*. de man, die buikpijn had, riep al maar *adoeh!*

AËR (cf. *a j a r*), Gaj. uitspr. van Mal. *air* of *ajir*, komt voor in enkele samenstellingen; *a è r m a s i n*, zilt water, zeewater. Zie *m ĕ n t è r*, *m a t a j a r* en *D j ĕ m è r*.

AGAK, gissing, berekening, schatting. *A g a k k o e g ĕ r ĕ o e r ĕ n s ĕ r ĕ l ĕ i n i*, ik geloof niet dat het vandaag zal regenen; *a g a k - a g a k* (Mal. *kira-kira*), naar gissing; *t a l o e a g a k o f m a t é a g a k*, falen in zijn berekening, zich vergist hebben, het mis gehad hebben; *o e r a n g G a j ĕ i a g a k é B l ĕ n d ĕ g ĕ r ĕ g ĕ h k o e G a j ĕ*, *b ĕ s i l ĕ n g ĕ s a w a h k o e A l a s*; *n g ĕ t a l o e a g a k o e r a n g G a j ĕ*, de G.'s dachten dat de Hollanders niet in *Gajĕ Loeĕs* zouden komen, en nu hebben ze het *Alasland* al bereikt; de G.'s hebben het mis gehad. *Agak*, vcrv., *nagak*; *a k o e n a g a k é i n i*, *s i d ĕ b r ĕ t é*, ik heb berekend hoe zwaar dit is; *i a g a k é n g ĕ m b i s*, hij dacht dat [ze] al sliep. *Nti agaki bariksana pĕrboeĕtĕn*, maak niet van te voren berekeningen over eenige zaak ('t is bv. *kĕmali* om, als men op reis is, te zeggen: morgen avond kunnen we thuis zijn). *I a g a k ĕ n p a d i h é m i*, *g ĕ r ĕ d a l i h t i m b a n g*, bepaal [de zwaarte ervan]

maar bij schatting, ge behoeft het niet te wegen. *Bërsiagakön* n ě m b a h, van elkaars vracht de zwaarte bij gissing bepalen (bv. een Atjèher die met een vracht zout naar 't Gajöland op weg is, ontmoet een Gajö, die tabak naar Atjèh wil brengen; zij komen overeen hunne vrachten te ruilen en elk naar zijn land terug te keeren; bij gebrek aan weegschaal, schatten zij elkaars vracht op 't gezicht, om uit te maken hoeveel degeen, die voor de minste waarde heeft, moet bijbetalen).

AGAMA = igama = oegama, godsdienst. Agama Islam of ag. Moehamat, de Mohammedaansche godsdienst.

AGÉN uit agi(h)ön, zie agih (agi).

AGIH of agi, genoeg, voldoende; juist van pas, middelmatig [in deze bet. meer *agi(h)-agihé*]; genoeg! niet meer! Agih lö ò ja, dat is genoeg; agih na è in ö kr ö n g k o e, ik heb genoeg rijst, moeder (doe er niet meer bij); agih na è p ě r b o e ö t ö n m o e s i n t j a r a ò j a, nu is het genoeg daarmee, doe dat nu niet meer; agih lö kit ö p r a n g, b ě t ě d o e h m i, we hebben genoeg gestreden, laten we nu ophouden; agih of agilah (gilah z. a.) m ö n g ò t k ö, 'tis nu genoeg gehuild, houd nu op met huilen; agi(h)-agihé b ě r o e o e r o e m b ö i é, d i s k ö l é d i s m o e d ö é, de bruid en de bruidegom passen goed bij elkaar, ze zijn even groot en even jong; k o e n ö t ö s é A m a n B r a s, a t a s k ö, k ö n ò t k ö? — A h, a g i (h) a g i h é w ö, g ö r ö a t a s, g ö r ö k ö n ò t; hoe ziet Aman Bras er uit, is hij groot of klein? — Och, hij is van middelbare grootte, noch groot noch klein; w ö t a r i P ě g a s i n g k ě k a b o e r, s a w a h k o e B ö b ö s ö n a g i (h) - a g i h é m a a n, als men 's morgens van P. verstrekt, dan komt men juist tegen etenstijd te B. aan. *Si agih* en *s'agih*, wat voldoende is, wat past; a h a n a k ' n i g ö r ö b ě t i h é s ' a g i h, ach dit kind weet niet wat past; n t i m i d ě m o e é (d ö p ö t é) s ' a g i h d j ě m a s i m ě n o e s o e h i r ě t a n g k o e i n i, moge hij geen voorspoed meer ondervinden, die man die mijn goed gestolen heeft; A m a n D j a t a (n) o e m ö s ' a g i h k a j a é, A. Dj. is buitengewoon (boekan patoet) rijk. *Agén*, uit a gi(h)ön, comparat. v. a gi(h), beter, meer passend, liever, 'tis beter dat Agén nti mi k ö k ě r d j ö, trouw liever niet, 'tis beter dat ge niet trouwt; agén pé g ö r ö b ě s é, liever niet zoo, dat liever niet; i k ö g ö r ö m ě r a m ě m a t j a k ö, agén maté mi k ö t i r t i r, als je niet wilt leeren Qoerânreciteeren, dan is 't beter dat je maar gauw dood gaat; i k ö i k ě r d j ö n a m a a k o e

oeroem bönön òja, agén blōh mi akoe ari nēgēri ini, indien vader mij met die vrouw wil doen trouwen, laat ik dan maar liever uit dit land weggaan; ari pliōdnōn èramoe siō, agén kērdjō mi mēkoenō kō, waarom trouw je niet liever met je schoonzuster [wier man, broeder van den aangesprokene, gestorven is], dan haar [naar haar familie of stam] terug te zenden (immers daarmede zou de bruidschat, oendjoek, verloren zijn); ikō iōsah oepoeh, glah si ajoeé, ikō gōrō si ajoeé, agén nti mi òsah, sana goenōé mēngēmèli, als ge (mij) een kain geven wilt, geef mij dan een mooie; als 't geen mooie zijn kan, geef er mij dan liever in 't geheel geen; wat hebt ge eraan mij beschaamd te maken? *Agihōn* (nagihōn), maken dat (iets) agih is; nagihōn prang, bij een oorlog als bemiddelaar optreden (ten einde partijen te verzoenen). *Magih*, zich herstellen, weer in orde komen, weer worden zooals het behoort; genezen (v. e. wond of ziekte). Zie pēragih.

AGING, een boomsoort, met hard hout, waarvan o. a. tollengemaakt worden.

AGOESÖN. Boer—, n. v. e. berg, die gedeeltelijk de grens vormt tusschen Gajō Loeös en het Alasland; Djamboer Agoesön, n. v. e. djamboer op den weg van GL naar het Alasland.

AH, interjectie, hē! ach! och! wel! Ah tēmase, hē hoe prettig! ah sēdōpé, hē hoe lekker! ah, nti bēta, och, doe dat niet!

AHAL = asal (als bijwoord), inderdaad, werkelijk. Ngimoe ahal, 't is inderdaad uw broertje; djērōh ahal si bēbēroē òja, dat meisje is inderdaad mooi; ahal bēta, 't is heusch waar.

AING, interjectie, klanknab. van 't geluid, door sommige dieren gemaakt als ze pijn hebben (bv. van den kikvorsch toen hij Spaansche peper at).

AJAK, ook hajak, verv. *najak*, [rijstkorrels] uitschudden [zoodat ze verspreid neervallen], uitstrooien; najak djēmoeer koe wan alas, de ongepelde rijst, die gedroogd moet worden, uitstrooien op de droogmat; iajakajaké ringgit iwan poemoeé, hij schudde (eenige) dollars in zijn hand heen en weer; masnamambēh koeajakajak, ik heb al het geld van mijn vader er doorgebracht (verkwist). *Ijakné* arang sinō koe toejoe h, [Uilenspiegel, die in een boom zat] strooide van die stukken houtskool naar beneden [op de onder den boom rustende menschen]; blōngō koeajakōn koe ala-

man ni oemahé, ik heb al sirih gestrooid op 't erf van haar huis (nl. van mijn minnares, omdat zij niet op 't rendezvous is gekomen. Daardoor maakt de jonkman het meisje beschaamd). Ngö *bërajak* anak koe blōh bédné koe rantō, mijn zoons zijn [naar alle windstreken] verspreid, ze zijn allen naar de Kust. Bëtsi ngö *moehajak* (*majak*) doeniö ini koerasa, ik heb een gevoel alsof de wereld door elkaar geschud is (bij aardbeving of als men duizelig is); moeajak köbör koe djëdjöp nëgëri, 't gerucht verspreidde zich naar alle landen; djangkāt mëtōes, oetōm moehajak, het draagzeel brak door, zoodat het brandhout verspreid op den grond viel.

AJANG, zie anjang. *Ajang-ajang(ön)*, een platte vierkante horde of schotel van kleine gesplitste bamboetjes met een houten omranding, waarop offerspijzen gelegd worden (o. a. voor de bimörön, z. a.; Jav. antjak). Cf. gëgajang.

AJAR (cf. aèr), Gaj. uitspraak van 't Mal. air of ajir, water. Wöih ni Ajar Mamis, n. v. e. rivier, den zuidelijken arm van de Lampahan, op den weg van Blang Bakal naar Tèlōng. Wöih ni Ajar Poetih, n. v. e. rivier in Linggō. Ajar Tënang, n. v. e. rustplaats op den weg van Sërbödjadi naar Tëmiang. Zie dërasajar.

AJÖ, ongebr. *Najö* (onverv.), binnenbrengen, binnenhalen, slechts gebezigd als technische term voor het „opschuren” van de geogste padi in de këbön; klam kasé akoe najö, van avond ga ik [mijn rijst] opschuren. *Ajoi* (najöi), iets binnegaan, meestal met meervoudig object; bédné bilik ngö koeajöi, al de vertrekken ben ik reeds binnengegaan. *Ajòn* of *ajòdnön*, iets ergens doen ingaan, indoen, insteken; loedjoe 'ni ngök köiajònkö koe wan saroengé, kunt gij dit mes in zijne scheede steken; akoe mënajòdné kōrō koe wan wör, ik heb de karbouwen in de kraal gebracht (of: zal brengen); loedjoe ini bédné *ajòdnikö* koe wan saroengé, doe al deze messen in hunne scheeden. Oepoehkoe ngö *koepël(i)ajòn* (of *koetajòn*) hönönkoe sat nini koe wan pëti, zoo even heb ik mijn kain reeds door mijn vrouw in de kist laten doen; sahan mpëtiajòdné kōrōngkoe koe wan wör sō, wie heeft mijn buffels in de kraal daar gebracht? *Krandamkoe tërajö* koe wan boengkoesmoë, mijn sirihkalkdoosje is in uw sirihzak verdwaald. Görö *tërajöi* akoe koe was npranga, akoe görö djëròh amal koe klam sinö, ik kan niet deelnemen aan den oorlog, (want) ik heb van nacht een slechten droom gehad. *Kran-*

da m koe *tërajòn* a koe koe wan boeng koes moe, mijn siri h kalk doosje heb ik bij ongeluk in uw siri h zak gedaan; loedjoe ini g ör ö t ërajòn a koe koe wan s a r o e n g é, ik kan dit mes niet in de [erbij behoorende] scheede krijgen. Ng ö b ërajò koe wan k a m p o e n g ini b ë s i l ò m o e s o e h é, de vijand is de k a m p o e n g binnen [en wil er niet meer uit]. Ng ö b ërajòn koe wan k a m p o e n g m o e s o e h b é d n é, de vijanden zijn allen de k a m p o e n g b i n n e n g e g a a n. Ng ö b ë r s i a j ò n - a j ò d n ò n k a m p o e n g m o e s o e h s ò o e r o e m m o e s o e h ini, de vijanden zijn reeds elkaars k a m p o e n g s b i n n e n g e d r o n g e n; ng ö b ë r s i a j ò n - a j ò d n ò n n ë m b a h koe wan o e m a h, zij hebben elkaar wederkeerig geholpen hunne draagvrachten in huis te brengen. *Majò*, ingaan, binnengaan; *majò* koe wan w ö i h, koe wan o e m a h, in 't water, in huis gaan. *Pajò-ajò* (poeajò-ajò) boeöt n p ò n g, zich bemoeien met iemands werk, telkens willen meedoen: n t i k ò p a j ò - a j ò p r i n g k o e, val mij toch niet in de rede, praat er toch niet tusschen in; i p r é n s i t è t o e ö, k ë m a l i p a j ò - a j ò p r i n p ò n g, de ouden zeggen, het is verboden iemand in de rede te vallen. *Përajò* (pëajò of poeajò) p ë d i h k ö r ö m o e koe wan r ò m s a b i, ng ö k ë t a g é n l'é a (of l'òja), uw buffel heeft een sterke neiging om in de padi (de rijstvelden) te loopen, hij heeft er ongetwijfeld den smaak al van beet [en krijgt er daarom telkens een onbedwingbaren trek in]. *Pënajò*, persoon (meestal een oude vrouw, die kennis heeft van de vereischte èlëmoe), die zich er mede belast de padi op te schuren. Ini r ò m p ë n a j ò n k o e m a n è, dit is de padi, die ik gisteren heb opgeschuurd.

AJOE I (Mal. baroe), nieuw, pas. B ë r o e a j o e, bruid; o e m a h a j o e, een nieuw huis; r ò m a j o e, pasgeooogste rijst; o e p o e h a j o e, een nieuw kleed; a j o e ini, pas, onlangs, nog niet lang geleden; a k o e a j o e g è h w ö s a t n é, ik ben zoo net gekomen; a j o e m a a n w ö a k o e, ik heb zoo pas gegeten.

AJOE II (Bat. bajoe), verv. *najoe*, [matwerk] vlechten (is vrouwenwerk); a k o e n a j o e a l a s, ik vlecht matten; n a j o e b ë k r a l é, zie kralé. *Ajoënkö* (*ajönkö* of *ajoenönkö*) pé n a j o e n g k o e ini, toe, vlecht gij wat aan mijn vlechtwerk (waaraan ik bezig ben). *Majoe*, intr., vlechten; a n a k k o e t ë n g a h m a j o e, mijn dochter is aan 't vlechten. *Najoe*, vlechtwerk, het gevlochtene; ini n a j o e n g k o e, dit heb ik gevlochten. Cf. s ë l o e k en k l a h.

AJOENÖN, wieg, bestaande uit een stuk goed (kain) of ook een

mandje van gevlochten rotan of bamboe, door middel van touwen aan een balk van de zoldering opgehangen.

AKA, oudere zuster, zie k a k a.

AKAL, list, bedenksel (zoowel in goeden als in slechten zin).

A r a a k a l i a k o e n o e n o e h n é, ik heb een list [bedacht] om hem te dooden; n ò s a k a l, een list aanwenden; o e r a n g B l ö n d ö d è l é a k a l é, de Hollanders zijn zeer slim. *Kèpala Akal* of *Pèlakal*, erfelijke titel van een hoofd in Isak, te Koetö Kring. A h i a k a l i é a k o e, ach, hij heeft mij beetgenomen. *Mèakal*, *makal* of *moeakal*, listig, slim; R ö d j ö L i n g g ö m o e a k a l p è d i h, R. L. is erg slim.

AKANG, hert. A k a n g d ö r ö, een jong wijfjeshert; a i n ö e, het (de) volwassen vrouwtjeshert(en) van een kudde herten; a k a n g r a n g a s, een volwassen mannetjeshert, dat zijn volle gewei heeft; a t i r o e k, een jong mannetjeshert: a. b è r k a r ö, zie k a r ö; a. m o e n o e t, zie m o e n o e t; k è r è p é n a k a n g, n. v. e. grassoort.

AKAR, Mal. = Gaj. o e j ö t. A k a r p a p a n, ook wel o e j ö t p a p a n, n. v. e. slingerplant met platte takken, gebezigd o. a. om de latten van een omheining (p ö g ö r) aan elkaar te binden.

AKÈK, zie l a n g k è k.

AKÈR, zie a k i r.

AKERAT, de andere wereld, het andere leven, het hierna maals. N g ö i (p è n g) ö d ö p é a k è r a t, hij is gestorven; i a k è r a t m b è h n j a n j a é l a n g s ö k ö, in 't hierna maals zult ge het slecht hebben (als ge thans niet uw godsdienstplichten vervult).

AKIL. A k i l - b a l è h, zie b a l è h.

AKIM. *Pèngoeloe Akim* of *Tèngkoe Akim*, n. v. e. blah in Takingön. Bintang enz. *Pèngoeloe Akim*, (ook) n. v. e. blah in Naloen. Zie h a k i m.

AKIR of a k é r, einde of laatste gedeelte [v. e. tijdperk, v. d. voor iets bepaalden tijd]; laat, te laat, later, naderhand. A k i r t o e t a u n k i t ö b è r o e m ö, we zijn wat te laat in 't jaar begonnen ons rijstveld te bebouwen; o e l a k k o e m a n è b è t s i a k i r p ö r a w a k t o e l o e h o e r. t a p é g ö r' i l ò n a k i r b ö s. n g ö k i l ò n s è m b a j a n g, ik kwam gisteren wel wat laat voor (op 't laatste nippertje van) den tijd voor de middag-calät thuis, maar toch niet te laat, ik kon nog de calät verrichten; p ö d ö a k i r é l a n g s ö n è g è r i G a j ö s è p è r t i P è t a w i, ten slotte zal 't Gajöland er uitzien als Batavia.

AKOE (als praefix of suffix: k o e), pers. voornw. eerste pers. enkelv.: ik; mag tegenover iedereen en in alle omstandig-

heden gebezigd worden, is dus nooit onbeleefd. Tërakoe pëdih, mij zeer na bestaande; naverwant; ini ni, akoe of nakoe, òja ni ngkam, dit is voor mij, dat is voor u. *Akoei* (*nakoei*), aanspraak maken op; *nakoei rëta ni pông*, aanspraak maken op andermans goed; *iakoeié nahma ni pông*, hij maakt aanspraak op (matigt zich aan) eens andermans titel. *Akoe nakoedné oetang n abangkoe*, ik heb de schuld van mijn ouderen broeder op mij genomen. *Nahma tërakoe*, een titel, dien men zich heeft aangematigd. *Bërsiakôn*, van weerszijden aanspraak maken [op een stuk grond, een buffel], een geschil hebben over eigendomsrechten (zulk een geschil wordt dikwijls door de duikproef, *bërsënoem*, beslist). Zie *koe en nông en cf. kangkoe*.

AKOEL of *Akōl*, n. v. e. gehucht, behoorende bij de kampeong *Pënòsan*.

AKOET, verv., *nakoet* [met de hand of met een mandje] ergens uit weg nemen of scheppen (rijst uit de rijstschuur, aarde uit een grafkuil [als men een graf wil maken]); *nakoet ròm ari wan këböñ*, padi nemen uit de rijstschuur. *Gèh oerön*, *nakoeli djëmoer tirt-tir*, als 't begint te regenen, haalt men gauw de padi, die te drogen ligt [op een mat], weg [en bergt ze in een zak, *karoeng*]. *Ini ròm pënakoeitönkoe ari wan këböñ manè*, dit is padi die ik gisteren uit de rijstschuur heb geschept.

AKÖL, geogr., zie *akoel*.

ALAH, Allah, God, dikwijls als interjectie. *Alah sara wö*, er is maar één God; *Alah, galak naté ninö këñ anaké*, God! wat hield de moeder veel van haar kindje; *Alah ta'ala*, God de Verhevene. *Tëralah-alah*, onwillekeurig God! God! zeggen [van verbazing, waarbij men met de rechterhand op de linkerborst, de rechterdij of de rechterbil slaat].

ALAK, zweet. *Moesëmpoer* (of *mamboer* of *koedöröt*) *alakkoe*, ik zweet; *koedöröt alak-alak koeningkoe* (of in GL: *oesingkoe*), ik zweette geel zweet, d. i. ik zweette heel erg. *Sëgör malak*, een keer bezweet (als afstandsbepaling = *sëgör tëdoeh*, een keer rusten, zoo ver als de afstand tusschen twee rustplaatsen bedraagt).

ALAM I, vlag, vaandel, standaard. Elke *këdjoeroen* bezit een, van den soeltan van Atjèh ontvangen, vlag, die bij plechtige gelegenheden (bv. *ariraja*) voor hem uit gedragen wordt. *Alam prang bërsöeröt kalimah*, op de oorlogs-vlag staat de moslimsche geloofsbelijdenis geschreven (de

djocarö prang draagt dan dat vaandel); djěma mbah böi *běralam-alam*, de lieden die den bruidegom [naar de woning der bruid] geleiden, hebben vaandels en vlaggen bij zich.

ALAM II, de wereld. *Alah si měmědjöté alam 'ni*, God heeft deze wereld geschapen; *alam tōpèk*, in doekoentaal voor *poesòk*, navel.

ALAMAN (Bat. id.), ook *alam-alaman*, de open plek vóór een huis, waarop geen gras mag groeien en die geregeld aangeveegd wordt, het vóórerf; *alaman kòlak*, plein, het plein buiten de kampoeng, waaraan dikwijls de *měršah* gelegen is; hier plegen de kampoengbewoners wel hun padi te drogen. Is de kampoeng groot, dan heeft elke *blah* haar eigen al. k. Zie sub *ralang*.

ALAMAT, ook *ilamat*, teeken, merk. *Měgěgoek Datoe Tindjō Langit alamat pěnoengén kras*, als D. T. L. een donderend geluid laat hooren, is dat een teeken dat er een erge epidemie in aantocht is (zie het Gajōland p. 207); *ara alamat ni děna isalaké, òjakati maté wō anaké*, zij heeft het ongeluksteeken op haar gelaat, dáárom sterven haar kinderen al maar; *alamat ni soeröt*, het adres van een brief.

ALANG I. *Malang* (intr.), languit (op den grond) liggen om te rusten of te slapen; *wé ngō malang bit n lō*, om dezen tijd van den dag ligt hij al te slapen; *těngah malang pěroentoengōnkoe*, de fortuin is mij tegenwoordig niet gunstig. *Alangi* (*nalangi*), gaan liggen op, beslapen (ook: een vrouw); *koe alangi alas pěndòmènkoe kědjöp*, ik zal even op mijn slaapmat gaan liggen (om te probeeren of ze zacht genoeg is). *Anaké ialangné koe tanòh*, zij legde haar kind op den grond te slapen; *ialangōnkō dirimoe*, strek je maar languit op den grond. *Běralang-alangan akoe moelō kědjöp, sakit pědih awak koe*, ik ga eerst een oogenblikje liggen, ik heb erge pijn in de lenden. *Ini alas alangōn ni amakoe, gōrō těralangi akoe*, dit is de slaapmat van mijn vader, daar mag ik niet op gaan liggen. *Pěnalangōnkoe sat nini iòné*, dáár heb ik zoo even gelegen.

ALANG II (cf. *lělang*), ontoereikend, onvolledig, nog niet toereikend, slechts ten halve, waaraan nog iets onthreekt; (v. e. vrouw:) zwanger (fijner dan *děras*). *Loedjoe alang*, een korte sikin, zooals er van oudsher veel in G. gebruikt worden; *těngah alang pědih anaké, maté in òé*, terwijl het kind nog niet geheel zich zelf kan helpen, sterft de moeder; *ah alang pědih krō 'ni taringōn. kitōmbèn mi běsilō*, oeh, het is de

moeite niet waard om dit kleine beetje rijst over te laten, laten we het nu maar opmaken; alang pëdih përbœötönkoe görö moenggö, gëh djamoe, er ontbrak nog maar een klein beetje aan of ik was klaar met mijn werk, daar kwam een gast; bönödné têngah alang, zijn vrouw is zwanger. *Alang of alangé* *kö*, er ontbreekt nog iets aan dat, het zal wel niet, immers niet (= Mal. masa); alang ngōk kö akoe kërđjō oeroem wé, sara wali akoe oeroem wé. ik mag immers niet met haar trouwen, omdat ik tot hetzelfde geslacht behoor als zij; alang brani kö kö sërèngmoe koe Gajō blōh. je zult toch wel niet alleen [van de L. T.] naar GL durven gaan; alang görö kö koepëngèn primè, hoe zou ik niet (ik zal zeker) uw raad opvolgen; itanggōnkam ngō ngōk, inō. alangé soeöp-kam kö koe awahkoe siö görö ngōk, u hebt mij [de rijst] al kunnen brengen, nu zult ge zeker ze mij ook wel in den mond kunnen voeren; alang Blōndō kö görö ioenoehné. bangsa dirié ioenoehné, hoe zouden zij een Hollander niet dooden (laat staan dat ze een H. n. z. d.), zelfs lieden van hun eigen volk brengen zij om. Zie ook sëlangkan. *Alang kʔ(of koe)paling*. ontoereikend, gebezigd ongeveer in den zin van ons „lood om oud ijzer”; alang koepalang. kin koe pé ngō basah, glah basah rōndjöl, 'tgeeft toch niets, ik ben nu toch al nat, laat ik nu maar verder nat worden [zegt bv. iemand die bemerkt dat de boom, waaronder hij tegen den regen was gaan schuilen, hem niet genoeg beschut, en daarom besluit nu maar liever door te loopen en zich geheel nat te laten regenen].

ALANG III. *Alang-alang*, meestal *alana-alangan*, e. s. v. insigniën, die bij den feestelijken optocht van den bruijom met zijn verwanten naar de kampoeng der bruid, achter den bruijom aan gedragen worden, bestaande uit 3 saamgebonden suikerrietstekken met de bladeren eraan, waaraan 3 eieren, een kokosnoot, 7 moengkoervruchten en 7 pinang (pinang rōk)noten hangen.

ALAP. GL ook *alōp*. aan 't gezicht onttrokken, zoodat men niet gezien wordt of niet zien kan [door iets er vóór, dat 't gezicht belemmert], verscholen. Akoe alan ibōh kaioe. ik ben aan 't gezicht onttrokken door een [tusschen mij en de andere lieden staanden] boom; alap akoe ibōh djëma dëlé. görö koeëngōn goeroe-diddōng, ik kan den g. d. niet zien, doordat de menschen die voor mij staan, mij 't gezicht belemmeren; tēmëndōp

koe si alap-alap, zich bukken achter eenig voorwerp om zich te verschuilen. *Alapi* (nalapi), aan 't gezicht onttrekken; oelön ialapi mbön, de maan wordt door wolken aan 't oog onttrokken; ialapikō pé akoe malé koe wöih, ga even voor mij staan, ik wil een behoefte doen. Si bébëroe *nalapné* böi tēngah niri, de meisjes onttrekken den bruijom aan 't gezicht terwijl hij zich baadt (door een kleed of een mat vóór hem uitgespreid te houden, opdat zijn schoonvader, voor wien hij beschaamd, kēmèl, is, hem niet zal kunnen zien). Iðsahé pèng koe rödjö kën *pēnalap*, hij gaf geld aan den rödjö om de zaak te „toetoepon”.

ALAS I, GL *alòs*, mat, door vrouwen gevlochten van bēngkoeang (pandan)bladeren of biezen, als bērn-doeng, kērētān, bēnjèt, bēldöm. Alas alāngön, lig- of slaapmat, meestal 3 tot 7 of meer matten op elkaar, waarvan de onderste een alas amparan is; alas amparan, onderligger van een alas alāngön; soms doen twee van zulke matten dienst als onderlaag; alas bēdang (eigenlijk = a. sēbēdang, mat van ééne breedte), in GL *alòs* oesö (kleine mat), smalle mat, gebruikt voor lig- of slaapmat; alas bē(r)lintöm, mat, waardoorheen men in de lengte reepen van de met behulp van rajang roodgeverfde tjiké genaamde biezensoort heeft gevlochten, zoodat dus door het vlechten zelf figuren (lintöm) in het matwerk zijn aangebracht; vooral in L. door oude lieden gebezigd als bovenlaag van de slaapmat; alas be(r)tjoetjoe k, mat, met behulp van een naald doorstikt of doorregen met roodgeverfde kērētān-biezen of rood of blauw garen, zoodat er bepaalde figuren in zichtbaar zijn; zulk een fraaie mat dient o. a. als bovenlaag van de ligmat des bruidegoms; alas kòlak, breede of wijde mat (bestaande uit meerdere aaneengehechte stukken van alas sēbēdang), gebruikt voor het drogen van padi, als tapijt (zitmat) voor groote gezelschappen enz.; *alòs* oesö, GL = alas bēdang; alas pēndjēmoe rön [ni ròm], groote mat (a. kòlak), waarop men padi droogt; *alòs* pēnēntām, eenige op den vloer van de sērāmbi bōnōn in de lengte achter elkaar gespreide matten, die een soort looper vormen voor den bruidegom, als hij bij het nōik böi naar de dölöm geleid wordt; ook als dansvloer bij 'tbētari. I alas, fijne uitdrukking voor ziek, cf. ons „bedlegerig”; ngō ara sēboelön wéi alas, hij is al een maand bedlegerig.

ALAS II, = nēgēri Alas, het Alasland. I Alas ara dēlé oerang Gajō, in 't Alasland zijn veel Gajō's;

akoe malé blōh koe Alas nanggō loeö, ik ga naar 't Alasland om wadjik te halen (kooopen); oerang Alas, bewoner(s) v. h. Alasland.

ALAT, gereedschap, werktuig, tuig, uitrusting. Alat n djëma bëroemö: djëlbang, pëti, nōnggöl, tjëras, de gereedschappen benoodigd voor den sawahbouw zijn: een patjoel, een spade, een ploeg en een egge; Blöndö djëròh pëdih alaté, òja kati görö tērlöwön prang, de Hollanders zijn uitstekend uiterust (bewapend), dat is de reden dat men het in den strijd niet tegen hen kan volhouden; alat u oemah, de deelen v. e. huis; alat-pëkajan, klëederen, wapens en alles wat men verder bij zich draagt (als bv. boengkoes enz.); Binara kōl pëdih alaté, B. (naam van een man) heeft een erg groote penis; akoe blōh görö bëralat, ik ging ongewapend uit; klati bëralat, een pinangschaar met monteering.

ALĒ, wat door gebruik den glans der nieuweid verloren heeft, niet frisch meer, al wat versleten. Oepoeh alé, een kain die al niet nieuw meer is; inö n majak alé, v. e. vrouw, die al geruimen tijd (bv. 2 jaar) gehuwd, nog geen kind heeft; bëroe alé, een meisje dat al eenigen tijd volwassen en toch nog niet getrouwd is (bv. 20 jaar oud).

ALĒH of alëhön, niet in evenwicht, naar één kant overhellend, overslaande (v. e. weegschaal, nërattja). Opp. timbang. Cf. angik.

ALĒH of alih, het zwaaien met de armen [onder 't loopen]. Aléhé rantòl, djangkangé kōlak, hij maakt groote zwaaien met de armen en neemt groote passen (dit geldt als onfatsoenlijk, een „boewaja” loopt zoo). Djëma bërbinös oeroem-oeroem bëraléh, de lieden die den binös-dans uitvoeren, loopen gezamenlijk in de maat met de armen te zwaaien; bönönkoe ngö bëraléh, mijn vrouw [hoewel nog jong] heeft de handen al vrij, d. i. heeft al geen kind meer te verzorgen.

ALĒHAT, lō Alëhat, Zondag.

ALĒM, geogr., zie alim.

ALĒMOE = èlëmoe, z. a.

ALĒP (Ar. alif), de eerste letter v. h. Arab. alfabet. Akoe bangsat, görö koebëtih alèp-poentoeng pé, ik ben analfabeet, ik kan geen a van een b onderscheiden; alèp bilang, het alfabet.

ALHAMDOE LILAH, God zij geloofd, Goddank, cf. soekoer.

ALI-ALI I, n. v. e. vrij groote visch, die 't vrouwtje van de lëmpawi genoemd wordt; wordt veel gevangen in Isak

in de Djèmèr. Een zijrivier van de Peusangan-rivier ontleent haar naam, A roel Ali-ali, aan deze visch.

ALI-ALI II, een soort van slinger, bestaande uit een dunne reep boomschors, met in 't midden een verdikking om den steen dien men werpen wil in te leggen; wordt nog als wapen gebezigd in kleine gevechten tusschen twee kampoengs (prang pögör). Werkw. onverv. (*nali-ali*), met zulk een slinger werpen; akoe malé *nali-ali* oemahn moesoeh sō, ik zal met een slinger [een steen] werpen naar 't huis van den vijand ginds; atoe ini *koelén-alén* koe paloeh sō, dezen steen slinger ik in gindsch dal; koe alén-alén kasékō, wacht, ik zal je wegslingeren [als een slingersteen, bedreiging tegen een stout kind].

ALIM, geleerd. Djëma alim, een geleerde (ongeveer = oelama). Zie ook malim. *Alim* of *Além*, n. v. e. gehucht, behoorend tot Koetö Lintang.

ALIT. *Alit-alit*, verv., mēnalit-alit, iemd. moed geven om iets te doen, suggereeren dat hij het wel kan doen; koerik ialit-alit, de [vecht]haan wordt [door bepaalde manipulaties] aangemoedigd. Koerik *alitön*, een vechthaan, die zulk een aanmoediging noodig heeft (van nature bang is); djëma alitön, iemand die uit zichzelf niets durft of kan, initiatief mist, maar opwekking behoeft (cf. patön).

ALÖ, ww. onverv., *nalö*, [op eenigen afstand van de eigen kampoeng] plechtig afhalen, inhalen (in 't bijzonder den bruidegom met zijn verwanten, als hij op den avond van het nök böi de kampoeng der bruid is genaderd); nalö djamoë, de gasten (bv. hen die op den dag van het djögököl van verre komen om dat bruilofsfeest bij te wonen, of ook wel hen die komen mbah përatöerön) plechtig inhalen (met gewerschoten, gejuich, didòngspel enz.). *Ialö* bédné djamoë si gèh a, gaat al de gasten die daar komen plechtig inhalen. *Ialön* toe 'ni koe blang sō, kēdjöp mi gèh djamoë, zet deze suikerrietstekken ter ontvangst van de gasten op de blang daar gereed (eigenl. maak deze suikerrietstekken tot middel om [de gasten] te ontvangen), zoo dadelijk komen zij. Djamoë gèh *bëralö*, als er gasten komen, worden ze plechtig ingehaald. *Ampang pënalö*, de versierde mat waarop men den bruidegom eenige oogenblikken doet plaats nemen op de plek, waar hij den stoet die hem afhaalt, ontmoet. *Blang pënalön*, het veld waar men de gasten opwacht.

ALOEN (Atj. alōn). Segöra loen 'ni, dezen ééne keer; ikō ara kasih-sajangmè, si sēgöra aloed' ni òsahkam wō akoe moetang, als ge medelijden

met mij hebt, geef mij dan dezen éénen keer slechts wat geld te leen.

ALÖLMAL of a l a l m a l (Atj. h a l e u ë m e u ë), een der vier traditioneele kentekenen of bewijzen, die voor het gerecht iemd. in meerdere of mindere mate van diefstal overtuigen, nl. dat men de gestolen zaak in zijn bezit heeft gevonden (cf. jüt, kinajat en pënjabit, en Atjehers I p. 109).

ALÖP, zie a l a p.

ALÖS, zie a l a s.

ALPI, zie k ë p i a h.

AMA, vader, en wel niet alleen de eigen vader (a m a p ë d i h), maar ook: 1° al iemands mannelijke bloedverwanten, die met zijn vader in de patriarchale geslachtslijst op dezelfde lijn voorkomen, d. i. even ver als zijn vader van den gemeenschappelijken stamvader verwijderd zijn, en 2° de mannen van alle vrouwen die met zijn moeder in hare patriarchale geslachtslijst op dezelfde lijn staan, terwijl bovendien ook de kilö (schoonzonen in de uitgebreide beteekenis daaraan door de G.'s gehecht) a m a k i l ö genoemd en met a m a aangesproken worden (schoonzonen van neven, achterneven enz. spreekt men aan met a m a k i l ö). In 't algemeen (bijzondere gevallen zie ben.) spreekt men elken a m a ook met a m a aan; in GL mag tevens het pers. vnv. k a m daar bij gevoegd worden, in L nooit. A r i s i a m a? (L en GL), a r i s i k a m a m a? (GL), waar komt u vandaan, vader? In GL spreekt men den a m a ook wel met t o e ö n aan. Met a m a spreekt men ook een veel ouderen onbekende aan, doch in plaats van a r i s i a m a wordt dan meestal gezegd: a r i s i k i n (k i n ö n) a r i a m a i n i (zie t o e t o e r d ë n é). *Ama bangsoe*, zie a m a n t j o e. *Ama lah* of (*ama*) *ngah*, oudere of jongere broeder van den vader, uitgezonderd den oudsten en den jongsten; bij uitbreiding: alle ama's, die niet oudste of jongste kind zijn van hun vader; ò j a a m a - l a h k o e of (a m a) *ngah koe*, dat is mijn ama-lah; ook in de aanspraak, mits de aangesprokene gehuwd is: a r i s i a m a l a h of (a m a) *ngah*, waar komt u (a m a l a h) vandaan, (doch in dat geval bezigt men liever a m a alleen: a r i s i a m a?); is hij nog ongehuwd, dan bezigt men *ngah* of o e d j a n g en in GL ook o e d j a n g - l a h of o e d j a n g n g a h. *Ama majak*, (jong)gehuwde ama die nog geen kind heeft. (*Ama*) *ntjoe* of *ama bangsoe* (dit vooral in GL). de jongste broeder van den vader; bij uitbreiding: alle ama's, die jongste kind zijn van hun vader; ò j a a m a n t j o e é, dat is zijn jongste oom van vaderszij; ook in de aanspraak, mits de aangesprokene gehuwd is (in dat geval

echter liever ama zonder meer: ari si (ama) ntjoe of ari si ama?); is hij ongehuwd, dan spreekt men hem aan met ntjoe en in GL ook met oedjang, oedjang ntjoe of oedjang bangsoe. *Ama oedjang*, in GL ongehuwde ama-toetoer, d.w.z. ongehuwde ama ntjoe, ama ngah of ama wö, in L ongehuwde ama ngah; òja ama-oedjangkoe; men spreekt hem aan met oedjang: ari si oedjang? *Ama oedö* (of ama moedö) stiefvader, man van de moeder; in de aanspraak noemt men hem a ma. *Ama oenggöl*, ama toetoer die geen broeders heeft. Stel b.v. dat B, C en D zoons zijn van A en dat B slechts één zoon (of hij dochters heeft doet niet ter zake) E heeft, dan is E de ama oenggöl van de kleinkinderen van C en D; òja ama-oenggölkoe, dat is mijn a. oe; in de aanspraak noemt men hem, als hij gehuwd is, ama oenggöl of liever ama; is hij ongehuwd, dan spreekt men hem aan met oenggöl of oedjang. *Ama pëdih*, de eigenlijke, echte vader, de eigen vader; òja ama-pëdihé of amaé pëdih, dat is zijn eigen vader; in de aanspraak: ama, in GL ook kamama. *Ama toetoer*, iemand dien men vader noemt zonder dat hij ama pëdih is; zoo heeten dus allen die men ama noemt of met ama aanspreekt, behalve de ama pëdih; si Pòlan noemö amaé pëdih, amaé toetoer (of ama-toetoeré) plin wö, X is niet zijn eigen vader, het is slechts zijn a. t., hij noemt hem maar vader. *Ama wö*, de oudste broer van den vader, bij uitbreiding: alle ama's, die oudste kind zijn van hun vader; òja ama-wöé, dat is zijn oudste oom van vaders zijde; in de aanspraak noemt men hem, als hij gehuwd is, (ama) wö of liever ama; is hij ongehuwd, dan wö of in GL ook oedjang wö of oedjang. *Amai* (namai), iemd. met vader aanspreken; moedëmoe akoe ilahn dënë oeroem djëma, rëndjöl iamaié akoe, ik ontmoette op den weg iemand, en toen sprak die persoon mij met vader aan. Anakkoe ngö *koepëtiaman* (GL: *koelaman*) koe Aman Ratoes, söböp görö sërasi bërama koe akoe, ik heb mijn zoontje door A. R. tot kind laten aannemen, omdat het als mijn kind geen geluk had. Wé bërama koe akoe, hij noemt mij vader; koenö toetoermoe koe Aman Ratoes? — Bërama, hoe noemt gij A. R.? — Ik noem hem vader. *Bërsiama(n)-aman* of *bërsiama(n)-amanön*, elkaar onderling tot vader of ouders zijn (bv. v. weezen, die geen verzorger onder hunne nabestaanden hebben). *Përaman* (mëm përaman), nagenoeg = pëtiaman. *Përama*, aan den vader ge-

hecht, vaderskindje; a n a k 'n i b ö t p ě r a m a p ě d i h, dit kind is een echt vaderskindje, doet niets dan ama roepen. *Poema-ama* a n a k 'n i w a d n i p ě n ò m ě d n ú, moengkirön bang k ě n a m a é, dit kind zegt al maar vader, vader! in zijn slaap, het heeft misschien verlangen naar zijn vader [die op reis is]. *Aman*, reeds ama van [iemand] zijnde, met aman = „ama n” aangesproken, aman genoemd wordend, d. is. reeds een p ě r a m a n (z. ben.) voerend; w é n g ö a m a n b ě s i l ō, hij wordt nu al met ama aangesproken (nl. òf met a m a n m a j a k of — m a j a k a n, als hij reeds getrouwd doch nog kinderloos is, òf met a m a n i p a k of — w i n, als hij reeds een kind heeft, zie ben.). *P ě r a m a n I*, voortplanter van het geslacht, vooral van dieren gezegd in de bet. van ons dek- in dekhengst. I n i k o e d ö (k ō r ō) p ě r a m a n k o e, dit is mijn dekhengst (dekstier); k o e r i k p ě r a m a n, fokhaan; overdrachtelijk ook van menschen: k ō m a l é k ě n p ě r a m a n k ö t a r i n g, wil jij soms overblijven om het geslacht voort te planten [nl. als wij, die ten strijde trekken terwijl gij laf in de kampoeng achterblijft, allen zullen gesneuveld zijn]. *P ě r a m a n II*, vadersnaam, de naam van den vader naar zijn eerste kind. Heet dat kind bv. S a b a h, dan wordt de p ě r a m a n des vaders A m a n S a b a h „vader van Sabah” en zoo wordt hij dan ook genoemd. Er zijn ook oneigenlijke p ě r a m a n's: iemand kan vader (a m a) genoemd worden van een aangenomen kind, van een kind dat hij van een ziekte genezen heeft, of ook — en dit dikwijls schertsenderwijze (gelijk 't Arab. a b o e) — van eenig lichaamsgebrek, eene eigenaardigheid, eene gewoonte, een door hem bedreven daad of een gebeurtenis waarbij hij betrokken was; in dat geval is dus a m a practisch gelijk aan ons: Jan in Jan Salie, Jan Rap. Bovendien wordt dikwijls iemands p ě r a m a n ontleend aan de kampoeng, waar hij zijn vrouw vandaan heeft ghaald, een enkele maal ook wel aan eene eigenaardigheid van, eene gebeurtenis in verband met, zijn vrouw. Terwijl iemand een echten p ě r a m a n uit den aard der zaak eerst kan dragen nadat hem een kind is geboren, kan hij reeds dadelijk na zijn huwelijk bij zulk een oneigenlijken p ě r a m a n bekend zijn, nooit evenwel vóórdat hij gehuwd is, want dan zou hij k ě m è l (beschaamd) zijn, als die p ě r a m a n hem er aan herinnerde dat hij nog geen vrouw had (voor een p ě r ě m p ō n daarentegen schaamt hij zich niet, zie m p o e). Toch zijn er zeer enkele gevallen, waarin ook een ongetrouwd jonkman bij een p ě r a m a n kan genoemd worden, nl. wanneer er een zeer bijzondere betrekking is ontstaan tusschen dezen en het kind van een

zijner broeders, bv. als hij het kind van zijn ouderen broeder van een ernstige ziekte heeft genezen, dan noemt men hem wel „vader van” dat kind, welk „vader van” evenwel in zulk een geval niet door 't gewone *ama n*, maar door *ama ni* wordt uitgedrukt; bv. *Ama ni Oemör* de jonkman, die Oemör van een ziekte genezen heeft. Wordt deze jonkman later zelf vader, dan ontleent hij zijn *përaman* niet aan zijn eigen kind, doch wordt nu voortaan *Ama n Oemör* genoemd. Evenwel, in gevallen als het hier beschrevene, geeft men liever den jonkman een *përëmpōn*, en noemt hem dus *Mpoe n Oemör* (z. *mpoe*). Hier volgen nog eenige voorbeelden van oneigenlijke *përaman*'s. *Ama n Naroe* (vanwege zijn lengte); *Ama n Lama* (omdat hij erg lang verloofd was); *Ama n Mahmoet* (naar een aangenomen zoon Mahmoet); *Ama n Ratoes* (omdat hij een oendjoeck, huwelijksgift, van honderd dollars betaalde voor zijn vrouw); *Ama n Pënòsan* (omdat hij zijn vrouw haalde uit Pënòsan); *Ama n Djölö* (omdat vóór zijn huwelijk de ouders of de familieleden van het begeerde meisje een vischnet, *djölö*, vroegen als *tiròn* of *pënròn*, z. s. *tirō*); *Ama n Timboek* (omdat zijn vrouw *Inö n Timboek* werd genoemd, z. s. *inö*). Uit het bovenstaande valt reeds af te leiden, dat een en dezelfde gehuwde persoon onder meerdere namen bekend kan zijn. Zoo werd bv. de bovenvermelde *Ama n Ratoes* (de naam waaronder hij thans nog in 't geheele Gajöland bekend is) in den naasten omtrek van zijn woonplaats meestal *Ama n Sabah* genoemd, naar zijn eerste kind (een meisje), welke *përaman* in den laatsten tijd, nadat deze Sabah, zelf gehuwd, een zoon kreeg, *Mëgit* geheeten, wordt verdrongen door den *përëmpōn* (z. o. *mpoe*) *Mpoe n Mëgit*. In de aanspraak bezigt men den *përaman* zelden; zoolang een getrouwd man nog geen kind heeft, spreekt men hem aan met *ama n majak* (terwijl men hem noemt *ama n majakön*); heeft hij een kind, dan met *ama n win*, vader van het knaapje, of met *ama n ipak*, vader van het meisje. Van deze aanspraakwoorden vormt men de afleidingen: *aman-majakön*, *ama n majak* genoemd wordend, *aman-ipakön*, *ama n ipak* genoemd wordend, en *ama n winön*, *ama n win* genoemd wordend; bv. *pōng sō ngō aman-majakön bësilō*, die man wordt thans al *ama n majak* genoemd. *Moepëraman* een *përaman* hebbend; *wé moepëraman Ama n Sabah*; hij heeft den *përaman Ama n Sabah*.

AMAL I (Bat. id:), droom, nachtgezicht. *Akoe ara*

amalkoe klam sinö, ik heb van nacht gedroomd; majò kèdah koe amalkoe gèh birahpati koe pintoe, ik zag in mijn droom dat er een duif bij de deur kwam. *Bèramal-amal*, eenen droom afwachten alvorens iets te doen. *Amalön* (namalön), dit doen ten opzichte van eene zaak, bv. een koop, dien men sluiten wil, iamalné moelō. Cf. nipi.

AMAL II, (Arab.) in religieuzen zin verdienstelijk, goed werk. Délé amalé, délé sèdèkahé, hij doet vele goede werken, geeft veel aalmoezen. *Amalön* (namalön), [zijn verworven kennis op godsdienstig gebied] in toepassing brengen; gōrō iamalné èlēmoeé, hij brengt zijn religieuze kennis niet in praktijk (van iemd. die wel de wetboeken, kitab, bestudeerd heeft, doch bv. niet sëm-bahjangt).

AMAN I (Arab.), veilig, welvarend (v. e. land of rijk).

AMAN II, indien, wanneer, zie laman; amanta, — aman, doch met meer nadruk.

AMAN III, zie ama.

AMANRĒMOE, amarēmoe of samarēmoe, n. v. h. echt-Gajōsche blanke wapen, e. s. v. sikin; is thans in L bijna geheel verdrongen door de Atjèhsche blanke wapens, doch wordt in GL nog steeds gesmeed, vooral in Pōrang en in Panggoer. 't Houten of hoornen gevest is dikwijls voorzien van een metalen beslag (sampak), en om de scheede zijn meestal eenige metalen banden (klah) geslagen. Amanrēmoe tēpa Panggoer, a. naar Panggoersch model gesmeed.

AMAR I, flauw, smakeloos, krachteloos. Toe amar rassaé, suikerriet smaakt flauw; wōih amar, zoet water; amar prié, hij spreekt tam, met weinig kracht; cf. tōbör en tawar.

AMAR II (Arab.), bevel, in de uitdrukking amar nahi, bevel en verbod.

AMAT, verv., (mē)namat, in de hand hebben of houden, vasthouden, hanteeren, beheeren, tegenhouden; zie ook mat. Namat loedjoe (bēdil), een mes (geweer) in de hand hebben, gewapend zijn met een mes (geweer); namat kōrō, den buffel vasthouden [bv. bij verkoop]; namat pri, een kwestie behandelen, een geschil beslechten; oetoes a djēròh pēdih mēnamat, die timmerman werkt (hanteert [zijn gereedschappen]) bijzonder goed. Nti amatikō kajoe ö, moegētah kasé kō, vat dat hout niet aan, anders krijg je gētah aan je handen. Amatōnkō koedō 'ni kēdjöp, houd dit paard even vast; namatōn djamoë, een gast vasthouden, niet

laten gaan. *Ipamaté* (*ipoeamaté*) anaké, takoet wé blōh, zij houdt haar kind voortdurend bij de hand vast, bang dat het zal weggaan. *Bëramat* oepoeh, elkaar bij 't kleed vasthoudend (teeken van trouw tot in den dood); wé ngö *bëramat* oepoeh koedöröt oeroem, malé prang, zij zijn allen gezamenlijk eensgezind uitgetrokken, om oorlog te voeren; *bëramat*, vastgehouden (v. e. vechthaan opp. *bërloeah*, z. a.). *Bërsiamatön djëma si mëlipé*, de lieden die [de rivier] doorwaden, houden elkaar bij de hand vast. *Anakini poeamat pëdih*, malé blōh kitö iamatné tēroepoeh tō, dit kind is erg klisserig, als wij willen uitgaan houdt het ons vast bij ons kleed. *Lōnggö moepënamat*, *iamat tērtalié*, de bamboe waarin water bewaard wordt, heeft een handvat, men houdt ze vast bij het touw. *Gèh Blōndō, oerang Gajō imöié pënamatōdné* (= *dōbösé, rëtaé*) *koe wan oetön bédné*, toen de Hollanders kwamen, namen de G.'s al hun hebben en houden mee naar de bosschen; *koerön laboe pënamatön ni bōnōn*, kookpotten enz. behooren aan vrouwen, zijn vrouwenzaken; *oemahini pënamatön (ni) oetoes Mōdjön*, dit huis is gebouwd door den bouwmeester M. [die vroeger een beroemd bouwmeester was te *Pënarōn*]. *Ama(t)-amatön*, waar men zich aan vasthoudt, leuning [v. e. trap (*kité*), een brug (*tōtōr*)].

AMBIK, verv., *nambik*, [iemd.] leiden door hem bij de hand te nemen. *Anak iambiki inōé koe lëpō*, het kind wordt door zijne moeder bij de hand naar het portaal geleid; *nambiki si sakit*, een zieke bij de hand leiden. *Djëma mëlipé bërsiambikön* (*bërsiambik-ambikön*), de lieden, die de rivier doorwaden, leiden elkaar bij de hand.

AMBIL, Mal., komt slechts in enkele vormen en uitdrukkingen voor. *Wé bërboeöt ibëtihé ambul ni boeöt*, hij weet zijn werk op de juiste wijze aan te vatten, werkt met methode. *Mëngambil rōh-arwah ni N.*, [door toovermiddelen] een meisje op zich verliefd maken. *Ikō bërboeöt, mahat moeambilōn*, als men werkt. moet men methode toepassen, men moet methodisch werken (verklaard door: *si moelō imoelōn, si poerōn ipoerōdnōn*, wat 'teerst moet geschieden doe men het eerst, wat moet volgen late men volgen); *maté moesöböp, moerip moeambilōn*, men sterft door een oorzaak, terwijl men leeft moet men alles op zijn tijd en met mate doen.

AMBIR, zie *simbang*.

AMBOE-AMBOE, kwast, franje (v. draden katoen of kraaltjes). *Oepoeh bëramboe-amboe*, een kleed (kain) met

franje [aan den rand]; *blah kal bër amboe-amboe*, een [tot rijstmaat dienende] halve klapperdop met kwast [van draden rood katoen, bovenaan].

AMBOENG of *amoenng*, draagmand, meestal van rotan, op den rug gedragen en met banden (*djangkat*) over de schouders bevestigd (zie „Het Gajöland”, plaat tegenover p. 384), vooral voor tabak. *Iamboengié bakō*, imöié koe Soesoeh, hij deed tabak in een amboeng en bracht die naar Soesoeh. *Wé bër amboeng blōh*, hij ging op weg met een amboeng [op den rug]. *Ini pënamboengönkoe*, dit is [de tabak], die ik in een amboeng heb meegebracht.

AMOER of *amoer*, verv., (*më*)*nam(b)oer*, verstrooien, strooien, verspreiden, uitspreiden. *Namboer òròs*, rijst strooien; *délé pëdih amboeré*, zegt de moeder als haar kind bij 't eten veel rijst gemorst heeft. *Iamboerié òròs bédné koe toejoe*h, hij strooide al de rijstkorrels op den grond. *Pakan ni koerik iamboerné* (of *iamboer-amboeré*) koe alaman, zij strooide het kippenvoer op het voorplein; *namboerön djölö koe wadni wöih*, het net uitwerpen in de rivier. *Oerang Gajö bër amboer djëdjöp oetön mësangka*, de G.'s vluchtten verspreid in de bosschen; *sënsim bër amboer*, zie *sënsim*. *Òròs mamboer ari wan karoeng*, *mëloeang*, er vallen rijstkorrels uit den zak, er is een gat in; *krōé mamboer ari wan pinggön*, hij morst rijst uit zijn bord; *mamboer alakkoe*, ik zweet; *ngö mamboer rajöh n oeloe koe*, het bloed stroomt mij langs 't hoofd.

AMBÖNG of *amöng*, zie *amboeng*.

AMBÖR of *amör*, zie *amboer*.

AMËRIKAN, *nëgëri*—, Amerika (den Gajö's bekend door de Amerikaansche booten, die aan de Oostkust, te Pangkalan Brandan enz., petroleum komen innemen).

AMIS, zie *gëgërdip*.

AMOEH of *amōh*, versleten, onsterk. *Oepoehkoe ngö amoeh*, *söböpkōna aër masin*, mijn kain is bedorven, omdat er zeewater op gekomen is; *wé lambangön ini ngö amoeh*, deze verweerde rotan is onsterk geworden. *Werkw.*, verv., meestal *amoeh-amoeh* (*namoeh* of *namoeh-(n)amoeh*), behandelen zooals men oude versleten zaken behandelt, met overdreven voorzichtigheid, [een kind] verwennen: *anaké iamoehamoeh in öé*, de moeder verwent haar kind. *Amoehön*, verwend, vertroeteld (v. e. kind; cf. *mönjö* en *roel*).

AMOENG, zie *amboeng*.

AMOER, zie *amboer*.

AMÖH, zie a mo e h.

AMÖNG, zie a m b o e n g.

AMÖR, zie a m b o e r.

AMPA I, a m p a n r ò m, ledige padi-bolsters; a m p a b r ò t, wanneer er een oneetbare korrel, a m p a l a j a n g, wanneer er niets in zit. *Bërampa*, naar alle richtingen verspreid; ngö m a r i n a n g i n, gèh toempit bër a m p a, na afloop van het rijstwannen komen de rijstvogels en verspreiden zich in alle richtingen [over 't veld]; i n ö é n g ö m a t é, a n a k é n g ö b è r a m p a, de moeder is dood, haar kinderen zijn verspreid (wonen bij verschillende familieleden). *Ampa Kòlak*, n. v. e. gehucht onder Tjanè Oekön (GL).

AMPA II; k a j o e a m p a o f s i a m p a, een in het moeras groeiende boom, welks wortelhout voor wapengevesten gebezigd wordt.

AMPANG, zitmat, vierkant, gevlochten van bëngkoeang en tijké-biezen, met een voering (l a p i s) van grover matwerk. Meestal wordt, bv. voor gasten, onder de ampang een tětò p a n g o f k è t ò p a n g genoemde niet-gevoerde mat als onderlaag gelegd. A m p a n g k r i n t j i, zitmat [met een voering en] met een boordsel van rood garen (cf. k r i n t j i); a m p a n g t è b ö l, dikke zitmat, bestaande uit een aantal (bv. 7) op elkaar gestapelde ampang's, als zetel voor een bruidegom of een rōdjö; i n ö n a m p a n g, de onderste en grootste van een aantal op elkaar gestapelde zitmaten (a m p a n g t è b ö l).

AMPAR, uitgespreid; (v. padi) geheel uitgekomen, als term voor een der stadiën van haren groei. W a k t o e a m p a r d j è m o e r, de tijd van den dag, waarop men de padi op een mat op den grond uitspreidt om in de zon te drogen, d. i. tusschen halfzeven en zeven uur 's morgens; r ò m n g ö a m p a r (= m b è h s r ò h), de padi is reeds geheel uitgekomen. *Bërampar*, overal in 't rond verspreid, liggend te slingeren (van niet opgeborgen vaatwerk; cf. g a m p a r). *Amparan*, eigenlijk alas-, mat of matten, dienend als onderligger(s) van een ligmat.

AMPÉ, ongebr. *Ampèn* (n a m p è n), wachten; a m p è n k a m m o e l ò r ò a l ò 'n i k o e b è r i k o e k a m o e t a n g k o e, wacht nog twee dagen, dan zal ik u mijn schuld betalen; n a m p è n k r ò t a s a k, wachten tot de rijst gaar is. Ngö *iampéié* k i t ö a r i s i n ö m i, zij hebben al een heelen tijd op ons gewacht. Glöp g ör ö t è r a m p è n t r a n g, o e r ö n g ör ö t è r a m p è n s i d a n g, [een zaak, welke behandeling zulk een spoed vereischt, dat] men niet wacht totdat de duisternis licht geworden of de

- regen opgehouden is. *Bërsiampèn kitö kasé i sō; ikö moelō kō, ampènkō akoe, ikö moelō akoe, koeampèn kō.* laten wij straks elkaar daar ginds opwachten; als gij er eerder zijt, wacht dan op mij, als ik er eerder ben, zal ik op u wachten. Cf. éwé.
- AMPÉRAN PÉRAK, n. v. c. plaats in Deli, waarvandaan Moehamad, die door huwelijk bij de kédjoeroens-familie van Sërbödjadi werd ingelijfd en later Ama n Njak-Ara en ook Goeroe Koetjak genoemd werd, afkomstig was.
- AMPIL, meestal a mpilön, beschutting, dekking (waarachter men zich verdekt kan opstellen). Cf. la mpòng.
- AMPIS, verv., *nampis*, [water] in een andere richting —, afleiden (bv. als men een gedeelte v. d. bedding wil droogleggen, zie sèkòt), [den wind] keeren (door ergens een schut, rëring, te plaatsen).
- AMPOENG. *Ampoeng-ampoeng*, op het water drijven, dobberen; cf. tëlampoeng en apoeng. Ara kërëpé ampoeng-ampoeng iwöih sō, er drijft gras op het water daar.
- AMPÖN I, ook kajoe ampön, stok in het weeftoestel, waarom het reeds afgeweven gedeelte heen gewonden wordt (= Jav. apit, Atj. peusa): door middel van de tali tampa zijn de beide uiteinden van de ampön verbonden met die der tjëdh.
- AMPÖN II, vergiffenis. *Bërampön* = nirō ampön, vergiffenis vragen.
- AMPÖNG, zie ampoeng.
- AN, suffix, meestal ön uitgesproken. Zie ön.
- ANAK, kind; jong v. dieren; jonge uitspruitsels v. planten; de pit v. e. vrucht; onderdeel v. e. geheel; de voering v. matwerk. Als anak beschouwt iemand niet alleen zijn (haar) eigen kinderen, maar ook de kinderen van allen, die met hem (haar) dezelfde lijn in de patriarchale geslachtslijst en de sexe gemeen hebben, m. a. w. de kinderen van zijn (haar) sërïnön's [de kinderen van dëngan's heeten oentil]. Men spreekt zijn anak aan met win en ipak of ètèk, of bij hun naam (gëral), na 't huwelijk meestal bij de përaman of përinön. Anak-anak, kind, kleine jongen of meisje, van 2 tot ± 10 jaar; Oemar sinö anak-anak ilön, die Oemar was nog een kleine jongen (cf. këkanak); anak nasoe, jong v. e. hond, jonge hond, ook als scheldwoord; anak aram djadah, hoerekind, basterd; anak awal, de jonge uitspruitsels van een pisangboom; a. n. babi, jong v. e. varken, ook scheldwoord; a. badjan g, jong v. dieren, die geen eieren leggen (bv. v. e. geit), (v. menschen) kind waarvan de vader

onbekend is, hoerekind; a. ni batak, slavenkind, ook als scheldw.; a. n bédil, geweerkogel; a. ni bèlèk, kind v. d. spleet (= vagina), scheldw.; a. ni bilah [n oe], de kleine bamboeuitsteeksels binnen in een fuik, die dienen om de gevangen visch ontsnappen onmogelijk te maken; anak bidak, = anak boeah; anak bidak ni Pètiambang i sërapi ni Boer Intimintim, de lieden (onderdanen) van den kédjoeroen P. wonen aan de overzijde van het I. gebergte; a. boeah, = saudörö, doch in verhouding tot den rödjö; in meer uitgebreiden zin: onderdaan, bv. a. boeah ni rödjö N., de saudörö's, de geslachtsgenooten, die onder rödjö N. resorteeren, d. i. de onderdanen van r. N.; a. boelön, zie oerön; a. böjöm, zie oeböt; a. ni bölö, iemand uit den grooten hoop, kind van eenvoudige ouders (tegenover anak n rödjö); a. bönön, dochter, anaké [si] bönön ngö kèrdjö, zijn dochter is al getrouwd; a. djasat of dasat, een eigen kind, kind van het eigen vleesch en bloed (tegenover een stiefkind of een aangenomen k.); a. djadah en a. djalang, een natuurlijk kind, geboren uit ouders die niet wettig getrouwd waren; a. djoeölön, is een kind ten opzichte van de ralik zijner moeder; a. dölöm, onvoldragen vrucht, foetus (v. dieren, vooral v. herten); moe anak-dölöm, zwanger (v. dieren, vooral v. herten, geiten enz.); a. döpötön, stiefkind, het door man of vrouw in een nieuw huwelijk medegebrachte kind; a. ni gadjah, jong v. e. olifant, jonge olifant; anak n gadjah moegading, anak n koelö moekoering, een jonge olifant krijgt slag-tanden, het jong v. e. tijger heeft strepen op zijn huid, d. i. aanzienlijke afkomst verloochent zich niet; anak n ikön, jong vischje; anak kalah of a. n kalah, de huid; a. ni kapis, kind v. e. ongeloovige (als scheldwoord); a. ni kabis, kind v. e. schelm, galgenbrok, deugniet (scheldwoord); anak kampoeng, bewoner v. e. k.; anak ni kès, lucifer; òsahkō pé kès moe bër-sara-anak a. geef mij even een lucifer; a. ni kité, sport v. e. ladder (vooral v. d. huistrap); a. ni kòbòh, kind v. h. schuim [op 't water] (scheldw.); a. koentji, of a. n koentji, sleutel; a. ni koedö, veulen; a. ni kōrō, buffelkalf; a. n koerik, kuiken; a. koetjak, klein kindje (tot + 2 jaar, zie anak-anak); a. kōl kēndirié, kind dat reeds jong geen ouders meer had om het te verzorgen, wees, (zie mèrèk); a. ni lēm-boe, kalf; a. n lēmboe oelak koe lēmboeé wō, anak n kōrō oelak koe kōrōé wō, men

keert altijd terug tot eigen omgeving of familie; a. n lě pöp, scheldwoord, zie lě pöp; a. n manoek, jong v. e. vogel; a. mas, in 't Gajōland uit 't huwelijk van slaven onderling geboren kind; a. n mata = oerang-oerang mata, de pupil van het oog; a. n moengkoer, de pit van een djeroek (zie bidji); a. moerik, leerling (v. e. godsdienstleeraar); a. nang, pasgeboren jong (v. e. buffel, e. paard); kō rō moe an a k-n a n g, een buffel met een pasgeboren buffelkalf [dikwijls als t i r ò n, door de ouders van het meisje aan den aanstaanden bruigom voor hun dochter ten geschenke gevraagd]; p r i m o e a n a k-n a n g p r i é, zijn geschil (pěrkara) komt maar niet tot een einde, uit de eene kwestie ontstaat telkens weer een andere; a. n a n g k a t, pijltje v. e. blaasroer (lě töp); b ě r a n a k n a n g k a t, z. ròm; a n a k n ě g r i, de bewoners v. e. kampoeng of land; a. n s i (s') ò n ò m, „de kinderen der Zes [Datoe's]”, d. i. de bewoners van Lěmpělam, Toenggöl, Tědaloe, Pinang Roegoep, Kěndawi en Rikit Děkat; a. n ò n t j ò s [ò n t j ò h], piskind (scheldw.); a. n ò r ò s, rijstkorrel; a. p ě d i h, eigen kind (tegenover a. toetoeer); a. n p ě r i l, bal, kloot; a. n s i p i t o e, „de kinderen der zeven [Rödjö's]”, d. i. de bewoners van Tjaně Oekön, Tjaně Tōa, Ampa Kōlak, Koening, Sōndörön, Koepoer en Manggang en Kroeng Ringköl; a. n i p o e t, kind v. d. aars (scheldw.); a. s i r a b o e k a m i s b a n g d j a d i m o e, jij bent een ongelukskind (op een ongelukigen dag geboren); a. r a j a t (rět), onderdaan, = a. b o e a h; a n a k r a j a t n i R ö d j ö B o e k i t i L a u t T a w a r, de onderdanen van R. B. wonen in het L. T.-gebied; a. r a w a n, mannelijk kind, zoon; a. n r é, de tanden v. e. kam; a. r ě n g k ò p, tweelingen; a. n r ö d j ö, kind van een rōdjö. in 't algemeen: een aanzienlijke [wordt met eenig ontzag bejegend, opp. a n a k n b ö l ö]; a. n i r ò m, de uitspruitsels aan den voet v. e. rijstplant; a. r ö m (b) ö t n i d j ö l ö, de verlengstukken v. het nog niet van loodjes voorziene gedeelte v. e. vischnet; a. (i) s a h a n, een formeel, met de behoorlijke formaliteiten aangenomen kind (in 't algemeen; bv. kind v. e. familielid, door een kinderlooze tot kind aangenomen): a. s a k é (m a s), in deftigen stijl (b ě r m ě l ě n g k a n) = a n a k b o e a h of a n a k n ě g r i; a n a k s a k é m a s n i P ě n g o e l o e G ö l ö k i t ö k e r d j ö n a n a k t ö ' n i b ě s i l ö, een jongeling ressorteerende onder (onderdaan van) P. G. verbinden wij thans in 't huwelijk met ons kind; a. s ě b o e t, een vreemde, dien men zijn kind noemt (zonder formeele adoptie met rechtsgevolgen, cf. a. s a h a n); a. s ö b ö p, een

kind, dat men door aanwending van bijzondere middelen gekregen heeft, bv. door (i) s a h a n of doordat de vrouw, na langen tijd kinderloos geweest te zijn, de tooverkunsten van een goeroe heeft ingeroepen; a. n i t a p é, de voering van een tapé (gevlochten zakje v. matwerk); a. n i t é r b i l, kogeltje (van aarde enz.) v. d. handboog of katapult; a. t o e t o e r, niet eigen kind, dat men toch zijn „anak” noemt (opp. a n a k p é d i h); a. t o e n g, een pakje tabak, met een of meer kal's in dikke rollen opgerolde tabak tot inhoud; a. n s i w a l o e h, „de kinderen der Acht [Dateo's]”, d. i. de bewoners van Pënggalangan, omdat dezen volgens een legende zouden afstammen van een Batakschen slaaf, die met zijn 8 zonen oudtijds in Rëmoekoet woonde en van daaruit de kampoeng Pënggalangan stichtte. A t o e a n a k, koraalsteen; k a j o e a n a k [n i t é n o e n], kleine houtjes van rësamstruiken, die bij 't weven van këtawak's gebruikt worden om met de k a j o e t é n o e n de draden der schering uiteen te houden. *Anaki* (n a n a k i), een kind verwekken bij [een vrouw]; a n a k n r ö d j ö t o e r a h i a n a k i k ö, ge moet bij de prinses een kind verwekken. *Anakön* = anaki. I k ö g ö r ö l é r a n a k i k ö o e m o e r s é t a u n i n i, k ö m a t é i o e n o e h, als ge er niet in slaagt binnen het jaar een kind bij haar te verwekken, zult gij gedood worden. *Bëranak* ¹⁾, bevallen (v. e. vrouw; fijner is s a k i t d a p o e r); ²⁾ iemd. zijn kind noemen; a k o e b é r a n a k k o e w é, ik noem hem (beschouw hem als) mijn kind. N g ö b é r a n a k ö n k a m b i n g k o e k l a m s i n ö b é d n é, al mijn geiten hebben van nacht gejongd. N g ö b é r s i a n a k ö n b l a h m o e d ö o e r o e m b l a h t j i k, leden van den jongeren en die van den ouderen tak van het geslacht hebben bij elkander kinderen verwekt (in ontucht). *Manak*, jongen, jongen werpen (v. dieren); (ook) uitspruitsels krijgen, nl. aan den voet van planten, bv. padi (cf. t j é d i n g). *Moeanak*, een kind of kinderen hebbend (fijner: m o e t j é d i n g). *Përanak*, veel kinderen krijgend, vruchtbaar (v. menschen en dieren). *Përanakön* of *tödni përanakön*, baarmoeder; m o e s o e m p ö l t ö d n i p é r a n a k n é, haar baarmoeder is verstopt, zij is onvruchtbaar. Zie k ë k a n a k.

ANAN of önön, in Böbasan en vandaar herkomstige nederzettingen (en thans vrij algemeen in het geheele Gajöland) = m p o e b ö n ö n, grootmoeder, zoowel in de aanspraak als in de 3de pers. gebezigd; alleen indien de aangesprokene ongehuwd is. bezigt men liever in plaats van a n a n, in L: i b i of m p o e b é r o e; in GL: m p o e [b é r o e]. K o e m p o e - b ö n ö n t ö k i t ö b é r a n a n,

wij zeggen anan tot onze grootmoeder. Si bëbëroe këmèl wé *ianadni*, söhöp gör' ilòn kërdjò, een maagd zou zich schamen indien zij met anan aangesproken werd, omdat ze nog niet getrouwd is.

ANDALAN. (Atj.), gezegd v. e. mensch, rund, paard, vechthaan, wapen, die niets dan slechte teekens (bv. pëpoe-sörön) heeft, en juist daarom als gelukaanbrengend beschouwd wordt.

ANDAR of öndör (L), tjëkandar of tjëköndör (GL), s. v. kruipplant, met doornigen stam en eetbare roode vruchtjes. *Andar-andar*, Boer ni —, n. v. e. berg, noordelijk v. h. Meer.

ANDĒ, zie këtawak. *Andé-andé*, komt voor in een kinderrimpje: mpòk andé-andé, këlalang boekoe-boekoe, gèh toeön pandé, mënëpa glang poentoe, gèh anak ni paké, irëboetné ari poemoegkoe enz.; cf. 't Batav. mpok amé-amé, bilalang koepoe-koepoe enz.

ANDÈN, plank of lat waaromheen bij 't weven de ketting in haar geheel gespannen wordt, ten einde deze in de lengte te spannen. De andèn wordt gedurende het weven aan een vaste plank van het huis bevestigd, en is gemaakt van hout of van de oeloeh biang genaamde bamboesoort. Zie ook sisir.

ANDJOENG, de in een hoek van de lëpō (het portaal of de gang) afgeschoten — soms, vooral in GL, aan de achter-(oedjoeng)zijde van 't huis uitgebouwde —, vaak met een deur afgesloten ruimte, met voor ieder der het huis bewonende gezinnen een of twee kookplaatsen (këlikön); de andjoeng is dus: de algemeene keuken voor de gezamenlijke bewoners van het huis. Zie oemah, da-poer en këlikön.

ANDJOER, zie anjoer.

ANDOEH. *Andoehön*, „blok” voor gevangenen of krankzinnigen: een balk met een gat er in, waardoor de voeten worden gestoken; andoehön ni ré, het bamboe-randje waarin de tanden van een haarkam gevat zijn; andoehön ni tñnoen. de lat, waaraan het weefgetouw van hoven bevestigd wordt, en die zelf weer met rotan aan de „përoelangön” of aan den wand v. h. huis is vastgemaakt; andoehön ni tjërka. de houten plank waarop het spinnewiel staat en waarover de spinnende vrouw haar beenen uitstrekt; andoehön ni wingön, de stilen, het blok, waarin de cylinders van de suikermolen ronddraaien. *Andoehön*. verv. (nandoehön): nandoehön djëmamëgilö, een krankzinnige in het blok sluiten (welk blok

meestal in de lëpō of in de sërambi bönön geplaatst wordt).

ANDÖRÖ, nēgri —, n. v. e. rijk dat men zich in de lucht denkt.

ANĒ-ANĒ, de witte mier (Jav. rajap).

ANG, klanknab. v. h. geluid van sommige dieren, vooral van den olifant, ook van den kikvorsch. *Pëang-ang*, dat geluid maken; ara gadjah poeang-ang, er is een olifant die knort.

ANGAS, al het benoodigde voor een sirihpruim. De Gajōsche sirihpruim bestaat uit: blō rōa atawa toeloe rilah, twee of drie bladen sirih (desnoods blō sara rèsèk, een half blad sirih), kapoer sara palit (ook sara tjalit of sara tjölèk), een stukje (eigenl. „een veeg”) sirihkalk, pinang sara sēmbir of sara gètjèp, een stukje (eigenl. spaandertje) pinang, bakō sara soegi, een rolletje (eigenl. zooveel als noodig is om eenmaal de tanden te reinigen) tabak, katjoe sara lëping of sara sēmbir, een brokje gambir (dit alleen in GL en in D, niet in L) en kōnjèl sara taka, s. gètjèp, s. kērat of s. tēngkah, een afgehakt stukje kōnjèlbast (in GL alleen bij feestelijke gelegenheden gebruikt). Angaskoe gōrō lēngkap, ara pinang, gōr' ara bakō, ara kapoer, gōr' ara blō, mijn sirihbenoodigdheden zijn niet volledig, ik heb wel pinang maar geen tabak, wel kalk maar geen sirih; ònòm rilah sēgōr angas, kōl pēdih angasé [hij gebruikt] zes sirihblaadjes vóór een sirihpruim, wat pruimpt hij zwaar! òsahkō angaskoe blōh, geef mij het noodige om op reis sirih te kauwen; ini blō angasmoe idēné kasé, hier is sirih om te pruimen voor u straks onderweg. *Mangas* I, subst. = angas; II, intrans ww., sirihkauwen; òsahkō mangaskoe blōh, geef mij het noodige om sirih te pruimen op reis; iòsahé mangas pētēri sinō, hij bood de prinses sirih om te pruimen aan; òsahkō pé (m)angaskoe sēgōr mangas (= sēgōr lēngkap), geef mij als 'tu be- lieft al het benoodigde voor één sirihpruim (eenmaal sirihkauwen); ngō itòs sēgōr mangas, hij maakte een sirihpruim gereed; sēgōr mangas, éénmaal sirihkauwen, n(d)ōn mangas, tweemaal —, ntoelōn mangas, driemaal sirihkauwen enz., worden (evenals 't Jav. sapanginang, rong panginang enz.) gebruikt als tijd- en afstandsmaat; sēgōr mangas ngō sawah, in den tijd, benoodigd voor 't kauwen van één sirihpruimpje, is men er; mangas tasak, toebeide betel,

een gereedgemaakte sirihpruim, klaar voor gebruik; tōs-kō pé mangas tasak bērdoeö-poeloh ö kēn sēlēpahkoe blōh, maak mij eens een twintig sirihpruimpjes klaar tot proviand voor mij op reis; rōndjöl wé mangas, toen ging hij sirihkauwen; akoe malé mangas, ik wil sirihkauwen. *Angas*, verv. (nangas), iets in of met de sirihpruim kauwen, bij wijze van sirihpruim gebruiken; waké iangasé oeroem mangas, hij gebruikt (kauwt) zijn medicijn met sirih (bv. om den bitteren smaak niet te proeven); dēlé pēdih iangaskō blō, mbēh ònòm rilah, wat gebruikt gij veel sirih voor uw sirihpruim, zes heele bladeren! Ngō *koeangasi* djamoë ö, ik heb den gast al sirih gepresenteerd; ngō *koeangasi* (m)angasmoe, ik heb van uw sirihpruimbenooidigheden gebruikt, uit uwen voorraad gepruimd. Ngō *koeangasōn* (m)angasmoe, ik heb uw sirihvoorraad opgepruimd; ngō *koeangasōn* (m)angasmoe sara, sara mi ngō *koeangasi* djamoë sō bēdné, een deel van uw voorraad sirih heb ik zelf opgepruimd, het andere heb ik aan al de gasten daar gepresenteerd; akoe nangasné angasmoe sinö, ik heb die sirih van jou van zoeven opgepruimd. *Mpētangasi* (of *ntangasi*) djamoë, de gasten sirih laten kauwen; ipētangasié pētērisinö, nta mangas, hij bood de prinses sirih aan, vervolgens gebruikte zij sirih. Boengkoesmoë ngō *koepētangasōn* koe pōlan, uit uw sirihdoek heb ik N. sirih aangeboden. Ngō *bērangasōn* bēdné djamoë ö, toen kauwden al de gasten gezamenlijk sirih. *Bērsiangasōn* of *bērsiangas-angasōn*, elkaar wederkeerig sirih aanbieden (een beleefdheid die men bij een ontmoeting of bij een bezoek elkaar pleegt te bewijzen). *Tērangas* akoe pinang midö, ik heb bij vergissing p. m. gekauwd, in mijn sirihpruim gedaan. Görö *tērangasi* akoe djamoë ö, dēlé toe, ik kan de gasten niet van sirih voorzien, er zijn er te veel. *Poeanga(s)-angas* wé koe boengkoestö, boengkoes dirié ara, hij kauwt maar telkens sirih uit onzen sirihzak, en hij heeft er toch zelf een! Datök òja *pērangas* (*poeangas*) pēdih, rōa pēdi mbēh sērēlō mangas (of iangasné), die oude man kauwt erg veel sirih, in één dag maakt hij twee bundels sirihbladeren op. *Angasan*, n. v. e. gehucht, behoorend bij de kampoeng Pēnōsan.

ANGAT, zie hangat.

ANGGÖ, verv., (*mē*)*nanngō*, halen; fijn voor bli, koopen (vooral met als object: een vrouw [uit een andere kampoeng] halen, d. i. tegen bruidschat koopen); [gasten] noo-

digen (vooral om te helpen bij eenig werk dat met onderling hulpbetoon pleegt te geschieden, als bv. mēndjik, dor-schen, nēgoe kajoe, hout voor huizenbouw naar 't dorp sleepen, enz.; cf. ngöböri, s. köbör en manggō ben.). Nanggō wöih, water halen; ianggōkō pé oetöm koe boer sō, ga jij eens brandhout halen daar boven (op eene hooger dan de kampoeng gelegen plek); ari Boekit koeanggō bönönkoe, uit B. heb ik mijn vrouw gehaald; sēsari ianggō of — ianggōn, van dezelfde plaats gehaald, (gezegd v. vrouwen, die elkaars ndoeé zijn, z. a.); akoe malé nanggō djamoekoe sō, ik ga daar menschen noodigen (om te helpen bv. bij oogsten, bij nēgoe kajoe enz.); djēròh ibōh anggōé, doe de uitnoodigingen netjes en zonder fout; salah anggō, een fout begaan bij het noodigen (bv. de verkeerde persoon of tegen een anderen dan den bepaalden dag noodigen); anggō aroel (GI), op zeer groote schaal uitnoodigingen doen. Barang òja ngö koeang-gōi bédné, al die goederen heb ik al gehaald; jō kasé akoe malé nanggōi djamoedélé, van avond zal ik een aantal menschen te gast noodigen. Ianggōnkō pé oetöm ni mpoemoe siö, haal jij even brandhout bij je grootvader daar; Aman Bramsah malé koe-anggōn (of koeanggōdnōn) kērdjō ni anak-koe ini, A. B. zal ik uitnoodigen bij 't huwelijk van dit mijn kind. Ngö tēranggō (tēranggōi of tēranggōn) akoe oemah òja, ik heb bij vergissing [de menschen van] dat huis genoodigd; görō tēranggō akoe oetöm, görō nègigihkoe, ngö toeō akoe, ik kan geen brandhout halen, ik heb geen kracht genoeg meer, ik ben al oud. Ipētianggōnkō pé djēma sō, laat jij dien man even halen. Ngö bēranggōn bédné blō koe akoe, zij kwamen allen tegelijk sirihi bij mij halen; ngö bēranggōn bédné koe akoe, blah rawan pé manggō, blah bönön pé manggō, zij hebben mij allen [op de huwelijksfeesten] genoodigd, zowel de familie van den bruidegom als die van de bruid. Bērsianggōn of bērsianggōn-anggōn, wederkeerig elkaar uitnoodigen; wederkeerig bij elkaar [vrouwen] mogen halen (v. geslachten) = bērsikērdjōn, bērlōwōn. Akoe malé manggō bēsilo, ik zal nu gaan „noodigen” (dit noodigen [tot een huwelijksfeest] geschiedt met zekere plechtigheid en in deftige bewoordingen, bērmēlèngkan, en wel meestal, in opdracht van den feestgever, door eenigen zijner neven of nichten; cf. ngöböri, s. köbör). Poeganggō-anggō, al maar, telkens, halen of noodigen. Pēranggō (pē-

anggō of *panggō*) pēdih wé, oemön nilō gèh koe ini nirō sésanah, sésanah si ara bédné itirōé, hij is een klaplooper, elken dag komt hij hier om 't een of ander vragen, al wat er maar is daar vraagt hij om; *panggō lō*, geregeld elkaar wederkeerig uitnoodigen bij de landbouwwerkzaamheden die met onderling hulpbetoon plegen te geschieden; *akoe panggō lō oeroem wé, tēngah arōa lō akoe nōmbang k' oemöe, bēsilō k' oemōngkoe mi wōrōa lō wé nōmbang*, wij roepen elkaars hulp in bij de landbouwwerkzaamheden, laatst hielp ik twee dagen haar bij 't uitplanten, nu helpt zij op haar beurt mij twee dagen op mijn sawah. *Anggōkō pé oepoeh koe Tēmiang*. — Ah, sana koebōh *pēnanggōé, gōrō akoe moepēng, ga jij eens naar Tēmiang kains koopen*. — Ach, wat kan ik als middel gebruiken om ze te koopen (waarmee zal ik ze betalen), ik heb geen geld; *boejoeng kēn pēnanggō n wōih*, een boejoeng om water te halen. *Oepoeh ini pēnanggōnkoe ilōn*, noemö pēnanggōnmoe, deze kain heb ik zelf gekocht (betaald), niet gij (ik heb ze niet van jou gekregen); *bōnōnkoe ini pēnanggōnkoe ari Koetō Lintang*, noemö pēnanggōdnī ama, deze mijn vrouw heb ik zelf gehaald uit K. L. (en dus zelf den bruidschat betaald), ze is niet door mijn vader gehaald (niet hij heeft den bruidschat betaald). *Anggōn*, gehaald, gekocht (= *pēm bēlèn*), tegen bruidschat verkregen (gezegd v. e. vrouw ten opzichte van den man die haar tegen bruidschat huwde); *bōnōn ini anggōn ari Tampēng*, deze vrouw is uit T. gehaald; *anggōn ari si bōnōnmoe*, waar hebt gij uw vrouw vandaan gehaald?

ANGGOEK, zie *angoek*.

ANGIK, naar één zijde overhellend (v. e. weegschaal); *nēra tja ini angik sēmēlah*, deze weegschaal helt naar één zijde over. *Oengak-angik*, naar alle kanten overhellend, bouwvallig (v. e. huis), met 't hoofd schudden (onder 't loopen, v. e. mensch). Cf. *alèh*.

ANGIN (Mal. *angin*, in sommige uitdr. i. pl. v. h. *Gaj. koejoe*), wind. Zie voorb. s. *asal*. *Werkw.*, *verv.*, *nangin*, [*padi*] wannen. Dit geschiedt aldus: een man neemt plaats op een zeer hooge driehoekige stellage, *bēndjang* geheeten; een ander geeft hem van beneden de manden (*bili* of *rōgō*) met *padi* aan, welke vervolgens door den eerste worden uitgeschud om de ledige bolsters door den wind te doen verstuiven. *Angin-angin*, een thans niet meer bestaand goudgewichtje, = $\frac{1}{2}$ *sēpiak* = $\frac{1}{4}$ *sipoet*.

ANGIR, stinkend (v. rauw vleesch, bloed, visch, = Mal. amis). Bau angir, stank; bau angir pëdih tēmpat djēma mēngglijh kōrō, 'tstinkt erg waar men buffels slacht.

ANGKAM, verv., *ngkam*, [eten] bij groote hoeveelheden tegelijk (niet bij hapjes) in den mond stoppen; i angkamé krō, gōrō isoeöpé, hij verslindt de rijst, hij eet ze niet bij hapjes; *iangkamié tēmping*, [het kind] verslond de ēmping; *iangkamné koe awahé*, het stak [de ēmping] bij groote brokken tegelijk in den mond.

ANGKAN, Mal. akan, in enkele uitdrukkingen als bijwoord gebezigd; angkan kētapé, evenwel, maar; angkan sawah bēsilo, tot nu toe; angkan (angkan-angkan) oja, angkan oemō, hij schijnt het te zijn, maar toch ook weer niet; angkan mēra, angkan lēgih, ik kan niet uitmaken of hij nu eigenlijk wil, dan wel niet wil; si angkan-angkan ini kōrōngkoe tēngah a, tapé noemō ini, zoo ongeveer als deze zag mijn buffel van vroeger er uit, maar toch is hij het niet.

ANGKAP, subst., het Gajōsche ambil-anak huwelijk, waarbij door den vader van een meisje een man — meestal een vreemdeling, in den regel een Atjèher — zonder betaling van een bruidschat tot schoonzoon aangenomen en daarmede tevens in diens stamverband opgenomen wordt. Angkap djandji, „voorwaardelijk angkap-huwelijk”, angkap sēmēntaran, „tijdelijk angkap-huwelijk” en angkap doedoek ödöt, „angkap-huwelijk, waarbij men gijzelaar is voor den [niet betaalden] bruidschat”, zijn drie verschillende benamingen ter aanduiding van een tijdelijk angkap-huwelijk, waartoe wel een Gajō zich leent, indien hij den bruidschat niet dadelijk betalen kan; zoodra hij daartoe in staat is mag hij, indien niet te voren anders was overeengekomen, zijn vrouw naar zijn eigen huis overbrengen. Angkap sah, a. nasap of a. nas (GI), het definitieve angkap-huwelijk van een vreemdeling (Atjèher, of ook wel Maleier, Krintjiër, zelfs Kling, [basterd-]Arabier of Chinees), die daarbij voorgoed in het stamverband van de familie zijner vrouw wordt opgenomen. Kērdjō angkap, een angkap-huwelijk, tegenover kērdjō bēroendjoeok of bērdjoeölön, een huwelijk met bruidschat of met verkoop [van de bruid]. *Angkap*, verv., (mē)nangap, tot zich nemen, plukken, inzamelen; [iemand] tot schoonzoon aannemen, in angkap-huwelijk (met zijn dochter) verbinden, [zijn dochter] in angkap-huwelijk doen trouwen met (koe of kēn); mēnangkap blō, krambil, bakō, sirih, klappers, tabak plukken; mē-

n a n g k a p l a n g k a h [p i t o e], de [zeven] schreden nemen, d. i. met 't noodige ceremonieel zeven schreden doen [van af de huistrap], opdat een voorgenomen reis voorspoedig moge zijn, vd. de reis aanvaarden; m ě n a n g k a p o e r a n g A t j ě h, een Atjèher, en in 't algemeen een vreemdeling, tot schoonzoon aannemen (omdat verreweg de meeste geangkapte schoonzoons Atjèhers zijn); n g ö m ě t a o e r a n g A t j ě h s i n ö r ö n d j ö l i a n g k a p, vervolgens nam hij dien Atjèher tot schoonzoon aan; a n a k k o e s i o e l o e b ö r ö k o e d j o e ö l ö n, s i b a n g s o e k o e a n g k a p, mijn oudste dochter heb ik tegen bruidschat uitgehuwelijkt (verkocht), voor de jongste heb ik een schoonzoon in huis genomen (haar heb ik een angkap-huwelijk doen sluiten). *Iangkapié* w a h n i a s a m k o e, hij heeft van mijne djeroeks geplukt; a n a k é b é d n é i a n g k a p i é, k o e (k ě n) o e r a n g A t j ě h s a r a, k o e o e r a n g K r i n t j i s a r a, k o e o e r a n g G a j ö s a r a, hij heeft al zijn dochters in angkap-huwelijk laten trouwen, de eene met een Atjèher, de tweede met een Krintjiër en de derde met een Gajö; a n a k é i a n g k a p n é (ook i a n g k a p é) k o e (k ě n) o e r a n g A t j ě h, g ö r ö i d j o e ö l n é, hij heeft zijn kind met een vreemdeling doen trouwen, niet tegen bruidschat uitgehuwelijkt; a n g k a p ö n k ö p é b l ö s ö, pluk eens even van die sirih daar; o e r a n g A t j ě h ò j a m a l é k o e a n g k a p ö n o e r o e m i p a k s i ö, dien Atjèher zal ik in angkap-huwelijk verbinden met dit meisje. *Görö tërangkap* o e r a n g A t j ě h D j o e l i, k ò t è k p è d i h b è g i é, Atjèhers van Djoeli moet men niet angkappen, want die zijn slecht van karakter. *Bèrangkap* m o e l ö, p o e r ö n b è r o e n d j o e k, eerst in angkap-huwelijk getrouwd, later tegen bruidshat; n i ö t k o e k o e a n g k a p a n a k k o e s i b ö n ö n; n t a b è s i l ö p é i k ö m ě r a k a m b è r a n g k a p m o e l ö, m ě r a a k o e; s ě t a u n d o e ö t a u n i k ö i o e n d j o e k i k a m p é, g l a h, ik heb eene gelofte gedaan om mijn dochter een angkap-huwelijk te doen sluiten; als gij nu er in toestemt om eerst geangkapt te worden, dan wil ik [u] wel tot schoonzoon hebben; wilt gij dan later, over een paar jaar, een bruidschat voor haar betalen, daar heb ik geen bezwaar tegen. *Bèrsiangkapön* b l a h s ö o e r o e m b l a h i n i, deze beide blah's (geslachten) nemen wederkeerig mannen van elkaar tot schoonzoon aan. *Poeangkap* (*pèrangkap*) p è d i h d a t ö k ò j a, g ö r ö i k ě m b a r n é a n a k é s a r a p é, die oude man heeft een bijzondere neiging voor angkap-huwelijken, geen enkele zijner dochters heeft hij tegen bruidschat uitgehuwelijkt. *Poeangkap-angkap* s a b i

wé, hij (bv. die knaap) plukt telkens [van mijn vruchten]. Pëndjölgit kën *pënanngkap* n asam, met behulp van een pëndjölgit plukt men djëroeks; pënanngkap is ook technische term voor: het geld (officieel 5 töil), dat aan den rödjö betaald wordt als bezegeling der opname van den geangkapten man in het stamverband; pënanngkap n lanngkah, de zaken voor „mënanngkap langkah” benoodigd (één aré gepelde rijst in een tapé en een lans).

ANGKAT, [eigenl. verheffing, vd.] stembuiging, tongval, accent; melodie (lagoe), buiging v. h. lichaam [bij dansen]. Oerang Böböson lèn angkat ni lingé oeroem Gajō lèn, de lieden van B. spreken met een ander accent dan de overige G.'s; tēmas angkaté mëmatja hikajat, hij kan met aantrekkelijke stembuiging hikajat's reciteeren; angkaté bëta, zoo zingt men [de pantoen]; angkat Awé-Geutah wé mëmatja, hij reciteert [den *Qoerân*] volgens de lagoe van A. G.; Radjim djëròh pëdih angkaté bërsinding, R. kan erg mooie dansbewegingen maken. *Angkat*, verv., *nangkat*, opheffen, optillen; iangkaté sërèngé soejōn noemah, hij tilde alleen den huisstijl op. Wé tēngah *nangkali* sēsana hék' oemō, hij is juist bezig naar 't rijstveld te verhuizen. Görō tērangkali sërèngé, bröt toe, hij kan het niet alleen optillen, het is te zwaar. *Bërangkat*, vertrekken (v. velen of met een zware vracht), uitrukken; bërangkat prang, ten strijde trekken. *Angkalōn*, gevolg, volgelingen; ikō rödjō Linggō gèh koe Isak mahat moeangkatōn dëlé, als r. L. naar I. komt, heeft hij vele volgelingen bij zich. Cf. angkoet.

ANGKÉP, geogr., zie Angkip.

ANGKIP, n. v. e. kleine nederzetting in 't Meergebied, tusschen Pëdëmoen en Tōwéran.

ANGKÖ-ANGKÖ, e. s. v. waterspinnen, vooral op stilstand water gevonden.

ANGKOEPE, knijpertje, tangetje; a. n. dagoe, tangetje om zich de baardharen uit te trekken. *Iangkoepié* djanggoet n dagoeé, hij trok zich de baardharen uit met een a; nangkoepi rwi ari kiding, met een a. een doorn uit den voet trekken. *Mangkoep* of *moeangkoep*, met de toppen elkaar bijna rakend (v. twee rotsen aan weerskanten van een rivier, twee bergen, twee bosschen die slechts door een smalle blang-strook gescheiden zijn); i atan wöih. òjara atoemoeangkoep, boven die rivier zijn twee rotsen die elkaar met de toppen bijna raken (cf. tangkoep).

ANGKOET (cf. a n g k a t), verv., *nanakoet*, opheffen en wegdragen, vervoeren; (n) a n g k o e t k o e s ō, (n) a n g k o e t k o e i n i, [zijn goederen of huisraad] nu eens hier, dan weer daarheen dragen (v. e. onnoozele). *Nanakoeti* p ē n a m a t n é, zijn huisraad overbrengen, verhuizen (bv. van 't rijstveld naar de kampoeng); n g ö m b è h i a n g k o e t i é r ò m k' o e m a h, hij heeft al de padi al thuis (binnen) gebracht. *Koe si djé ma sō bērangkoet*, waarheen verhuist die man? *Angkoet-angkoet*, e. s. v. wesp (zoo genoemd omdat hij al maar aarde aandraagt voor zijn nest), die in de huizen zijn nest maakt; ook n. v. e. patroon in kētawak's gewezen, dat op dit dier gelijk.

ANGOEK of a n g g o e k, het knikken met 't hoofd (vooral: ten teeken van instemming); i k ö i k o e n d ö i r ö d j ö, m o e s a r a - a n g o e k b é d n t ö, als we door den r. onder-vraagd worden, knikken wij allen tegelijk (als één man) met 't hoofd. *Mangoek*, intr., met 't hoofd knikken, ja knikken. *Angoeki* (n a n g o e k i); n g ö k o e a n g o e k i p r i é s i n ö, ik heb al (door knikken met het hoofd) mijn instemming met wat hij zoeven zeide te kennen gegeven; n a n g o e k i s i b è b è r o e, een meisje een knikje geven (bij wijze van geheime verstandhouding). *Angoekön*, = a n g o e k i. I w a s n i b a l é g ö r ö t è r b ö h p r i b è r a n g o e k, i s a u t i t o e r a h, voor de rechtbank mag men niet door een hoofd-knik zijn instemming te kennen geven, men moet bepaald antwoord geven. *Tērangoek* a k o e s i b è b è r o e b l a h k i t ö, ik heb bij ongeluk een meisje van mijn eigen geslacht toegeknikt (zulk een teeken van verstandhouding is tusschen jongelieden van hetzelfde geslacht niet geoorloofd). *Pērangoek-angoek* n t j a r a i t i k r a w a n, al maar met 't hood knikkend als een eend (bv. van een „jabroer”).

ANGOET of a n g o e t - a n g o e t (GL) = s a n g o e t (L), grauwwleurig, donkergrijs, als door den rook aangeslagen (v. paarden, geiten, kippen).

ANJANG, e. s. v. roedjak, bereid door allerlei (naar 't heet 41) soorten van boombladeren dooreen te hakken, en o. a. bij de k è n d o e r i n l ò n g ò m benoodigd. *Anjang*, verv., (m è) n a n j a n g of (m è) n a j a n g, [vleesch, kruiden enz.] fijnhakken, de bovenbedoelde roedjak bereiden. *A k o e s i b è r a n j a n g d è l a h o e r o e m w é m a n è*, ik heb gisteren met hem geredeneerd (geredekaveld). *Bērsianjangön* [met messen] op elkaar in hakken, elkaar tot moes hakken. Cf. a j a n g.

ANJOER of a n d j o e r. *Moean(d)joer* of *man(d)joer*, vooruitstekend; vóóraan; te ver gegaan om nog terug te kunnen; m a n j o e r w é k o e w a s, hij ging [de anderen]

voor naar binnen; moean(d)joer oedjoeng ni boer sō koe wan Laut-Tawar, de uitlooper van dien berg steekt vooruit in het Meer; moeanjoer prié, hij heeft zich verpraat. *Anjoerön* (nanjoerön), iemd. vóór zijn, te vlug af zijn, beetnemen, bedriegen.

ANOË, dinges (cf. pòlan en djalah); (fijn voor) het vrouwelijk schaamdeel (zie tjoepak); dikwijls stopwoord aan 't begin van een zin: well! wat ik zeggen wou. Anoe sō (= pòlan sō), dinges daar; anoe lö, ama. — Sana, win, kéné; wat ik zeggen wou vader. — Wat is er jongen? zei de vader. *Anoei* (nanaoei), iemand bedingesen; fijn voor: [een vrouw] beslapen.

ANOËT (Mal. hanjoet). *Manoet*, met den stroom meegereven, afgedreven, verdronken; *manoet koe tōa*, stroomafwaarts gedreven; *maté manoet*, [in een rivier] verdronken. Verv., *nanoet*; *ianoet-anoet é dirié*, (de badenden) lieten zich met den stroom meedrijven. *Ianoetné oeloek n kōrō*, zij lieten den kop v. e. [geslachten] buffel de rivier afdrijven (bij een kēndoeri toelak bölö).

ANTAK, verv., *nantak*, vreten (zeer ruwe uitdrukking); *antaké sēpērti koedō*, hij vreet als een paard; *iantakkō mi mbēh*, vreet het maar heelemaal op (dit is *pri sēmpōlō*). *Ngantak toeah*, zie *ngantak en pantak*.

ANTERLAK, zie *bēdil*.

ANTI, wordt somtijds in de geconjugeerde vormen van *nanti* gebezigd, door invloed van zgnd. volks-etymologie, zie *nanti*.

ANTJAK (I), *lanté* (GI), horde van rotan, riet of arēnbladstelen, waarop men visch of tabak in de zon laat drogen. *Antjaki* (nantjaki), iets op een antjak leggen (om te drogen); *bakō, dēpék iantjaki idjēmoer*, tabak, *dēpék*-vischjes legt men op horden in de zon te drogen.

ANTJOENG en *mantjoeng*, puntig uitlopend (v. d. neus, d. hoofddoek, e. stuk hout, e. berg; e. gordel die naar beide zijden puntig uitloopt; opp. *rēmpak* of *rēkal*). Cf. *lantjoeng, pantjoeng* en *rantjoeng*, zie *siroeng*.

ANTJOES, minachtend, pedant, opgeblazen; *kō antjoes, biōs, djōis kin akoe*, jij gedraagt je pedant, onverschillig, minachtend tegenover mij.

ANTOEK, het [met hoofd, knie enz.] ergens tegen aan stooten. *Moeantoek oeloengkoe koe soejōn*, mijn hoofd stootte tegen een der huisstijlen. *Atoe bērantoeck*, rotsen die elkaar raken; *batak nikah bērantoeck* (of

iantoek) oeloelé mpitōn bëlit rawan oeroem bönn, als de Bataks trouwen worden de hoofden van den man en de vrouw zevenmaal tegen elkaar gestooten; görö *tërantoek* djëma òja, men moet het tegen dien man maar niet opnemen (want men trekt toch aan 't kortste eind); kambing *bërsiantoekön*, bokken stooten elkaar.

ANTOESÖN, een toestel om vogels, die de te veld staande padi beschadigen (toempit, koekeer enz.) te doden. Van uit de djamboer wordt over 't rijstveld een rotantouw (gëti) gespannen, waarvan 't andere einde aan een paal (toengkölö) bevestigd is. Nu en dan brengt de in de djamboer de wacht houdende persoon het rotantouw in beweging, waardoor dan eenige der boven 't rijstveld rondvliegende vogels geraakt worden en gewond of gedood neervallen.

AP, cf. oap en wap. *Mëap*, maap of map en *pëap-ap*, gapen. Wë maap sabi, hij gaapt voortdurend; djëma mëtoendoeh pëap-ap, wie slaperig is gaapt; bangi ikö pëap-ap, mahat këtágén, als een aan opium verslaafde gaapt, heeft hij behoefte [om weer te schuiven].

APAH, lijkspook, met een gat in den rug. Këköböron n apah, spookverhaal (dergelijke verhalen zijn bij vrouwen en kinderen zeer geliefd); klam sinö akoe itjiti (of ipioeli) apah, gisteren avond ben ik door een lijkspook aangeropen (tjit en pioel zijn geluiden, door apah's voortgebracht). Zie timoen ni apah.

APAK I, in lang niet gebruikt; al muf, duf geworden. Oepoeh ngö apak i wan pëti, görö idjëdjëmoer, de kain's zijn duf geworden in de kist, ze zijn in het geheel niet in de zon uitgehangen; dëné apak, een in lang niet begane weg, waar reeds gras op gegroeid is; boedjang (bëroe) apak, een oude vrijer, een oude vrijster.

APAK II, scherp, brandend v. smaak (van sirihkalk). Kapoer ini apak pëdih, kapoer djëròh, deze kalk is scherp, 'tis goede kalk. *Apakön* of *kapakön*, een scherp of branderig gevoel in den mond hebbend (tengevolge van het gebruik van al te scherpe kalk); dëlé pëdih iangaskö kapoer, görö apakön kökö, ge hebt erg veel kalk in je sirihpruim gedaan, hebt ge geen branderig gevoel in den mond?

APAL, verv., *napal*, van buiten leeren, memoriseeren; akoe ngö napal Kòr'an, ik ken den Q. van buiten; iapalé dōa këböloemön ingi, hij memoriseert elken nacht onkwetsbaarheidformulieren. Këmali *iapali* inōama ni djëma, het is verboden iemands vader of moeder telkens (in slechten zin) te bespreken.

APAM, e. s. v. gebak, apam-koekjes. Bij een groote kendoeri behooren 44 apam-koekjes, die in 't bijzonder voor den Profeet bestemd heeten te zijn. Oja kën pēnapam mi wō, zij (die oude vrijster) deugt voor niets anders dan om apam-koekjes te bakken.

APANG, onverv. *napang*, kruipen (v. e. kind of een aap). Anakkoe tēngah napang, mijn kind kan juist kruipen, d. i. is ± één jaar oud. *Apang-apang*, verv. (napang-apang), heen en weer laten kruipen, leeren kruipen, = *apangōn*; anaké iapang-apang (iapangōn) inōé k' oedjoeng koe ralik, de moeder laat haar kind van den eenen kant naar den anderen kant [van 't huis] kruipen. Anakkoe *iapangié* amaé koe lēpō, mijn kind kruipt naar zijn vader toe naar het portaal.

APÉ (Alasch?), komt alleen voor in het liedje, dat bij de regenbezweringsceremonie gezongen wordt: „Bērapé wōih mpoe ni bōtō”, zie jōjōhan en bōtō.

APL. *Goenōng Api*, n. v. e. berg in GL. Zie sidōm.

APIT, klem, knijper, bv. de houten klem waarmede een zak rijst van boven dicht geklemd wordt, de knijper bij de besnijdenis benoodigd (in L sēpit, cf. Jav. sapit of soepit). *Apit*, verv., *napit*, klemmen; *napit* karoeng, een zak [met rijst] met een klem sluiten. *Koeapitōn* wé koe kajoe, ik druk hem tegen een boom. Atoe *bērapit*, (twee) rotsen, wier toppen elkaar raken (zooals die tusschen Oedjoeng Karang en Djamboer Batoe in Sērbōdjadi, waaronder door de Djērnih stroomt); oelōn bērapit, de maand Hapit, de elfde maand v. h. Moslimsche jaar; glang bērapit, zie glang; zie tampar bērapit. Wé ngō *moeapit*, hij zit bekneld (bv. tusschen een olifant en een boomstam) of gedrukt (tegen een omheining). Zie pēngapit. Cf. sēpit, pēpèt en èmpèt.

APOENG, licht (door geringen inhoud; cf. ringōn), voos, poreus; licht geteld, van geen waarde. Krambil apoeng, een holle klapper (waar geen vleesch in zit), rōm apoeng, padiaren waar geen vrucht in zit, vooze padi; atoe apoeng, lavasteen (in de Aroel ni Lampahan gevonden); ringgit apoeng, valsche dollars (bv. v. koper); pri apoeng (opp. pri bröt), een woord, waaraan men geen waarde kan hechten (bv. omdat het niet op behoorlijke wijze bekrachtigd is); anak bōnōn apoeng, dochters worden licht geteld.

APOES, geheel en al erg. in verzonken, er onder, ondergedompeld (onder water). Apoos oeloengkoe nlipé, rōlōm wōih, bij 't doorwaden raakte mijn hoofd onder

water, de rivier is diep; blōh koe wan kērēpé naroe, apoës kitō, wij begaven ons in het hooge gras, waar wij geheel in verzonken; apoës oeloengkoe [ibōh] oetangkoe, ik zit tot over de ooren in de schuld; karit pēdih oemōngkoe, apoës gadjah, mijn rijstveld zit vol onkruid, een olifant zou er in verzinken.

AR', zie ari.

ARA, aanwezig, voorhanden, bestaand, zijnd (opp. lēgih, gōrō of gōr' ara). Ara sara rōdjō, rōdjō ini gōrō ara bēranak, er was eens een koning, die koning had geen kinderen; i Laut-Tawar ara dēpék, in het Meer worden dēpék-vischjes gevonden; ara oerōn bēsilo pōra, 't regent nu wel een beetje (maar niet erg); araé (ara ni) rētaé ari lapé 'ni sinō, zijn rijkdom dateert van (hij is rijk geworden door) den laatsten hongersnood; araé anakkoe tērlō djēmat, mijn kind is op een Vrijdag geboren; ara anaké rōa, hij heeft twee kinderen; akoe ara pērworōnkoe i Oelah, ik heb een buffelkraal te Oelah; ōngōt rōdjō, gōrō nē ara ikoendōié, de r. zweeg, hij vroeg niets meer; ngō mōkōt bēta, ara sēboelōn mi, gēh miōn wé k'oemahkoe, toen het lang zoo geduurd had, ongeveer een maand daarna, kwam hij weer hier; ara tērpēngēn akoe sinō kōbōr, er is mij zoo even een gerucht ter oore gekomen; ara kō iēngōnkō koedōngkoe blōh koe ini sinō, hebt ge ook zooveen mijn paard hierheen zien gaan? ara kō pēnah ēngōnkō koelō? — Ara, kēné, hebt ge wel eens ooit een tijger gezien? — Jawel, was 't antwoord; ah, ara kō kam k'ini, abang! — Ara, ètèk, kēné, wel, zijt gij daar, abang! — Ja, meisje, zei hij (de gewone beleefdheidsfrase hij bērlōwōn); ara kō moewōih tikik, hebt ge een beetje water voor mij (geef mij e. b. w.); oerang Gajō nōs oemah, mahat ara moe-oetoes, als de G.'s een huis bouwen, is daar een bouwmeester bij noodig; ara si ara si sommigen anderen; ara si djērōh, ara si kōtèk, sommige zijn mooi, andere leelijk; ara wō, er zijn er wél, er zijn er ook, somtijds ook; ara wō djēma iril moedik oemōn ni lō, er gaan steeds, voortdurend, menschen elken dag heen en weer (naar beneden en naar boven); maté mi kō koe sō ara wō, ga voor mijn part maar liever dood (over deze en dergelijke uitdrukkingen zie koe sō, onder sō); boe ara, er moet zijn, laat er maar zijn, zie boe II; soe ara (uit si + een oud wara

= ara?), al wat er is, al de, allen die er zijn; djëma soeara 'ni ngö mbèh mēmētihé, al de menschen hier weten het al; kampoeng soeara ini ngö mbèh koearoeng, al de kampoengs hier heb ik al bezocht. *Arai* (naraï), (meestal) *aran* of *aradnön* (naran of naradnön), doen zijn, maken dat er is; akoe lö naraié rëta ini bédné, ik heb gemaakt dat al deze zaken er waren; akoe naran krōmoe, ik zal maken dat er rijst (eten) voor je is; Toehön si naran langit-boemi, de Heer heeft hemel en aarde geschapen; naran rödjö, een r. aanstellen; naran pri, een kwestie (përkara) maken. *Aran* ook als comparatief: ngö aran bësilo ari poedah a, er is nu meer voorhanden dan vroeger. Görö *ëraran* akoe ringgit sëpoeloe, ik kan geen 10 dollars verschaffen, bijeenbrengen. Langtoerah *bërara* (of boeara), morgen moet het er bepaald zijn. Ngö *bëraran* bédné, zij zeiden allen „ara”, d. i. „present” of „ja, jawel”. *Bërsiaran*, wederkeerig voor elkaar er doen zijn, elkaar wederkeerig verschaffen (bv. nahma, een titel, rang), allen, elk voor zijn deel of naar vermogen verschaffen (bv. bédil, geweren, als er oorlog dreigt, of pëng, geld voor een gemeenschappelijke këndoeri ter bezwering van een epidemie, elk van zijn kant „ara” zeggen (bv. van twee personen, die voor de rechtbank ondervraagd, beiden, elk voor zich „ja” antwoorden). *Moe-ara* of *moearan*, als comparatief, = aran; moeara(n) bësilo pangkalé ari poedah a, hij heeft thans meer bedrijfskapitaal dan vroeger. *Poeara(n)* = *moeara(n)*. *Poeara-ara* sabi, hij zegt al maar „ja, het is er” (maar komt er niet mee voor den dag, bv. met de betaling van zijn schuld).

ARAH, richting, streek, gedeelte van een gebied. *Arah* n Gajö Loeösa bërprang oeroem Blöndö, arah ni kampoeng Döröt görö, de GL-streek voert oorlog met de Hollanders, de Dörötsreek niet. Verv., *narah*, [een wapen] naar iemd richten, iemd. dreigen (met gebaren en woorden, om vrees aan te jagen of af te schrikken). Djëma meroempak koelö arah ram², bij een drijfjacht maakt men den tijger bang (door luid te schreeuwen en hem met wapens te dreigen); ngö iarahé akoe kën loedjoe, tapé görö isawahné, hij heeft mij bedreigd met een mes, maar hij heeft niet toegestoken; arah-arah saudörö ini bédné, kati nti lëpas përbœötön si kòtèk, tracht door bedreigingen de saudörö's terug te houden van slechte handelingen. *Arah-arahön*, grensmaal.

ARAK I, verv., *ngarak* en *narak*, in staatsie of in optocht begeleiden of rondvoeren. *Djěma dĕlé ngarak* (of *narak*) *böi k'o emah ni bĕroe*, een menigte menschen begeleidt den bruidegom naar 't huis der bruid; *iararak* *böi*, men voert den bruidegom in optocht rond. *Rödjö iarakön* *koe wöih moesim niriraja*, op den 1^{en} Sjawwâl wordt de *rödjö* in optocht naar de rivier geleid. *Bĕrarak* *koe djĕrĕt böi oeroem bĕroe*, bruid en brui gom worden in optocht naar een heilig graf gebracht. *Pĕrarakön*, haar, lijkbaar; (versierde) haar om eetwaren (voor de kĕndoeri moeloet naar de *mĕrĕsah*) te ver voeren.

ARAK II, arak, de alcoholische drank. Komt in G. niet of zelden voor; de naam is bekend uit de kitab's. *Pĕngoe loe sĕgĕliön haram moetĕlak òpat pĕrka ra: arak, toek, andjing, babi*, de voornaamste der verboden (onreine) zaken zijn de volgende vier: arak, toewak, honden en varkens.

ARAK-ARAK, e. s. v. vogel, zoo genoemd naar zijn geluid, van de grootte en de kleur van den *nggang* (neushoornvogel).

ARAM = *haram* (*harâm*), volgens de Moslimsche wet verboden. *Aram djadah*, in ontucht geboren (kind), basterd; in L ook naam van den Gajōsehen Uilespiegel, zie *Sĕmpandir*. Zie verder *haram*.

ARAM-ARAM, puntige staken, in oorlogstijd in den grond gestoken rondom de kampoeng.

ARAN (cf. *saran*), verv., *naran*, achter zich aan sleepen; *iaradné tik òdné*, hij sleept zijn stok achter zich aan, laat hem over den grond sleepen. *Maran-aran oepoehé koe tanòh*, zijn kleed sleept al maar over den grond.

ARANG I, verv., *narang*, op den schouder dragen. *Narang oeloeh, kajoe-kajoe. tĕrsik, tjòran, bamboe, hout, paggerlatten, een bamboekoker voor drinkwater over den schouder dragen. Ara koe èngòn djĕma bĕr arang dĕlé pĕdih*, ik zag een aantal lieden die vrachten op den schouder droegen. *Kajoe sara arangön*, een schouder vracht hout. *Pĕnarangönkoe oeloeh ini manè*, deze bamboe heb ik gisteren op mijn schouder [hierheen] gedragen.

ARANG II, houtskool, vooral van *oejöm-boomen* gebrand; wordt gebruikt voor 't vuur van den smid. *Bĕnang arang*, zie *bĕnang*. *Akoe malé bĕr arang koe boer sō*, ik ga naar dien berg houtskool branden. *Pĕr arangönkoe i boer Pĕmatang-lah sō*, ik ben gewoon houtskool te branden op den berg P. daar. Zie *sĕdoeng*.

ARAP I, front, voorste; (v. tijd) eerstkomende, aanstaande; in vele afleidingen = ödöp. I arap n oemah koe ara mpoes koening, vóór mijn huis is een kurkema-tuin; wé rëmalan tër arap, hij loopt vooraan; lō raboe si arap 'ni, aanstaanden Woensdag. *Arapön* de voorkant; i arapön koe, vóór mij; koe arapön kō koendoel pōra mi, ga nog wat meer naar voren zitten; tër arapön koe ara djëma, voor mij uit loopt iemand. *Mënarap*, onverv., met 't front gericht zijn naar (koe); mënarap koe iloepön, koe këblat, zijn aangezicht naar 't Westen, naar de qiblat richten, met 't front naar 't W. gekeerd zijn. *Arap*, verv., *narap*, vóór zich houden; i arapé anaké, sōböp ara nëmbah i koedoeké, zij droeg haar kind vóór de borst (niet op den rug, zooals de gewoonte is), omdat ze op den rug (reeds) een vracht droeg. *Iarapi* rëröndjöl moesoeh ö, nti nè ipëngoedoeckō tik pé, richt u thans met 't gelaat naar den vijand, waag het niet meer hem, al was het maar een oogenblik, den rug toe te keeren. *Iarapné* arapé koe iloepön, hij richtte (den troep) met het front naar 't Westen. *Ipoearapé* krō görö isoeöpé, hij liet de rijst vóór zich staan, en at er niet van. *Ipënarap-kō* moesoeh ö rōndjöl, richt je met het gelaat naar den vijand. Djëma nëkik *poearap* koe wöih, een hengelaar staat al maar met het gelaat naar de rivier gericht.

ARAP II, zie harap.

ARAP III, = Arab. Oerang Arap, Arabier; badjoe arap pòkòk, Arabisch vest (sédëriah).

ARAS I, ondiepe plaats in een rivier, stroomversnelling (Atj. sarah).

ARAS II (Arab.) Aras koersi, de troon [v. Allah].

ARAT I (I.) = pòla (GI), sap van den arèn-palm (panggoeh). Arat of wöih narat, (of wöih ni panggoeh). arènpalmsap als drank (= wöih n pòla in GI).

ARAT II (cf. griöt), eng, nauwsluitend; stroef, (bv. v. de scheede v. e. mes, van een ring om den vinger); benauwend (v. schuld). Arat pëdih sënsim ini majò koe djëdjaringkoe, deze ring sluit erg nauw om mijn vinger; arat pëdih majò loedjoe ini koe wan saroengé, toerah iminjaki, dit mes is moeilijk in zijn scheede te krijgen ('t gaat stroef), er moet olie aan gesmeerd worden; arat pëdih oetangkoe, mijn schuld benauwt mij, ik zit diep in de schuld (cf. karat en griöt); pri arat, een laatste, dreigende aanmaning

[tot een schuldenaar om zijn schuld te betalen], bedreiging (tegen een schuldenaar). *Arat*, verv., *n a r a t*, [een schuldenaar] in de engte drijven, dreigend manen; *a k o e m a l é n a r a t p ě r i d ò n k o e s ě r ě l ò ' n i*, ik ga vandaag mijn schuldenaar voor 't laatst manen (als hij nu niet betaalt, komt er twist).

ARĚ, een maat, voornamelijk voor droge waren, met een inhoud aan gepelde rijst ter zwaarte van 48 Spaansche maten; $4 \text{ kal} = 1 \text{ aré} = \frac{1}{16} \text{ n alih} = \frac{1}{320}$ [Gajōsche] *koentjō*. Deze aré wordt genoemd: *aré ari was n hoekoem* (als maat voor djakat en pitrah). Daarnaast kent men de vroeger veel meer dan thans gebruikelijke *aré ödöt*, die 62 Spaansche maten weegt; en verder de *aré*, in gebruik bij den inkoop van *gĕtah*, die 72 Spaansche maten weegt, en de *aré*, waarmede de Atjĕhsche tolpachter de tabak van de Gajō's inkoopt, en die eveneens 72 dollars weegt. Voor 't wegen van gepelde rijst, en ook van padi, zout, kurkema, kleine visschen, vleesch en manisōn, bezigt men ronde vaten van *ngangka*-hout of bamboc, eveneens *aré* geheeten, die een hoeveelheid gepelde rijst ter zwaarte van 48, of van 62, Spaansche dollars kunnen bevatten. Andere waren, als bv. tabak, *gĕtah* of kapas weegt men op een schaal (*d a t j i n g*), waarbij 't gewicht van een aré gepelde rijst als eenheidsmaat geldt. *Ō r ò s* (*p ò a. k ò n j è l*) *s ě n a r é*, een aré gepelde rijst, zout, kurkema: *ò r ò s t i g ò* (of *toeloe*) aré, drie aré gepelde rijst: *s ò k a t é n g k o e k é n a r é m è a. t j o e b ö k i t ö t o e l o e k*, ik ben niet zeker of uw aré wel de juiste maat bevat, laten wij ze eens controleeren (door te probeeren of ze een vooraf tegen 48 dollars afgewogen hoeveelheid gepelde rijst, of evenveel als een andere, door beide partijen als juist erkende aré, kan bevatten).

ARĚII, *W ö i h n A r è h*, n. v. e. rivier, zijtak v. d. *Peusan*gan.

ARI I, vóór klinkers en vóór s ook *a r'*, praep., van den kant van, vanaf, uit; tengevolge van, wegens; (in vergelijkingen:) dan. *A r' i n i*, van hier; *a r i s i ö*, van daar; *a r i s ò n é*, *a r i ò n é* of *a r' ò n é*, van daar (bij den aangesprokene); *a r i s ò*, van ginds; *a r i s i*, van waar, waar vandaan; *a r i s i k a m*, waar komt u vandaan? *a r i s i k i n a r i a m a ' n i*, waar komt u (vader) vandaan (z. s. *a m a*, het Alassche equivalent *n a r i* staat altijd achter het woord, waarbij het behoort); *a s a l é a r i o e r a n g A t j é h*, het is afkomstig van de Atjĕhers; *a r' a t a s*, van boven; *i t i r ò é a r i r ö d j ö r i n g g i t l a p a n p o e l o e h*, zij vroeg [van] den r. 80 dollars; *a r i t a k o e t é k a t i m ě r a*

wé noendoeng, 't is alleen uit vrees dat hij wil meegaan; lëpas ari noeling ini blōh kitō mërëkat, laat ons na afloop van dezen rijstoogst er op uit gaan om geld te verdienen; ari kajoe, — oeloeh, van hout, van bamboe [gemaakt]; akoe blōh koe Sërbödjadi ari dënë Linggö, görö ari dënë Oering, ik ga naar S. over (via, den weg volgende die leidt over) Linggö, niet over O.; ari manè mi koewèdni, gör'ilōn gèh, van gisteren af reeds wacht ik [hem], maar hij is nog niet gekomen; ari sari boelōn mi sawah koe gënap tigö poeloeh görö moedëmoe akoe oeroem wé, van den eersten tot den laatsten dag van de maand heb ik hem niet een enkelen keer ontmoet; kōlōn akoe ari (of adi(h) of padi(h)) kō, ik ben grooter dan jij; ari kërdjōn oeroem wé mēran akoe kërdjōn oeroem asoe, ik trouw nog liever met een hond dan met hem.

ARI II met afleidingen, = pari met afleidingen (meer in GL dan in L), leggen, plaatsen enz., zie pari en cf. mari.

ARI III, 't Mal. hari, in bepaalde gevallen gebezigt in plaats van of naast 't Gaj. lō, dag. Bij 't noemen van een aantal dagen, bezigt men in den regel lō voor èen aantal onder de tien; voor een aantal van tien of daarboven evenwel meestal ari. Ngö sëpoeloeh ari akoe isén, ik ben al 10 dagen hier. Ariraja, z. a. Poelang ari, op één dag heen en terug gaan, nog denzelfden dag (dat men gegaan is) terugkeeren; ari Pënapakan koe Pëparik tēmastēmase poelang ari, van P. naar P. kan men gemakkelijk op één dag heen en terug gaan. Kajoe pëlas ari, zie pëlas ari. Sari boelōn, de eerste dag van de maand; doeö ari (tigö ari, öpat ari) boelōn, de 2de (de 3de, de 4de) v. d. maand; piōn ngö oelōn ini? — Limö ari boelōn sërëlō 'ni, de hoeveelste is het vandaag? — Het is heden de vijfde [dag v. d. maand]. Zie koelit ari.

ARI-ARI, of alas (alòs) —, oude versleten mat, die nog slechts gebruikt wordt als onderlegmat (poet, pantat) voor rijst in de këbōn of in de sērasalan (sēladang). Een ander ari-ari, = tēmboeni, z. a.

ARIDJĒKI, levensonderhoud. Djëma manoesiō nērah aridjekié masing², de menschen zoeken ieder hun levensonderhoud; langkah aridjeki, pētēmoe maut, görö tērtētōn kitō, mēlèngkan Toehōn si mēmbätihé, waar we heen zullen gaan, hoe we ons levensonderhoud zullen vinden, met wie we zullen trouwen en wanneer we zullen sterven, dat alles

kunnen wij niet [van te voren] bepalen, alleen God weet het. (Mal. Arab. rědjěki).

ARIH (cf. lěmbö m, opp. sěrapah, batjar, pantas enz.). *Ari(h)-arih*, zachtjes, langzaam, kalm. *Remalan*, běrpri, běrboeöt arih², langzaam loopen, zachtjes en bedaard spreken, kalm aan werken. *Běraru(h)-arih* rěmalan böi, de brui gom loopt langzaam.

ARIL = haril, z. a.

ARING, strik [v. rotan], om herten te vangen; het bredere bovenstuk, met puntige uitsteeksels aan weerszijden, van het lem met v. e. kris of pōndōk (Jav. gāndjā). *Djěma mēngkarō akang mēndjoedjoeng aring*, de hertenjagers dragen strikken op hun hoofd (zoo dragen zij meestal de strikken die zij meenemen). Zie oerang-aring.

ARIP, (Mal. arip uit Arab. ʿārif, cf. aris), kundig in de godsdienstwetenschappen, vroom.

ARIRAJA of ariraja pasa (= niriraja), de groote feestdag van den 1^{en} Sjawwâl, na afloop der Vasten; ook aanduidend den geheelen feesttijd na de beëindiging der Vasten, d. i. van den 1^{en} tot den 4^{en} (officieel tot den 7^{en}) dag van de maand Sjawwâl. *Ariraja rōdjō ipěnirėn koe wōih*, op den dag van A. gaat men den rōdjō in de rivier baden. *Oelōn ariraja*, de maand Sjawwâl. Zie adji.

ARIS (uit Atj. arėh uit Arab. ʿārif, cf. arip), schrandder, knap. *Djěma aris oepamala ut gōrō běrtěpi akalé*, een schrandder en knap man, diens vindingrijkheid is als een zee zonder grenzen.

ARISOEÖM, n. v. e. rustplaats op den weg naar Tělōng.

AROEAH, (Ar. arwāh), geest, ziel v. e. gestorvene. Volgens de goeroe's (doekoens) heeft de levende mensch 3 zielen, die nu eens in, dan buiten zijn lichaam zich bevinden: rōh, aroeah en sěmangāt; de vierde, de njawa, daarentegen verlaat het lichaam gedurende het leven nooit. In 't spraakgebruik schijnt tussehen rōh en aroeah (men zegt ook rōh-aroeah) geen onderscheid gemaakt te worden. *Ini kěndoerikěn rōh-aroeah ni amangkoe, kěn mělėkat ni mpoe-datoengkoe si ngō moelō běrkoebōer*, dit is een kěndoeri voor de geesten van mijn vader en mijn voorouders, die vroeger begraven zijn. Cf. mělėkat.

AROEK, in opschudding, in beweging, in wanorde, onveilig (ongeveer = Jav. roesoeh). *Aroek pėdih děné Djoeli bėsilō, gati djěma těngkam koelō wan oelōn ini*, de weg naar Djoeli is tegenwoordig

zeer onveilig: in den loop dezer maand zijn er herhaaldelijk menschen door tijgers aangevallen; nĕgĕri Gajō aroek pĕdih bĕsilō, ara laja, het Gajōland is in opschudding, er heerscht cholera; laut aroek, de zee (het Meer) is onstuimig.

AROEK-AROEK, een lange bamboe met gescherpte punt als lans gebezigd (meest tegen tijgers). *Aroek-aroeki* (n a r o e k - a r o e k i), met zulk een lans (de vijanden) steken.

AROEL, beek, kleine rivier, zijstroom. De grens tusschen aroel en wōih is niet nauwkeurig aan te geven: men zegt bv. zoowel Wōih ni Lampahan als Aroel ni Lampahan. Blōh koe aroel, naar de aroel gaan (om goud te wasschen); evenzoo oelak ari aroel, terugkeeren v. d. aroel (= v. h. goudwasschen). *Aroel Gading*, n. v. e. kampoeng in S. (Cf. Mal. aloer).

AROEM, welriekend, geurig; bau aroem, welriekende lucht (v. bloemen, wierook enz.).

AROENG of arōng, verv., *naroeng*, doortrekken, overtrekken, doorwaden; betreden, bezoeken, bereizen. N a r o e n g o e t ō n, -wōih, -paja, -blang, een bosch doortrekken, een rivier, een moeras oversteken (doorwaden), een grasveld oversteken; si ngō koe aroeng nĕgri, nĕgri Pĕtawi si rami pĕdih, van alle steden die ik bezocht heb, is Batavia het drukt en 't meest bevolkt. *Tĕra-roeng akoe anak koe, rōndjöl moesĕntat*, ik stootte bij ongeluk even tegen mijn kind aan, en toen viel het achterover op den grond. *Aroengōn*, veel door buffels betreden plek aan een rivieroever, waar het modderig is; soms = pĕlipĕn; (v. e. plaats) bezocht [door wilde dieren], waar dikwijls menschen verongelukken, gevaarlijk; oetōn òja aroengōn pĕdih, gati djĕma moe dĕmoe oeroem mpoe n tĕmpat, dat bosch is gevaarlijk, men ontmoet er dikwijls tijgers. In i pĕnaroeng-ōnkoe, moelĕwas kĕrĕpĕ, dit is de plaats waar ik [de blang] doorgetrokken ben, het gras is plat getrapt.

AROES, zie h a r o e s.

ARÒK, begeerte hebbend naar, verliefd op, belust op. A r ò k a t ĕ n g k o e k ĕ n (koe) si bĕbĕroe Pĕnòsan, sōbōp kōl-kōl bōdōdné, ik houd van de meisjes van P., omdat zij groot en welgevuld van gestalte zijn; a r ò k a t ĕ n g k o e m ĕ r ĕ k a t, ik zou erg graag gaan handel drijven; akoe aròk pĕdih atĕngkoe kĕn loe djoe ini, ik zou dit mes graag willen hebben. *Aròki* (n a r ò k i), verliefd zijn op, begeeren; Sami Koening i a r ò k i G a n t i R i k i t, Ganti van [de kampoeng] R. is verliefd op Sami van [de kampoeng] K. Gōrō tĕraròki

djěma si blangi, sōböpgöröslamat, mahat
 tir maté, men moet niet zijn begeerte vestigen op een
 mooi meisje, want zulk een meisje heeft in den regel geen
 geluk, zij sterft spoedig (omdat dikwijls een van haar afge-
 wezen minnaars haar vergiftigt of door tooverij haar onge-
 lukkig maakt). Dělé pēdih djěma si bēraròk koe
 Sami Koening, zeer vele jongelieden zijn verliefd op
 S. van K. Bēraròkōn bédné djěma koe Sami Koe-
 ning, ze zijn allen verliefd op S. van K. Bērsiaròkōn, op
 elkaar verliefd zijn (v. e. jongeling en een meisje), op een
 en hetzelfde meisje verliefd zijn (van 2 of meer jongelieden),
 elkanders medeminaars zijn; Ganti oeroem Ali
 bērsiaròkōn koe Sami Koening, G. en A. zijn
 beiden verliefd op S. van K. Paròk-aròk of pēraròk-aròk,
 al maar verliefd zijn. Paròk, poearòk, pēraròk-aròk, erg ver-
 liefd. Ini wak pēnaròkōn até ni bōnōn kēn
 kitō, hier (heb ik) een toovermiddel om de vrouwen op
 ons verliefd te maken. Aròkōn, paròkōn, poearòkōn, pērarò-
 kōn, compar., meer verliefd. Karòkōn, geheel en al onder
 den indruk van verliefdheid, dol verliefd; karòkōn toe
 löngökō, kasé-kasé pri nisi tētoeō ara:
 aròk moepòlòk, galak moesēlpak, jij bent al
 te verliefd, pas maar op, straks wordt de spreuk der ouden
 toepasselijk: verliefdheid en begeerte leiden ten verderve.

ARÒN, zie Oeloen Aròn.

ARÒNG, zie aroeng.

ARÒS, zie haroes.

ARPAH of Irpah, verb. van Europa. Akoe ngō sa-
 wah koe nēgri Blöndō, koe Arpah pé, ik ben
 al in Holland, zelfs al in Europa geweest. Cf. Iroepō.

ASA, hoop en vertrouwen [op God, koe Toehōn]. Zie
 poetoës.

ASAK, onverv. en verv., nasak, dringen, zich ergens tusschen
 dringen; iets met geweld ergens in schuiven of wringen.
 Nasak-(n)asak, dringen [tusschen een menigte men-
 schen]; iasak-asaké djěma kati siöt wé, hij
 drong de menschen [op zij] opdat hij ruimte (plaats) zou
 hebben. Roek iasakōn koe wan pat ni soejōn,
 de langsondersloof wordt in het gat van den hoofdstijl [van
 't huis] gewrongen; loedjoe iasakōn koe wan sa-
 roengé, het mes wordt met geweld in de scheede gescho-
 ven. Djěma bērasak (of bērsiasakōn) i oemah sara,
 de menschen verdringen elkaar ('tis propvol) in 't huis,
 waar 't feest is.

ASAL (subst.), ook asal-oesoel, afkomst, herkomst, oor-
 sprong, oorzaak, aanleiding; (adverb., ook ahal) inder-

daad, werkelijk, natuurlijk; asal ni prang Koening sōböp, de oorzaak van den oorlog van Koening was, dat; kēkōbōrōn ini asal ni Poelō Roedjō, dit verhaal handelt over den oorsprong van Poelō Roedjō (Sumatra); asalé poedah a djadi rōdjō, bēsilō gōrō nè mēndjadi rōdjō wé, oorspronkelijk was hij r., thans is hij geen r. meer; nti oekō-oekō asal-oesoel ni djēma rēndah, men moet de afkomst van vrijgelatenen niet openbaren; asal-oesoel ni Pētiambang ari Tikoe, het geslacht Pētiambang is afkomstig van Tikoe; sarasal, van een en dezelfde vaderrechtelijke afkomst, = (si)wali; asal bēta, inderdaad, natuurlijk zoo is het, dat spreekt vanzelf; ngimoe asal, dat is inderdaad je jongere broeder. *Asali* (nasali) of *asali-oesoeli* (nasali-(n)oesoeli), naar de afkomst of de oorzaak van iets onderzoek doen; wé sinasalié pri ini, hij heeft de oorzaak van deze kwestie onderzocht. *Bērasal* of *bērasal-bēroesoel*, waarvan de oorzaak reeds bekend is; bērasal-bēroesoel lō pērboeötōn ini, de oorzaak van deze zaak is bekend. *Bērsiasalōn* koe sō koe ini, van weerskanten naar elkaars afkomst vragen (door te zeggen: kam ari si asalmè, vanwaar zijt gij afkomstig?). *Moeasal*, ook *moeoesoel*, een (bekende) oorzaak hebbend; angin moeasal, oedjōn moeoesoel, pērboeötōn moeasaliah, de wind, de regen, daden en handelingen, 't heeft alles een oorzaak.

ASALIAH (Ar.), in enkele uitdrukkingen als synoniem van asal (z. a.) gebezigd.

ASAM (in Böbasan: atjam), djeroek, citroen. Soorten zijn: asam giri, zuur, niet gegeten; a. kala of a. tjēkala, zie kala II; a. kēdah, voor toespis bij de rijst gebruikt; a. kēdōngsa, gelijkt op de djeroek Djēpang, zeer lekker; a. kēnjōrōn, e. s. v. djeroek tipis; a. klélé, groot, lekker; a. koembang, bijzonder lekker; a. limō kapas, onze djeroek tipis; a. limō manis, smaakt zoet, onze djeroek manis; a. limō mantoe, waarvan 'tsap door de vrouwen wordt gebruikt om 'thaar te reinigen; a. moenté, zuur; a. ōak, zuur, niet gegeten; a. prögō, smaakt als de djeroek manis; a. roetoet, de Atjèhsche bōh moenteuë, wordt bij de bereiding van toespis gebruikt. Wōih nasam, citroensap. *Asami* (nasami), met citroensap insmeren (het lemmet v. e. mes of wapen, om het blank te maken). *Asam Koembang*, n. v. e. tolkantoor (balé) op de grens van Peusangan. *Asam Ōak*, Aroel —, n. v. e. riviertje

- op den weg van Blang Rakal naar Kètòl. Zie *masam* en *Pèdèr*.
- ASAP** of *hasap I*, rook (v. vuur); damp (v. heet water). *Itanggòn asap ni bédil koe Ampa Kòlak*, zij brachten geweerrook naar A. K., d. i. zij schoten met eenig ceremonieel (nl. *pèsadoeön*) hun geweren af in de nabijheid van de kampoeng A. K. (bijwijze van oorlogsverklaring). Zie *těngkap asap*.
- ASAP** of *hasap II*, (afgel. v. I?), verv., *nasap*, achternazetten, vervolgen. *Isap-asapé moesoeh*, zij zetten den vijand achterna. *Nasapi boëöt*, vaart zetten achter 't werk, er mee voortmaken. *Nasapön moesoeh*, — *kōrō*, — *akang*, den vijand, een buffel, een hert nazetten; *nasapön niriraja koe Gajō*, zich haasten om nog vóór het feest van 1 Sjawwâl in 't Gajōland te zijn (van lieden die op reis, bv. naar de Kust, geweest zijn); *nasapön krō k' oemah*, zich haasten om bijtijds vóór 't eten thuis te zijn (van een luiaard, die meer aan eten dan aan werken denkt). *Görō tērasapön pēng*, *makin mēsangka*, men kan eenmaal uitgegeven geld niet achterhalen, 't loopt al verder weg.
- ASAR** (Ar.), de tijd van de namiddag-çalât, d. i. van half vier tot 6 uur. *Ngō asarlō*, 't is al namiddag.
- ASĒ** (GL), *rēsé* (L), nest (v. vogels). Werkw., onverv. *nasé*, een nest maken; *manoek öngō nasé i atan pinang sō*, die vogels hebben een nest gebouwd op gindschen pinangboom.
- ASĪ**, een uitroep als waarschuwing bij sommige spelen (*bětaktam*, *běrgasing* enz.), ongeveer als ons „'t geldt” of 't Eng. „play”. *Görō asi*, 't geldt niet (gezegd als een speler bv. even „voor de aardigheid” zijn tol opzet). *Bērasī*, zeggen „'t geldt”. Cf. *dōs*, opp. *katah* en *tjoep*.
- ASIK I**, verv., *nasik*, met 'thoofd, den kop schudden, van neen knikken. *Isiké printō*, *görō inang(g)oké*, hij knikt van neen (als antwoord) op onze woorden, hij stemt er niet mee in. *Kōrō poeasik-asik*, de buffel schudt al maar met zijn kop (hij is vechtlustig).
- ASIK II** (Ar. *‘āsjiq*), zimbekorend. *Asik pēdih wé mēmbatja Kōrān*, hij reciteert verrukkelijk *Qoerān*.
- ASIL** of *hasil* (Arab. *ḥaçil*), in orde, aanwezig, klaar, gereed. *Ngō asil kajoe n oemah koe*, *malé nōikön oemah mi wō*, 't benodigde hout voor mijn huis ligt al klaar, er rest nu slechts 'thuis te bouwen; *ini oetōm asil ni anak koe malé kērdjō*, dit is het brandhout, dat reeds gereed ligt voor het aanstaande huwelijksfeest van mijn

kind; *gõr'ilòn asil djěmaé koe ini bédné*, de menschen (die ter raadsvergadering moeten komen) zijn nog niet allen aanwezig. *Toeö nasili* (of *nasilòn*) *anak boeah*, de toeö zorgt dat de *saudörö's* (ter raadsvergadering) aanwezig zijn; *němbah ni anaké ngõiasilié*, hij heeft de draagvracht voor zijn zoon (die op reis gaat naar de Kust) reeds klaar gemaakt. *Běrasil malé ngěrdjõ* (*nòmbang, nõikõn oemah*), voorbereidselen maken, het noodige in gereedheid brengen voor een huwelijksfeest (om bibit uit te planten, om een huis te bouwen). *Ngõ bédné djěma běrasilòn malé kěndoeri Moeloet*, de menschen maken allen voorbereidselen voor de *kěndoeri Moeloed*. *Moasil* = *asil*. *Oerang toeökěn pėnasil ni djěma*, de toeö is degeen die moet zorgen dat de menschen (ter raadsvergadering) aanwezig zijn. *Pėrasilòn*, wat gereed gemaakt is, voorbereidselen (bv. brandhout voor een feest). Zie ook *sub wasil*.

ASING, afzonderlijk, afgescheiden (van de soortgenooten). *Oemah asing*, een afzonderlijk (bv. op een afstand van de kampong of van een groep huizen) gelegen huis; *krõ anak koe ngõasing*, mijn zoon woont reeds afzonderlijk, heeft reeds een eigen bilik of stookplaats (cf. *djawé*). *Asingõn* (*asingõn*), afzonderlijk plaatsen of afgezonderd houden; *ngõiasingõn amaé anaké*, de vader heeft zijn [getrouwden] zoon reeds afzonderlijk [in een eigen bilik] geplaatst (= *idjawèn*). *Masing-masing* of *mėmasing*, elk afzonderlijk, elk voor zich, elk zijn eigen; *pintoe n koetõé õpat, aradjěma mėmasing mõwědni pintoe sinõ*, de versterking had vier toegangen, en bij elk van die toegangen stond een deurwachter; *kěndoeri mėmasing*, een *kěndoeri* waarbij elk der deelnemers zijn eigen toebeide spijzen van huis meebrengt; *mėmasing ngěrdjõ, gõrõnė běrsianggõn*, zij vieren elk op eigen gelegenheid bruiloft, noodigen elkaar niet meer uit (bv. de *blah tjik* en de *blah moedõ* van een geslacht); *mėmasing* (of *masing²*) *blõhė, sarak' oekõn, sarakoe tõa*, zij gingen elk zijn eigen weg, de een naar boven-, de ander naar benedenstrooms; *mėmasing awah, mėmasing prié*, elk vogeltje zingt zooals het gebekt is; *mėmasing* (of *masing²*) *bitjaraé*, zij verschillen van gevoelen, zijn het oneens; *oelak miõn k'oemahė mėmasing* (of *masing²*), zij keerden terug een ieder naar zijn eigen huis.

ASIR-ASIR, e. s. v. struik, die veel op blangterrein voorkomt; n. v. e. kleine kampong in de nabijheid van *Takingõn*.

ASOE (Jav. id.), hond. *Asoe bėnasa*, jachthond, die

(tengevolge van tooverij) niet meer deugt voor de jacht; a. galak, een hond, die speciaal voor jachthond afgericht is (wordt duur betaald, tot 40 à 50 dollars); asoe bërgasi, gecastreerde hond; a. gilö, dolle hond; a. ngèt, bijterige hond; a. pëngkarö, jachthond; a. pëtöi, een hond die tot niets nut (niet voor de jacht te gebruiken) is. Zie saudörö asoe.

ASOEH, verv., *nasoeh*, verzorgen, veel zorg wijden aan; nasoe h anak, een kind goed verzorgen; nasoe h djin, een djin (vooral een boomgeest, huizend in groote oude boomen) verzorgen [vereeren, door hem op geregelde tijden eten enz. aan te bieden]; bringin ö koerang *asoeh*, kën pënjakit ni djëma, als men dien waringin (waarin een djin huist) niet goed verzorgt, veroorzaakt hij den menschen ziekte. Batang ni bringin ö *asoe(h)-asoehönkoe*, die waringin wordt door mij verzorgd (zegt de goeroe, die elken Vrijdag bij dien boom een klein offer van spijzen, bloemen en wierook neerlegt). Zie *pëngasoeh*.

ASOENG, verv., *nasoeng*, (kwaad)stoken, opstoken. A koe kóna asoeng, kati bëtjéré oeroem böñönkoe, men heeft mij opgestookt, opdat ik van mijn vrouw zou scheiden; a koe iasoengé kën pri, hij heeft tegenover mij kwaadgesproken (van mijn vrouw).

ASTAKAPIRÖLAH, ook astagapirölah (Ar. astagfiroellah), God beware! Zie voorb. s. sëboet.

ASTANA, paleis; bij enkele rödjö's een slaapkamer, gebouwd boven de lëpö (het portaal) van 't huis, die fraai versierd is met spiegels enz. Rödjö Boekit ara astana é i oemah, R. B. (in GL) heeft een astana in zijn huis.

ATA I, zie atra.

ATA II (Atj. ata, Ar. 'athar), zie minjak.

ATAH, zie atas.

ATANG, gevelde of omgevallen boomstam, balk. Böñön bërtëngkahön djëdjöp atang, de vrouwen hakken al de boomstammen (tot brandhout). Atang Mëdjoeng köt, n. v. e. nederzetting aan de Peusangan-rivier.

ATAP of tatap, verv., *natap*, [gasten] netjes en beleefd ontvangen. Djëròh i(t)atapé (of atapé iböhé) djamoëé, hij ontvangt zijn gasten netjes en beleefd.

ATAS, (vóór n(i) ook atah), wat boven is, hoog, lang (in verticale richting); hoog, aanzienlijk (v. menschen, bv. rödjö). Boer atas, een hooge berg; djëmaköl atas, een zwaar (dik) en lang persoon; atas lö en atas lö timbang, middag, ± 12 uur 's middags; atas rindoeng = oemah rindoeng, het verhoogde midden-gedeelte van het Gaj. huis, soms kortweg atas genoemd;

n tah kitö koe atas, kom laat ons naar boven gaan, d. i. een der biliks van de atas rindoeng binnengaan (zegt bv. iemd. die zich in de sërambi bönön bevindt). *Iatas n(i)*, (*i*)*atah n(i)* of (*i*)*atan*, boven, bovenop (praepos.); i atas ni para ara koerön blanga, boven op de para staan potten en pannen; iatan kajoe, boven op een boom. *Koe atas*, naar boven, naar boven gaan, [een huis] binnengaan (het Gaj. huis staat op palen); rëndjöl imöié koe atas ni (atan) oemahé, toen nam hij het mee naar (in) huis; laboe iparén koe atan para, zet de kruik boven op het rek. *Atasön bönödné ari rawadné*, de vrouw is langer dan haar man; kitö bërkam koe atasöntö, wij zeggen „kam” tot degenen die hooger dan wij, boven ons, in de patriarchale geslachtslijst staan, d. i. genealogisch ouderen. *Poetas*, hoogst. I Gajö oemah bédné *moepëratas(ön)*, in G. staan alle huizen op palen.

ATAWA, of; vooral gebruikt ter inleiding van beide deelen. of alleen van 't laatste deel. eener tweeledige vraag. Irökö pé loedjoemoe atawa loedjoeng koe, haal eens even jouw mes of het mijne; atawa ara, atawa görö, görö iprédné, bédné òmòm tēpoeng, of het er is, dan wel er niet is, dat zeggen ze niet, ze spreken onverstaaubar: [atawa] ngōk kö kitōkaléi rēta, atawa lēgih, kunnen wij het [gestolen] goed nasporen, of niet?

ATĒ, het lichaamsdeel tusschen borst (dōdō) en buik (toekō) gelegen, hart, gemoeid. Kōl atēwé kēn anaké, hij houdt erg veel van zijn kind; sakit até, geërgerd, gegriefd; akoe gör' até koe, ik heb geen genoeg in, houd niet van; zie oeloe.

ATIP, zie katip.

ATJAM, zie asam en matjam. Atjam lagi, de gewone asam (tamarinde) boom.

ATJĒH, nēgëri-, Atjēh; oerang Atjéh, Atjēher(s), z. s. tjēngkërloeng; basa Atjéh, het Atjēhsch. Atjéh is voor de Gajō's het centrum van beschaving op elk gebied. Glah *moeatjēh* (= bërëring) pōra, nti moegajō toe primoe, zeg het een beetje fijn (eenigszins verbloemd), niet zoo maar grof weg. *Iatjēhön* pri, id. Pēkajadné *moeanak-atjēhön*, hij is gekleed [zoo mooi] als een Atjēher (in 't Gajōland zijn de lieden van Böbasan bekend voor hunne nette kleeding). Zie awas, kajoe, ringgit en sèmpōl.

ATJI-ATJI, een korte dikke houten stok, dien men 's avonds of 's nachts buitenshuis zich begevende bij zich draagt als wapen.

ATJOE, meestal *atjoe-atjoe*, verv., *n atjoe-(n)atjoe*, doen als of men wil, een schijnbeweging maken, 't gebaar maken van (maar het niet ten uitvoer brengen). *I atjoe-atjoeé loedjoe koe oeloe n ngié*, hij maakte een beweging alsof hij zijn broertje met een mes wilde treffen; *i atjoe-atjoeé blōh*, zij deed alsof zij wilde weggaan (maar ging niet; als bedreiging tegen haar kind); *i atjoe-atjoeé iòsahé pèng*, hij maakte een beweging alsof hij [den jongen] geld wilde geven (doch trok op 't beslissende oogenblik zijn hand terug).

ATOE, in GL ook *watoe*, steen, rots. *A toe n bēdil*, de vuursteen v. e. geweer; *atoe bēlah*, een gespleten rotssteen; a. n. *djèrèt*, grafsteen; a. n. *djölō*, de loodjes v. e. vischnet; a. *giling*, rolsteen, gebruikt bv. om specerijen fijn te wrijven; a. *kapoer*, kalkrots, kalksteen; a. *kēdidi*, zie *kēdidi*; a. *kikir*, steen om de tanden te vijlen; a. *pēndēndōn*, loodjes, gebezigd bij het vissen met de poekōt, de steentjes enz. in de rijtschuur (zie *dēndōn*); a. *ramasōn*, slijpsteen; a. *tjanè*, slijpsteen die gedraaid wordt, ook sikkelvormige steen om de tanden te vijlen (uit *Atjèh*); *atoe (n) tjantik*, vuursteen. *Atoei* (*n atoei*), met steenen werpen (iemds. huis, de vijanden). *Bēdil bēratoe*, zie *bēdil*. *Djēma pēlōlō bērsiatōn koe sō koe ini*, de vechtenden werpen elkaar met steenen. *Atoe Balé*, n. v. e. rustplaats op den weg van Kētoekah naar Padang. *Atoe Goentō*, n. v. e. rots bij de kampoeng Oening (*Isak*), waar dikwijls opiumschiivers en dakon(*gēdoeng*)-spelers bijeenkomen. *Atoe Kapoer*, n. v. e. rustplaats op den weg naar Pinding. *Atoe Kaul*, n. v. e. buffelkraal, zoo genaamd naar een zich daar bevindende grooten steen. dicht bij Kēmoelō in D. *Atoe Mēdorlang*, n. v. h. grenspunt van Gajō Loeōs met Tamiang. *Atoe Pangpang*, n. v. e. djamboer op den weg v. GL naar 't Alasland. *Atoe Pandō*, n. v. e. pēdjamboerōn en v. e. beek op den weg naar Dioeli. *Atoe Timbanqan*, n. v. e. rots, in de nabijheid van Sikirōn, waaraan een legende verbonden is.

ATOEK, hoest. *A toek kring*, droge hoest, toring, waaraan velen sterven. *Matoek*, hoesten. *Atoeki* (*n atoe ki*), door hoesten iemands opmerkzaamheid trekken (bv. v. e. meisje) of aan iemand van zijn tegenwoordigheid doen blijken (bv. aan iem. die in de *bōgōn* zijn behoefte doet). *Iatoekné rajōh*, hij gaf bloed op bij 't hoesten.

ATOER, regel, leefregel, regeling, rangschikking. *A toer si bēnar atoer*, de goede gewoonte, — leefregel; *atoeré bēta*, zoo is de gewoonte. Werkw., verv. (*natoer*), regelen, schikken, netjes in elkaar zetten; *i atoe-*

r é p r i, hij hield een redevoering; n a t o e r p ě r b o e -
 ö t ö n, het werk regelen; i a t o e r é o e t ö m i w a n
 s ě n g k a r ö n, hij schikte het brandhout in de daarvoor
 bestemde ruimte (tusschen 2 stijlen) onder 't huis. *Atoerön*
 = a t o e r. M b a h p ě r a t o e r ö n, [met een grooten stoet,
 opgeluisterd door muziek, geweerschoten, didöng] gezamen-
 lijk een geschenk als bijdrage (een buffel, een geit, of geld
 in de plaats daarvan) gaan brengen aan de saudörö's van een
 andere kampoeng, die eenig feest (huwelijks- of besnijdenis-
 feest) geven of een werk te verrichten hebben dat met weder-
 keurig hulpbetoon pleegt te geschieden (m ě n d j i k, n ö i -
 k ö n o e m a h e n z.); s i m b a h p ě r a t o e r ö n m a h a t
 i a l ö i, wie komen mbah p ě r a t o e r ö n worden altijd plechtig
 ingehaald.

A T R A, a t a o f r ě t a (Atj. atra), daar toch, want im-
 mers; terwijl toch (ongeveer als 't Jav. w o n g, 't Batav.
 o r a n g). T a r i n g k a t a k, a t r a l ě m b ö m w é, de
 kikvorsch bleef achter, immers hij kan niet hard loopen;
 i o e n g g ö r n é n g ö n ě m b a h w é, a n a k é w a n
 t o e k ö è, a t r a b a t i l i t ö s é, a t a r ö d j ö g ö r ö
 p ě n a h w é d ě k a t, zij beweerde dat ze zwanger was, dat
 zij een kind in haar schoot droeg, terwijl zij inderdaad
 (maar eigenlijk) een sirihschotel [vóór haar buik] had aan-
 gebracht: immers de koning was nog nooit tot haar gena-
 derd; i p r é d n é a r a, a t a g ö r ö a r a, hij zegt dat het
 er is, terwijl het er niet is; h a n a k a t i g ö r ö b l ö h
 w é, a t r a n g ö m ö k ö t k o e k è d n i, waarom gaat hij
 niet, terwijl ik het hem toch al lang bevolen heb?

A U, e n a u - a u, zie w a u.

A U D N Ö N, zie w a u d n ö n. Een ander a u d n ö n, zie s.
 a u n.

A U N e n w a u n. *Maun*, niezen. *Audni* (n a u d n i) e n
 w a u d n i, door niezen aan iem. zijn tegenwoordigheid te
 kennen geven (bv. aan een meisje). *Audnön* e n *waudnön*.
 uitniezen (vuil. bloed). *Aun-aun* e n *wau-waun*, nieskruid,
 e. grassoort (een ander *wau-waun*, zie s. w a u).

A W A H (Bat. b a b a), mond, bek, mondvormige opening; toe-
 gang of ingang. K ò l a k p ě d i h a w a h é, hij heeft een
 grooten mond, is een schreuwder; a w a h n a m b o e n g,
 de opening (boven) v. e. amboeng; a w a h n d ě n é, het
 begin van den weg [ergens heen]; a. n k i t é, het portaal
 boven aan de huistrap; a w a h n p i n t o e, de deuropen-
 ing; a w a h n p r i, 't begin van of de aanleiding tot een
 geschil. Zie s. b ě d i l, k i r i i e n o e. *Awahi* (n a w a -
 h i), een mond opzetten tegen, [een kind] beknorren; n t i
 a w a h i ò l ö k t o e a n a k m o e ö, beknor je kind niet

al te erg. *Përawah*, de spreker, de „speaker”, die voor een geheel gezelschap het woord voert (bv. omdat hij goed spreekt, of vreemde talen, Atjèhsch of Maleisch, machtig is); schreeverig. *Awa(h)-awahön*, babbelachtig, die geen geheim bewaren kan.

AWAK, lendenen, middel. *Awak n ama(n)rëmoe* (parang. *gëdoebang*), het smalle dikke gedeelte van het lemmet v. e. *amanrëmoe* (parang enz.) dichtbij 't gevest: *awak n djingki*, het smallere gedeelte van een *djingki*, dichtbij de *awan*; *awak ni oe*, het vernauwde, dunne gedeelte v. e. *fuik*; *awak n sën(d)oe k*, het dunner gedeelte in 't midden v. d. steel (*gö r*) v. e. (rijst)lepel. *Pawak*, meestal *oepoeh pawak*, lendenkleed, *kain* (vooral v. vrouwen; dat van mannen wordt meer *oepoeh ping-gang* genoemd), zie *oepoeh*.

AWAL I. (in 't wild groeiende) pisang. *Batang n awal*, nisangboom. De gekweekte soorten, die alle uit Atjèh zijn ingevoerd, worden aangeduid met den dubbelen soortnaam *awal pisang* of met *pisang* alleen. Pisangsoorten zijn: (*awal*) *pisang abin*, (a.) *pisang aboe*, de *pisang kënok*, (a.) *pisang böng*, v. *bidji*, *awal këkèn*, wilde pisangsoort, niet gegeten, (a.) *pisang klat*, (a.) *pisang klat barat*, p. *radja*, (a.) *pisang kris*, p. *ambon*, (a.) *pisang mas*, n. *mas*, (a.) *pisang noer*, smaakt goed, a. *oentjim* of *oentjim*, wilde pisangsoort, niet gegeten, (a.) *pisang òak*, p. met pitten, (a.) *pisang sëlajoeh*, (a.) *pisang tjang-gang*, (a.) *pisang tjòèng*. (De bladeren v. d. a. *kèkèn* en de (a.) *oentjim* worden bij feesten gebruikt om eetwaren in te pakken, die der gekweekte pisangsoorten acht men daartoe te goed). *Awal-awal*, pisangkleurig, roodachtig-wit (van huid of haar): *iòk awal*², e. s. v. *rups*: *koerik awal*², een kip of haan met roodachtig-witte veeren: *kërëpé awal*², e. grassoort.

AWAL II. (Arab. *awal*), oorspronkelijk, de (het) eerste, oudste enz. *Batang moengkoer si awal*, de oranje-appelboom is de oudste [van alle boomen]; *awalé oeroem akiré*, het begin en het einde.

AWAN I. *dij*, *dijen* (v. menschen en dieren). *Awan ni djingki*, de beide opstaande balken, die de *djingki* in 't midden stutten; (evenzoo) *awan ni tjërka*, a. *ni kité* enz.

AWAN II. (in *Böbasan*, en thans vrij algemeen in 't geheele *Gajöland*) = *mpoe rawan*, grootvader: zoowel in de aanspraak als in de derde persoon gebezigd. Indien de — wegens de geslachtsverhouding — met „*awan*” aange-

sprokene zelf nog jong is, noemt hij den spreker, uit beleefdheid, ook dikwijls „awan”. Cf. oedjang. *Bèrsi-awan-awanôn* koe sō koe ini, elkaar wederkeerig met „awan” aanspreken.

AWANG-AWANG, het luchtruim. *Ipënipié rēmalan i atan awang²*, hij droomde dat hij boven in de lucht wandelde.

AWAR of hawar, epidemie; grof voor ta^oen, cholera (cf. laja, koejoe si kras; pënggèn, lënggèn, pënoengoe^orön, djin si rēmalan 'ni). Zie poelih awar. *Imöi (h)awar mi kō*, moge de cholera je wegnemen!

AWAS, (meestal) a was-a was, kruidenrijen, specerijen, vooral als a was n djantar, bij de bereiding van toespiizen bij de rijst. A was Atjéh, uitheemsche specerijen van Atjéh en Poelö-Pinang afkomstig, als bv. lödö pëdih, këttoem(b)ör, boeah pala, djirö (itöm, manis, poetih), kajoe manis. A was mpoes, inthemsche, in de groententuin gekweekte kruidenrijen, als koe^oning, lasoen, lödö, lëngkoe^os, böing, bënglé, haliö, lëmpoejang, sërë, rëroekoe, këmang(g)i, gëgarang. A was n mangas, wat hij de siri^h gebrui^k wordt (bakō, ninang, kōnjël enz.). *Awasi* (nawasi), kruiden, met specerijen bereiden: i a wasië djantar, hij knudde de toespiis (het vleesch of de visch). *Përawasôn*, een rolletje of matie van bëngkoeang gevlochten, waarin de awas² bewaard worden.

AWAS-AWAS I, zie a was; **II**, een stuk brandhout, waarvan reeds een groot gedeelte is afgebrand (Mal. poentoeng api).

AWÈ, onverv., *nawè*, zwemmen. *A koe malé nawè koe sërapsō*, ik ga naar den overkant [v. d. rivier] zwemmen. *Tawéi wöih*, hij zwom de rivier over. *Koeawèn nēm bahkoe koe sërapsō*, ik zwom met mijn vracht de rivier over. *Wöih kōl toe, gōrō nē tērawéi akoc*, de rivier is te hoog, ik kan er niet meer over zwemmen. *Përawèn*, plaats, waar de lieden de rivier plegen over te zwemmen.

AWÈ GEUTAH, n. v. e. kampoeng in Peusangan, waar vroeger vele Gajō's in de Moslimsche wetenschappen gingen studeeren.

AWIN of awén, verv., *nawin*, naar zich toe trekken. *Tawidné tiabang n asam, malé iangkapé wahé*, hij trok den tak van den djëroekboom naar zich toe, om de vruchten te (kunnen) plukken; *iawidné dëngadné tērrōngōkē ipōngōtié*, zij (de jong getrouwde vrouw die afscheid van haar verwanten moest nemen) vatte

haar broers en neven [één voor één] om den hals en weeklaagde bij hen. Zie gědoeng awin.

AWIS of a w é s, een toestel, bestaande uit een vierkante doek van dikke stof (bv. oepoch mrèkèn of — sabō), met banden (kōdjör) over de schouders bevestigd om vrachten, die in een përawisön genoemden zak bijeen gepakt zijn, op den rug te dragen, als men verre tochten doet. Werkw., verv. (*nawis*), [een vracht] in zulk een doek dragen; bakō òja rōndjöl iawisé koe rantō, die tabak droeg hij toen in een awis naar de Kust. Ari Gajō iawisi djëma bakō koe Atjéh dëlé pëdih, van uit 't Gajōland vervoert men veel tabak in awis naar Atjéh. Akoe *nawisön* awisé koe kërlangé, ik heb zijn awis op zijn schouders (rug) bevestigd; kōrōngkoe iawisön koelō klam sinō, mijn buffel is van nacht door een tijger weggehaald (op zijn rug weggedragen). *Bërawis*, van een awis voorzien, [zijn vracht] in een awis dragen. *Përawisön*, groote zak (karoeng), waarin reizigers de geheele vracht die zij medenemen bijeenpakken, en die zij vervolgens met behulp van de awis op den rug bevestigen, (dus) vrachtzak voor een éénmansvracht.

B.

BABAH (Atj.) = a w a h, mond, gebezigd in enkele spreekwijzen, o. a.: toetoe p b a b a h = pënoetoe p n a w a h, middel om den mond te sluiten (snoeren), een som geld waarmee men iemds. geheimhouding koopt (bv. in geval v. diefstal). B a b a h A n g è n, n. v. e. berg en djamboer niet ver van Lam Bajōng (in Atjéh). B a b a h L a m b a j ò n g, n. v. e. „woudpoort” in Boven-Sawang. B a b a h L h ò s, n. v. e. tolkantoor op den weg naar Soesoeh.

BABI, varken, wild zwijn. Op deze dieren maken de G.'s jacht, omdat ze veel schade aanrichten aan den aanplant (rijst, suikerriet enz.). B a b i n j ò n g k ò r i t a n ò h k è n d j ò n g (g) ò r é, m è r a h i k è t ò l, het zwijn wroet met zijn snuit de aarde om, om wormen te zoeken; a n a k n i b a b i, zwijnekind (scheldw.); zie patjat en poenggoer.

BADAK, rhinoceros. B a d a k b o e r i k, de gevlekte b.,

die de menschen aanvalt; *djěma* (batang kajoe) *i ò n t j ò h i b a d a k m a t é*, menschen (of boomen), die door een b. bepist zijn, gaan dood. Ook n. v. e. kampoeng in GL.

BADÉ, hevige orkaan, wind, zooals die welke een onweersbui voorafgaat. *B a d é ò l ò k* (kōl), een hevige orkaan.

BADJANG (ongebr.). *A n a k b a d j a n g*, zie *a n a k*. *Běr-badjang*, levende jongen ter wereld brengen, zie s. *d j ò r ò l*.

BADJI, keg, wig, (ook) de zgnd. opsluitkeggen in de stijlen v. e. huis.

BADJOE, baadje. De vrouwen dragen altijd baadjes zonder mouwen; de baadjes der mannen zijn òf *n a r o e p o e m o e*, met lange mouwen, òf *p o e n t o e n g*, waarvan de mouwen slechts tot aan den elleboog reiken, òf *p ò k ò k*, geheel zonder mouwen; voor baadjes wordt niet anders dan vreemde, uit Atjèh of Poelō Pinang ingevoerde, stof gebruikt. *B a d j o e b ě r b o e n g ö*, vrouwenbaadje met borduursels; b. *b ě r k a s a p*, b. voor vrouwen met borduursel v. goud- of zilverdraad; b. *b l a h d ö d ö*, mannenbaadje dat over de geheele borst open is, kabaja; b. *d j o e b a h*, lange jas of japon met wijde mouwen naar Mekkaansch model, door hadji's gedragen; b. *d i n g*, zie *b a d j o e d i n g*; b. *d j ö i t k o e a l a*, „b., naaisel v. d. Koerala” ouderwetsch mannenbaadje van zwart goed, met een in zijde en kasap geborduurd rand om hals en borst, thans alleen door bruidegoms gedragen; b. *g o e s*, lange, gevoerde jas van zware stof, als vechtjas en ook wel bij koud weer gedragen; b. *k o e r o e n g*, b. voor mannen en vrouwen dat alleen aan den hals een wijde opening heeft; b. *k ò l*, de groote witte badjoe der bruid; b. *k o e t* (coat), b. als onze jassen gesneden, voor mannen; b. *p ě r o e t ö m (ö n)*, b. om brandhout te halen, eenvoudig h., door vrouwen gedragen, als ze 't een of ander vuil werk te verrichten hebben; b. *p ò k ò k*, b. zonder mouwen voor mannen, vest; b. *s ě d ě r i a h* of b. *a r a p p ò k ò k*, vest van Mekkaansch model, op Vrijdagen en Mosl. feestdagen door hadji's over de djoebah gedragen; b. *s ě l a l o e*, = b. *p ě r o e t ö m*, eenvoudig, daagsch vrouwenbaadje zonder borduursel; b. *t ě r b a n g*, „vliegbaadje” (in sprookjes); *l ě k a t b a d j o e*, zie *l ě k a t*: oepoeh sara badjoe, zie oepoeh. *B ě r b a d j o e*, een h. aan hebbend.

BADJOEDING (zie *d i n g*), de (acht) stukken wit goed, die bij sterfgeval v. e. *r ö d j ö* in GL aan Pĕtiambang en de overige hoofden worden uitgedeeld (bij overlijden v. d. *k ě d j o e r o e n*: 12 stukken), als kennisgeving v. h. overlijden.

BADŌ, e. s. v. visch. *B a d ō m a d n i a n a k é*, „de b. die

zijn eigen kinderen opeet”, verbloemde spreekwijze voor: vleeschelijken omgang hebben met eigen dochter of nicht.

BAËS, e. palmsoort, waarvan de stam wordt gebruikt voor huisvloeren.

BAGI, verv., m ě m b a g i, verdeelen, uitdeelen. B a g i-d é s, gelijkelijk verdcelen, gelijk opdeelen; b a g i-d o e ö (onverv.), in tweeën deelen, gelijkelijk verdeelen onder twee personen of partijen; b a g i-l ö b ö (of -oedjoeng). (onverv.) de winst deelen (bv. de geldschieder en de man die met dat geld naar de Kust is gaan handeldrijven): s i b ě n g s o e m ě m b a g i p ě s a k a k o e s ě r i n ö d n é, de jongste zoon verdeelt de erfstukken [van zijn gestorven vader] onder zijn broers; i b a g i é m a s s i n ö t ě r s ě n g k a l a n, hij deelde van dat goud aan elk één kal uit. *Ibağikö bédné*, geef hun allen een deel. *Ibağidné rata*, hij verdeelde het gelijkelijk (onder hen). *Bə(r)baği wé tĕnaring*, zij verdeelden de nalatenschap onder elkaar: b ě r b a g i m i k i t ö, s i h a k k o e k ö, k o e k ö, s i h a k k o e a k o e, k ě n a k o e, laat ons [alles] onder elkaar verdeelen: wat u toekomt zij voor u, wat mij toekomt zij voor mij (zoo spreekt de jongste zoon na den dood des vaders tot zijn broeders). I n i b a g é n k o e, ò j a b a g é n m o e, dit is mijn deel, dat is uw deel. T a n ò h p ě r b a g é n, land dat [iemd. door zijnen vader of] bij de verdeling [v. de nalatenschap] is toegewezen, niet gekocht.

BAGÒJ (Atj. b a g ò è). B a g ò j-b a g ò j, ongeveer als, net als, alsof (= s ě o e l a h-o e l a h); s i b a g ò j ò j a, s i b a g ò j n o e m ö, aan den eenen kant heeft hij er wel wat van, maar toch ook weer niet, hij lijkt er wel wat op, maar toch niet volkomen.

BAH (uit Atj. b a h = Arab. b a h t h). B a h é = t ò s é of roepöé in uitdrukkingen als k o e n ö b a h é p r i t ě n g a h a, hoe staat het nu met die kwestie? L è n b a h é i n i, dit is wat anders, een andere kwestie.

BAH OEKÖN, n. v. e. kampoeng in I.

BAH TÖA, n. v. e. kampoeng in I.

BAHGÏÖ, geluk, dikwijls in samenstelling met t o e a h. W é a r a t o e a h (é a r a) b a h g i ö é, p o e d a h a k ě s i n, b ě s i l ö n g ö k a i a w é, hij heeft geluk: vroeger was hij arm, nu is hij rijk.

BAHRI, e. s. v. onderwetsch wapen, wordt wel door den bruidegom gedragen.

BAHROE, zie b a r o e I en II.

BAHROEM (GL), r ě r o e m (I), e. s. v. gebak. witte bolletjes van meel en suiker, met geraspte klapper er omheen.

BAJAK, rijk (= kaja). *Bajakön ari Mpoe n Rëmantan Aman Djata*, A. Dj. is rijker dan Mp. R.

BAJANG. *Bëbajang* of *bajang*², schaduwbeeld, spiegelbeeld.

BAJOER, e. s. v. boom, zeer hoog en vrij dik. Van zijn takken maakt men windmolens (*pëpilō*).

BAKI (Atj., boom, stam). *Oeloengbak*, eigenl. *oeloengni batangbak*, de bladeren (behalve de 2—3 onderste, die men *tapak* noemt) van de tabaksplant zelf in tegenstelling tot de *oeloengtjëding*, de bladeren v. d. uitspruitsels, het nagewas, die een inférier soort tabak leveren. Zie verder *batang*. *Bakni loedjoe*, het bij het gevest aansluitende dikke, ronde gedeelte van sommige blanke wapens (*bakni loedjoe naroe*, — *ni rintjoeng*).

BAK II, klanknab. v. e. ploffend geluid, cf. *dëbak*.

BAK-BOER, klanknab. v. h. gekir van de *birahpati*, duif. *Poebakbak-boer*, dat geluid maken.

BAKAL, de grondstof, de ruwe vorm, waaruit iets gemaakt moet worden. *Bakalni birahmani*, b. *nidjantoeing*, de koperen vorm, die bewerkt moet worden tot een *birahmani*, — een *djantoeing*.

BAKŌ, tabak. Soorten zijn: *bakō barang*, gewone, tweede-kwaliteits tabak; b. *këtapang*, welks bladeren op die v. d. *këtapang-boom* gelijken; b. *lòjjang*, tabak v. *Lòjjang* (in *Isak*), beroemd; b. *mëgoeloeng*, in pakjes opgerolde, eerste-kwaliteits tabak; b. *mëlèla*, met zeer lange bladeren, van zeer goede kwaliteit; b. *mëtöelön*, gesteelde tabak welks bladeren niet van de steelen ontdaan zijn, = b. *barang*; b. *pilih*, uitgezochte, eerste soort tabak, wordt gebruikt voor b. *mëgoeloeng*. Zie s. *rëbah*. *Përbakön*, het van *bëngkoeang* gevlochten tabakszakje, dat in de *bëbaloen* behoort.

BAKOET, verv., *mëmbakoet*, omwikkelen, inwikkelen. *Alas djëròh ibakoet kën alas toeō*, fijne matten worden omwikkeld met (gewikkeld in) een oude, versleten mat; *mèt, ngö isapoeti, ibakoet koe wan (këñ) alas*, een lijk wordt eerst in een lijkkleed en vervolgens in een mat gewikkeld. *Ikön moebakoet koe wan poeköt*, de visschen raakten verward in het net. *Bëna-koet* of *bëna-koetön*, een bundel [van bv. 5 fijne matten, *alas*], gewikkeld in een oude mat. Zie *santön*.

BALA-BILI, in verschillende richtingen verstrooid (v. vluchtenden); verkwist (v. geld). Werkw., verv., *mëmbala-bili* [geld] verkwisten, opmaken; *ah rëtakoe ngö*

m bèh *ibala-bili* a n a k k o e, ach, mijn zoon heeft al mijn bezittingen opgemaakt.

BALÉ I, rechtbank, plaats waar rechtgesproken wordt; (in verhalen ook) zetel, rustbank. In gewichtige kwestie's en over ernstige misdaden (de zgnd. oekoem kōl: m a l o e, b è l a, t a n ò h en n a h m a), wordt recht gesproken op een plaats buiten de kampoeng, bv. onder een s è n a of d j è d j a b i-boom. Toeroen koe balé, naar de voor zulke rechtspraak in hoogste instantie aangewezen plaats zich begeven, [een kwestie] in hoogste instantie behandelen. Balé gading, b. m è n t è r i, b. r ö d j ö en b. s a m s o e d i n, door de ödöt-redenaars gebezigde termen om verschillende, meer en minder kostbare en omslachtige, manieren van rechtspraak, als 'tware fictieve rechtbanken, aan te duiden. Balé S è n a, n. v. e. plek, beschaduwd door een s è n a-boom, bij de kampoeng P è n a m p a k a n, waar wordt rechtgesproken. *Balèn* (m è m b a l è n), [een zaak] voor de balé brengen; *ibalèn* p r i n i, k a t i t i r m o e n g g ö, laat deze kwestie voor de balé gebracht worden, opdat ze spoedig beslist zij. *Bërbalé*, voor de balé gebracht (v. e. zaak); hun zaak voor de balé brengen (v. partijen in een ernstig geschil).

BALÉ II, tolkantoor op de Atjèhsche grens, waar de Gajō's belasting (ö d ö t) moeten betalen voor de door hen ingevoerde goederen. Balé of Saril, n. v. e. kampoeng in L. Balé Blang, n. v. e. tolkantoor op de grens van Soesoeh. Balé Tingkōm, n. v. e. tolkantoor op den weg van Isak naar Seunagan. Balé Loetoe of Balö Loetoe, n. v. e. djamboer op den weg naar 't Alasland.

BALÈH (Arab.), volwassen, meerderjarig. Akil balèh, volgens de moslimsche wet, meerderjarig; balèh a s o e, nog niet geheel, nog nauwelijks volwassen (v. e. maagd, wier borsten nog niet geheel ontwikkeld, maar een weinig gezwollen zijn als van een zwangere teef).

BALI, ook wel p è m o e r ö s b a l i, een lang soort van donderbus, met wijden mond. Bali p è p è t, zulk een lange donderbus, doch met ovalen (als ingedekten) mond.

BALIK, omgekeerd, onderste boven, omgewend. Balik koe bidé, teruggekeerd naar de streep [om weer opnieuw te beginnen, bij het b è r k è n d è k]; balik angin, e. s. v. boom, welks hout dient voor de vervaardiging van de p è n g g è r b ö s; balik doelang, (kèndoeri) waarbij de doelangs ondersteboven geplaatst worden, zie k è n d o e r i; balik prang, overgelopen in den oorlog (v. e. panglimö prang); batak balik, overlooper; basa balik, zie basa; balik mata, gezichtsbedrog, goo-

chelarij (Mal. soenglap), zie èlëmoe; anak koe ngö ngök balik singkih, mijn kind kan zich al [alleen] omkeeren (aanduiding v. d. leeftijd, ± 5 maanden). Werkw., verv., *mëmbalik*, ondersteboven keeren, omkeeren, omwenden, wisselen; *mëmbalik pënanngang*, het gebräad omkeeren (opdat het niet aanbrände). *Koebaliki* oepoehkoe mëtëtir koe koedoek, ik keer om [op mijn weg, om te zoeken] naar mijn slendang die gevallen (van mijn schouder gegleden) is; *koebaliki bédné*, ik heb al (het gebräad) omgekeerd. *Balikönkö pé pënanngangkoe*, keer even 'tgebräad voor mij om; *balikön pri*, een wisselwoord gebruiken [in plaats van een pantangwoord, bv. *oeloeng kajoe* in pl. v. *nipé*, *mpoen oetön* in pl. v. *koelö*, *rödjö pënarwar* in pl. v. *riroe*]. *Görö tërbalik* akoe sërèngkoe papan ini, bröt pëdih, ik kan alleen deze plank niet omkeeren, zij is erg zwaar. *Anak koe përasankoe ngö bërbalik bësilö*, ik denk dat mijn zoon nu wel op den terugweg [van zijn reis naar de Kust] zal zijn; *görö bërbalik-balik*, hij keert zich in 't geheel niet om, beweegt zich niet (v. e. ernstige zieke). *Bërsibalikön djëma bërgëgëdi*, de gëgëdi-spelers verwisselen onderling van plaats. *Moebalik*, omgekeerd, ondersteboven liggend; *pri moebalik*, zie *pri*. *Përbalik* of *poebalik*, telkens omkeerend, ergens op terugkomend; een windhaan, die telkens overloopt naar de tegenpartij (bv. v. e. *panglimö*). *Poebalik-balik wé k' oemö k' oemah*, hij gaat al maar heen en weer tusschen 't rijstveld en zijn huis. *Pëmbalik(ön)*, middel om iets om te keeren, bv. het ijzeren gereedschap waarmee men het gebräad, dat op het vuur geroosterd wordt, omkeert; e. s. v. (houten) dommekracht om houten balken om te keeren. *Ikö tëkëdir akoe këbalikön*, als er mij eens iets mocht overkomen.

BALING. *Përbalingön* of *balingön*, grens. Boer n Intim-intim përbalingön ni rödjö Linggö oeroem Pëtiambang, het I.-gebergte vormt de grens tusschen [het gebied van] r. L. en dat van P.; rak përbalingön ni oemöngkoe oeroem oemöé, een goot (waterleiding) vormt de grens tusschen mijn rijstveld en het zijne.

BALÖ LOETOË, = Balé Loetoe.

BALOE, weduwnaar, weduwe. *Rawan b.*, weduwnaar; *bönön b.*, weduwe. *Bönön baloe görö nè dëlé oendjoeké*, voor een weduwe wordt geen hooge bruidschat meer betaald (n.l. van 10 tot 5 dollars); *röm ini ioepahön itoetoe koe djëma baloe* (of si

běbaloe, laat deze padi tegen loon stampen door een [arme] weduwe.

BALOEH of balōh, ook *baloehōn*, I, 't houten raam waarop 't geitenvel van een tamboerijn, *rěpana* of *rěpa'i*, gespannen is; II, de sporen van vernieling (gebroken takken, platgetrapt gras enz.) door een olifant op zijn weg achtergelaten; *baloehné koe iloepōn blōh*, naar de sporen te oordeelen, is (de olifant) in Westelijke richting gegaan; *gadjah rēmalan moebaloehōn*, een olifant laat sporen na op zijn weg, (toespeling op het groote gevolg van een rōdjō op reis, voor wier onderhoud de bewoners van de bezochte kampoengs zich vele uitgaven — slachten v. geiten, buffels, kippen enz. — moeten getroosten).

BALOET, het omwikkelen, het inwikkelen, wat dient om [iets] in te wikkelen. *Baloet n blō*, gevlochten matje om sirih of ook wel naaiwerk waaraan men bezig is, in te wikkelen; *oeloeng kěn baloet ni lěpat*, lěpat wordt in bladeren verpakt; *òsahkō pé isōpkoe běrsěgōr-baloet ò*, geef mij alstublieft wat opium, zooveel als noodig is vóór één rolletje. *Běbaloet*, z. a. Werkw., verv., *měmbaloet*, omwikkelen, omwinden, inwikkelen, verpakken. *Mět ibaloet kěn sapoet*, een lijk wordt in een doodskleed gewikkeld. *Ibaloetié wah n asam*, *kati nti ipadni prōk*, hij omwikkelde de djěroekvruchten [aan den boom, met kain], opdat ze niet door de eekhoorns zouden worden opgevreten. *Ipě* (of *poe*)*baloetié oegahé*, *gōrō ioekō-ockōé*, hij hield zijn wond al maar omzwaachteld, zonder er het verband af te nemen. *Ipětibaloetné* (of *itěbaloetnē*) *oegahé koe pōng*, hij liet zijn wond verbinden. *Glang běrbaloet*, een [koperen] armband of voering met [soeasah] bekleedsel. *Ikōn moebaloet koe wan poekōt*, de visschen zitten verward in het net. *Moebaloet-baloet prié*, zijn beoog is ingewikkeld, niet helder. *Oeloeng n òngkal kěn pěmbaloet ni lěpat*, òngkal-bladeren (dienen) om lěpat in te wikkelen. *Bakō ini pěmbaloetōnkoe mané*, deze tabak heb ik gisteren [in pinangbladscheede] verpakt.

BAM-BOEM, klanknab. v. h. geluid v. geweerschoten. *Zie děbam en děboem*.

BANAN, zie *bōnōn*.

BANDAR of *bōndōr*, 1° subst.: handelsplaats buiten het Gajōland; gebied binnen 't Gajōland (bv. ik ben iemand van de „bandar [ni] Laut”); verzamelplaats van feestvierenden. 2° adject.: druk, levendig, waar veel verkeer is, beschaafd (opp. *doesoen*); ook gezegd bv. v. e. vlakke, waterrijke plaats

in 't bosch, die door hare ligging geschikt is of zou zijn voor een vestiging. Moebandar-moepandal, openlijk, zoodat ieder het weten of zien kan, vd. wettig (opp. boeöt kòskòs of pakat sisoe).

BANG I of *bangé*, bijw., geplaatst achter het woord waarop het betrekking heeft: misschien wel, 't lijkt wel; 't kon wel eens zijn dat Ntah a'ra bangé, misschien bestaat het wel; oerön bangé ini kasé, we konden straks wel eens regen krijgen; ah, mēgilö bang djěma òja, ach die man lijkt wel niet wijs; görö mēra malé maté bang ilòn, hij schijnt nog niet te kunnen (mogen) sterven; ah, koentòng bang k' oemahé moelō, ik kon wel eens eerst naar zijn huis gaan kijken; oelak mi bang kitō, we moesten maar naar huis gaan.

BANG II. (cf. adan), de oproeping tot de ritueele godsdienstoefening. Bilöl (bër)bang i mēsēgit. de b. roept op tot de çalât in de moskee. *Bangön* (nēbangön) boedak bön djadi, een pas geboren kind de bang in het oor fluisteren.

BANGA of *böngö*, ongelukkig in 't treffen, in 't vangen, in 't raken, (v. e. wapen, een vischnet, een mensch). Oe ini banga pēdih, met deze vischfuik vangt men nooit wat; djěma banga. een ongeluksvogel. Opp. dēkar.

BANGGI, zie *bangi*.

BANGI of *banggi*, aan opium verslaafd. *Bangi mē*nd òlòt, zóó aan opium verslaafd, dat men niet meer schuift, maar ze zoo maar inslikt (bij wijze v. spreken); rōdjō Boekit Djaran bangi oetòk, r. B. Dj. is erg aan opium verslaafd.

BANGKA, e. niet in 't Gajōland, alleen bij de zeekust voorkomende boomsoort, uit welks bast een donkerroode verfstof wordt bereid om netten en wit goed te kleuren. Zie pōa b.

BANGKAS, lichtbruin (v. d. veeren v. e. kip of haan).

BANGKÉ, onrein lijk, kreng, aas.

BANGKIT, onverv., *mēbangkit*. opstaan, zich verheffen, opkomen (meest fig., bv. v. e. geschil of kwestie).

BANGÖ, e. s. v. reiger.

BANGOEN, gestalte, gedaante. *Bangoen ni* gelijkend op; djěma òja bangoen ni amangkoe ara i wé pōra, die man heeft in zijn figuur wel iets van mijn vader; kō bangoen ni tjērèlèkan kō, jij bent net een tj.-vogel (zoo lui)!

BANGOER, of *moebangoer*, opvlammend (v. vuur); ngö moe-

- bangoer rara. Werkw., verv., *mëmbangoer*, ook *bangoeri* en *bangoerön*, een stroomversnelling maken (door iets in 't water te plaatsen). *Bangoerön* [ni wöih], borreling van het water in een rivier, een stroomversnelling, veroorzaakt door een dwars in den stroom liggenden boomstam of grooten steen.
- BANGSAT, analphabeet, (spec.) wie den *Qoerân* niet kan reciteeren. *A koe bangsat, görö koebëti alip poentoeng pé*, ik ben volkomen analphabeet, ik kan zelfs geen a van een b onderscheiden.
- BANGSI (GL), *bëngsi* (L), fluit v. bamboe.
- BANGSOE, zie *bëngsoe*.
- BANGSÖK of *bëngsök*, e. boomsoort van welks schors vrouwen, die geene draagzeelen van huis medenamen bij het houtsprokken, wel eens tijdelijke draagzeelen (*djangkat*) maken.
- BANGTA, zie *banta*.
- BANING, landschildpad (eetbaar).
- BANTA of *bangta*, helper (uit de naaste familieleden) v. e. *rödjö* of *kédjoeroen* in bestuurszaken. *Rödjö moebanta, toeö mëskòlat* (L), de r. heeft zijne helpers, de t. zijn plaatsvervangers.
- BANTAH, verv., *mëmbantah*, tegenspreken, zich verzetten tegen (de bevelen van de ouders, den rechter, zede en wet). *Ini anak bantahön pëdih, görö mëra ikōa*, dit kind heeft altijd wat tegen te praten, is ongezegkelijk. Zie voorb. s. *taan*.
- BANTAL, hoofdkussen, bestaande uit een zak (*sëntöng*) waarin fijngehakte bladeren (oeloeng kroesoeng met *rënggali* of *dilöm*); thans ook *Tëmiangsche* of *Atjèhsche* linnen hoofdkussens gebruikt; in de *mërëсах* ook houten hoofdblokken. Zie *tampoek n bantal*. *Bantal* [ni bënan], een pak garen, bevattende 20 *tangkas[ön]* of *sapal*. *Bantali* (*mëmbantali*), iets tot hoofdkussen gebruiken. Zie voorb. s. *samar*.
- BANTJI (Mal. *bëntji*), haat, hatend. Zie *tjërë*.
- BANTOE, hulp, bijstand, helper (cf. *tëmpoeh*). *Bantoe, bantoe, help! help!* (bij gevecht of bij brand); *mëni rō bantoe*, om bijstand vragen. Werkw., verv. (*mëmbantoe*), *bantön* en *bantoei*, bijstaan, te hulp komen.
- BANTOET, in de ontwikkeling of den voortgang gestuit, niet doorgaan (v. e. *barah*, bloedzweer, een geschil, een oorlog). *Dōa (pëm)bantoet* [n *barah*], e. bezweringsformulier, uitgesproken door een goeroe, opdat [een ontstane bloedzweer] zich niet verder ontwikkelde; z. s. *goeroe*. Werkw., verv., *mëmbantoet*, door een *dōa*

[een bloedzweer] in haar verdere ontwikkeling stuiten (onderwerp: goeroe). *Moebantoet* = bantoet.

B'ARA, = boeara, zie boe.

BARAH, bloedzweer, in 't bijzonder in de lies. Zie bantoet.

Barah tjitjak, de lies.

BARANG I (= harêta), goed, goederen, bezittingen.

Aman Djata dëlé pëdih barangé, A. Dj. bezit vele goederen, is rijk.

BARANG II, onverschillig (wie, wat, welk, hoe), de eerste de beste; als voegw. = barik of barék = baring, zij 't ook, al ook, laat (hij of het) maar voor mijn part; barang (barik, baring of bëtat) barang (barik, baring of bëtat), het zij hetzij; barang dient ook, evenals barik of barék, baring en bëtat, om pronomina indefinita te vormen, door barang (barik, baring, bëtat) te plaatsen vóór een vragend voornaamwoord of voornaamwoordelijk bijwoord. Bakō barang, niet uitgelezen, tweedesoort tabak; djëma barang, een willekeurig persoon, een gewoon mensch (niet iemd. van aanzien, djëma moenahma); kajoe barang koeangkap kën kajoe noemahkoe, ik neem willekeurig hout (niet met zorg uitgezocht) tot materiaal voor mijn huis; òsahkō pé koe akoe barang 50 ringgit ò, toe, geef mij eens een 50 dollars (cf. bër): nti barang-barang (bëbarang) djëma kō kërjdjō, trouw niet zoo maar met de eerste de beste. Barang (barik, baring) ngō mi wé mangan, ik ò italoe pōng, maan miōn, al heeft hij ook gegeten, als hij wordt uitgenoodigd, eet hij weer; barang (barik, baring) òsahé, barang (barik enz.) lëgih, anaké a kën hönönkoe toerahé, of hij het toestaat of niet, zijn dochter zàl mijn vrouw worden; barang (barik enz.) nti bëtihé ipèrahié toerah, al weet hij er ook niets van, hij moet het zoeken; barang imöi awar mi wé, laat hij voor mijn part door een epidemie weggerukt worden; barik dëlé pé malé ibèrié, gōrō koeòsah, al zou hij er ook nog zooveel voor willen betalen, ik sta het niet af. Barang (barik, baring, bëtat,) sahan of — sah pé. onverschillig wie, wie ook, alwie; barang (barik, baring, bëtat) sana (pé), onverschillig wat, alwat, wat ook; barang (barik enz.) sana përbœötön si ngō ibœötön, nti lasi tik pé, wat ge ook doet, als ge het eenmaal hebt gedaan, heb er dan nooit berouw over; barang (barik enz.) koe sana akoe

měra, ik ben tot alles bereid; barang (barik enz.) sēsihön (of sēsih pé) ngōk, welke ge maar wilt kunt ge (tot vrouw krijgen); barang (barik enz.) i sih(ön) pé tēmas wō koerasa, waar ik mij ook bevind (onverschillig waar), overal gevoel ik mij aangenaam (ben ik tevreden); barang (barik enz.) ari rantō sih pé, oelak wō koe Gajō waktōe ariraja, onverschillig waar aan de Kust wij ons ook bevinden, tegen den Ariraja keeren wij altijd naar het Gajōland terug; barang (barik enz.) sëlò(hön) pé, maté wō kitō, wanneer ook, sterven moeten wij; barang (barik enz.) sidah pé dēlé ni ringgitmoe, görō tērbli kō kapal, hoeveel geld ge ook bezit, ge kunt er toch (nog) niet een schip voor koopen; barang-barang (barik-barik, baring-baring, bētāt-bētāt) koenah mi kasé njanjaé, gēh wō kō kēdjōp koe oeloeh sō, kah, al kost het ook nōg zooveel moeite, je moet toch straks een oogenblikje bij dien bamboestoel daar komen, hoor! (zegt de jonkman tot zijn beminde, diang); barang (barik enz.) nti mi dōpōt (dēmoe)kō si agih (of s'agih) koenōh lō pé, moogt ge nooit van je leven meer iets goeds onder vinden (zegt een vertoornd vader tot zijn zoon). *Bēbarang* (meestal achter nti), (als adverbium) onverschillig (hoe), zoo maar; nti bēbarang koe wan wōih ō, ara bōjōé, ga niet zoo maar (zonder de noodige voorzorgen) daar te water, er zijn krokodillen; nti bēbarang blōh kō, oeroem-oeroem kitō, ga niet zoo maar (alleen) op weg, laten wij samen gaan; nti bēbarang òsah mas, glah moētēntoe saksisoehoeté, geef niet zoo maar losweg het geld, doch laat er behoorlijk aangewezen getuigen bij zijn.

BARANG KARANG of Blang Karang, n. v. e. kleine nederzetting aan den linkeroever der Bōnén.

BARAT of bōrōt (= iloepōn), het Westen, in sommige uitdrukkingen. Koejoe barat, Westenwind. Zie moesém b.

BARIK of barék, = barang II, zie aldaar.

BARING of baréng, zie barang II. Ngō ara *moe-baring-baring*, er is al iets (een vaag gerucht) vernomen (bv. omtrent gestolen buffels).

BARIS of barés, streep. Verv., *mēmbaris*, een streep trekken op (over); i baris né tan òh, hij trok een streep over den grond (bv. bij 't gēgēd i-spel); (ook) pelotonvuur afgeven op (v. e. in 't gelid opgestelde troep Holl. soldaten; lalé kami mēniri, bloe gēh mi wō Blōndō,

ngö ibarisé kami, tjap kòna pòng kami ngö maté, wij waren druk aan 't baden (zoodat we niet op onze hoede waren); daar kwamen plotseling de Hollanders; zij gaven een pelotonvuur op ons af, pang, daar werd een der onzen getroffen en was dood (verhaal van iemand uit Isak).

BARŌ I, e. s. v. boom, de Jav. waroe-boom (Atj. sirò n). Zie bēbarō.

BARŌ II, in irō-barōi, zie irō.

BAROE of bahroe I (GL), ook bēba(h)roe (Atj. bō h roe), eikelvormige voorwerpen van geslagen koper, zilver of soeasah, bestaande uit twee deelen, een rond knopvormigstuk, birahmani, en een meer puntig, kegelvormig, djantoe ng geheeten, die als versiering aan de punten van den sirihdoek (boengkoes) pligen gehangen te worden. Zie ròm en poeloet. Cf. bēbahroe.

BAROE of BAHROE II, Mal. baroe, nieuw. Zelden i. pl. v. 't Gaj. ajoe. Zie oedjoet.

BAROEL, verv., mēbaroel, met een stuk hout slaan. Mēbaroel kōrō, een buffel slaan (met een tikò n). Baroeli, id. met meerv. subject, praedicaat of object. Akoe mēbaroelné tēroeloelé manè, ik heb hem gisteren op zijn hoofd geslagen. Tērbaroel akoe tērioengé, (ioengé tērbaroel akoe), ik heb hem bij ongeluk op zijn neus geslagen, bij 't slaan zijn neus geraakt. Görō bērgoeōs, bērbaroel ibōhé kōrōé, niet met een zweep, maar met een stok sloeg hij zijn buffel. Bērsibaroe lōn si bēboedjang Loekoep oeroem si bēboedjang Koeng, de jongelui van L. en die van K. gingen elkaar met stokken te lijf. Tikò n bēsi pēmbaroelé koebōh, ik heb een ijzeren stok gebruikt om hem te slaan. Pòlan a pēmbaroelōnkoe lōngō, N. N. heb ik al een pak slaag gegeven.

BAROET, een doek of gordel, waarin medicijn, als zwachtel om den buik gewonden. Verv., (mēbaroet); ibaroe-tié toekōé, hij wond een doek met medicijn om zijn buik.

BARŌLAH of bērōlah (Arab. bahroellâh), in zeer groot aantal, zeer veel. Kaja b., schatrijk: kōrōé ngō bērōlah, hij heeft een groot aantal buffels.

BASA, taal. Ikō basa Gajō, sana ini, hoe heet dit in 't Gajōsch? Basa balik, een s. v. dieventaaltje, waarbij men de lettergrepen der woorden omkeert, om door de omstanders niet verstaan te worden (als twee jongelui spreken over een meisje, bv. rōgō tihbō ja ō, d. i. görō kō ibētihkō òja, kent gij dat (meisje) niet?

- BASAH**, nat, vochtig (opp. kring, z. a.). *Basahi* (mēm-basahi), en *basahön*, nat maken; *ibasahié* oeloe dirié, zij wiesch haar hoofd. *Basahön* of oepoeh —, badkleed (v. vrouwen en v. mannen). Cf. basoeh.
- BASI**, bedorven (v. voedsel). *Krō ngō basi gōrō ipan*, bedorven rijst eet men niet.
- BASOEH**, verv. (*mēmbasoeh*), wasschen, afwasschen, schoonmaken (cf. *inggō* en *sēsah*). *Basoeh kaki*, de ceremonieele voetwassching, door de bruid aan den bruidegom verricht; *basoeh lanté*, schoonmaken van de lanté, een vergoeding voor de moeite door den man te geven als zijn vrouw ten huize van haar familie (*ralik*) bevallen is, bestaande in: een geit en een blok wit goed. *Mēmbasoehi mèt*, een lijk wasschen. *Bě(r)basoeh*, zich de handen, of de voeten, wasschen; *ikō nōik koe atan oemah*, toerah *bě(r)basoeh* (of *mēmbasoeh kiding*) *i lěpō*, als men een huis betreedt, moet men [eerst] in het portaal zich de voeten wasschen; *maan gōrō bēbasoeh*, *ntjara kělasi*, gaan eten zonder vooraf de handen te wasschen, als een matroos! *Bērsibasohön* pœmoe, elkaar de handen wasschen (v. twee vrienden. uit genegenheid). *Pēm* (of *pēr*) *basohön ni kiding*, een aarden vat (*tjèrèk*) om de voeten te wasschen. Z. *basah*.
- BASOER**, *pěnjakit basoer*, de beri-beri, of waterzucht(?).
- BATAK** en *oerang batak*, Batak; slaaf = *tēmoe loek* (omdat de meeste slaven van Bataksche afkomst zijn); *ōja batak koe*, dat is mijn slaaf; *b. balik*, overlooper (in den oorlog). Zie *sèmpòl* en *s. tēboes*.
- BATANG**, stam, boom, stengel, plant; de hoofdzaak, het hoofdbestanddeel van iets; het kapitaal, tegenover interest of de winst (oedjoeng, v. uitgezet of geleend geld). *Batang kajoe*, boom; *batang gloempang*, gl-boom(en); (*batang*) *krambil sara batang*, één klapperboom; *batang bak*, de hoofdplant, in tegenstelling tot de *tjěding*, [van de tabaksplant], z. *bak*; *ikō oerang Gajō. tōndō pēmēliön koe djamoe mangas si batang-baké*, bij de G.'s is het allereerste eerbewijs aan een gast een sirihpruim; *batang èdangan*, de hoofdportie, de rijst die men bij 't begin van den maaltijd op zijn bord vindt (tegenover *pēmboeboeh*); *batang karé*, orchidee, parasietplant, (ook) e. s. v. zweer in Hals of nek; *batang ril*, de ruggegraat (= *toelön koedoek*, v. e. op de jacht gedood dier); *batang [taroe]*, de hoofdinzet (der eigenlijke spelers bij een diereengevecht; de inzetten der omstanders, die

wedden, heeten taroeh döröt; de winst heet oedjoeng); batang tēgoeh, e. grassoort, gebezigd om te nawari (z. tawar). *Kēbatangōn*, als een boomstam geworden, roerloos, verstijfd (v. schrik of vrees). Zie pēmatang.

BATAT, hard blijvend, verhard; (v. vruchten) niet meer rijp of zacht (lēmboet) willende worden; (v. e. kind, een paard of een buffel) ongevoelig [voor vermaning en straf], niet tot betere (zachtere) gevoelens te brengen, waaraan alle onderwijs of dressuur te vergeefs besteed is. *Kēr langé batat*, sōbōp bērarang sabi, zijn schouder is geheel en al vereelt, omdat hij dagelijks (zware) lasten op zijn schouder draagt; *kēpilō irēboes*, batat, de ketèla, gekookt in water, wil maar niet zacht (lēm-poek) worden; *poet ni ngkōng batat*, de billen v. d. ngkōng-aap zijn eeltig (en zonder haar). *Anak ini ngō batatōn*, dit kind wil maar niet naar vermaningen luisteren, er is niets meer aan te doen. Cf. *bēntat en dangkalōn*.

BATIK, zie boelang.

BATIL of *batil mangas*. koperen bak of blad, waarop de sirihbladeren en de vaatjes met derzelve toebehooren geplaatst worden, en dat de vrouw des huizes presenteert aan haar gasten welke zij eeren wil (zie *bēbakōn*). *Batit bērsap*, koperen sirihblad, waaroverheen de vier punten van een, onder dat blad gelegde, roode of witte doek zijn geslagen; zulk een *batil bērsap* wordt met groot eerbetoon (*sēm bah soengkoer*) aangeboden door een jonggetrouwde vrouw gedurende den eersten tijd na haar huwelijk aan hare gasten, en ook door een schuldenaar aan zijn schuldeischer, of door een beboeten misdadiger aan den rōdjō, indien dezen slechts een deel van het geëischte bedrag kunnen betalen: met de zoo eerbiedig aangeboden *batil bērsap* — op zichzelf een bijzonder eerbewijs — roepen zij de clementie in, en vragen om kwijtschelding van het ontbrekende deel der schuld. *Batil (ni) mōdōt*, koperen kommetje, waarin opium wordt bereid.

BATIN (Ar.), inwendig, innerlijk, verborgen. Zie *èlēmoe batin*, *nikah batin* en *rēpēkah batin*.

BATJA, onverv. en verv., *mēmbatja* en *mēmatja*, lezen, opzeggen, reciteeren; *mēmbatja kitap*, kitāb's reciteeren of lezen; *mēmbatja (matja) dōa*, gebeden of formulieren opzeggen; *mēmatja* = *ngadji*, *Qoerânre-ciet* leeren. *Mēmbatjan (matjan) kēndoeri*, een gebed uitspreken bij een k. *Sana batjanmoe (pēmatjanmoe) bēsilō?* — *Akoe tēngah mēmbatja djoes ama*,

wat leert ge op 't oogenblik reciteeren? — Ik ben aan de djoez' (afdeeling v. d. Qoerân) 'Ammâ.

BATJANG of *Mbatjang*, n. v. e. vrijheerlijke kampoeng in GL.

BATJAR, snel loopend, snel zich voortbewegend, vlug (opp. *lëmböm*). *Koedö batjar mësangka, kōrō lëmböm*, een paard loopt snel, een buffel langzaam. Cf. *pantas en tir*.

BATJIR, een kleine randjau, zooals men ze legt rondom de *déwal*, omwalling v. d. kampoeng, of op den weg, waarlangs de vijanden moeten komen.

BATOE (Mal. *batoe*), steen, in enkele samenstellingen i. pl. v. het *Gaj. atoe* of *watoe*. *Lòmpong batoe*, zie *lòmpong*. *Batoe Kling*, zie *nögö*. *Përbatoe*, zie *soeöl*. *Batoe Lintang*, n. v. e. plek, gelegen aan een van *Paja Djagat* naar den weg van *Tjélala* naar *Beutöng* leidend zijpad, dat daarom *déné Batoe Lintang* heet. *Batoe Mboelön*, n. v. e. groot kampoengcomplex in 't *Alasland*. *Batoe Pandò* of *Atoe*, n. v. e. *pëdjamboerön* en van een *aroel*, op den weg van *Djoeli* naar *Simpang Rësam*, noordelijk v. d. *Geureudöng*. *Batoe Ròtòt*, n. v. e. heuvel, waarin zich de grot *Löjang Kambing* bevindt, op den linkerover der *Djëmèr*, tegenover *Oedjoeng Moengkoer (Isak)*. *Batoe Sëmëgit*, n. v. e. grooten steen, niet ver van de *Pëmarén Oejöm Pëpòngötön*, aan den weg van *Pasè* naar *Tëlöng*. *Batoe Soebang*, n. v. e. nederzetting, met *ladangs* van *Simpang Djërnih*, bij *Tampoer*. *Batoe Tjantik*, n. v. e. gedeelte van het grensgebergte tusschen het *Meergebied* en de *Döröt*.

BATOER, een ronde dam van losse op en naast elkaar gestapelde steenen in de rivier, om visschen te vangen. In den drogen tijd kunnen de visschen, die zich binnen dien dam ophouden, door de openingen tusschen de steenen van de batoer in- en uitgaan. Doch wanneer tengevolge van zware regenbuien veel zand door de rivier wordt meegevoerd, zet zich dat zand tusschen de openingen van de batoer vast, zoodat de visschen daarbinnen gevangen zitten. Dan plaatst men fuiken buiten de batoer en maakt kleine openingen in de batoer, en de naar buiten dringende visschen worden gemakkelijk gevangen.

BAU, lucht, reuk, geur, stank (v. e. bloem, v. e. lijk enz.); ook = *moebau*. *Ngöbau*, het [lijk] riekt al; *baudëmi*, brandlucht (v. e. brandende lap); *baulö*, zie *lö*; *bau sòm*, zie *sòm*. Werkw., verv. (*mëmbau*), ruiken; *sëdöp pëdi idjantaré koebau*, ik ruik dat men

erg lekkere toespizzen kookt. A soe *mëmbau* *bëkas* n a k a n g, de hond zoekt (volgt) al snuffelende het spoor van 't hert. A koe *gö r ö t ë r b a u* a k o e s a n a h p é, ik kan niets ruiken, of: ik ruik niets. *Gö r ö n è t ë r b a u* n a è m a è t ' n i, *djëròhön* *tanòman* *tir*, de stank van dit lijk is niet meer uit te houden, het is beter 't maar gauw te begraven. *Bërsibaun*, elkaar besnuffelen (v. honden). *Moebau*, riekend, stinkend; (ook) ruikend, met reuk voorzien; *ioeng* *koe gö r ö m o e b a u*, ik heb geen reuk. *Pëbau* (of *përbau*) *pëdih* a s o e p ë n g k a r ò ò j a, die jachthond heeft een zeer fijnen neus; *pëbau* *pëdih* *kò*, jij ruikt aan alles (bv. aan eten, wat niet geoorloofd is). *Ioeng* *kën pëmbau*, *mata* *kën pënèngòn*, de neus is ons reuk-, de oogen zijn ons gezichtsorgaan. *Ngö* *baunön* (*këbaun*) *bédné* *sara* *kam-poeng*, al de lieden van de kampoeng hadden last van den stank (doordat er een lijk onbegraven lag). *Pëbaun* *ini* *ari* *òja*, deze (bloem) riekt sterker dan die. *Këbaun*, = *baunön*.

BAUNG, e. s. v. visch, veel gelijkend op de ikan lele, wordt gegeten.

BAUR, [onregelmatige] kromming of bocht. *Moebaur*, kromgetrokken (v. hout, planken, scheeden). *Loedjoeng* *koe moebaur* *saroengé*, de scheede van mijn mes is kromgetrokken (zoodat het lemmet er niet meer in kan); *gö r ö t ë t a h b a u r é p r i n i*, dit geschil komt niet in orde (het kromme ervan wil niet recht worden). Zie *tjakoer* *baur*.

BAWANG (Atj. Mal.), uien; de echte Gajösche uien heeten *lasoen*.

BAWAR, e. s. v. ouderwetsch dolkmes. De 4 *këdjoeroens* en sommige andere hoofden (*rödjö's*) hebben elk een *bawar*, dien hunne voorouders oudtijds als teeken hunner aanstelling of erkenning hunner waardigheid van den vorst van *Atjeh* ontvingen; wordt ook wel aangeduid met *mër-hoem*, *kë r ö d j ö (ö) n* en *përmata*.

BÈ-, zie *bër-*.

BËBADÖ, zie *kalang*.

BËBAHROE, e. s. v. boom, welks eikelvormige vruchten, die in vorm op de *ba(h)roe* v. d. *boengkoes* gelijken, veel gegeten worden.

BËBAKA, vierkant mandje, van *bëngkoeang* gevlochten, zonder deksel, doch soms van een touw als hengel voorzien, ter berging van kleine visch, eetwaren, specerijen of kippenvoer.

BËBAKÒN, gevlochten zakje, waarin vrouwen der *Lautstreek*

- aan gasten de benooidgheden voor het sirihipruimen aanbieden (bij plechtige gelegenheden dient daarvoor de *batil*), heet in GL *kampil* (z. a.).
- BËBALOEN**, groote zak van matwerk, waarin de *bëbakòn* en kleinere zakjes (bv. *tapé ikòt*) met allerlei inhoud worden opgeborgen. Zie *krintji*.
- BËBALOET** (L), *poeköt* (GL), een lang net van *djaüt* (idjoek) om reëen en varkens te vangen; in GL worden de op kleine *poeköt's* gelijkende netten, die men daar voor de riviervischvangst bezigt, ook *bëbaloet* genoemd.
- BËBARANG**, zie *barang* II.
- BËBARÕ**, groote pot, *tëmpajan* of goetji van gebakken aarde of van porcelein ter bewaring van *wöih n ragi*, uit kleefrijst bereiden gegisten drank, van water (in de keuken) of van suikerstroop (*manisön*). Ingevoerd van de Kust, en wegens het moeilijke vervoer en de breekbaarheid zeer duur.
- BËBÈK**, zie *kalang bëbèk*.
- BËBÈKAS**, zie *bëkas*.
- BËBÈKÉ**, zie *béké*.
- BËBÈLÈN**, stoppels (v. *padi*, Jav. *dangkel*); de blauwe strepen op sommige weefsels, o. a. *oepoeh kiõ*; een *bëbëlèn* wordt wel gebruikt als rietje om zuigend te drinken (*mëndjëríp*). *Bërbëbèlèn*, elkaar met *padi*-stoppels werpen, een spel door jongelui gespeeld op het rijstveld na afloop van den rijstoogst, waarbij twee partijen gevormd worden.
- BËBÈRNGIT** (L), e. in 't bosch groeiende struik, waarvan de vruchtjes gegeten en als ze nog jong zijn wel bij de toespijs (*djantar*) gevoegd worden.
- BËBÈROE**, zie *bëroe*.
- BËBÈROET** (GL), e. zware in 't bosch groeiende boom, met vruchten ter grootte van *djëroek nipis*, welker schil als zuur voor de *djantar* dient. De vrucht zelve, uit 3 deelen bestaande, wordt rijp wel gegeten.
- BËBÈRTIH I**, e. s. v. boom, gelijkend op de *waringin*, welks vruchtjes veel door vogels gegeten worden.
- BËBÈRTIH II**, e. s. v. gras, gebruikt bij het *nawari* (zie *tawar*).
- BËBÈRTIH III**, zie *oerön*.
- BËBÈS**, verv., *mëmbëbès*, [de schil van een vrucht] in stukjes er af halen of peuteren (cf. *kèlèk*), [kapas, ruw katoen, met de vingers] zuiveren, de pitten eruit verwijderen (vroeger gebruikte men daarvoor wel eens een handmolentje, *wingön* z. a.).
- BËBÈSI I**, e. s. v. struik, gelijkend op de *gandaroesa*; de bla-

deren als medicijn en de plant bij *nawari* (zie *tawar*) gebruikt. Zie sub *ròròh*.

BĒBĒSI II, — *ni tjĕrka*, kaarde, kaardstokje, een rond houten stokje van *kajoe tĕmòr*, waarop de gezuiverde boomwol met de hand wordt gerold om de vezels gelijk te trekken en ze alzoo tot *loeli* te maken, waarna met het spinnen (*ngantih*) met behulp van het spinnewiel (*tjĕrka*) kan begonnen worden.

BĒBĒSI III, ijzerkleurig, zwart met een weinig geel (v. d. vederen v. hanen).

BĒBĒT, zie *kalang bĕbĕt*.

BĒBĒTA, zie *bĕta*.

BĒBIŌT' (eigenl. „aangrijzend”), wisselwoord voor *koelö*, *tijger*. Zie *biöt*.

BĒBIRI of *boebiri*, schaaap, ram. *Bĕbiri i blang** *görö bĕrköih*, de schapen op de grasvelden worden niet gehoed; *bĕbiri nlöwön*, woeste ram. Zie sub *djaloe*.

BĒBIS. *Moebĕbis*, lijdend aan zekere oogziekten, waarbij de oogleden rood worden, de oogharen uitvallen, en 'toog jeukt en watert, conjunctivitis (?); *mataé moebĕbis*, hij heeft zeere oogen. Zie voorb. s. *koelis*.

BĒBOELI, een Europeesche glazen flesch, gebruikt om olie in te bewaren. Zie *boeli* en *Böboeli*.

BĒBOEROE, zie *bĕroeroe* en *hantoe*.

BĒBÖT, verv. (*mĕmbĕböt*), met de vlakke hand of een stok slaan of kloppen, zoodat het plat wordt. *Mĕmbĕböt kapas*, met een kleinen platten rotanstok de kapas kloppen, voordat ze op de *bĕbĕsi* gerold wordt. *Koebĕbötön tĕroeloelé*, ik heb hem op zijn hoofd geklopt (getimmerd); *ibĕbötne asoe kĕn tikòn*, hij sloeg den hond met een stok.

BĒDA, onderscheid, verschil. *Ōja wö bĕdaé*, dat is het onderscheid er tusschen.

BĒDAK, wrijfsel, waarmee men het (zieke) lichaam inwrijft, bij wijze van medicijn. *Wak ni koedö moedĕngkòh bĕras matah*, *iboeh kĕn bĕdaké* (GL: *tjangroesé*), een kreupel paard medicineert men door [den manken poot] in te wrijven met gestampde rijst. *Bĕdaki* (*mĕmbĕdaki*); *ibĕdakié bödüdné*, *itamalié*, *oeloelé*, zij wreef haar lichaam in met medicijn, en legde een pleister of eene pap [bv. v. *gambir* en kalk] op haar [voor]hoofd (boven de oogen). *Bĕdak*, n. v. e. kampoeng in de Laut.

BĒDANG, breed, breedte. *Bĕdang n oepoehkoe rōa sĕta* [*kòlaké*], mijn kain is twee hasta breed;

bédang n oemahkoe tigö poeloeh sěta, naroeé dělapan poeloeh, mijn huis is 30 hasta breed, en ongeveer 80 h. lang; alas bédang (eigenl. sěbédang), mat van één breedte, smalle ligmat; zie boelang b.

BĒDARI, e. s. v. groote water-schildpad, zóó groot, dat men er wel, voor de aardigheid, op rijdt. Ook n. v. e. kampoeng in Sěrbōdjadi.

BĒDĒ'AH, (Ar. bid'ah), heidensch gebruik, ketterij, kettersch. Djěma nasoe hön batang bringin atawa paja, òja bēdē'ah, vereering van een waringinboom of van moerassen, is een heidensch gebruik.

BĒDIL, geweer. Bēdil bēratōe of — moedapoer, vuursteengeweer; b. patòk, of — moekèp (bēr-kèp), voorlaadgeweer; b. antērlak, — tērēlak of — moetjērpa, achterlader, Beaumontgeweer; b. tēplèp, repiteergeweer. Onderdeelen v. h. geweer: boesoer (slagveer), tangkélaboē (grendel), gamit (trekker), koentji (palinrichting), kěrtoeh (patroon), tapak (kolf), klah (kordonbeugel), rarah (loop), loesoeng (afsluiter), lintah (bandveer), patòk (haan), poesòk (zundgat), sěgědoer (laadstok), saroeng (lade), toembak (hajonet), tali (geweerriem); awah of oedjoeng (de mond v. d. loop). Bēdil kērtas, vuurwerk (cf. mērtjoen, pētasan); bēdil kōl, de uitbarsting van Krakatau in 1883, zie pētjah Lampoeng. Anak n bēdil. = pēroeloe, kogel. Nisi b., 'tgeweer laden; noenoe b., nloeahön b. of noetoeng b., 'tgeweer afschieten; bēdilkoe ngö bērisi, mijn geweer is al geladen. *Bēbēdilōn*, een nagemaakt geweer (v. bamboe) of e. s. v. propeschietter (in L gēgasak geheeten), beide als kinderspeelgoed. Werkw., verv., *mēmbēdil*, met een geweer schieten (op, naar); akoe malé mēmbēdil gadjah, ik ga olifanten schieten; akoe ibēdil djěma, ze schieten op mij; koe bēdil ntang oeloeé gōrō kōna, ik mikte op zijn hoofd, doch trof niet. *Ibēdilié* moesoehé, zij schoten op de vijanden. Sana si (i)-bēdili djěma sě? — Rōdjō Boekit wōt koe Atjéh, waarvoor schieten de menschen daar? — R. B. vertrekt naar Atjeh. *Ibēdilōn* anak moe ö kērdjō(é), schiet geweren af (los geweeerschoten) bij 'thuwelijk van je kind. Ngö tērbēdil akoe lat böi, ik heb bij ongeluk een onzijdig toeschouwer getroffen. Djěma prang bērbēdil, bērkoenjoer, bērprisé, de oorlogvoeren den zijn gewapend met geweren, lanssen, schilden; djōgö

köl, nöik böi mahat bërbëdil, bij gelegenheid van de „grootte nachtwake” en van het „opstijgen v. d. bruidgom” [in 't huis der bruid] wordt altijd geschoten. *Bërbëdilön*, geweertje spelen (v. kinderen, met bamboegeweertjes of met proppenschieters, in L gëgasak geheeten, met een gloendi-vrucht als prop). *Bërsibëdilön*, elkaar beschiëten. Akoe görö moebëdil ilön, koebli moelö, ik heb nog geen geweer, ik zal er eerst een gaan koopen. *Përbëdil* (*poebëdil*) pëdih panglimö òja, die p. schiet er altijd maar dadelijk op los. *Pëmbëdilönkoe* djëma simatë a sinö, den man die daar zoeven gesneuveld is heb ik doodgeschoten.

BËDIRI, zie siah.

BËDITÖ, zie siah.

BËDNÉ of bëdné (ook bëwédné of bëwèdné), zie bëh.

BËDNKAMI, wij allen, zie bëh.

BËDNKOE, wij allen, zie bëh.

BËDNMË, gij allen, zie bëh.

BËDNMOE, gij allen, zie bëh.

BËDNTÖ, wij allen, zie bëh.

BËGI, dikwijls verbonden met pëkërti, karakter, inborst; ook: goed karakter. Ah, djëròh pëdih bëgi-pëkërtié, o, hij heeft een uitstekend karakter; djëma òja görö moebëgi-pëkërti, kòtèk pëdih bëgié, die man heeft niets goeds in zijn karakter, hij heeft een slechte inborst.

BËGIÖ, zie bahgiö, geluk.

BËH, ook bëwèh, alles, van alles, allerlei. Bëh si bërpri koe akoe, alle (allerlei) menschen hebben [het] mij gezegd; bëwèh si prédné koe akoe, hij zeide van allerlei tot mij (goeds en kwaads); bëwèh ngökoe tjoebö mëmèrah djölön, görö wö ara si kënlöbö, ik heb alle mogelijke middelen beproefd om een goed bestaan (mijn levensonderhoud) te vinden, doch geen enkel leidde tot [mijn] voordeel; bëh (bëwèh) si ipadné, hij eet van alles (is te weinig kieskeurig); bëh si ièngòdné, hij kijkt naar alles (ook naar zaken waar hij niet naar moest kijken); bëh djëma soëara 'ni ianggòdné, hij heeft alle mogelijke menschen genoodigd. *Bëdné*, meestal *bëdné* (uit bëhödné = bëhön + é), ook bëwédné of bëwèdné, het alles, dat alles, in zijn geheel, zij allen; rëtaé bëdné imöié, hij nam al zijn bezittingen mee; nëgëri Gajö bëdné ngö iaröeng Blöndö, het geheele Gajöland is reeds bezocht door de Hollanders; oërang Gajö bëdné bër-

- o e m ö, alle Gajō's zonder onderscheid drijven sawahbouw. *Bédnkami*, wij allen (exclus. de aangesprokene). *Bédntö*, wij allen (inclus. de aangesprokene). *Bédnmè*, gij allen (beleefd). *Bédnmoe*, gij allen (tot minderen). *Bédnkoe* (zeldzaam), wij allen (in den zin v. *bédnkami*); *bédnmoe kō malim si sara bērinō?* — *Bédnkoe, kēné*, zijt gij met u allen broeders schriftgeleerden? Ja wij allen, was het antwoord. Zie ook *bèwèh* en cf. *mbèh*.
- BÈHOE** (Atj. *bhe*), flink, dapper, die zich niet uit 't veld laat slaan, het (den tegenstand) niet spoedig opgeeft (v. e. *panglimö*, een buffel). Opp. *gēsōn*.
- BĒKAL**, leeftocht, proviand, (cf. *sělēpah, tōgòh* en *djēngō*). *Bēkal blōh koe Djoeli ònòm aré sara paké*, om [v. d. L.] naar Djoeli te gaan neemt men 6 aré [*bēras*] per persoon proviand mee; *bēkal maté*, wat men een doode als leeftocht meegeeft (nl. *dikir's*, geloofsbelijdenis, goede werken). *Bēkali* (*mēm bēkali*), iemd. leeftocht meegeven.
- BĒKAM**, hoornen kop voor bloedaftapping, zie *goeroe* —. Werkw., verv., *mēmbekam*, door middel v. e. hoornen kop (*tandoek*), die op een te voren gemaakt wondje wordt geplaatst, al zuigende bloed aftappen (om pijn te stillen en sommige ziekten te genezen). *Djēma sakit ibekami goeroe tērawaké*, de g. tapt den zieke bloed af, uit zijn lendenen.
- BĒKAS**, voetspoor, spoor, overblijfsel. *Bēkas ni djēma idēné*, voetsporen van menschen op den weg; *ini bēkas n oemahkoe poedah a*, dit zijn de overblijfselen van mijn huis, [dat hier] vroeger [stond]; *ito endoengé koe bēkasé*, hij volgde zijn spoor; *bēkas ni riroe*, lidteeken v. d. pokken. Werkw., onverv., *mēmbēkas*, het spoor zoeken (v. honden). *Asoe ibekasié (ipērbekasié) bēkas n akang*, de honden volgden het spoor v. h. hert. *Asoe pērbēkas*, een goede speurhond.
- BĒKAT**, indruksel, afdruksel v. iets (op de huid). *Bēkat ni alas i koedoeké nsèn ilōn*, de indruksels van de slaapmat zijn nog op zijn rug [te zien], d. i. hij is pas opgestaan; *Panglimö Kalō i Pēnōsan itēngkah gōrō moebēkat pé*, doem *kēbōlé*, P. K. te P. is zóó absoluut onkwetsbaar, dat een houw op zijn huid zelfs geen indruksel nalaat!
- BĒKĒ** of *bēbéké* of (*bē*)*békè*, e. s. v. boom, waarvan de (zwarte) vruchtjes gegeten worden. *Moesim békè moebēlta k*, de tijd wanneer de b.-vruchtjes splijten (in dien tijd is het „pantang” aardewerk te bakken). *Tjara djédjòk bē(r)béké*, „als een broedjoeë” (Atj.)vogel, die

bëbèkè's eet", d. i. druk, levenmakend, gezegd van iemand die veel (in goeden zin) te vertellen heeft.

BÈKE, verv., m ě m b ě k ě, een spleetvormige opening verwijden, door de beide randen verder vaneen te trekken; ibĕkĕé oegahé, kati tĕlas rĕlĕmĕ, hij verwijdde de wondopening, om te zien hoe diep de wond was; ibĕkĕé bibir n anaké, malé iwaki goeömĕ, zij trok de lippen van haar kind van elkaar, om zijn spruw te kunnen medicineeren.

BĒLA, zie bla.

BĒLA, de persoon, die rechtens het voorwerp is van de bloedwraak. Osahkō bĕsilō bĕla n saudōrōngkoe 'ni, geef mij thans den man over, dien de bloedwraak voor den moord op mijn saudōrō rechtens treft; itoentoeté bĕla ni saudōrĕé, hij eischte bloedwraak voor zijn saudōrō (eigenl. hij eischte den man op, die zijn saudōrō gedood had); oedjoengé bĕla lō kitō, naderhand (in 'teind) zal ons de bloedwraak treffen; bĕla moeta(h)an „vastgehouden bĕla”, 'tgeval dat de rĕdjō van den man, dien rechtens de bloedwraak van een ander geslacht moest treffen, weigert dezen uit te leveren (dit is een der 4 kĕmalōn ōdōt en casus belli; cf. s. soeroeng). Oekoem ni si mĕnoesoeh, ikō mĕlawan ioenoehōn gōrō bĕrbĕla, mĕlĕngkan bĕlaé bĕndō si oesoehié a, volgens de wet mag voor een dief, die, terwijl hij zich verzet [tegen wie hem willen grijpen], gedood wordt, geen bloedwraak genomen worden: zijn bĕla is slechts het door hem gestolen goed, d. i. de bloedwraak voor hem bestaat slechts hierin, dat zijn saudōrō's zich de door hem gestolen goederen mogen toeigenen. Bĕlai (m ě m bĕlai); djĕma si maté ibĕlai toerah, voor een vermoorde moet bloedwraak genomen worden (een vermoorde moet van een bĕla voorzien worden); ibĕlaié rĕtatō kitōōsah koe wé, hij reciproeerde [door een tegengeschenk] ons geschenk aan hem. Djĕma prang maté gōrō bĕrbĕla, voor wie in den oorlog gedood worden, wordt geen bloedwraak genomen. Oekoem ni djĕma mĕnoesoeh, ikō ioemah bĕrbĕlan tĕté, ikō i blang bĕrbĕlan kĕrĕpé, voor den dief [die op heeterdaad betrapt en gedood wordt] geldt de wet: binnenshuis is de huisvloer, op 't veld is het gras (dat met zijn bloed werd gedrenkt) hem tot bĕla, d. w. z. voor hem mag geen bloedwraak genomen worden.

BĒLAH, zie blah.

BĒLALĒ of bĕralé, de snuit v. e. olifant.

- BĒLANG**, bont, gevlekt (v. huidskleur, bv. v. e. paard, hond, kat). Zie ook *blang*.
- BĒLAS** of *blas*, met voorgevoegd *sĕ*, doeö, *tigö* enz. vormt de telwoorden van 11—19. *Sĕbĕlas*, elf; *doeö-bĕlas*, twaalf; *mpat bĕlas*, veertien; *nambĕlas*, zestien; *lapan bĕlas* of *koerang doeö doeö poeloeh*, achttien; *sĕmbilön bĕlas* of *koerang sa doeö poeloeh*, negentien.
- BĒLBOEK**, huiswaterleiding; een holle boomstam of bamboe, in L om het water van een rivier naar het door een dal daarvan gescheiden rijstveld te leiden, e. aquaduct op de sawah dus (heet in GL *saroelön*, en ook wel *palöngön ni wöih*); in GL: om 't water uit een vijvertje (*nin*) te laten wegloopen ten einde de daarin achterblijvende visschen te vangen (heet in L: *saroelön*).
- BĒLBÖS**, de dunne horizontaal-geplaatste houten latten, waarop de dakbedekking van djamboers of *sĕmĕgits* wordt gelegd.
- BĒLDÖM**, e. s. v. biezen, waarvan men ruwe matten maakt (z. *alas kòlak*).
- BĒLĒGÖNG** of *bĕlgöng*, collier, meestal van kralen (*tawir*), ingevoerd, dikwijls met een slot (*kawit* of *kantjing*) in den nek vastgemaakt.
- BĒLĒK**, „spleet”. (grof voor) vagina (*tjoe pak*), zie *anak ni bĕlĕk*. *Bĕlĕki* (*mĕmbĕlĕki*) = *bĕkĕi*, een spleetvormige opening verwijden (v. e. wond).
- BĒLĒK**, zie *bilik*.
- BĒLĒT**, zie *blit*.
- BĒLGÖNG**, zie *bĕlĕgöng*.
- BĒLI**, zie *bli*.
- BĒLIS** (Ar. *iblis*), satan, een booze geest. *Ini sakit ari (pĕm)boeöt(ön) ni bĕlis*, noemö *söböp manoesiö*, deze ziekte is door een boozen geest, niet door een mensch, veroorzaakt.
- BĒLIT**, zie *blit*.
- BĒLÖ**. *Bĕlĕi* (*mĕmbĕbĕlöi*) of *pĕ(r)bĕlöi* (*mĕmpĕ(r)bĕlöi*), kalmeeren; bemiddelend tusschenbeiden treden bij. scheiden, verzoenen (vechtenden, twistenden); blusschen (een vuur, een brand). Zie ook *bla*.
- BĒLOET**, aal (visch).
- BĒLTAK**. *Moebĕltak*, opengebarsten; [open]bersten, openbreken (v. e. steen, die aan te groote hitte blootgesteld is; v. vruchten, door rijpheid; v. e. rijstpot, doordat men te veel rijst tegelijk heeft willen koken; v. e. geweer, dat te zwaar geladen was); *moebĕltak tandoek n kōrō*, de horens v. d. buffel zijn doorgekomen; *ngö moebĕl-*

tak ipòdn anakkoe sara, reeds één tand van mijn kind is door; moebëltak toeköé, zijn buik is opengebarsten (door verwonding); pòrak pëdih lō ini, bëtsi moebëltak oeloentō pé, 'tis vandaag verbazend warm, 'tis alsof mijn hoofd (ervan) bersten zal. Zie bëltèk.

BËLTEK = bëltak, maar van kleinere voorwerpen. *Moe-bëltèk*, opengebarsten; timoen ngö toeö wahé, moebëltèk-bëltèk koelité, als de komkommers tot volle rijpheid gekomen zijn, splijt de schil open; bërtih is anglé moebëltèk, ongepelde rijst, gepoft (in de pan geroost), barst open. *Bëltèki* (mëm bëltèki); ibëltèki rara oepoehkoe, kleine spaanders brandend hout zijn op mijn kleed gevallen.

BËMBOENG, e. s. v. boom, ongeveer v. d. grootte v. d. gölöboom; de vruchten worden graag door de eenden gegeten.

BËMBÖN (Atj. bili), e. s. v. heester, waarvan de schors gebruikt wordt om manden (amboeng) enz. te vlechten.

BËNAK, onbevattelijk, traag van begrip (cf. pödöt). Anakoe bënak pëdih atée ngadji, mijn kind is erg onbevattelijk bij 't onderwijs in 't Qoerânreciet.

BËNAKOETÖN, zie bakoet.

BËNANG, garen. Bënanng Alas, garen dat, uit 't Gajöland of de Bataklanden in 't Alasland ingevoerd, daar door de Alassers met lëngkoedoe roodgeverfd en aldus als rood garen weer in 't Gajöland geïmporteerd is; b. arang, met houtskool zwartgemaakt garen, wordt gebruikt om zwarte strepen te trekken op te bekappen hout voor huizenbouw; b. pantjëróna, draden garen van verschillende kleur (bij sommige ceremoniën benoodigd); b. Poelō, garen van Poelō Pinang, in GL de naam voor uit Europa ingevoerd garen; b. Tjinō. Chineesch garen, in L de naam voor uit Europa ingevoerd garen. Bënanng sara tangkas(ön), één streng [wit] garen; b. sëmëlah, ½ streng id. Zie liö, këlas, tigö en tangkas.

BËNANGKABÖ, Mënangkabau; oerang —, Mënangkabauer(s) (zijn bij de Gajö's vooral bekend als goeroe prang, panglimö prang en djoearö njaboeng).

BËNAR, waar, wezenlijk, waarachtig, juist (v. woorden, v. e. vonnis enz.; opp. salah). *Bënar-bënaré*, in waarheid, inderdaad.

BËNASA, vernietigd, vernield, bedorven; (fijn voor:) gestorven. Asoe bënasa, een jachthond, die, tengevolge van toovenarij v. e. ander, niet meer deugt voor de jacht; toekakal görö bënasa, vertrouwen wordt niet beschaamd;

- anak koe ngö bēnasa klam sinö, vannacht is mijn kind overleden.
- BĒNATANG, dier, beest (opp. manoesiö, mensch). Bēnatang n oetön, de [wilde] dieren des wouds; bēnatang kō, kō harēgö (of ntjara) bēnatang kō bēgimoe, jij [bent een] beest, je hebt 't karakter van een beest.
- BĒNDJANG, een ± 2 M. van den bodem verheven stellige of platform op stijlen, voor 't rijstwannen, zie angin.
- BĒNDÖ, e. s. v. klimplant, waarvan de vruchtjes door kinderen worden gebruikt om hun lippen zwart te verven. N. v. e. wijk van Pēnaroen.
- BĒNDÖ, voorwerp (zelden; meestal: voorwerp dat dient als) zichtbaar bewijs, zichtbaar teeken [v. e. misdaad of v. d. misdadiger]. Si ioesoehié a kēn bēndö, het gestolenę strekt tot bewijs; bōnön nöik boelang boengkoes ni rawadn a kēn bēndöé, voor een meisje dat „nöik” (z. s. töik), heeft de hoofddoek en de sirihzak van den man [met wien zij wil trouwen] kracht van bewijs; bēndö halal, bēndö haram, [tot menschelijk voedsel] geoorloofde en ongeoorloofde dieren; moerip rōa nēgēri bēndö haram, amphibiën mogen niet als spijs genuttigd worden.
- BĒNÉ, (vooral in Böbasan, doch ook elders) verdwenen, weg (= ösöp). Kōrōngkoe rōa bēné, twee van mijn buffels zijn weg. Zie sub maloe.
- BĒNELAH, zie blah.
- BĒNERAT, zie bērat.
- BĒNGAK, (opp. kitjoep) met wijde opening, wijd geopend (v. de mondopening van potten als koerön, blanga enz.). Bēngak ioengé, hij heeft wijde neusgaten. Aroel Bēngak, n. v. d. bovenloop v. e. riviertje bij Lēnang (D).
- BĒNGGÖ, zie toe.
- BĒNGGOENÖ, zie koekoer.
- BĒNGGÖLÖ, Bengalen, zie oepoeh.
- BĒNGIS, boos, toornig. Poe (of pē) bēngis pēdih wé, görö ngoek salah tik pé, ngö bēngis wé, hij is erg gauw boos, als men maar een klein vergrijp begaan heeft wordt hij al boos. Bēngisi (mēmbēngisi), boos zijn op, beknorren.
- BĒNGKAK, opgezwollen (v. e. lichaamsdeel). Pē (poe- of moe-) bēngkakön manè ari sērēlō 'ni kidingé, gisteren was zijn voet sterker gezwollen dan vandaag. Bēngkak oeloe, zie gēgērdip.
- BĒNGKĒLANG, scheidsmuur, scheiding, tweedracht. Wak

- bĕngkĕlang of dōa bĕngkĕlang, toovermiddel of tooverformulier waardoor scheiding of tweedracht wordt teweeggebracht [tusschen man en vrouw, zoodat ze een afkeer van elkaar krijgen], of ook als 't ware een scheidsmuur wordt getrokken [tusschen een moeder en haar gestorven kind, zoodat ze niet meer ziek is van verdriet over dat verlies]. Akoe ngö kōna bĕngkĕlang (of ngö *ibĕngkĕlangi* djĕma) oeroem bōnōnkoe, men heeft door een toovermiddel tweedracht bewerkt tusschen mijn vrouw en mij, ons van elkaar afkeerig gemaakt. Cf. kĕkĕlang.
- BĒNGKĒNG, lichtgeraakt, driftig (ook v. hanen en buffels). Djĕma bĕngkĕng gōrō tĕrdĕkati, een driftig man moet men niet te nabij komen. Cf. bingit.
- BĒNGKĪK (= sĕmantoeng), e. s. v. vleermuis, veel gelijkend op de kalong. Zij zitten soms bij honderden in één boom, vliegen zeer hoog. N. v. e. gehucht bij Gölö (GL).
- BĒNGKOEANG, e. s. v. boom (pandanus), groeiend in moerassen en aan rivieroevers, van welks bladeren matten, zakken enz. worden gevlochten. *Bĕrbĕngkoeang*, pandan-bladeren gaan halen. Zie katak.
- BĒNGKOEK, krom, gebogen (bv. v. hout). Werkw., verv. *mĕmbĕngkoek*, krom buigen; kōbōt *ibĕngkoek* kĕn kik, [een stuk] koperdraad wordt krom gebogen om er een vischhaak van te maken. Kajoe *mōbĕngkoek* itauhi oerōn, het hout is natgeregend en daardoor kromgetrokken.
- BĒNGKOENG, verv., *mĕmbĕngkoeng*, ombuigen (bv. een bamboe of rotan die men tot duig wil bezigen). Cf. lĕkoek en lĕngkoeng.
- BĒNGKŌN, stok, van bamboe of pinang Pidi, ter lengte van 5 of 6 sĕta, waaraan bladeren voor dakbedekking (meestal sĕroelō-bladeren) geregen zijn. Soepoe sara bĕngkōn, één bĕngkōn atapbladeren, d. i. een hoeveelheid atapbladeren die aan één bĕngkōn geregen is, varieerend tusschen 30 en 100 stuks.
- BĒNGLĒ, e. s. v. plant, welks wortel als specerij (awas) en als geneesmiddel gebezigd wordt.
- BĒNGSI, zie bangsi, fluit v. bamboe.
- BĒNGSOE of bangsoe, jongstgeborene. Anak bĕngsoe of bĕngsoe, het jongste kind, jongste zoon of dochter. Anak-bĕngsoengkoe of anakkoesi bangsoe, mijn jongste kind (zijn de twee jongste kinderen een meisje en een jongen, dan spreekt men van bangsoe ni bōnōn, de jongste v. d. meisjes, en bangsoe ni rawan, de jongste v. d. jongens). A-

bang běngsoe of — ntjoe, abang die jongste kind is van zijn vader; ama běngsoe of — ntjoe, ama, die jongste kind is van zijn vader; zoo ook ngi b., in ò b. enz. Těnarang n ama si poedělé koe si běngsoe, het grootste deel van de nalatenschap van den vader komt aan den jongsten zoon; si měmbagi těnarang n ama, si bangsoe, de jongste zoon is het die des vaders nalatenschap verdeelt. In den vocatief: ntjoe, z. a.

BĒNGSÒK, zie bangsòk.

BĒNIH, in bėrmělėngkan (deftige taal) = ròm, padi.

BĒNING, kalm, rustig, bedaard. Běning pėdih bėrbœöt wé, hij doet zijn werk erg bedaard (rustig, kalm). *Poeběning* wé, hij zit stil (bv. na te denken). Cf. kěning II.

BĒNJĒT, e. s. v. biesen, waarvan in L matten (alas), in GL atap gevlochten worden. *Bėrběnjět*, biesen gaan halen (snijden). *Běnjět*, n. v. e. aroel tusschen Simpang Rěsam en Blang Rakal.

BĒNOEÖ, land, rijk; slechts vóór namen v. landen. Běnoeö Kling. — Tjin ö, 'tland Kěling, 't rijk China. Běnoeö Rödjö, n. v. e. kampoeng in Těmiang, vroeger Běnoeö Toenoe geheeten.

BĒNTANG. *Moeběntang* (uit)gespannen, over de geheele lengte v. e. ruimte gespannen. Tali moeběntang i lěpō, een touw is gespannen in het portaal v. h. huis [om goed te drogen]; ara klamboen *poeběntang*, er is een regenboog (in de lucht uitgespannen); moeběntang těrtœkōé, hij voelt een spanning (band) om zijn buik (e. ziekte).

BĒNTAT, ongeveer = batat, ongevoelig voor slaag of berisping, onwillig (v. e. buffel, v. e. kind). Anak ini poeběntat-běntat wöt ari pěnò mēdné, dit kind treuzelt erg met opstaan.

BĒNTĒN, loods; feestloods bij een [huwelijks]feest op het erf van den feestgever opgericht voor hen, die in de galerijen v. h. huis geen plaats kunnen vinden; běntěn ni kajoe, loods waarin 't hout voor den bouw v. e. huis wordt opgestapeld en bewerkt. *Běntědni* (měmběntědni) kajoe, een loods oprichten voor timmerhout, hout in een běntěn onderbrengen.

BĒNTING, een kleed, over het lendenkleed (oepoeh pinggang) om het middel gewonden, zooals uitsluitend jongelieden, vooral in L, tegenwoordig graag dragen; over de běnting bevestigen zij meestal een fraaien lederen buikband (v. Europeesch fabrikaat). Dikwijls wordt de schou-

der- of omslagdoek (oepoeh oelös) als bënting gebezigd (tegenwoordig ook wel een Europeesche badhanddoek). Oepoeh-oelösé *ibëntingné*, hij droeg zijn schouderkleed als bënting.

BËNTJIRËM, geogr., zie Bintjirim.

BËNTOEK, krom gebogen. Werkw., verv., (*më*)*mëbëntoek*, krombuigen; kik *ibëntoek*, een vischhaak wordt kromgebogen. Cf. *bëngkoek*.

BËNTÖR, droge bamboe in kleine stukken, gebezigd als brandstof bij het bakken van aardewerk.

BËOLA of *lëbéōla* of *bilhōla*, [uit Poelō Pinang] ingevoerde viool, zelden in G voorkomend. *Mënggòsòk b.*, vioolspelen.

BËP, [Europeesche] portemonnaie of lederen geldtaschje, meestal aan een [lederen of katoenen] gordel bevestigd.

BËR (Mal. *b a j a r*), betaling in geld (bv. bij 't dubbelen in de *pëdjoedén*). Werkw. onverv. *mëmbër* (weinig gebruikelijk). *Ibërié rëggō n kōrōngkoe*, hij betaalde (vergoedde mij) mijn buffel; *mëmbëri oetang*, zijn schuld betalen; *ibërié noemōn ni oelōn tikik-tikik*, hij betaalde bij de maand af. *Bërōnkō pé oetangkoe*, betaal jij s. v. p. mijn schuld. *Görō lër-bërié oetangé*, hij kon zijn schuld niet betalen. *Oetang bërber*, *idō bërtoenggoe*, een schuld wordt betaald, om inschuld wordt gemaand; *ngō bërber oetangkoe tëngahé a*, mijn schuld van toen is (thans) betaald. *Oetang bërsibërōn*, *idō bërsitoenggōn*, *maté bërsitanōmōn*, elkaars schulden betalen zij, om elkaars inschuld manen zij, als zij sterven begraven ze elkaar (n.l. *saudörō's*). *Ngō moebër kō oetangmoe tëngahé a*, is je schuld van toen al betaald? *Kō lö si poebërbër oetangkoe sabi*, jij bent het die telkens mijn schulden betaalt. *Pëmbër n oetangé ibōhé kōrō*, hij gaf een buffel ter afdoening van zijn schuld.

BËR —, ook, en wel in den regel vóór grondwoorden die met een r beginnen of waarin een r voorkomt: *bë* — (bv. *bëdidōng* of *bërdidōng* van *didōng*, *bërása* van *rasa*, *bëpri* of *bërpri* van *pri*, *bëtoekör* of *bërtoekör* van *toekör*), praefix, met de algemeene bet. van „zijnde met”. Vormt vooral adjectieven, met de beteekenis: „voorzien van, hebbend, behoorend voorzien te zijn van; gepaard gaande (of moetende gaan) met, bezig met”, vandaar ook neutrale verleden deelwoorden (partic. perf. pass.) waarbij de agens niet aangeduid is, en gerundiva (met de bet. „moetende ge worden”); en verder

zgd. neutrale, intransitieve, mediale of reflexieve werkwoorden (cf. 't praefix mē- of moe-); voor woorden die een getal, maat of gewicht aanduiden, heeft bēr somtijds, nl. in zinnen die een verzoek inhouden, de bet.: „ongeveer, zoowat”. Zie verder de Grammatica. Hier volgen slechts enkele voorbeelden ter opheldering. Bērpajoeng, met een pajoeng [op]; bērbadjoe, een baadje aanhebbend; bērpögör, van een omheining voorzien, omheind; bērtambak, van een dijk of wal voorzien; kērdjō bēroendjoe, huwelijk met een bruidschat; bērbaloet, van een bekleedsel voorzien; bērbēdil, met een geweer gewapend; bērasal-bēroesoel, een oorzaak hebbende, waarvan de oorzaak bekend is; bērboengö, met figuren er op geborduurd (v. e. baadje); bērgoengö, nuttig, van nut; bērisi, van een inhoud voorzien, gevuld; bēroetang, een schuld hebbend; mas bērpoeō, kōrō bērwör, geld behoort in de beurs, buffels behoren in de kraal; bēriboeriboe of bērēriboe, bij duizenden; bērarih-arih rēmalan, langzaam loopend; bērdöröt akoe blōh, görö bērprou, ik ga over land, niet met een prauw; bērgoeöl kērdjō n anaké, bij 'thuwelijk van zijn dochter werd muziek gemaakt; noetoe rōm görö bēroepah, rijststampen zonder daarvoor loon te ontvangen; pri bērpaut, overreding door vleierij en mooie praatjes; bērtikōn-sēn(d)oe, [zóó krom van ouderdom, dat hij] een rijstlepel tot wandelstok zou kunnen hebben. Görö bērgoeös, bērbaroel ibōhé kōrōé, niet met een zweep, maar met een stok sloeg hij zijn buffel; nti bērtirō ibōhkō, bērbēli toerah, je moet er niet om vragen (het niet ten geschenke vragen), maar het kopen; jō manè iglihé koerik, kēkaboer 'ni görö nè bērglih koerik ibōhé, gisteren avond slachtte hij een kip [ter eere van zijn gast], doch van ochtend [onthaalde hij zijn gast] zonder er een kip bij te slachten; ngö bērbōh krō bēsilō, de rijst is al opgedaan; boengö bērbōh, een nagemaakte bloem; pēnjakit bērtōs, een kunstmatig (door tooverij) verwekte ziekte, (ook) een voorgewende ziekte; oetang bērbēr, idō bērtoenggoe, een schuld moet betaald, om inschuld moet gemaand worden; bērajak, uitgestrooid, overal verspreid; bakō ngö bērēlēs, de tabak is al gekorven; oeloeh bērblah, een gespleten bamboe; atoe bērgoerilini, noemō atoe moegoeril kēndirié, dezen steen hebben menschen naar beneden laten rollen, het is niet een steen die uit zichzelf

naar beneden gerold is; pĕkajan bĕrtasō, kleederen die men zorgvuldig bewaart, Zondagsche kleeren. Bĕr-ōdjör, leeren, studeeren; bĕrasil, toebereidselen maken; bĕrama [koe], iemd. vader noemen, vader zeggen tot iemd. (doch ook: een vader hebbend); bĕranak, bevallen, (ook) iemd. zijn kind noemen; bĕrtĕnoen, weven; bĕrniöt, een gelofte doen; bĕrdjamoe, gasten hebben of krijgen (op een feest); bĕrnapsoe [koe], verlangen hebben naar; bĕrampōn, vergiffenis vragen; bĕroemō, het rijstveld bewerken, sawahbouw drijven; bĕrboeöt, [veld]arbeid verrichten; bĕroenggör, een mededeeling doen; bĕroerōn, in den regen loopen, zich nat laten regenen; bĕrpōrak, in de zon loopen; bĕrbasoe h, zich de handen of de voeten wasschen; bĕrkĕmas, pakken [om op reis te gaan]; bĕrbagi wĕtĕnaring, zij verdeelden de nalatenschap onder elkaar; bĕrgĕtah, bĕrwĕ, bĕrikōn, gĕtah, rotan gaan zoeken, visschen gaan vangen; bĕrdĕsō (of moedĕsō), bĕrdĕtĕng (of moedĕtĕng), het geluid sō! tĕng! voortbrengen (doen hooren). Si pé ringgitmoe bĕrsĕpoeloeh ö, geef mij eens een stuk of tien dollars; si pé wöihĕ bĕrsĕgör minoem ö, geef mij eens een slokje water; tōskō pé mangas tasak bĕrdoeö-poeloeh ö, maak eens een stuk of twintig sirihpriimpjes voor mij klaar.

Bĕr—ōn, vormt praedicaats- of werkwoorden, die aanduiden: met zijn velen of gezamenlijk dat doen (of iets doen met of met betrekking tot datgene), wat door het grondwoord wordt aangeduid. Bĕrabangōn, met zijn velen of gezamenlijk abang zeggen [tot iemand]; bĕrajōn, gezamenlijk binnengegaan; bĕrangasōn, gezamenlijk sirihsauwen; bĕrēngōdnōn, met zijn allen kijken; bĕrgoerōn, allen in de leer gaan [bij (koe) een goeroe]; bĕroenggörōn, allen, gezamenlijk een mededeeling doen; bĕrsangkan, allen gezamenlijk de vlucht nemen.

N.B. Tot deze vormen behooren *niet* de ouderwetsche uitdrukkingen: bĕrbĕlan tĕté, bĕrbĕlan kĕrĕpĕ (zie bĕla), bĕrsoepōn langit, bĕrtĕtĕn boemi (zie boemi), bĕrĕringōn mbōn (zie rĕring), bĕrnjawan koejoe (zie njawa).

Bĕrsi—ōn, waarbij dikwijls het grondwoord herhaald of gereduplicateerd wordt, vormt wederkeerige (reciproque) praedicaats- of werkwoorden, met de bet.: wederkeerig elkaar, voor elkaar of ten opzichte van elkaar doen (of iets doen met of met betrekking tot) datgene, wat door het grondwoord wordt aangeduid; (ook) elk van zijn kant dat doen

(van twee partijen), en vandaar ook: wedijveren in; het reciproque begrip wordt dikwijls nog duidelijker aangegeven door achter den wederkeerigen vorm te voegen: koe sō koe ini, „naar ginds en naar hier”. Bërsianggòn (-anggòn), elkaar wederkeerig uitnoodigen; bërsiangasòn of bërsiangangasòn of bërsiangasangasòn, elkaar wederkeerig siriĥ aanbieden; bërsiasal(-asal)òn, van weerskanten naar elkaars afkomst vragen; bërsibëtihòn, elkaar kennen, elk van zijn kant iets [bv. de rechtsregelen en de gewoonten] kennen; bërsibōhòn (of bërsibō(h)bōhòn) krō, voor elkaar rijst opdoen; bërsiblōhòn pèng kèn pangkal prang, elk van zijn kant geld geven als bijdrage in de oorlogskosten; bërsiampèn, op elkaar wachten; bërsibèròn oetang, elkaars schulden betalen; bërsiblahòn laboe, elkaars waterkruiken stuk maken; bërsidëdik(-dëdik)òn, elkaar achternazitten; bërsitèntangòn mata, elkaar fixeeren; bërsiòngòtòn anakè pëlōlō, hun vechtende kinderen tot bedaren brengen (elk zijn eigen kind); bërsikèdèkòn, elkaar kietelen; bërsiaròkòn, op elkaar verliefd zijn, (ook) op hetzelfde meisje verliefd zijn (van twee jongelieden); bërsipögöròn, van weerskanten, elk van zijn kant, hun kampoeng versterken (v. twee vijandelijke partijen); bërsigah-gahòn kèkajadné, om strijd tegenover de menschen opsnijden over hun rijkdom, (ook) elkaars rijkdom verkondigen; bërsipèpòkòn koe sō koe ini, elkaar ranselen; bërsitënahòn, elkaar wederkeerig (bij verschillende gelegenheden) boodschappen meegeven of zenden; bërsipikiròn pri, van weerszijden, elk voor zich, een zaak overdenken; bërsitëtiròn (of bërsitirtiròn), om 'thardst loopen; bërsipèpandèn, wedijveren in bedrevenheid (bv. van twee smeden).

BËRALÉ, zie bëlalé.

BËRAPIT, oelòn —, n. v. d. 11de maand v. h. moslimsche jaar, soms ook wel Zoelka'idah genoemd. Zie apit.

BËRAT, of bëröt, braten bröt, zwaar (opp. ringòn); waardevol, van waarde; zwaar wegend, gewichtig; eerbiedwaardig, te ontzien; moeilijk; langzaam in zijn bewegingen, traag; (fijn voor) zwanger. Bërnëmbah bröt, een zware vracht dragend; sèpikoel bëröté, een pikol wegend; bröt toelòn, zwaar van beenderen, traag; bërat pëdih aténgkoe blōh sërëlō 'ni, ik heb erg weinig lust (zie er tegen op) om vandaag te gaan; bërat dèlahé, hij spreekt moeilijk; bërat-ringòn,

het zware en het lichte, d. i. de lusten en de lasten van, de verantwoordelijkheid voor iemd. of iets; *anaké bërat-ringön ni amaé*, het kind is voorwerp van verantwoordelijkheid voor den vader; *bërat-ringön ni anaké koe amaé*, het kind komt ten laste van den vader, de vader is verantwoordelijk voor zijn kind(eren); *rëta bërat itasòn i wan pëti*, voorwerpen van waarde (bv. gouden en zilveren sieraden, fraai gemonteerde wapens of poesaka-stukken) bewaart men in een kist; *tòdn oemah-koe têngah bërat*, mijn vrouw verkeert in gezegende omstandigheden (is zwanger); *bërat pëdih kërö-djöd né, görö mëra lëkat blōé*, hij heeft moeite om zijn geluk te vinden, zijne huwelijksaanzoeken worden nergens aangenomen; *bërat maloe*, wadjip ödöt, gewichtig (eerbiedwaardig) is de vrouw, te ontzien is de rōdjō; *bröt* (ook wel: *njanja*) *mataé kën akoe*, hij behandelt mij met onderscheiding, gedraagt zich eerbiedig en oplettend tegenover mij; *anaké bërat koe amaé*, een kind moet zich eerbiedig gedragen tegenover zijn vader; *kilōé bërat oeroem toeōdné*, schoonzoon en schoonvader behandelen elkaar met onderscheiding; *bërat ni mataé* (of *tòn bërat*) *ama-inōé, mpoerahé poedné*, objecten van eerbied voor iemand zijn (met eerbied moet men bejegenen): zijn ouders, zijn schoonvader, zijn oom van moederszijde (enz.; *tòn bërat opp. tòn bërsëndō*, zie *sëndō*). *Bëрати* ,*bë-rōti* enz., (*mëmbëрати*, *mëmbë-rōti* enz.) bezwaren; een waarborg (onderpand) geven voor [geleend geld]; eerbiedig bejegenen; *si ringön ibëрати*, wat [te] licht is maakt men zwaarder; *akoe malé koeōsah koe kam ringgitkoe sëratoes, tapé ibëratikam akoe*, ik wil u 100 dollars geven (leenen), maar gij moet mij een onderpand daarvoor geven; *anak ibë-ratié amaé*, een kind bejegt zijn vader met eerbied. *Ibëratné koe akoe oetangé*, hij bezwaarde mij met zijn schuld, hij liet mij zijn schuld betalen; *ibëratné* (of *ipëbëraté*) *anaké koe akoe, wé blōh koe Atjéh*, hij stelde mij verantwoordelijk voor zijn dochter, stelde zijn dochter onder mijne hoede, toen hij naar A. ging (de spreker is een neef, oomskind, van den vader v. h. meisje). *Bërsibëratön kitō kaum islam*, wij Moslims eeren elkaar; oeroem *saudörōé pé bërsibëratön, görö bërsiarapön*, zelfs *saudörō's* onderling eischen een onderpand van elkaar [als de een dan ander geld leent], zij vertrouwen elkaar niet. *Nëratja ini poebërat së-mëlah*, dit weegschaaltje is aan den eenen kant zwaarder

- dan aan den anderen. Iboehé timah k̄en p̄emb̄erat̄é, kati d̄end̄ön, hij bevestigde [aan zijn vischhaak] een stukje lood ter bezwaring, opdat [de engel] zou zinken. B̄erat̄ön, onderpand, waarborg (cf. b̄erati); iboehkam k̄ör̄öm̄è r̄õa k̄en b̄erat̄ön ni ringgitkoc, stel (geef mij) twee uwer buffels tot onderpand voor de u door mij te leenen dollars. B̄ön̄önt̄ö (anakt̄ö) b̄n̄eratt̄ö, onze vrouw is (onze kinderen zijn) een ons [door Allah] toevertrouwd goed, waarvoor wij aansprakelijk zijn.
- B̄ERÉ**, zeer wijd uiteen, met open plekken er tusschen (van plantjes die niet alle opgekomen zijn; ook v. menschen die bv. verder van elkaar zitten dan gebruikelijk is). Zie ook s. t̄j̄ér̄é.
- B̄ERĒKĒNG** of b̄erk̄èng, e. kleine palmsoort (Atj. pinneung Pidië) van welks hout men b̄èngk̄ön (z. a.) maakt, welks bladeren dienst doen als dakbedekking voor djamboer's, en welks vruchten wel bij gebrek aan pinang in de sirihipruim gebruikt worden. Ook n. v. e. djamboer op den Intim-intim-weg van de D. naar GL.
- B̄ERESAH**, zie B̄r̄oeksa h.
- B̄ERET**, zie br̄èt.
- B̄ERHOEL**, e. s. v. boom (als de batjang roeti?) waarvan de vruchten door menschen en door badak's gegeten worden.
- B̄ERKAP**, dikke, uit een aantal lagen bestaande, bast van sommige boomen, vooral v. den denneboom (oejöm). B̄erkap n oejöm igoenöi k̄en p̄noenoe ni koerön laboc, dennebast wordt gebruikt om 't vuur te stoken waarop men aardewerk (potten en kruiken) bakt.
- B̄ERKAS**, bundel, bos (van k̄ër̄etan, biezen. koendjoer, lansen, t̄ersik, paggerstokken, sanggè-gras, s̄er̄oel̄ö-bladeren enz.). Werkw. verv. (m̄)mb̄erkas, tot een bundel of bos samenbinden; tandoek ib̄erkas, [buffel]horens die men tot een bundel wil samenbinden (beeld van oneenigheid, zie voorb. s. sara). B̄b̄erkas, tot een bundel samengebonden; ten strijde verzameld, gereed om gezamenlijk ten strijde uit te trekken (v. d. mannen in een kampoen).
- B̄ERKAT**, zegen, gezegend, voorspoedig. B̄erkat kramat ni T̄òk Malim nti oerön s̄er̄l̄ö 'ni, j̄õ kasé koetòs ròkòkè b̄èt in̄ö n kiding k̄ólé, moge het door den zegen en de wondermacht van Datòk M. heden niet regenen, dan zal ik van avond strootjes voor hem maken, zoo dik als een groote teen (de genoemde Isak'sche heilige was bij zijn leven een hartstochtelijk rooker); r̄è-taé ḡör̄ö b̄erkat, 't gaat hem materieel niet gezegend

(voorspoedig); bērkāt pēdih oemoeré, hij heeft een gezegenden ouderdom [bereikt].

BĒRKĒNG, zie bērkĕng.

BĒRLĒK. *Moebērlĕk* (grof voor bōta), blind; moebērlĕk mataé, hij is stekeblind. *Koebērlĕkōn* kasé mata moe, wacht, ik zal je de oogen uitsteken (tot een stout kind).

BĒRLŌK. *Bērlōkōn*, gulzig (etend); bērlōkōn pēdih kō man, takoet gōrō kōrōng, wat eet jij gulzig, je bent zeker bang dat je niet genoeg krijgt.

BĒRNDŌENG, e. s. v. biesen, die driekantig van vorm zijn, gebruikt om matten (alas) te vlechten. Koendjoer bērndoeng, een driekantige lans. Wōr Bērndoeng, een wōr in Linggō.

BĒRDŌNG, geogr., zie bērndoeng.

BĒRNGĒL of djērngĕl, door een floers heen brekend, zichtbaar wordend. Ngō *moedjērngĕl* (moebērngĕl) mata n lō, de zon breekt door [de wolken]; ngō moebērngĕl mataé, hij heeft zijn oogen opgeslagen (v. e. zieke). Djantar bērngĕl, toespijs, waarin te weinig specerijen (awas) gedaan zijn.

BĒRNGI (Alasch, = nacht), zie mata.

BĒROE, maagd zijnde, maagdelijk; anakoe ngō bēroe, mijn dochter is reeds maagd; òja anak-bēroengkoe of òja anakoe si bēroe, dat is mijn volwassen dochter; bēroe sēdang, pas volwassen (v. e. meisje v. 8—14 jaar); bēroe kōl, geheel en al rijp (v. 15—25 jaar); bēroe toeō, overrijp (v. e. maagd boven de 25 jaar). *Bēroe ajoe* of *bēroe*, bruid of jonggetrouwde vrouw; mbah bēroe, zie mbah; nōik bēroe, zie tōik. *Si bēbēroe*, een volwassen meisje, een maagd; kēkaboer sinō akoe moedēmoe oeroem si bēbēroe sara paké, vanochtend kwam ik een [volwassen] meisje tegen; sat n ini koeēngōn ara si bēbēroe gēh koe ini sara paké, anak n sa òja, zoeven zag ik een meisje hier komen, wiens dochter was dat? Si bēbēroe bēdné blōh nōmbang koe Loekoep, al de meisjes [van hier] gaan naar L. padi uitplanten. *Bērōn* (mēm bērōn), [een meisje] uithuwelijken, laten trouwen. *Pētibērōn* of *tēbērōn*, een meisje in alle stilte, zonder feestelijkheden, aan (koe) iemd. ten huwelijk geven (ter betaling v. e. schuld).

BĒROEKSAH of Bērēsah, n. v. e. kampoeng-complex in L.

BĒROERANG, met roode veeren doch witte pooten, v. e. haan.

BĒROEROE of bēboeroe (Atj. beuroeroe), e. s. v. grooten

boom, die vooral aan rivieroeveren groeit. Wie water uit de rivier drinkt op een plek, waar de wortels van zulk een boom tot in 't water reiken, krijgt een kropgezwel (z. pògèng), zoo meent men.

BĒROES of broes, vuil, afval (van allerlei dat men wegveegt, op den vloer, op den weg enz.); (soms schertsenderwijze in plaats van bakō) tabak. Dĕlé pĕdih bĕroes itoejoe h n klètèn n oemahkoe, gōrō pĕr nah isapoesapoe, er ligt erg veel vuil onder mijn huis, het wordt maar nooit opgeveegd; tauhi bĕroes matangkoe, ik heb een vuiltje in mijn oog gekregen; sana si mbahkō koe rantō? — Ah, gōrō sanah pé, bĕroes-bĕroes wō, wat neemt ge mee naar de Kust? — Och niets, alleen maar wat vuil (tabak); bĕroes poetoes, huisraad, vaatwerk (vooral alas, koe-rōn, pinggōn, tjawan enz.); bĕroes-poetoes pé gōrō ara i oemahkoe, er is zelfs geen huisraad en vaatwerk meer in mijn huis. Zie ook broes II.

BĒRĒK of brōk, klapperdop. Oeloe ni bĕrōk, het bovenste deel v. e. klapperdop, dat 3 mata heeft (hervan wordt de kal gemaakt); pantat ni bĕrōk, het onderste deel v. e. klapperdop (hiervan maakt men sĕn(d)oek, lepels, tjawan bĕrōk enz.); bĕrōk kĕsĕk, een gedeeltelijk met water gevulde klapperdop, waarin de goudwasschers het gewasschen goud mee naar huis nemen (opdat het niet verstuiven zal; thuisgekomen gieten ze het water weg en wikkelen het goud in een doekje); zie gĕmpa bĕrōk en lĕbah bĕrōk.

BĒRĒLAH, zie barōlah.

BĒRĒLĒ, afgod, alles wat men, tegen de voorschriften van de Wet, aanbidt (in 't Gajōland worden onder bĕrōlō vooral boom- en moerasgeesten verstaan). Kapir mĕnjĕmbah bĕrōlō, de ongeloofigen aanbidden afgoden; oerang Gajō ara si mĕnasoe h bĕrōlō, i wan batang kajoe atawa i wan paja atawa i koealan wōih, er zijn G.'s, die afgoden vereeren, [welke huizen] in boomen, in moerassen of in riviermondningen. Bringin kōl ara si moebĕrōlō, in sommige waringins huizen geesten.

BĒRĒT, zie bĕrat.

BĒRSIN (Mal.), niezen; 't echt Gajōsch daarvoor, zie aun.

BĒRTIH, gepofte rijst. Rōm is anglé koe wan njanga mĕndjadi bĕrtih, rijst (in den bolster), geroosterd in een „njanga” (een oude gearsten rijstpot), wordt bĕrtih. Djamboe bĕrtih, e. s. v. djamboe; loéō bĕrtih, e. s. v. wadjik. Zie bĕbĕrtih.

BËRTOEH of *bòh bërtoeh*, granaat.

BËSÉ uit *bëtsé*, is geheel synoniem geworden met *bëta*, (zie aldaar), aldus, zoo (wijst op 't voorafgegane, niet op wat nog volgen moet in de rede, cf. *sé*). *Bësé lö këné manè noenggörn akoe*, dat zei hij (zóó sprak hij) gisteren tot mij. *Kö bësé* of *këbësé*, als het aldus is, in dat geval, dan. Cf. *mësé*. *Bësèn* (uit *bëséan* cf. *bëtan* uit *bëta-an*), wordt in dezelfde uitdrukkingen gebezigd als *bëtan*, zie *bëta*; *ngö bësènkoe* (*bësèdné*) *wö*, zoo ben ik (is hij) nu eenmaal.

BËSI I, ijzer. *Glang* (*sënsim*, *ranté*) *bësi*, ijzeren armband (ring, ketting); *bësi tjantik*, een stuk staal voor het vuurslag (zie *tjantik* en *raboek*). Zie *bëbësi* en *pandé*.

BËSI II, of *bëtsi* (uit *bët + si II*), 'tis alsof, 't lijkt wel, 't schijnt, naar 't schijnt, een beetje (verzwakt eenigszins de kracht van 't woord — adject. of bijwoord — waarvóór het geplaatst wordt). *Bëtsi maal pòra pri òja*, dat woord wordt vrij zelden gebezigd; *bësi pëkak tósé*, hij ziet er een beetje dom uit; *bëtsi görö djëròh toe ipak òja*, *itöm toe pòra*, dat meisje is niet zoo heel mooi, ze is een beetje te donker; *bësi bëta lö këné manè*, dat ongeveer heeft hij gisteren gezegd; *bësi koe ini koeèngòn blòhé sat n ini*, ik meen dat ik hem gisteren hierheen heb zien gaan; *lò 'ni bësi oeròn tósé kasé*, 't ziet er uit of we straks regen zullen krijgen; *përkahra ini bësi arai wan soeröt a*, dit zal wel in dat boek vermeld staan.

BËSILÖ (uit *bët + si III* en *lò*), heden, thans, nu, tegenwoordig; dikwijls als stopwoord. *Akoe bësilö görö tēmas toe bödönkoe*, ik gevoel mij vandaag niet erg lekker; *bësilö moesim këmarö*, 'tis thans de droge tijd; *bësilö rödjö Mërësa 'ni ararōa anaké*, die r. M. nu had 2 kinderen.

BËSTOENG (GL), *sëtoeng* (L). *Pënjakit* —, een ziekte (lupus?), waartegen de G.'s geen medicijn kennen: eerst begint de adem te stinken, dan krijgt de patient hevige pijn in den neus, en ten laatste zweert de neus geheel weg. *Moesëtoeng* en *sëtoengön*, aan de bedoelde ziekte lijdend.

BËT, duidt gelijkstelling aan: als, zooals; wordt verbonden met pronomina, vooral met demonstratieven. *Djanggoeté bët djaroem tęgöré*, de haren op haar lichaam waren als naalden zoo hard; *bët ar' ini koe Pasangan*, zoo [ver] als van hier naar Peusangan; *bët n ini*, zooals deze, zooals dit, als volgt; *bët n òja*, zooals die, zooals dat, zoo, aldus (als voorafging); *bët n*

si ö, zooals die, zooals dat; bēt n sé of bētsé, evenals dit, zooals dit (vooral v. e. geluid); bēt sé ling ni koelö si manè, evenals dit (zooeven door ons gehoorde) geluid was dat van den tijger van gisteren; de verkorte vorm bēsé is geheel synoniem met bēta; bētsi, zie bēsi II; bēt n sō, zooals gene persoon of zaak. Zie sēbēt. Cf. Mal. bēt in bēta pa.

BĒTA (uit bēt + a, cf. mēta en nta en bēsé), als dat, zoo, aldus (als gezegd is). Bēta lö, zoo is het; bēta mi, [laat het] zóó maar gebeuren; bēta kéné rōdjō, bēta kéné kami, zooals u rōdjō! zegt (wilt), zoo zeggen (willen) ook wij; gōrō bēta, niet aldus, zoo gaat het niet, (leidt dikwijls een voorstel, raad of plan in, en is dan te vertalen met:) ik heb een [ander] plan, ik weet wat, welaan! Kō bēta (uit ikō bēta) of kēbēta, als het zóó (gesteld) is, in dat geval, dan, dus; ngō bēta = ngō mēta, toen het zóó was, vervolgens, daarna, en toen (in verhalen); akoe lapé ikō bē(r)bēta, ik ben nog niet tevreden als het zóó is, daarmee ben ik niet tevreden; bēbēta nsèn kōlé djēma òja, hij is nog altijd maar even dik; s'oemoer koeingōt bēbēta nsèn toeöé, zoolang als ik mij kan herinneren was hij altijd zoo oud, ik heb hem niet jong gekend; ikō bērbēta kin akoe pé pandé, als het zóó is kan ik het ook. *Bētan* (uit bēta + òn of an, cf. isòn uit isi + an, isén uit isi + an, nsèn uit nsé + an enz.), komt slechts voor in uitdrukkingen als bētadné wō ari poedah a mi, zoo is hij nu eenmaal; ngō bētadné wō ari toekō n inöé mi, zoo is hij altijd, van zijn geboorte af geweest (bv. met een zeker lichaamsgebrek behept); bētankoe wō, zoo ben ik nu eenmaal.

BĒTAT, (Atj. beuthat uit ba^s that) wordt, evenals barang, barik en baring, met vragende voornaamw. en voornaamwoordelijke bijwoorden verbonden, om onbepaalde voornaamw. te vormen; bētatsana, al wat, wat ook, zie barang. Bētat bētat, hetzij hetzij (cf. barang barang).

BĒTIH I, verv., *mēmbētih* of *mēmētih* of *mētih*, weten, kennen, bekend zijn met; akoe mēmbētihé oemahé, ik ben het, die zijn huis weet (beter dan anderen); bētihkō kō dēné ari Loemoet koe Gajō? kent gij den weg van L naar GL? Koebētih, kéné, ik ken (hem), zei hij; wé si mētih pri i wan kampoeng a, hij is het die de rechtsregels en

gewoonten in die kampoeng kent; mětihé lö (soms met voorafgaand m bi), ik weet het niet (cf. Batav.-taulah). Goeroe òja ngö *ibětihé* èlémoe matjam-matjam, die goeroe kent allerlei 'ilmoe's. Akoe *mëmbëtihné* koe kō kasé pri 'ni, ik zal u straks op de hoogte stellen van deze kwestie; *ibětihönkō* pé pri 'ni koe pòlan sō kasé, geef N. straks even kennis van deze zaak. Akoe *mëmpëtibětihné* koe wé kasé, ik zal het hem straks doen weten; *ipëtibětihönkō* (of *itëbětihönkō*) pé pri 'ni koe pòlan sō kasé, laat hem dit straks weten. *Tërbětih* (= moebětih), bekend geraakt; *tërbětih* koe oerang Gajō Blöndö malé gèh, ngö iangkoetié barangé koe wan oetön, zoodra het aan de Gajō's bekend was geworden dat de Hollanders zouden komen, brachten zij hun goederen in veiligheid in 't bosch. Görö *tërbětihönkō* kō pring koe koe rödjö kédjöp, kunt gij niet even aan den r. meedeelen wat ik gezegd heb? Sënta gèh pé Blöndö ngö görö *tërbětihné* djëma mësangka, toen de Hollanders kwamen, vluchtten de lieden hals over kop in alle richtingen (görö *tërbětihön*, vgl. Mal. tida keroewan). *Bërbětihön*, met zijn velen weten, gezamenlijk weten of kennen. *Bërsibětihön* kën pri, beide partijen kennen de rechtsregels en gewoonten; *bërsibětihön* (= *bërsitoerén*) akoe oeroem Aman Oejöm, Aman Oejöm en ik kennen elkander. *Moebětih* (= *tërbětih*), bekend; ikö ngö moebětih rësiö ini koe djëma dëlé, mahat bënasa kitö, als dit geheim aan de menschen bekend wordt, zijn wij zeker verloren. *Poëbëbëtih* wö sabi i awahé, hij zegt maar aldoor: ik weet het, ik weet het (van een droomende of een krankzinnige). *Pë(r)bëtih*, of *poëbëtih*, pëdih wé i wan oetön, görö mëra sësatsat, hij kent uitnemend den weg in het bosch, hij kan niet verdwalen; *pëbëtih* pëdih wé, bédné djëma *ibětihé*, hij heeft veel kennissen, alle menschen kent hij. *Pëmëtihkoe* ngö koe Alas Blöndö bësölö, voorzoover ik weet zijn de Hollanders nu naar de Alaslanden getrokken; pöng ini dëlé pëdih pë(m)-bëtihé, deze man weet zeer veel, heeft van vele zaken kennis. (D)lèn *pëmëtihön* goeroe ini padi goeroe sō, deze g. weet meer dan die; moepëmbëtih goeroe òja, die g. is zeer kundig.

BËTIH II (Atj. beutéh = bëtis), zie koeré.

BËTIKÖN, de arm (zonder de hand). Bëtikön *tëratas* (tërtoejoeh), de boven- of buiten (onder- of binnen-

- kant v. d. arm; tērsihmoe kōna bēdil? — Tēr-bëtikōnkoe, waar ben je gewond? — Aan mijn arm; nipé bēt bëtikōn kōlé koeèngōn, ik heb een slang gezien zoo dik als mijn arm. Cf. Bat. botohon.
- BÉTINÓ** of bētjinō (GL), zie koerik.
- BÉTIS**, zie koéré.
- BÉTITAH**, n. v. e. gehucht, behoorend bij de kampoeng Lélis (Sërbödjadi).
- BÉTJARA** of bitjara of pētjara, beraadslaging, overweging, overleg, het bedenken, bezorgen. Koenō bētjara rōdjō, hoe denkt u erover, wat raadt u, rōdjō? Görō *ibētjaraié* krō n anaké, hij zorgt niet voor den kost van zijn kind; *ibētjarankō* tir pēmbèr n oetangmoe koe akoe, zoek gij nu spoedig geld te krijgen om uw schuld [aan mij] te betalen; bētjarankō pé bakō kēn nēmbahkoe, bërtoeloeringgit ö, zoek jij eens voor een 3 dollars tabak voor mij te leenen voor mijn vracht (opdat ik die [naar de Kust] zal kunnen meenemen). Rōdjō Linggō *moebëtjara*, de r. L. gaat altijd met overleg te werk, is verstandig.
- BËTÖ**, zie wé.
- BËTOEL** (cf. tēpat), recht, in rechte lijn (opp. gèdòk), juist, waar, oprecht (opp. tjoelös). Kajoe òja bëttoel, görō moegèdòk, die plank is recht, zonder krommingen; dēné bëttoel, een rechte weg; pri bëttoel, een waar woord; djěma bëttoel, een oprecht mensch. *Bëttoeli* (mēm bëttoeli), recht maken; lētöp *ibëttoeli* irajoel, een blaasroer wordt recht gemaakt in 't vuur. *Ibëttoelné* rōndjöl koe kampoeng ni djěma, toen ging hij recht af op een kampoeng; djěma mēngadji *ibëttoelön* tēngkoe pēmatjadné, de tēngkoe verbetert het *Qoerânreciet* van de menschen, die bij hem leeren. Djěma *bēbëttoelön*, iemand, die altijd en overal precies zegt wat hij meent en trouw is aan zijn woord, doch dat ook van anderen eischt, een bekrompen consciencieus man, een letterknecht.
- BËTOENG**, zie tēm bögö —.
- BËTRA** of bētra, (in verhalen) zeilschip.
- BËTSI** (uit bēt + si), 'tis alsof, zie bēsi.
- BËWANG**, n. v. e. gehucht in L.
- BËWÉDNÉ** of bēwédné = bédné, z. bēh en bēwēh. *Bēwédnkami* = bédnkami; *bēwédnkoe* = bédnkoe; *bēwédnmè* = bédnmè; *bēwédnmoe* = bédnmoe; *bēwédntö* = bédntö.
- BIAAK**, verzwagerde, aanverwant, lid van den stam of van het geslacht waartoe iemands vrouw behoort; (bij uitbreiding:)

lid v. e. stam waarmede iemands eigen stam door huwelijk vermaagschapt is; (verder ook in het algemeen:) [niet tot iemands eigen geslacht, d. i. niet tot iemds. *saudörö's*, behoorende] bekende of vriend; fijn voor *diang*, beminde, minnaar of minnares. Iemand behoorende tot den stam A kan op 2 manieren *biak* zijn van een lid van den stam B, nl. *ari djoeölön*, d. i. wegens uithuwelijking van een vrouw [van stam A naar stam B], en *ari ralik*, d. i. wegens inhuwelijking van een vrouw [van stam B in den stam A]. Bij feesten worden zooveel mogelijk alle *biak's* uit den omtrek uitgenoodigd. In de aanspraak wordt *biak* niet gebezigd; men spreekt de(n) *biak* aan met *abang, ngienz*. *Biak* (*ni* of *n*) . . . , soort, model, behoorende tot . . . ; *pèrahkō* oepoeh *biak* (*n*)*ini*, zoek *kain's* van deze soort; *biak ni si kòtèk akal djëma òja*, die man behoort tot 't soort van de slechtgeaarden. *Biaki* (*mëmbiaki*), iemd. *biak* noemen, met iemand een amourette aanknoopen. *Akoe bërbiak koe wé*, ik zeg *biak* tot hem; *wé bërbiak oeroem* (*koe*) *dëngan ni pòlan*, hij heeft een amourette met de zuster van N. *Bërsibiakön* *blah* moedö oeroem *blah tjik*, jongelui van het moedö-geslacht hebben amourettes met meisjes v. h. *tjik*-geslacht, en omgekeerd [wat niet geoorloofd is].

BIANG, zie *oeloe h*.

BIAWAKÖN. leguaan.

BIBI of *ibi*, tante van vaderszij, zusters van den eigen vader (*bibi pëdih*), maar ook alle *dëngan's* van, d. i. vrouwen die in de patriarchale geslachtslijst op één lijn voorkomen met, al die mannen welke hij *ama* noemt (*bibi toetoer*). Ook in de aanspraak bezigt men (*bibi*). In de L geldt *ibi* als fijner dan *bibi*, zoodat men het eerste bezigt tegenover de eigenlijke tantes [van vaderszij], het laatste tegenover de *bibi toetoer*. De *bibi* is *tòn* (of *tëmpat*) *bërsëndö*, zie *sëndö*, doch tegenover de *bibi pëdih* is die vrijheid minder groot. Ter onderscheiding van de verschillende soorten van *bibi's* bezigt men dezelfde termen als voor *ama* en *inö* werden aangegeven, z. a. Men onderscheidt: (*bibi bërroe*), (*bibi kōl*), *b. lah* of *b. ngah*, *b. majak*, *b. ntjoe* of *b. bangsoe*, *b. oedö*, *b. oenggöl*, *b. örö*, *b. pëdih*, *b. sarampoe*, *b. sara datoe*, *b. toeö*, *b. toetoer*, *b. wö*, die alle, behalve de laatste zes, ook in de aanspraak gebezigd worden (met *b. toeö* en *b. wö* mag men wel een getrouwde, niet een ongetrouwde *bibi* aanspreken). *Akoe bër(b)ibi koe wé*, ik zeg *bibi* tot haar,

- spreek van haar met bibi. (*B*)*ibii* (*mëmbibii* of *më-nibii*), iemd. met (*b*)*ibi* aanspreken. Toetoe**r bë-**(*b*)*ibi a koe koe wé*, of toetoe**r-për**(*b*)*ibénkoe wé*, ik noem haar (*b*)*ibi*.
- BIBIR**, lip. *Bibir atas* (toejoeh). boven-, onderlip; *bibir ni koerön*, de buitenwaarts omgebogen rand boven aan den mond (*awah*) v. e. rijstpot; zoo ook *b. ni blanga*, *b. ni pinggön* enz.
- BIBÖS** (= *wökös*), vrijheerlijk, geen verplichtingen hebbend [tegenover den Sultan van Atjèh]; gemakkelijk zich bewegend, vlug (in 't loopen, in 't schieten, in 't treffen met een wapen).
- BIDAK**. *Anak bidak* = *anak boeah*, onderdaan behoorende tot het geslacht van [een *rödjö*], zie *anak*.
- BIDÉ I**, de „meet” of streep op den grond getrokken, waar bij het *bërkëndèk* (een spel) degeen die werpen zal achter moet gaan staan; zie *balik koe bidé*. Zie voorb. s. *tingkis*.
- BIDÉ II**, of *mpoes bidé*, een klein tuintje vlak bij 't huis, waar *rajang*, *koening*, *sëré*, *lëngkoeös*, *lëmpoejang* enz. gekweekt worden. Heet ook wel *mpoes koening*.
- BIDIN**. Volgens sommigen de naam v. e. gedeelte v. d. bovenloop van de *Wöih ni Sëmödöm*, N. O. van *Tèlông*.
- BIDJI**, pit (v. vruchten); clitoris. Wegens de laatste beteekenis wordt 't gebruik van *bidji* in de eerste beteekenis dikwijls vermeden, door in plaats daarvan *anak* te bezigen; dus in plaats van *bidji nasam* (— *nangka* enz.) zegt men *anak nasam* (— *nangka* enz.).
- BIDÖN**, vroedvrouw. *Bönönkoe malé sakit dapoer*, *koesërahön koe bidön*, mijn vrouw moet bevallen, ik vertrouw haar toe aan de vroedvrouw.
- BIDÖS**, wat (zooveel als of zoo dik als) men met de duimen en de wijs(of middel)vingers van beide handen kan omspannen. *Röm rōa bidös*, twee bosjes rijst; *kajoe rōa bidös kōlé*, een stuk hout of een boom, 2 b. dik; *sëmpōlé ara sëbidös kōlé*, haar haarwring is een b. dik (wat voor mooi doorgaat). Zie *toemboeng b. Koebidösön kasé tërrôngökmoe kati lōs kō*, wacht, ik zal je (met de vingers) wurgen (bedreiging tegen een stout kind).
- BIKÖ**, verwachting, gissing, plan. *Biköé*, naar hij verwacht, naar zijn meening; *anak òja görö djëròh biköé*, dat kind heeft geen goede inborst. Werkw., verv., *mëmbikö*, verwachten enz.; *ibiköé malé kën pëmèdné anak koe*, *tapé görö k' òsah*, hij

dacht mijn dochter tot schoondochter te zullen krijgen, maar ik geef haar [hem] niet. *Poebikö-bikö sabi, görö wö blōh*, hij is telkens van plan te gaan, doch gaat maar niet.

BILAH I, spaander; hulptelw. voor lange dunne voorwerpen. *Bilah ni oe*, bamboespijltjes van de fuik; *b. ni sang-gé*, grassprietje (v. *sanggé-gras*); *tété sara bilah*, één balk (of gespleten bamboe) v. d. huisvloer; *bödön sēbilah wö gēh*, hij kwam zóó als hij was, zonder iets bij zich.

BILAH II, zie *walah* —.

BILAK. *Bilakön* (mēm bilakön) mata, één oog open-spalken, door met de vingers de oogleden van elkaar te trekken (wat als een uitdaging of beleediging beschouwd wordt). *Poekēmbang-bilak*, zie *kēmbang*.

BILANG, verv., *mēmbilang*, tellen. *Mēm bilang ringgit* (kōrō), dollars (buffels) tellen; *görö koebilang kō dēlé*, koepoeötön sara wö, ik reken jullie niet velen te zijn, ik beschouw jullie met je allen als één man slechts (zegt een verwaand panglimö tot zijn tegenstanders). *Wöih nilaut görö sah pé njoeköté*, a toe pasir görö *tērbilangi*, het water van de zee kan men niet meten, de steentjes van het strand kan men niet tellen. *Sana* (sidö) ngö *bilangön sērēlō 'ni?* — *Dēlapan ari boelön*, de hoeveelste (v. d. maand) is het vandaag? De 8ste.

BILHOLA, zie *bēōla*.

BILI, een kleine mand, gevlochten van *bēm bö n-schors* (in Atjeh heet de *bēm bö n* zelf *bili*); gebruikt bij 't rijstwanen, en in huis om vruchten enz. in te bewaren. Zie *sēloek* —.

BILIK, vertrek, kamer in 't verhoogde middengedeelte v. h. huis, woning voor een familie in engeren zin (echtpaar met jonge kinderen); *bilik ralik*, de bilik die het dichtst bij de ralik-zijde v. h. huis, d. i. dus in den regel: het dichtst bij de *lēpō*, gelegen is, en die bewoond wordt door den *mpoe noemah*, den huisheer. In GL is de *b. r. wel eens* buiten 't huis, in 't verlengde van de *sērambi bönön* (de vrouwengalerij).

BILÖL, een moskeebeambte, die voor het onderhoud der moskee zorgt, en ook wel de *adan* afroept.

BILÖS. *Moebilös*, ontstoken en loopend (van de oogen), zóódat de pupil bijna niet zichtbaar is; *moebilös bang mata m oe*, (grof) ben je soms blind? [dat je 't gevraagde niet vinden kunt].

BIMÖR I. *Tōnggö bimör*, de *mimbar* in de moskee.

BIMÖR II. *Bimörön*, een s. v. geesten (djin), die de gedaante v. e. slang hebben en dikwijls kinderen stuipen of toevallen bezorgen. Sommige kinderen hebben als 't ware een eigen „bimörön”, die, in de nabijheid van zijn slachtoffer verblijfhoudend, nu en dan tijdelijk in diens lichaam woning kiest, waardoor ziekten v. epileptischen aard veroorzaakt worden. Heeft nu de goeroe uitgemaakt (dikwijls is 't reeds aan de kleur v. h. naveltje te zien), dat het zieke kind door een bimörön bezeten (*moe bimörön*) is, dan wordt een soort van vierkante horde (van kleine gesplitste bamboetjes met houten omranding, *ajang-ajangön*, cf. Jav. antjak, geheeten) gereedgemaakt, daarop een keur van spijzen en lekkernijen gelegd, en daarna aan een touw boven in 't huis opgehangen, opdat de bimörön zich daaraan zal kunnen te goed doen. Zorgt men er nu voor de bimörön, door middel van de *ajang-ajangön* geregeld van voedsel en lekkers te voorzien, dan laat hij zijn slachtoffer verdsel met rust, slechts nu en dan het kind een licht toeval bezorgend, om het aan zijn verplichting te herinneren. Men zegt dan; *nlapé bang bimörödné, malé iisén*, zijn b. schijnt honger te hebben, hij wil gespijzigt worden. *Moe bimörön anakmoe ö*. uw kind is door een bimörön bezeten [zegt de goeroe]. Cf. Atj. *bimaran*.

BINATANG = *bénatang*. dier.

BINGIT (= *bèngkèng*). kregelig, korzelig, licht uit zijn humeur; lastig, kwaadaardig (v. buffels en hanen). *Pèngoeloe Boekit bingit pèdih kèn anaké, sabi isalahié*, P. B. is erg lastig voor zijn onderhoorigen, telkens [om een kleinigheid] beboet hij hen.

BINGKÉ (I), *bingki (GL)*, rand van bamboe of rotan om iets dat gevlochten of gespannen is (voor de stevigte). *Bingki ni kèböñ* (nioe, *katir, rëpa**), de bamboerand boven om de rijstbergplaats (om de rijstwan, om de opening v. h. treknet, om de tamboerijn enz.).

BINGKI, zie *bingké*.

BINÖ, (Mal. *bèhena*, alleen in) *görö binö*, niet bijzonder (veel of dikwijls). *Görö binö toe wégèh k' oemahkoe*, hij komt niet zoo heel dikwijls bij mij.

BINOEH, verv., (*mè)m(b)inoeh*, tot een hoop of in hoopen bijeenbrengen, ophoopen, opstapelen. *Ibinoehié radèn koe wan sèladang*, zij stapelden de padibossen op in de loods. *Moebinoeh*, opgestapeld, in hoopen (ook v. lijken). *Binoehön ni ròm*, een mijt (schoof of stapel) gesneden padibossen (*radèn*).

BINÖS, dans, meestal door vrouwen en meisjes, onder leiding van een vrouwelijke goeroe *binös*, uitgevoerd met ge-

zang. Zie sinding b. *Bërbinös*, zulke dansen uitvoeren.

BINTANG, ster. Bintang babi, de „varkensster”, als deze verdwijnt verschijnen wilde varkens in de rijstvelden; b. kala, de Schorpioen; b. koetoe, de Poolster (in 't W.); b. moeki, staartster; b. pantak, één ster (?); b. pödjör sadèk, de morgenster; b. raèl of rèl, vier sterren als 't ware de 4 punten v. e. zeil vormend; b. rōa of b. bêtènggöl, de Weegschaal; b. siwah, Venus; b. timoer; b. toedjoeh, de Pleiaden; b. toeloe, Orion. Töi n bintang, vallende ster (men vertelt dat engelen de vallende sterren in hun val plegen te grijpen, om ze dan later in de zee te werpen). Zie kōrō b. *Bintang*, n. v. e. kampoeng in L. *Pë(r)bintangön*, wichelboek.

BINTJIRIM of *Béntjirém*. Brawang Bintjirim, n. v. e. rustplaats op den weg van GL naar 't Alasland, die men aanneemt de grens te zijn tusschen beide landen, althans wat den weg betreft.

BIÖ, verv., *mëmbiö*, opdrijven, voor zich uit drijven, [vee] opjagen, [vogels] weggagen. *Mëmbiö kōrō*, buffels [door het veld] jagen (bij wijze van beploeging); *toempit i oemö ïbiöi kati nti padnié ròm*, jaag de vogels van 't rijstveld opdat ze de padi niet opvreten; *oerang Gajō ïbiön Blöndö koe wan oetön*, de G.'s werden door de Hollanders in de bosschen gejaagd. *Akoe bërbiö iboeh pòng*, ze hebben mij weggejaagd, (of) ze hebben mij [tot de misdaad] aangezet. *Kajoe naroe ini kën pëmbiö (pëmbiön) ni koerik*, deze lange stok doet dienst om de kippen weg te jagen.

BIÖJÖ (Mal. *biaja*), geschenk aan een goeroe, met wiens (wier) hulp bv. een zieke genezen, een kind „tamam ngadji”, een wensch verkregen is. De *biöjō* wordt met zekere plechtigheid overhandigd. *Kōrō biöjō*, een buffel als b.

BIÖS, (cf. *antjoes* en *djöis*), pedant, trotsch, minachtend. N. v. e. gebergte ten W. v. h. Meer.

BIÖSÖ, zie *goenö*.

BIÖT. *Moebiöt*, een leelijk gezicht trekken (v. e. kind dat op 't punt is in huilen uit te barsten, v. e. tijger als hij een mensch ziet); grimassen maken (v. e. aap). *Anak ini poebiöt-biöt sabi*, dit kind trekt altijd een leelijk gezicht. *Ibiöti ngkòng kami sinö*, de aap maakte zoo even grimassen tegen ons. *Bëbiöt* „grimassenmaker”, wisselwoord voor tijger, (bv. wanneer men zich in 't bosch bevindt, zie *koelö*).

BIRAH I, of *loemböe birah*, e. s. v. plant, bekend om

haar jeukverwekkende eigenschappen (*Alocasia indica?*).
 Birah oeroem kladi dés gatalé, een spreekwijze, ongeveer als ons: „de pot verwijt de ketel dat ie zwart ziet”.

BIRAH II, kleinzeurig, overgevoelig (v. e. mensch of buffel).

BIRAHMANI, ronde, met gomlak opgevulde zilveren, soe-asah- (of gouden-) voorwerpen (kralen), waarvan halssnoeren (*tanggung birahmani*) geregen worden; het ronde gedeelte van een ba(h)roe, z. a.

BIRAHMATA, e. s. v. vogel, met roode oogen en bruine vederen, eet padi en wormen.

BIRAHPATI of *mira hpati*, de gewone huisduif.

BIRING I, geelachtig rood (v. d. kleur v. vechthanen). *Koerik biring rödjö ni koerik*, een haan van de biring genoemde geelroode kleur is de koning (d. i. de mooiste, de voortreffelijkste) der [vecht]hanen.

BIRING II, zweer in (een van) de oksels.

BISÉ, goed, schoon, gunstig (v. karakter, van een tijdstip of dag). [*Pödö*] *koetikö si bisé*, op een [volgens het geraadpleegde wichelboek] gunstig tijdstip.

BISING, ontevreden, landerig. *Bising pëdih aténgkoe nëngòn oemöngkoe gör' ilòn itòmbang, ni pòng ngö mbèh*, ik heb 't land als ik zie dat mijn rijstveld nog niet met kweekplantjes is beplant, en dat van anderen wèl.

BISÖ, vergif, vergiftig. *Nipé sawa bisö*, de sawaslang is vergiftig.

BIT I (Atj.), in waarheid, heusch. *Bit pé bëta*, al is het ook zoo, in weerwil daarvan

BIT II. *Bit n lō = bët n ini lō* (?), om dezen tijd van den dag.

BITJARA, meestal *bëtjara*, z. a.

BLA of *bëla*, open, onbenutte ruimte of plek (bij 't ploegen: plekken van den akker die niet door den ploeg omgewoeld zijn, tusschenruimten tusschen twee voren); (adjectiv. of adverb.): met open plekken, vd. ongelijk, onregelmatig [ploegen, bibit uitplanten]. *Bla pëdih nòr wé* (of *pënróné*), hij ploegt onregelmatig, niet gelijk (laat telkens stukken onbeploegd); *djéma nòmbang bla*, onregelmatig padi uitplanten (zóó dat telkens plekken open, onbeplant blijven): *paroet n riroe görö sapat bla i salaké*, er is geen plekje op zijn gezicht dat niet door de pokken geschonden is; *oetön sō görö nè sapat bla si görö koearoeng*, er is geen enkel plekje in dat bosch dat ik niet betreden heb.

BLAH of *bëlah*, gekloofd, in tweeën gespleten, in de lengte

doorgesneden; gekloofd of gespleten stuk; de helft (van iets dat in tweeën gespleten is); kant of zijde (v. iets dat in tweeën gesplitst of v. e. ruimte die in twee deelen verdeeld is), partij (v. e. groep die in 2 partijen verdeeld is); de kant of zijde v. e. kampoeng, het kwartier, de wijk, waar een gedeelte v. e. stam of geslacht, een „tak” v. d. familie bijeenwoont; (v. d. ook) het kleinere, in één kwartier samenwonende, familieverband waartoe iemd. behoort (wanneer lieden van verschillende herkomst of van gesplitste stammen bijeen wonen, duidt de *blah* tevens den stam of het geslacht aan); (ook) hulpelwoord bij sommige voorwerpen, vooral lichaamsdeelen, die paarsgewijze voorkomen (handen, oogen enz.). *Blah n krambil* (oeloeh), stuk van een in tweeën gespleten klapper (bamboe); *iboeh rödjö oekoemé oekoem blah oeloeh*, de r. sprak partijdig recht (bij 't splijten v. e. bamboe wordt 't ééne stuk met den voet naar beneden getrapt, het andere met de hand naar boven getrokken); *blah boeboeng*, z. *oemah*; *blah dödö*, z. *badjoe*; *blah krambil*, z. *sënsim*; *blah kal*, halve midden doorgesneden kleine klapperdop, als inhoudsmaat voor rijst enz. = $\frac{1}{2}$ kal. z. a.; *blah böi Radjim goeroe-didongé*, *blah bëroe Aman majak Djaran*, van de zijde van den bruidegom is R. goeroe didong. van die der bruid A. Dj. I kampoeng *Pòrang blah tjik kapit tōa oemahé*, *blah imöm kapit oekön*, in de k. P. is het kwartier van den tjik benedenstreams, dat van den imöm hovenstreams gelegen; i Isak *blah rödjö i Koetö Kring*, *blah tjik i Krambil Boer*, in Isak woont het geslacht v. d. *Rödjö te Koetö Kring*, dat van den *Wakil Tjik te Krambil Boer*. *Sëmëlah* (uit *sëmbëlah*), één gekloofd stuk v. iets dat in tweeën gespleten is, de ééne zijde, de ééne kant enz. zie boven (cf. *sëbëlah*); *sëmëlah* *sëmëlah*, de ééne zijde, de andere zijde; *bënanng sëmëlah* [*tangkasön*], een halve streng garen; *pinang sëmëlah*, de ééne helft v. e. in twee stukken gesneden pinangnoot; *krō sëmëlah pinggön ipadnié*, een halven schotel rijst at hij op; *sëmëlah kiding* (*këmiring*), één voet (oor enz.); *moebōta sëmëlah mataé*, hij is blind aan één oog; *njidik oerang toeö koe sëmëlah si mënnëngkam kōrō*, de beide toeö's deden onderzoek bij de partij die den buffel had weggenomen; *ibagén amae tërsëmëlahön oemö oeroem poes koe anaké*, de vader gaf aan elk van zijn beide kinderen de helft van zijn rijstveld en van zijn moestuin;

- zie ook sěbēlah. Werkw., verv., *měmb(ē)lah* of (mē)mēlah, splijten, kloven (bamboe enz., dikwijls *blah* doeö); (*mē*)*mēlah*, onverv., 1) [opium] in 't klein verkopen (eigenl. één krak of boekoe opium in twee stukken snijden), 2) [een rijstveld] voor de eerste maal beploegen, z. ndoeö en nigö. Toekö n ikön *iblahié*, hij spleet den buik van den visch open. *Iblahné pinggönkoe*, hij heeft mijn bord gebroken. *I(poe)blah-blahé kitö* oeroem *saudöröntö*, hij veroorzaakt tweespalt tusschen ons en onze *saudörö's*. *I(poe)blah-blahé kitö*, hij schold op mijn geslacht (familie). Oeloeh *běrblah těröròh akoe*, loekö *kidingkoe*, ik heb bij ongeluk op een gespleten bamboe getrapt, zoodat ik gewond ben aan mijn voet. *Běrsiblahön laboe i waudnön koe sō koe ini*, (de twistende vrouwen) bij de waschplaats maakten elkaars waterkruiken stuk. *Moeblah*, gespleten, gekloofd (bv. het hoofd v. e. vijand). *Tělkah poeblahblah kajoe boeöté*, de beer klooft al maar boomen. Blieng *kěn pěmblah ni kajoe*, de dissel dient om hout te kloven. *Ini kajoe pěmblahönkoe manè*, dezen boom heb ik gisteren gekloofd. *Běnělah*, gespleten, gekloofd; *oetömběnělah*, gekloofd brandhout (opp. *oetömböelöt*).
- BLAJAT** (uit Arab. wilâjat). *Kasapblajat*, e. soort nagemaakt zilverdraad, dat in 't gebruik weldra zijn zilverglans verliest en zwart wordt, ingevoerd; *oebötblajat*, = *oebötblöndö*, fijn Europeesch kruit.
- BLAK I**, grof [v. vlechtwerk]. *Blakpědih najoeé*, (deze mat) is van grof vlechtwerk (vervaardigd); *blaktoesalakédjěma òja*, die man heeft een te breed (grof) gezicht.
- BLAK II**, ronde schijfjes van verzilverd metaal, hier en daar op baadjes enz. ter versiering opgelegd.
- BLAKANG PARANG**, n. v. e. gedeelte v. h. grensgebergte tusschen L en D.
- BLANAK**, ikön —, een vrij groote soort riviervisch, zeer lekker.
- BLANG** (Atj. padang), open hoog terrein, om het even of het vlak dan wel bergachtig is. *Blangpědiangön*, veld waar de jongelui zich 's middags of in den vooravond met spelen (*tipak rögö, kědödös, kětaktam, gěgědi*) vermaken; b. *pěndjěmoerön*, veld waar men padi droogt; b. *pědjoedén*, veld waar men dobbelt; b. *pěngglihön*, veld, waar vóór het nirirajafeest buffels geslacht worden; b. *pěngöihön*, open veld, waar men buffels laat weiden; *blangloeös*, het wijde veld; *moesimloeös blang*, de tijd van het braakliggen

der sawahs (dit laatste uit het Atjèhsch, z. moesim); b. (moe)rantjoeng, een wigvormige uitlooper v. e. open veld, dat dus aan drie zijden door oerwoud omringd is (in Atjèh wordt men op zulke plaatsen vooral door roovers overvallen); b. pë r ë b o e t ö n, veld in de nabijheid waarvan zich straatrovers ophouden (berucht is de blang Moengoer in Djoeli). Verscheiden blangs worden door eigen namen aangeduid. bv. Blang Kédjèrèn, Blang Këpinös, Blang Koenjit, Blang Kòlak enz. Blang Gölö, n. v. e. kampoeng in de buurt v. Böbasan. Blang Karang = Barang Karang, n. v. e. kampoeng in Bönén (Sërbödjadi). Blang Lilit, n. v. e. gehucht van Goempang. Blang Leupoe, n. v. e. balè (tolkantoor) voor tabak aan de Westkust. Blang Pidië, n. v. e. gampoeng in Soesöh (Westkust), tolkantoor (balè) aan T. Bén Blang Pidië. Blang Rakal (Atj. Blang Laka), n. v. e. plaats aan den bekenden weg, langs welken het verkeer plaats heeft van het Meergebied met de landschappen ter Noordkust van Atjèh. Blang Rëngkënil, een andere naam voor Oemah Oekön, een wijk van Tjëlala (L).

BLANGA, aarden pot, door vrouwen gebakken, om toespijzen in te koken; blanga bësi, ijzeren pot (koewali), ingevoerd, om in te bakken (bv. visch, lëpat); blanga dörö, groote aarden pot, om voor vele menschen tegelijk toespijzen te koken (bij feesten); blanga kantjah, een ijzeren pot om suikerstroop (manisön) in te koken; blanga köl, id., nog grooter dan bl. dörö. Zie tröng.

BLANGGI of blangi, schoon, mooi van uiterlijk (minder van mannen dan van vrouwen). Blanggén Sariari Atjöt, si poeblangi pëdih Sami Koening, Sari is mooier dan Atjöt, maar Sami van (de kampoeng) K. is de allermooiste.

BLANGI, zie blangi.

BLANGKËH, schoon, mooi van uiterlijk (van mannen, vooral v. jongelingen).

BLANTIK, tijgerval: een boomstam, waaraan een paar rintoeng's zóó bevestigd zijn, dat zij den tijger, op wien de stam veerend neerkomt, treffen. Nama blantik, zulk een tijgerval uitzetten. Blatjan wordt soms schertsenderwijze blantik genoemd.

BLAS, zie bëlas.

BLATAH, zie lëmbatah.

BLATJAN of lëmbatjan, trasi, droge vischjes (meestal dëpék-vischjes), met zout en kruiden dooreengestampt, in bamboekokers bewaard. Zie blantik.

BLEMBANG, de afgestroopte bast van bamboe, gebruikt om

de horizontale paggerlatten (blidö) aan de paggerstijlen (tërsik) te bevestigen.

BLÏSËKAN, e. s. v. vogel, met langen snavel en bruingeel v. kleur, eet wormen, vertoont zich vooral in de nabijheid van rijstvelden, gedurende den tijd dat deze bewerkt en bebouwd worden.

BLI of bëli, verv., (më)mb(ë)li of (më)mëli, koopen. Akoe malé mëmbëli kōrō koe kō langkahkoe, ik kom een buffel bij je koopen; kōrō ini koebli ari Ama n Djata tēngah a, dezen buffel heb ik destijds van A. Dj. gekocht; iblié bōnōdné ari Pēnōsan, hij heeft zijne vrouw uit Pēnōsan (bli hier grof voor anggō); ah koebli lö tēngkoe rakmoe ö tēngah a, och [houd toch je mond], ik heb je [als een stuk vee] gekocht (zegt de man in toorn tot zijn vrouw, die hij tegen bruidschat (oendjoe) verkregen heeft). Mëmbëli tēmoeloek boeöté, hij koopt al maar slaven. Iblénkō pé oepoehkoe lang sō bërōa-pinggang a, ini ringgité, wees zoo goed later (als ge van de Kust terugkeert) kain voor 2 lendenkleederen voor mij te koopen, hier is 't geld ervoor; rēgō n kōrōé iblédné koe (of kēn) pioen bédné, de geheele opbrengst van zijn buffels (al het geld dat hij voor zijn buffels ontvangen had) besteedde hij aan opium. Ngō ipëblié pëkajan ni anaké, ngërdjōdné plin mi wō, de [bruidskleeren en sieraden voor zijn dochter heeft hij reeds gekocht, nu rest nog slechts de bruiloft te houden. Të(r)bli akoe sat n ini rōa badjoe, ik heb zoo even bij vergissing twee baadjes gekocht (ik wilde er slechts één koopen); gōrō nè tē(r)bli akoe sanah pé, akoe gōrō nè moepēng, ik kan niets meer koopen, ik heb geen geld meer. Ini barang bërbli, gōrō bërtirō, dit zijn zaken die men koopt, [ze behooren] niet [tot dezulke,] die men ten geschenke vraagt, (ōf:) deze zaken zijn gekocht, niet ten geschenke gevraagd. Ngō moebli (of bërbli) kōrō nēm bahé, de buffels die hij [naar de Kust] moet meenemen, zijn al gekocht. Sana boeh pëm(b)lié, akoe gōrō moemas, waarmee zou ik het (bv. deze armbanden) betalen, ik heb geen geld. Ini pëm(b)lénkoe bédné, dit alles heb ik gekocht; pëm(b)lén, (ook) de persoon van wie men iets heeft gekocht.

BLIDÖ. Blidö [ni tēnoen] de lade v. h. weefstoel. waarmede telkens de pakan. inslag, wordt aangeklopt (itëtak): blidö [ni pögör], de lange dwarslatten (meestal v. bamboe), in den regel 4 of 5 onder elkaar, in

een pagger, die met rotan, oejöt of blëmbang aan de opstaande stijlen (tërsik) bevestigd worden. Zie nipé — Cf. Jav. wëlrã.

BLIOENG, de inlandsche dissel, van ijzer, om hout te bewerken enz. Het stompe uiteinde van de blioeng (poeting ni blioeng) wordt gelegd in een gleuf (koeroekön) van het omgebogen bovineinde (sanggoel) van den houten steel (gör), en dan met rotan omwonden, zoodat het scherpe uiteinde naar de andere zijde v. d. steel een eind naar buiten uitsteekt. Saroeng (ni) blioeng, de houten, in 't midden in de lengte doorgesneden scheede of doos, waarin de fijnere blioeng's gelegd en naar 't bosch meegenomen worden (over de saroeng worden bij wijze van sluiting een paar rotanbanden (klah) geschoven, waarna deze met een paar daaraan bevestigde touwen over den schouder gedragen (isandang) wordt). Zie poeting blioeng. Cf. tjëkëh.

BLIT of bëlit, kronkel, kronkeling, winding; (met een telw.) — keer of — maal; (v. e. mensch) draaiërij, uitvluchten. Djëma toeö (of dëlé) pëdih blité, iemand die draait, sëbëlit of sëgör bëlit, éénmaal; nön bëlit, tweemaal; ntoelön b., driemaal; nòpat(ön) b., viermaal; nsëpoeloehön b., tienmaal. *Bëlit* (mëm(b)ëlit), omkronkelen; katjang mëmbëlit dirédné, de boonenplanten winden zich om den boonenstaak; nipé mëmëlit kidingkoe, de slang kronkelt zich om mijn voet; mëmbëlit djëma, de menschen beetnemen. *Bë(r)bëlit wé isóné*, er is daar overvloedig rotan; djëma bërbëlit idéné kōl, het krioelt op den grooten weg van menschen. *Bërsi(bë)bëlitön*, elkaar omkronkelën (2 slangen), elkaar beetnemen (menschen). *Moëb(ë)lit*, zich kronkelen (v. e. slang); moëbëlit-bëlit prié, hij praat er om heen, wat hij zegt is niet duidelijk. *Përbëlit*, die dikwijls draait, niet recht door zee (in woorden en daden). *Pëmëlit*, katoenen beurs, die als een gordel om het middel gewonden wordt; kajoe pëm(b)ëlit ni glang, een ronde houten vorm, waarop voor armbanden bestemde staven metaal worden rondgebogen.

BLÖ, sirih. Batang ni blö, de sirihplant; oeloeng ni blö of blö, sirihbladeren [voor de sirihpruim, z. angas]; [oeloeng] krakap, de bladeren die aan den jongen stam van de sirihplant groeien; [oeloeng] roedang of oeloeng djëròh (GL), de bladeren aan de zijtakjes van de sirihplant. De sirihplant groeit in G altijd langs een levenden boom als dirén (vooral dëdöp- en këkaboe-boomen). Soorten v. blö zijn: blö Gënting,

sirih v. Gënting (D), beroemd wegens haar uitstekende kwaliteit; b. lawang, een mindere soort; b. oetön, wilde sirih, alleen bij gebrek aan betere gebruikt om te pruimen; b. pëdih, de beste soort; b. piandang of piandang, wilde sirih, als de b. oetön; b. rang (GL) = b. lawang; b. tō, ook b. kōlak genoemd, een goede soort. Blō sara rëbëk (of rësèk), een half blaadje sirih; blō sara rilah, één [heel] blad sirih; blō sara soesoën, een stapeltje van 22 sirihbladeren, op elkaar gelegd en daarna in tweeën gevouwen; blō sara pëdi, een bundeltje van 5 soesoën's sirihbladeren. Mbah blō (= mēnginté), „sirih brengen”, een officieel huwelijksaanzoek doen (onderwerp: een oom of tante v. d. huwelijkscandidate). Ngö koelëkatön blō n anak koe koe Pëparik, ik heb mijn zoon verloofd met een meisje van P.; blō ni anak koe görö ipan djëma (of görö mēra lëkat), de huwelijksaanzoeken van (voor) mijn zoon worden telkens afgeslagen. Ipliödnön blōé, zijn verloving is af[gebroken]. Blō kaul of — kōl, „de groote sirih[aanbieding], „de officieele kennisgeving, namens den rōdjö der bruid, aan den rōdjö v. d. bruidegom, van den voor de huwelijksvoltrekking vastgestelden datum, waarna 't huwelijk niet meer kan afspringen, tenzij tegen zware boete; blō oesö of — oetjō, „de kleine sirih[aanbieding]”, een aan 't blō kōl voorafgaande minder officieele kennisgeving, namens den toeö v. d. bruid aan den toeö v. d. bruidegom, van den voor de huwelijksvoltrekking vastgestelden datum (volgens anderen is mbah blō oesö het huwelijksaanzoek, dus = mēnginté of mbah blō). Blō nērahi kambing, „de sirih zoekt de geit” (in plaats dat de geit sirih zoekt, gezegd v. e. vrouw, die zich opdringt aan een man; cf. tēlögö nērah lōdjök, en oentö njērahön dirié).

BLOE (zie boe I en bö), interj. gebezigd bij levendige beschrijving, om het plotselinge, het onverwachte, het ongedachte van een gebeurtenis aan te duiden; meestal gevolgd door mi wö. Kami tēngah koendoel-koendoel, bloe gèh mi wö oerön, bloe mēsangka kami k' oemah, wij waren juist gezeten; daar begon het plotseling te regenen; toen liepen wij hard naar huis; lalé kami mēniri, bloe gèh mi wö Blöndö, ngö ibarisé kami, wij waren druk aan 't baden; daar kwamen plotseling de Hollanders, die een pelotonvuur op ons openden.

BLOEH, zie blōh.

BLOEM (Mal. *bəlom*). Bloem masak of *iòk* —, = *glam masak*, zie *iòk*.

BLÖH of *bloeh*, gaan, weggaan, zich op weg begeven, op reis gaan. *Blö h koe rantö*, naar de [Atjehsche of de Oost-]Kust gaan, naar den vreemde, naar 't buitenland gaan, een handelsreis naar een der Kustlandschappen maken; *blö h moelö* of *blö h*, fijn voor: sterven; *anakoe ngö blö h moelö klam sinö*, mijn kind is gisteren avond heengegaan (gestorven). *Blöhi* (*mə mblö hi*); *iblöhie* (of *iblohne*) *pəngé mbèh*, hij heeft al zijn geld uitgegeven (opgemaakt). *Görö tərblö h akoe dən é ini*, karit toe, ik kan [langs] dezen weg niet gaan, hij is te zeer dichtgegroeid; *görö tərblö h akoe kitap arap*, ik kan geen Arabische *kitáb's* lezen; *si bə bəroe òja görö tərblö h akoe*, ik kan dat meisje niet aan (omdat ze slimmer is dan ik), dat meisje is niet voor mij geschikt (omdat een te hooge bruidschat voor haar geëischt wordt); *görö tərblöhne moesoeh ari gə niring ni kampoengé a*, zij konden den vijand niet van den kampoengrand verdrijven. *Bərsiblohön pəng kən pangkal prang təršə ratoesön*, zij (de welgestelden onder de kampoengbewoners) gaven elk 100 dollars als bijdrage in de oorlogskosten. *Pəngkoe moeblö h təngah prang ara limö ratoes*, wel 500 dollars heb ik tijdens den oorlog uitgegeven. *Ikö görö oeroem mas pə mblöhé*, *görö roeh kən kitö anaké a*, als ik niet veel geld (als bruidschat) voor haar betaal, krijg ik zijn dochter niet (tot vrouw). *Ikö malé koe Tə miang*, *koe mata n lō blö hön*, als men naar T. wil, moet men Oostwaarts gaan.

BLÖNDJÖ, geld voor de bestrijding van te maken kosten, handelskapitaal. *Ini blö ndjömè*, *blö h kam koe Poelö Pinang*, *iblikam oepoeh matjam matjam*, hier hebt ge geld [ter bestrijding van de onkosten]; ga naar P. P. en koop daar verschillende kains; *blö ndjö ni kərdjö*, de onkosten van de huwelijksfeesten. *Iblö ndjoié anaké*, zij gaf haar kind geld (om daarvoor inkoop en te doen).

BLÖNDÖ of oerang *Blö ndö*, de Hollanders. *Nəgəri Blö ndö*, Holland. Zie *kərəpé* en *ringgit*.

BÖ, zie *boe I* en *II*.

BÖ, zie *bö h II*.

BÖBASAN of *Bö bösön*, n. v. e. kampoeng aan 't Meer, woonplaats van *Rödjö Tjik*. *Basa Bö bösön*, het dialect van B. en de daarvan uitgegane nederzettingen, dat zich onderscheidt van 't *Gajö'sch* zooals het elders in de Meer-

streek gesproken wordt. De lieden van Böbasan worden genoemd om hun ingetogenheid (ze zijn niet vechtlustig en drinken geen pèntjör).

BÖBÖ, n. v. e. klein gehucht bij Boekit (GL).

BÖBOELI, zie bēboeli.

BÖBOELÖN, Oedjoeng —, n. v. e. vlakte bij Böbasan.

BÖBÖH of boeboeh (in Böbasan bōbōh), verv. *mēm-bōbōh* (*mēm-bōbōh*), met afleidingen (ibōbōhé, tērbōbōh enz.) = bōh I met afleidingen.

BÖBÖSÖN, zie Böbasan.

BÖBÖT. Sēbōbōt, elkaars portuur, voor elkaar passend.

Sēbōbōt pēdih rawan oeroem bōnōdné, die man en zijn vrouw passen goed bij elkaar (ze zijn even groot, even mooi enz.); kōgörō sēbōbōt oeroem akoe, manè ilōn oemoermoe (djadimoe), kēndakmoe mēlōwōn akoe, jij bent mijn portuur niet, jij bent een kereltje van gisteren, en wou je nu met mij meten (e. s. v. uitdaging). Werkw., verv., *mēm-bōbōt*, wegen, overwegen; gōrō ibōbōté priē koedöröt, hij (over)weegt zijn woorden niet, flapt er maar alles uit.

BÖDJÖ of bōdjō n ipōn, tandzwartsel, de aanslag van sommige brandende houtsoorten (vooral djeroekhout) tegen ijzer v. e. parang of iets dergelijks; hiermede worden de tanden na de vijling ingesmeerd, om ze de gewenschte zwarte kleur te geven; b. kērsi en b. kling, twee soorten v. tandzwartsel, die ingevoerd worden: bōdjō n tanōh, mest (v. buffels, hoenders, eenden enz.). *Ibōdjōié* ipōdné oerang Gajō rawan bōnōn, de G.'s, mannen zoowel als vrouwen, maken hun tanden zwart met bōdjō.

BÖDJÖK, 1) e. s. v. laboe, de laboe oejöt, wordt wel gebruikt als waterschepper; 2) een aarden waterschepper, in den vorm der genoemde laboe-soort, met een langen, gebogen steel als handvat en een opening boven in den buik, door vrouwen gebezigd om water te scheppen uit de rivier.

BÖDÖL, plaatsvervanger; de plaatsvervangers v. d. rōdjō in de verschillende woonplaatsen der saudōrō's, nl. bij verspreiding eener stameenheid. Bōdōl ni rōdjō banta, de banta is de plaatsvervanger v. d. rōdjō. *Ibōdōlié* hadjié, hij stelde een plaatsvervanger, die den hadj voor hem deed. Zie sēkōlat.

BÖDÖN, lichaam. Bōdōnkoe gōrō tēmas bēsilō, ik gevoel mij niet wel; bōdōn ni badjoe, het lijf v. e. baadje (tegenover de mouwen); b. ni laboe, de buik v. e. kruik; b. ni sēnsim, het lichaam v. d. ring (tegenover den steen, mata): blōh wé bōdōn boelōté (of bōdōdné) plén, hij ging op reis, zonder iets bij zich

(zonder vracht, nēm bah, of geld of wapens); bödön-toeboehkoe, in ceremonieele taal (bërsëboekoe) = ik.

BOE I, ook bö = bloe. Koewèd ni ari kékaboer mi, iprédné atas lō gèh, boe (of bö of bloe) görö mi wö gèh sawah jō, ik wachtte hem al van den ochtend af, hij zeide dat hij tegen den middag zou komen, en zie nu is hij zelfs 'savonds nog niet gekomen; iprédné djëma agaké görö gèh Blöndö koe Gajō, ara sëboelön mi, boe (bö of bloe) gèh mi wö Blöndö, ngö bërsangkan oerang Gajō koe wan oetön, de menschen zeiden dat zij niet dachten dat de Hollanders naar 't Gajōland zouden komen; maar het duurde geen maand of daar kwamen de Hollanders, en de G.'s vluchtten in de bosschen.

BOE II, ook bö of bë (Atj. bah, in ba'na, beuna), geeft wenschelijkheid, noodzakelijkheid of concessie (= Mal. biar) te kennen: laat toch, het zal, het moet. Boe-ara, het moet er zijn. Boe-ara (bö ara, b' ara) toerahé bësilō pëngkoe ibèrikō, nu *zult* (*moet*) ge mij mijn geld betalen; boe-ara kō kasé koe ini, nti lëgih, ge *moet* straks hier komen, zonder mankeeren; boe (bö of bë) landjoet mi oemoermoe, boe moerah mi aridjèkimoe, boe tir nöik pangkalmoe, moogt ge lang leven, gemakkelijk uw levensonderhoud vinden en snel een kapitaal bijeenbrengen. Boe oerön (b' oerön) mi kirö lō 'ni, oemöngkoe kring, 't moet bepaald eens regenen [vandaag], mijn rijstveld is uitgedroogd; boe maté mi kō, je kunt doodgaan (verwensching).

BOEAH, (Mal. = Gaj. wah), komt voor in boeah pala, notenmuscaat, en matjam boeah, zie matjam. Boeah, n. v. e. gehucht bij Pënggalangan (GL).

BOEANG, verv., *mëmboeang*, wegwerpen, verwijderen. Si kōna pënjakit kòtèk iboeang, wie aan een gevaarlijke besmettelijke ziekte (melaatschheid enz.) lijdt, wordt verwijderd (verbannen, bv. naar 't gebergte, naar een ladang); mëmboeang harëta, zijn goed verkwisten; mëmboeang bëkas, zijn spoor uitwischen, zijn vervolgers het spoor bijster maken (door bv. eerst naar bovenstrooms, doch later, in den nacht, naar benedenstrooms te vluchten); mëmboeang pënjakit, een ziekte bannen; mëmboeang siöl, z. siöl. Anakkoe *koeboeangön* koe Laut, ik heb mijn dochter aan iemand van de L. uitgehuwelijkt. Ngö *tërboeang* akoe loedjoeng-koe oeroem² bëroes sinö, ik heb bij ongeluk tege-

lijk met 't vuil mijn mes weggeworpen; a koe ini bētsi ngō tērboeang lö, ik ben als het ware uitgestooten (zegt de saudörö die itjërèn is). *Bērsiboegangön* pri, 1) elkaars woorden (raadgevingen) in den wind slaan, 2) — [kòtèk], elkaar [door tusschenkomst v. e. bode] beleediging toezenden. *Pē*(of *poe*)*boeang*, onoplettend, verliesachtig, telkens wat verliezend. Ini karoeng kēn *pēmboeang* ni bēroes², dit is een zak om vuil weg te werpen. Blang *pēmboegangön* ni djēma si pēnjakit kòtèk, een veld waarheen de aan een besmettelijke ziekte (melaatschheid enz.) lijdenden worden verbannen; pēmoeangön (zelden pēmboeangön) [ni wöih], afvoerkanaal, gegraven rivierarm of zijriviertje om 't water af te voeren (bv. op de rijstvelden of bij de huizen bij hevige regens, om het overtollige water te doen wegloopen; ook om een gedeelte v. d. rivier te laten droog loopen om vischen te vangen). *Kēboegangön*, fijn voor: een miskraam hebben gehad (= mētau h anaké). Cf. tēkar.

BOEARA, zie boe II.

BOEBÉ, (Atj. boebé en oebé), van de grootte van, van den omvang van; van de strekking van, zooals. Ara bēt si kōl n anakmoe? — Ara boebé anakmè kōlé, hoe groot is je kind ongeveer? Ongeveer van de grootte van uw kind. Injatai amae si boebé prié a, zijn vader overtuigde zich van de waarheid van zijne woorden; ara lö si boebé prié si wadni soeröt, het was gebeurd zooals in dien brief stond; gōrō mēra kianat koe boebé si pēmētjahni tēngkoe ö, hij (de tijger die 't graf van een heilige bewaakt, mēralai) doet geen kwaad aan de afstammelingen van dien tēngkoe.

BOEBIRI, zie bēbiri.

BOEBOEH, zie bōh I.

BOEBOEL, verv., (mē)mboeboel, [netten] boeten of verstellen.

BOEBOEN of Boebōn, n. v. e. landschap aan Atjèh's Westkust.

BOEBOENG of boeboengön, de nok v. e. huis of djamboer. Toelön boeboengön, de nokbalk. Zie oemah.

BOEBOER, zie nangka.

BOEBOES, lek, zoodat er vocht uit komt (v. d. arēnpalm); (v. e. mensch) onbetrouwbaar, op wien men geen staat kan maken. *Pēmboeboes*, een geheimmiddel, dat gewikkeld in een lap, in de in een arēnpalm gemaakte insnijding bevestigd wordt opdat er veel sap zal uitkomen; een dergelijk

middel, op de borst van een zogende vrouw gelegd, opdat zij rijkelijk melk geve.

BOEBÖN, geogr., zie Boeboen.

BOEDAK, klein kind, wicht, jongen of meisje totdat het kan kruipen (dàn heet het anak koetjak); boedak ilang of b. bön djadi, een pasgeboren kindje, zoolang het nog ingezwachteld is.

BOEDI (Mal.), meestal verbonden met pëkërti of pëngërti. Görö moeboedi-pëkërti of (moeboedi-pëngërti) djëma òja, die man gedraagt zich niet goed, niet netjes; mënjoeön boedi, zie soeön.

BOEDJANG, volwassen (v. e. jongeling), jonkman, jonggezel, ongetrouwd man (cf. oedjang). Anakkoe ngö boedjang, mijn zoon is al volwassen; boedjang sëdang, pas volwassen (v. e. jongeling); b. köl, geheel en al volwassen, manbaar; b. oesang = b. rangas = b. röng = b. toeö, een oude vrijer; anak boedjang, jongeling, jongmensch; djëma boedjang, een ongetrouwd man; si bëboedjang, jongeling, heet een jongen van af zijn 11de jaar ongeveer, als hij geregeld een lendenkleed (oepoeh pinggang) draagt (z. lëkat pinggang); ara si bëboedjang sara paké i alaman sô, op 't pleintje daar staat een jongmensch; si bëboedjang bédné blöñ mëndjik koe Koetö-Lintang, al de jongelui gingen dorschen te K. L. Pë(m)boedjangön, lönggö —, de waterbamboe in huis, welks water wordt gebruikt om de billen te wasschen na 't voldoen v. e. natuurlijke behoefte (vooral door kinderen, 's avonds ook vrouwen), cf. djabak.

BOEDJOER (opp. lintang en lëngkòng), in de lengte, recht op iets gericht, langwerpig. Oemah boedjoer, een huis, welks lengteas van Oost naar West loopt (wat normaal is); boedjoer pëdih bödön ni koe dömoë. wat heeft jouw paard een lang lichaam; börö b., zie börö. *Iboedjoeri* koe ini kajoe n oemah bédné, plaats de boomstammen voor [den bouw van] 't huis met hun lengteas in deze richting. Ara atang (nipé) poeboedjoer i dëné, er ligt een balk (een slang) in de lengte uitgestrekt (languit) op den weg.

BOEDJÖL, de ronde verhevenheid of knop op een göng, tjanang of mëmòng (Jav. pëntjoe).

BOEDOEK. Pënjakit boedoek, melaatschheid, cf. kòtèk. Djëma moeboedoek, een melaatsche.

BOEGAK, n. v. e. kampoeng in de D., en van een kampoeng in S., gesticht door uit de eerstgenoemde k. uitgewekenen. *Wöih n Boegak*, n. v. e. zijriviertje van de Sëmödön (Bidin).

- BOEGIL, zonder staart (v. e. kip).
- BOEGIS, Boegineesch. Zie oepoeh —.
- BOEGÖ. Boegö-boegö (= moega-moega), moge het zijn dat, misschien dat Akoe mēnirō dōa, boegö-boegö djögö tir, ik bid dat hij spoedig moge herstellen. Zie sēboegö.
- BOEGÖM (opp. tiroes) met een breed stomp uiteinde, niet naar 'tuiteinde toe zich versmallend. Koenjoer pēgadjah bédné boegöm oedjoengé, de lanssen voor de olifantenjacht hebben alle een stompen, breed punt. Zie dērah en gadjah.
- BOEH, zie bōh I en II.
- BOEJÖ, in Böb. = böjö.
- BOEJOENG of böjōng, groot aarden vat (als een tēmpajan), om water in te halen (in L), of voor suikerstroop (manisón). De boejoeng's staan meestal op de para². Een boejoeng wordt ikēmbèk. Zie oejöt.
- BOEK, klanknab. v. h. doffe geluid van vallen en slaan. Boek mētau h wah n doerén, plof daar viel een doerian op den grond. Ngō igoeölné, boek, boek! kēné, toen sloeg hij hem, boek! boek! klonk het. Zie dēboek.
- BOEKÉT, geogr., zie Boekit.
- BOEKIT, n. v. e. kampoeng in GL. Boekit Djoeng, n. v. e. kleine nederzetting, benedenstrooms van Djèrni h.
- BOEKÖ I, aarden kom, waarin wel sajoer enz. wordt opgedischt; waterschepper van een kokosdop waarvan het bovenste gedeelte afgesneden is (zonder steel). Cf. lödjök.
- BOEKÖ II, 't Mal. boek a, nu en dan in plaats van of naast 'tGaj. oekö gebezigd. Boekö kipas (of toetoe p m a t a), titel van den verwant v. d. bruidegom, die bij de ontmoeting van bruid en bruidegom het gelaat van den laatste met een waaier bedekt. Pēboekön, het breken van de vasten ('s avonds, in de vastenmaand); (de drank of spijs) waarmede men de vasten breekt (zie haliö).
- BOEKOE (= krak), bol [ruwe opium]. Pioen sara boekoe, één bol ruwe opium.
- BOEKOET (Mal.), bedekking van nipah-bladeren over per prauw vervoerde goederen, ter bescherming tegen den regen. Iboekoe ti nēmbah i wan prau, dek de goederen in de prauw met nipah-bladeren. N. v. e. kampoeng, eigenlijk een wijk van Padang.
- BOEL, klanknab. v. h. geluid v. e. gong en v. h. gonzen van bijen, en ook reflexwoord v. het opstijgen v. rook. Cf. toel en goel.
- BOELANG, hoofdhoek (altijd van ingevoerde stoffen ge-

maakt). Boelang batik, hoofddoek met batikpatroon; b. bédang, stijfgeplooid hoofddoek van zwart goed, door den bruijom gedragen na afloop van de eigenlijke huwelijksplechtigheden; b. kaul of kōl, een bijzonder groote hoofddoek van wit goed, met goudpapieren versierselen, door den bruidegom tijdens de bruiloftsfeestdagen gedragen; b. kriöl, hoofddoek met een rand van metaaldraad; b. pëngkah = b. kōl; b. sòkòm, ouderwetsche Atjèhsche roode hoofddoek; b. tjëkala, rood en witte, Klingsche hoofddoek; b. tjëkaròm, Klingsche gebatikte hoofddoek, veel gedragen. *Boelang* verv., mēmboelang, [een vechthaan den kunstspoor, tadjii] aan den poot binden; ook gezegd van het aankleeden v. e. goeroe-didòng door twee à drie jongelui, vóór 't begin v. d. vertooning; boelang sali, [den beiden vechthannen] aan denzelfden kant van de poot de sporen aanbinden. Zie siroeng.

BOELANGÖN, e. s. v. struik, waarvan de vruchten door geiten gegeten worden, en van welks hout o. a. de egge (tjëras) gemaakt wordt.

BOELI, verv., mēmboeli, met een flesch (bëboeli) strijken [over een pas uit leem vervaardigde pot (koerön), opdat de oppervlakte glad worde].

BOELIT, verv., mēmboelit, [tot balletjes] kneden. Poedah a pioen iboelit-boelit, vroeger kneedde men de ruwe opium tot balletjes (thans niet meer, omdat men nu regie-opium koopt); djëma nòs rëroem iboelitë moelō tēpoeng, als men rëroem (e. s. v. gebakjes) wil maken, kneedt men eerst het meel tot balletjes.

BOELOEH (Mal. = Gaj. oeloeh), de twee bamboe's waartusschen het te borstelen (sisir) garen gespannen wordt (in GL; in L bezigt men daarvoor twee andèn's). *Djamboer Boeloeh*, n. v. e. djamboer op den weg van Lëstèn naar Tëmiang.

BOELOENG, het aan iemand toekomend deel van iets, aandeel; vooral deel van de djakat, die in 3 of 4 deelen wordt verdeeld, welke heeten: boeloeng (ni) moealap, b. (ni) moetang, b. (ni) pakir-mëskin en b. (ni) (prang) sabil. Ini boeloengmè, dit is het u toekomend deel.

BOELOES, kaal, zonder zijtakken [v. e. boomstam]; zonder kleeren [v. e. beroofd mensch].

BOELOET, kletsnat (cf. bōjòk). Tauhi oerön kami ngö mbèh boeloet oepoeh-oepoeh n kami, onze kleeren werden kletsnat geregend; *iboeloetié* oepoehkoe isanggoelié kën wöih, hij gooide onze klee-

deren met water, zoodat ze kletsnat werden (bij wijze van aardigheid).

BOELÖH, geogr., zie Boeloeh.

BOELÖN, maand, in 't bijzonder als tijdmaat, cf. oelön.

Doeö boelön mi akoe malé blōh, over 2 maanden ga ik op reis; nam boelön moesim ni dēpék, zes maanden duurt het jaargetijde, gedurende hetwelk de dēpék-vischjes zich in 't Meer vertoonen; sēboelön doeö boelön, 1 of 2 maanden; sari (doeö ari, gēnap doeö poeloeh ari) boelön, de 1ste, 2de, de 20ste [dag] v. d. maand; anak boelön, zie oerön.

Pēboelön of *Pērboelön*, n. v. e. kampoeng in het Tampoersche.

BOELÖT, rond, bol, zonder hoeken of kanten, glad af. Oeloch boelöt, een niet gespleten bamboe; glang boelöt, een gladde armring (zonder ornament of oplegsels); ngö boelöt këkiröé, hij heeft al een besluit genomen, is het met zichzelf eens. Zie bödön b.

BOEM, klanknab. v. e. dof geluid, bv. van het neerstorten of in 't water ploffen van zware voorwerpen. Zie dēboem.

BOEMI I, de aarde als hemellichaam, de aardbodem (opp. langit). Itoejoe n langit i atan boemi görö pēnah sara kō kòtèk pēdih akalmoe, onder den hemel noch op den aardbodem is er ooit iemand geweest zoo gemeen als gij; soempah koe boemi, bij de aarde zweren. Bērsoepön langit, bërtètèn boemi, den hemel tot dak, den aardbodem tot vloer hebbend. Zie toetoe p —.

BOEMI II, zachtmoedig, braaf. Boemi pēdih até ni böñön òja, zij is een brave vrouw.

BOEN uit boehön, van boeh, zie böh.

BOENDÖL, wat als unit gebezigd wordt om iets anders te wegen, bv. een zekere hoeveelheid rijst of dollars, met behulp waarvan men 't gewicht van tabak uitdrukt. Men legt bv. op de eene schaal v. e. tjing één aré rijst (òròs sēnaré), en op de andere schaal telkens zóóveel tabak, dat die met de eerste in evenwicht komt. Aldus wordt 't gewicht v. e. zekere hoeveelheid tabak uitgedrukt in aré's gepelde rijst. Òròs sēnaré këñ boendöl ni djēm a nimbang bakō, een aré gepelde rijst doet dienst als unit bij 't afwegen van tabak.

BOENG, trotsch, uit de hoogte, negeerend (bv. v. iemand die rijk geworden is en dan zijn vroegere vrienden niet meer aankijkt).

BOENGKOEK, krom, gebogen (v. hout enz.). Cf. böngkòk. *Boengkoek* of *Bōngkòk*, n. v. e. kampoeng in D, waarvan Lötöt een pēdoesoenön is.

BOENGGKÖES, sirihdoek, vierkante doek (van ingevoerd weefsel of van Atjèhsche zijde), waarin de sirihbenoedigdheden worden opgeborgen, voor mannen. In huis heeft elk man of jongeling zijn boengkoes vlak bij zich liggen; gaat hij uit, dan draagt hij de b. over den schouder (alleen wie zware vrachten draagt heeft geen b. bij zich). Aan een binnenkomenden gast of een kennis dien men tegenkomt presenteert men zijn b., welke beleefdheid de ander recipreeert door van zijn kant zijn b. aan te bieden. Meestal zijn aan de 4, of aan 2 of 3 der, punten v. e. boengkoes ba(h)-roe's (z. a.) bevestigd. Boengkoesé ipëtangasné koe djamoë, hij reikte zijn sirihdoek aan den gast, opdat deze daaruit zou pruimen.

BOENGGKÖL, bolletje; een goudgewicht ter zwaarte van 2 dollars en ter waarde van ongeveer 64 dollars; mas sèboengköl, één b. goud.

BOENGGKÖS, ergens uit komen opduiken, boven [water] komen [v. e. duiker]. [uit dicht struikgewas, een bosch] te voorschijn, voor den dag komen. Djëma mëlauptoe wöih mòkòt-mòkòt boengköskoe atas, de duiker kwam eindelijk weer boven water; ngömëta boengkösakangariwan oetön, toen kwam er een hert uit 't bosch te voorschijn; blöndösësateñgaha iwan oetön, boengköss-boengkösé ikampoeng Tënm, toen destijds de Hollanders in 't woud verdwaald waren, kwamen ze eindelijk in het gebied van T. weer opduiken. Mëmboengkösakang, herten opjagen [uit 't struikgewas of bosch]. Ngömoëboengköspri tñgaha miön, de kwestie van destijds is opnieuw opgedoken (ter sprake gekomen, opgerakeld).

BOENGÖ, bloem, bloesem; figuren of ornamenten (op baadjes, gordels, of ook op hout, aangebracht). Boengö sara tjoetjoekön, een snoer bloemen (voor tadjoeck). Sibausëdöp boengö djëmpa, b. sëlanga, b. mëroel, geurige bloemen zijn: de tjëmpakabloemen, de kënanga-bloemen en de mëlati-bloemen; boengö sitön (sitaun) oeroem b. pëkoelö itjoetjoek ibëlit koesëmpöl, de sitaun- en de pëkoelö-bloemen rijgt men tot snoeren en windt ze om den haarwring; boengö djëmpa, e. s. v. plant met geurige bloemen, de tjëmpaka; zie ook s. toembak; boengö lawang, kruidnagel, n. v. e. vorm van zilveren beslag op de tuiten en halzen van drinkwaterflesschen, op scheeden v. messen, op tjaping's, op pinangscharen (klati) enz.; boengö mirah, een plant met geurlooze, roode bloemen, vooral in paggers; de bloemen rijgt men tot kransen

[malé] op de lijkbaar; ook zaait men deze plant in de nabijheid van plaatsen waar vereerde djins huizen, omdat deze op die bloemen gesteld zijn; boengö sēna, zie sioe; boengö sēndjō, e. s. v. plant, met lichtroode bloemen, die zich tegen den avond openen; boengö gēnggōm, de levensziel, in de uitdr.: ngö lajoe boengö gēnggōm kin pōlan sō, N. is gestorven; boengö ni pēnjakit kōtèk i bōdōdné, hij heeft de teekenen (vlekken, zweren enz.) van melaatschheid op zijn lichaam; boengö ni prang prié, uit zijn pērkara (wat hij gezegd heeft) daar komt oorlog uit voort; boengö ni tjan tik, de vonken die uit een vuursteen springen. Badjoe bē(r)boengö, een [zwart] baadje met figuren (van wit garen) er op geborduurd. Boengö Lōdō, Wōih ni —, n. v. e. rivier in Goempang, op den weg naar 't Alasland. Boengö Tali, Atj. Boengōng Talōë, n. v. e. kampoeng op den weg naar Seunagan.

BOENOEH, zie oenoeh.

BOENTANG, stijf, verstijfd (v. h. lichaam v. e. doode). Bāngké mahat boentang, een kring (lijk) is altijd verstijfd.

BOENTOEL of bōntōl, heuvel, bult. Boentoel (ni) pēdjèrètōn, een grafheuvel. Boentoel Linggö, n. v. e. kampoeng, de woonplaats van Kēdjoeroen Linggö.

BOENTÖL, geogr., zie Boentoel.

BOEÖS, wild, geil.

BOEÖT, werk, arbeid, (in 't bijzonder) veldarbeid; handeling die met enig ceremonieel gepaard gaat, de werkzaamheden ter voorbereiding van een familiefeest (huwelijks- of besnijdenisfeest, maar ook 't bouwen v. e. huis, een grafsteen oprichten enz.) en vd. dat feest zelf. Akoe ara boeötkoe bēsilo, ik heb thans werk (wat te doen); sana boeötmoe, wat doet ge, wat hebt ge te doen? Ikō moesim loeös blang, görō dēlé boeöt, gedurende het jaargetijde dat de velden braak liggen, is er niet veel (veld)arbeid te verrichten; noesoeh wō boeöté, hij doet niets dan stelen (cf. böt); akoe ara boeötkoe tangkoeh noeling 'ni, na afloop van den rijstooft moet ik een feest geven. Taun ini oemōé bēdné iboeötné, dit jaar heeft hij zijn geheele rijstveld bewerkt; boeötōnkō pé boeötkoe ini, verricht gij dit werk even voor mij; diangé a ngō iboeötné, hij heeft zijn beminde al beslapen (boeötōn fijn voor inaki enz.). Akoe malé bē(r)boeöt tangkoeh noeling 'ni, na afloop van den rijstooft zal ik een feest geven; akoe bērbōeöt bēsilo oeroem

(ioemahni) mpoerahkoe, ik verricht thans (veld)-arbeid bij mijn schoonvader; bërboeöt ook fijn voor: cohabiteeren; bërboeöt moedö, fijn voor bëdiang, vrijen, een minnarijtje hebben. *Bërsiboeötön*, wederkeerig voor elkaar veldarbeid verrichten. *Moeböeöt lö ini lang sō miön*, daar komt later weer moeite (een përkara) van. *Tëmoeloek kin përböeötön*, slaven dienen om arbeid te verrichten; *ini përböeötön ni djëma*, noemö përböeötön ni djin, dit is door menschen, niet door geesten veroorzaakt; *bërasal-bëroesoel lö përböeötön ini*, deze zaak heeft wel degelijk hare oorzaak; *ningöt kin përböeötne poedaha*, hij dacht terug aan zijn vroegere handelwijze.

BOEP of bōp (Atj.), schrift, schrijfboek.

BOER, (cf. oud-Jav. woekir enz.), berg, gebergte. Boer ni (of n) Intim-intim, het Intim²-gebergte. Boer òja tōdn djëma mēngkarō (bëroetöm, bër-ladang, narah kajoe, nëlòng arang, bëdiang, bërpepilō), op dien berg pleegt men te jagen (brandhout te halen, ladangs aan te leggen, hout voor huizenbouw te kappen, houtskool te branden, rendez-vous met zijn beminde te houden, windmolens op te richten). Boer en paloeh („hoog” en „laag”) staan als bepalende adjectieven bij gelijknamige plaatsen, waarvan de eene iets hoger gelegen is dan de andere, bv. Kōng-Boer en Kōng Paloeh, Boven-Kōng en Beneden-Kōng. Ibëtihé boer-paloeh, „hij weet wat hoger bergopwaarts en lager dalwaarts gelegen is”, hij weet van alles, is zeer kundig.

BOERAK, n. v. h. dier, waarop Moehammad volgens de moslimsche overlevering zijne reis naar den hemel maakte.

BOERIK, gespikkeld (v. de huid, vooral v. vederen v. hoenders). Schakeeringen zijn: boerik batoe, b. dja-gōng, b. mas.

BOEROEK, verrot, rottend, bedorven, vergaan, vervallen (v. visch, een lijk, klappers enz.). Bau boeroek, stank; si bëbëroe òja boeroek pëdih roepöé, dat meisje is leelijk; minjak boeroek, ongekookte stinkende klapperolie (uit Atjèh); oemah boeroek, een vervallen huis; boeroek napas, „uit den adem stinkend”, (van melaatschen gezegd); boeroek até, 1) terneergeslagen (door verdriet of rampen), 2) gemeen. *Aroel Boeroek*, n. v. e. aroel, op den weg van Djoeli.

BOEROEL (= bërlòk), gulzig, schrokkerig [etend]. *Boeroelön pëdih kōman*, wat eet jij schrokkerig.

BOEROENG of — oetön, e. s. v. djins, boschspoken, welke

- een hinnikend geluid maken en den mensch, die ze ontmoet, het bewustzijn doen verliezen. Zie ringgit b.
- BOERÖL, te wijd geopend [v. d. oogen], met uitpuilende oogen.
- BOESOEK, e. zilveren muntje, ter waarde van één anna, zooals de Engelsch-Indische Compagnie er in 1758—1759 voor Arkat liet slaan; in Atjèh reeds lang zeldzaam geworden. doch in 't Gajöland tot voor korten tijd nog als pas-munt (ter waarde van ½ koepang) in omloop; tegenwoordig vindt men ze nog veel aan halskettingen. Boesoek rëpèk. „brooze b.”, in 't Gajöland nagemaakte boesoek's, thans nog in omloop.
- BOESOENG, zuchtige zwelling in den buik, zoodat men neiging tot winden laten heeft (e. ziekte). Boesoeng(ö n) pëdih toeköngkoe, ik heb winden in mijn buik. Cf. boeting.
- BOESOER, slagveer (v. h. geweer). Zie bëdil.
- BOETING, tijdelijke opzwellings v. d. buik, meer acuut en minder erg dan boesoeng; cf. këmboengön). Kambing boetingön ita uhi oerön, een geit wier buik door regen opgezwollen is; djëma boetingön toeköé ikoesoek kën wau pòrak oeroem wöih ni mangas, als iemand lijdt aan een gezwollen buik, wordt zijn buik gewreven met heete asch vermengd met sirihspeeksel.
- BOETÖ I, een zweer aan de teenen of aan de vingers, dikwijls ontstaan doordat een splintertje onder den nagel zich in 't vleesch heeft vastgezet. Akoe moeboetö kidingkoe, ik heb zulk een zweer aan mijn voet. Zie koedilboetö.
- BOETÖ II. (Mal. boeta, in enkele uitdrukkingen gebezigd i. pl. v. 't Gaj. bôta), blind. Panglimö ôja ntjara babi boetö, die voorvechter [vecht] als een blind varken (zoo razend).
- BOETÖR, n. v. e. gehucht, van Böböson uit bevolkt, dicht bij Kètöl.
- BÖGÖN of bögdön, een omheinde plek, soms zelfs een huisje, waarbinnen men zijn behoefte doet, meestal in de rivier of op een vlot in de rivier. Een kampoeng heeft minstens 2 bögön's, één voor mannen en één voor vrouwen.
- BÖGÖS, snel, hard, vlug. Kajoe bögös, een harde wind; koedöngkoe bögös pëdih mësangka, mijn paard loopt zeer snel; bögös bërkekirö, vlug kunrende rekenen.
- BÖH of boeh I, soms böböh of boeboeh, (in Böb. böh, böböh; cf. Atj. bōh), verv., mböh, mböböh (Böb. mböh, mböböh), stellen, plaatsen, instellen, te weegbrengen, veroorzaken. Mböh krökoe wan

pinggön, gekookte rijst in den schotel (het bord) doen, rijst opdoen, dikwijls elliptisch: mbōh krō (vgl. ons: opdoen = 'teten opdoen); mbōh djantar koe wan tjanan, de sajoer in de kom doen; mbōh of mbōbōh manaé, de beteekenis ervan aangeven, de bedoeling ervan raden; ibōhé gēral n anaké Amin, hij gaf zijn kind den naam A.; bloe ibōhé mi wō didōng djahman, daar ging hij een didōng uit den ouden tijd opvoeren; mbōh kēkōbōrōn, een verhaal vertellen; mbōh soempah, een godsoordeel instellen; ibōhé pri si görō bētoel koe kitō, hij gebruikte onbetamelijke woorden tegen ons; wé ibōh kēn rōdjō, hij werd rōdjō gemaakt; ibō(h)bōhé tadjoe k' oeloeé mēdjōndjōn, hij stak nu en dan bloemen in zijn hoofd(haar); manè akoe pēlōlō oeroem Panglimō Tibang, ibōhé akoe tērlamboengkoe kēn rintjoeng, gisteren vocht ik met P. T., hij trof mij in de zijde met een rentjong; akoe mbōhé moegah djēma sō, ik heb dien man een wond toegebracht; akoe moegah ibōh loedjoe manè, ik heb mij gisteren aan een mes gewond; moerōdjōk matangkoe ibōh kajoe, ik heb mij met een [puntigen] stok in mijn oog gestoten; ngō mbēh viraek n ama poedah a ibōhkō, vaders geld van vroeger is door jou opgemaakt; görō bērgoeōs, bērbaroel ibōhé kōrōé, niet met een zweep, maar met een stok sloeg hij zijn buffel; tikōn bēsi kēn pēmbaroelé koebōh, ik gebruik een ijzeren stok om hem te slaan; akoe malé blōh koe Rawé nanggō blō. — Nti bērtirō ibōhkō, bērbēli, kati dēlé, ik zal naar R. gaan om siri te halen. — Je moet er niet om vragen, maar ze koopen, opdat ge een groote hoeveelheid [kunt meebrengen]; lang kēkaboerné a iōsahé miōn akoe maan, tapé görō nē bērglih koerik ibōhé, den volgenden ochtend gaf (mijn gastheer) mij weer te eten, maar nu slachtte hij er niet meer een kip bij (den vorigen avond, toen ik pas bij hem te gast kwam, had hij wel een kip geslacht, bij wijze van eerbetoon); bōingkie mbōhé [anak ini], mijn man heeft het (dit kind) verwekt; sahan mbōh kō? — Bōingkie mbōh akoe, wie heeft je zwanger gemaakt? — Mijn man heeft mij zwanger gemaakt; sana (si) mbōhé maté? — Maté sakit; wat was de oorzaak van zijn dood? — Hij is aan een ziekte gestorven; sana mbōhé kati, hoe komt het dat, wat was de aanleidende oorzaak dat; djēma

maté ibōh bēdil déba, maté ibōh loedjoe déba, sommigen sneuvelden door geweervuur, anderen door het zwaard (blanke wapen). Ròm bédné *ibōhié* koe wan kēbōn, hij zamelde al de padi in de bergplaats. *Bōhōn* of *bōn*; ròm sara karoeng sinō ngō *ibōdné* koe wan kēbōn, dien éénen zak (ongepelde) rijst heeft hij al in de bergplaats gedaan; *ibōdné* rōa pèng kēn òròs, zij besteedde twee pèng aan bēras; wé *ibōn* kēn rōdjō, hij is tot rōdjō aangesteld. Ngō *koepētibōhōn* (of ngō koekèdni *ipētibōhōn*) krōmè koe aka sō kasé, ik heb oudere zusster al gelast straks de rijst voor u op te doen. *Tērbōh* akoe krō (of krō tērbōh akoe) koe wan tjawan, bij ongeluk heb ik de rijst in de kom (in plaats van op den schotel, pinggōn) gedaan; gōrō tērbōh kō kēn rōdjō, jij kunt (moogt) niet tot r. aangesteld worden (bv. omdat je te dom, ògōh toe, bent); gōrō tērbōhkō ma'naé, jij kunt de bedoeling (bv. van het raadsel) niet aangeven (raden); gōrō tērbōh, 't mag niet, 't kan niet (tegenover ngōk, het mag, het kan); gōrō tērbōh kō blōh sērēlō 'ni, gij moogt vandaag niet weggaan; gōrō tērbōh gōrō (of lēgih) kō gēh lang, jij moet bepaald morgen komen. Gōrō tērbōn akoe laboe ini koe para siō, atas toe. ik kan deze drinkwaterkruik niet op die para plaatsen, 't is te hoog. *Bērbōh*, opgedaan (v. rijst), gemaakt. niet echt. nageemaakt, voorgewend; ngō bērbōh krō bēsilō, de rijst is nu reeds opgedaan; boengō bērbōh, nagemaakte bloemen; djanggoet bērbōh, een valsche baard (zooals de panglimō prang wel aandoet. om er afschrikwekkend uit te zien). Ngō *bērbōhōn* krōé, djamoéé gōr' ilōn gēh, zij hebben de rijst al opgedaan, doch de gasten zijn nog niet gekomen. *Bērsibōhōn* [krō] voor elkaar (rijst) opdoen; — [kēn loedjoe], elkaar met wapens aan 'tlijf komen. *Poebōbōh* of *poebō(h)-bōh* [krō], al maar rijst opscheppen. *Pērbōh* of *pērbōhbōh* [krō], graag. ijverig rijst opdoend; sēnta gēh djamoé, ngō *ibōhé* krō, pērbōh pēdih wé, zoodra er een gast gekomen is, schept zij rijst op, zij is erg ijverig in 't rijst opdoen. Sēnoek *pēmbōh* n krō, een lepel om rijst op te doen. *Pēmbōbōh*, een tweede portie rijst (Mal. nasi tambah); nti mi naè *ibōhkō* pēmbōbōh, gēnap batang èdangōn ini pé, schep mij niet meer op (doe er niet meer bij), de eerste portie is voldoende.

BÖH of boeh II, (in Bōb. bōh) of bō, partikel van

aansporing: vooruit! komaan! welaan! bōh bōh, hetzij hetzij; bōh kō bēdidōng bēsilo, kom, ga jij nu didōng; bōh kitō blōh koe Atjéh. — Bōh mi, kéné, komaan, laten wij naar Atjéh gaan. — Vooruit maar, zeide hij; ikō bēta wō toerah, bētangoeh akoe koe kam bōh oemoer sēpoeloeh ari 'ni, als het dan eenmaal zoo moet, vraag ik uitstel, laat ons stellen tien dagen; bōh lang; bōh soeöi koebèri, ik zal 't wel betalen maar ik kan nog niet bepalen wanneer; bōh lang, bōh soeöi, nti nè bēta lagoonoe, doe dat nooit meer; bōh oerōn, bōh gōrō, akoe blōh wō lang, of het regent of niet regent, ik ga morgen in allen gevalle. Bōh ningkam koenō, welaan, zeg gij eens, hoe denkt gij erover?

BØH I, partikel van instemming: jawel, goed, 'tis goed, vooral als toestemmend antwoord op een bevel of een verzoek; blōh pé kō koe sō. — Bōh, kéné, ga jij eens even daarheen. — Goed, zei (de ander); nti kō pēsēsinggahi dēné. — Bōh, kéné, ga niet overal aan, onderweg. — Goed, zei [de ander]; oelak mi akoe. — Bōh, kéné, laat mij maar naar huis terugkeeren. — Goed, zei [de ander]; dit is een van de geijkte formules, waarmede iemand die op bezoek is, den gastheer verlof vraagt heen te gaan (z. bērsinōn), en waarop de gastheer antwoordt met bōh, of wel beleefder met ngōk of djērōh]; lang nti kō blōh-blōh win ari oemah 'ni, bōh? Bōh, kéné, loop nu nooit weer weg van huis, jongen, zul je (beloof je)? Goed (ik beloof het), zei hij.

BØH II, in Böbasan = bōh.

BØH III (Atj. = Gaj. wah), vrucht, in enkele uitdrukkingen gebezigd. Bōh bērtōeh of bērtōeh, granaat; bōh goembak, een vruchtvormig sieraad van zilver of soeasah, dat den bruidegom met een haakje (kawit) in den staatsiehoofdhoek (boelang kōl) wordt bevestigd.

BØHLÖ, zie bölö I en II.

BØHRÖ of bōrō, een zeker gewicht, waarvan de zwaarte niet nauwkeurig bekend is. Ini bēröt sēbōrō, dit is vreeselijk zwaar.

BØI, bruidegom; fijn voor: rawan in de bet. v. echtgenoot. Böi ajoe, bruidegom, ook jonggetrouwd man (zoolang hij nog den bruigomsdos draagt). Nēm bah of mbah böi, het plechtig in optocht geleiden des bruidegoms naar 't huis van de bruid; nöik böi (in GL ook wel: böi iatas), het opstijgen van den bruidegom naar (d. i. de

binnenkomst in) het huis van de bruid, waar vervolgens het huwelijk voltrokken wordt; pòng ni böi, de bruijgomsjuffers, meisjes, verwanten van den bruidegom, die hem gedurende den pantangtijd (4—7 dagen na het huwelijk) bedienen. *Böin*, mēm böin, [een zoon] doen trouwen.

BÖING, gember, gekweekt in de mpoes, gebruikt bij de bereiding van toespijzen.

BÖJÖ (in Böb. boejö), krokodil (in 't Gajöland zijn geen krokodillen, behalve in Sérbödjadi, Tampoer en Samarkilang).

BÖJÖK, geheel en al nat, kletsnat (cf. boeloet), v. klederen enz.

BÖJÖM, e. s. v. plant, waarvan sommige soorten als groente gegeten worden, bajam. Soorten: böjöm ilang (wordt gekweekt); b. roesö, (in 't wild groeiend), zie oeböt.

BÖJÖNG, z. boejoeng.

BÖK, zie bök.

BÖKÖT, geogr., zie Boekoet.

BÖLÖ of böhlö I, ramp (vooral met betrekking tot 't rijstgewas, als bv. invallen v. veldmuizen, wilde varkens, walang sangit enz.), ziekte, epidemie. Gèh bölö koe Gajö, mbèh pak-poek djëma maté, rëndjöl toelak bölö, er kwam een epidemie over 't Gajöland, de menschen stierven bij hoopen; toen ging men de ziekte bezweren. Zie këndoeri. Arab. balâ'.

BÖLÖ of böhlö II, 't volk, de groote hoop. Anak ni bölö of djëma bölö, een eenvoudig man, iemand uit den grooten hoop (tegenover anak ni rödjö of djëma atas of — moenahma). Skr. Mal. bala.

BÖLÖM, zak, e. s. v. reiszak van Europeesche stof waarin oudere mannen tabak, strootjes, geld (ook wel sirihsbenoedigheden) en allerlei andere zaken die men op reis meeneemt, plegen op te bergen. Op korte tochten draagt de man zijn bölöm over den schouder, terwijl hij met een vinger van de linkerhand den, aan het door ringetjes (kiri-hön) getrokken touw bevestigden, haak (kawit) vasthoudt; op groote reizen naar de Kust wordt de bölöm in de përawisön geborgen. Bölöm köl, „groote bölöm”, is tjino (z. a.) van de lieden van Pënsan en Pëparik, omdat men hen uitlacht om de groote bölöm's, die zij altijd bij zich dragen; bölöm ni tjantik, zakje waarin de tondeldoos met toebehooren wordt geborgen.

BÖLÖNAN, zich verslikken, in de brokken blijven steken (doordat men een te groote hoeveelheid tegelijk of een graat of been inslikte). Djëma toeö gati bölönan

maan, oude lieden slikken moeilijk (kunnen dikwijls teten niet goed doorslikken); wé maté bòlònan, lèkat toelön n ikön i rôngòké, hij is gestikt in een vischgraat; rëdjö òja maté bòlònan, die r. is afgezet omdat hij onrechtmatige heffingen deed (hij is gestikt in de p'ènan, z. a.).

BÒLÒSAN (L), rëmbòlòsan (GL), buikpijn hebbend en misselijk (doordat men teveel vruchten, bv. wahn glimö, of zout gegeten heeft).

BÖN (Atj. ban), daar juist, zoeven (= Gaj. ajoe). Akoe bön (of bön ajoe) maan pëdih, ik heb net zoo pas gegeten; boedak bön djadi, een pasgeboren kindje; bön nëmé pëdih wö akoe, ik ben zoeven pas gaan slapen; bön pangkalkoe koe djoeölön kōrōngkoe, ik heb mijn buffel net voor den inkoopsprijs verkocht. *Bön sara* (Atj. ban sabòh), het (de) geheele, de geheele uitgestrektheid (massa, groep) van; bön sara Gajō ngō koearoeng, het geheele Gajōland heb ik bezocht; bön sara oemah òja ngō koepadni krōé, bij alle familie's die in dat huis wonen heb ik al eens gegeten; bön sarinö ö djëròh² bédné, al de kinderen van die (genoemde) ouders zijn mooi van uiterlijk.

BÖN, uit bōhön, zie bōh.

BÖNDJÖR I, rij, reeks. Bōndjör n oemah, rij huizen (in de kampoeng, waar de huizen op rijen staan); bōndjör n oemö, rijen padiplanten, in de lengte v. h. rijstveld uitgeplant; (vd.) afdeelingen, waarin een rijstveld in de lengte verdeeld is (z. tērdön en tēmpèh); oemōngkoe sara bōndjör sēnalih inihé, om één rij padiplanten (in de lengte) van mijn rijstveld te verkrijgen is één nalih zaad noodig; katjoe sara bōndjör, een rij van hoopjes (dollarvormige) stukjes gambir (zooals men ze in de pëdjoedén als kapitaal bezigt).

BÖNDJÖR II, Bandjarmasin, en in 't algemeen Borneo. Oerang Bōndjör, Bandjarees, Maleier van Borneo. (Deze lieden komen wel naar 't Gajōland om gëtah te zoeken of als djoearö njaboeng).

BÖNDÖR, zie bandar. Bōndör Klipah, n. v. e. kampoeng in GL.

BÖNEN, n. v. h. stroomgebied v. d. gelijknamige rivier, dat tot Sërbödjadi gerekend wordt.

BÖNG. Pisang böng, zie awal.

BÖNGGÈNG, gezwollen, opgezet, dik (doordat er veel in is. cf. bōntòk). Toekōé bōnggèng, kōrōng toe maan, zijn buik is opgezet, hij heeft te veel gegeten; ròm

têngah bônggèng, de rijst is zwanger (als de aar op 't punt staat te voorschijn te komen).

BÔNGKOK of boengkoek (opp. tjat, cf. dòdòh), gebogen, krom (bv. v. e. kromgegroeiden boomstam of van den rug door ouderdom). Djéma toeö bôngkòk, een oud mensch is krom; bôngkòk-oedang ipak òja, dat meisje heeft een gebogen rug als een garnaal, (bij buffels, en ook bij menschen, geldt deze vorm van den rug als bewijs van kracht).

BÔNGKOK, geogr., zie Boengkoek.

BÔNGÖ, zie banga.

BÔNGÖR, een mat of wec gevoel (in 't hoofd, in de beenen enz.). Bôngör oeloe, hoofdpijn; kidingkoe bôngör, ik heb een mat gevoel in de beenen (v. iemd. die den vorigen dag veel geloopt heeft); koekoetkoe bôngör, mijn nagels doen zeer (v. iemd. die zijn nagels heeft bezeerd bv. bij 't maken van sawahdijkjes). *Pembôngörön*, wisselwoord (euphemistisch) voor laja, awaren ta^ooen, epidemie, spec. cholera.

BÖNÖN of banan, vrouw, vrouwelijk; vrouw in den zin v. echtgenoot (doch dan minder fijn: 't fijnere woord daarvoor is taun — of tön — of tòdn oemah). Anaké bönön, zijn dochter; kōrō bönön, wijfjesbuffel; bönön koendoel tērdoeroe, rēmalan tērmoelō, de vrouwen zitten aan de benedenzijde [van de sērambi bönön], doch loopen vooraan (de mannen loopen achter de vrouwen aan, behalve in het woud of de wildernis: dan loopen de vrouwen midden in de rij, voor en achter door mannen beschermd). Bēr bönön rōa, twee vrouwen hebbend (= bēkrōa).

BÖNTOK, gezwollen, dik (cf. bônggèng, opp. pělèkèh). Böntok toeköé, haar buik is gezwollen (v. e. zwangere); böntok pògèng ni koerik, de krop v. d. kip is dik.

BÖNTOL = boentoel, heuvel.

BÖÖK, zelden bök, e. s. v. vogel (uil?), wiens geluid (bòòk-bòòk) men 's avonds wel in de kampeengs hoort.

BÖP, dapper. Böp pèdih panglimö prang òja, die voorvechter is verbaasd dapper. Djéma böp-böp, de rijken en aanzienlijken [onder de bewoners v. e. kampeeng, die zich veel durven veroorloven].

BÖRÈK, de kraag om den hals v. e. duif (koekoer).

BÖRÖ of bōrō I, e. palmsoort, welke bladeren soms als dakbedekking voor hutten (djamboer) en huizen (nl. in Pinding en Sēr bōdjadi) worden gebruikt.

BÖRÖ of bōrō II, wijdgeopend (v. d. oogten).

BÖRÖ I, horizontale balken boven in 't huis. Börö boe-djoer, langsbovensloof; börö lintang, dwarsbovensloof; börö naroe, langsbovensloven over de hoofdstijlen, waarvan de twee middelste de kapspanten dragen; börö singkih, de 2 schuin aflopende langsbovensloven boven de galerijen (sërambi); börö tilé = börö singkih; börö tōp, de rechte langsbovensloven, waartegen de börö singkih steunen. Zie s. wing.

BÖRÖ II, börö n rara, gloeiende kool; kajoe tēmoeng djēròh böröé, tēmoeng-hout gloeit goed.

BÖRÖ III, zie böhrö.

BÖRÖT = barat, 't Westen.

BÖS, adv., geheel en al, volkomen, zoodat er niets meer aan ontbreekt (dikwijls in zinnen met glah). Ngö mbèh bös òròs ari wan pëbrasönkoe, görö nè tar-
ring tik pé, de rijst in mijn rijstzak is totaal op, er is niets meer over; ngö mpòt bös raraé, 't vuur is geheel en al uitgedoofd; glah maté bös moelō koerik ö, kati idjanggoeti, laat de kip eerst heelemaal (goed en wel) dood zijn, voordat ge ze plukt; gör' ilòn mbèh bös kësahé, ngö idjanggoetié koeriké, de kip was nog niet heelemaal dood, toen hij ze al begon te plukken (wat niet geoorloofd is); glah göip bös kō blōh, zorg dat ge heel ver weg gaat (zoodat uw vervolgers u niet krijgen); nti pëkēmèl-kēmèl mangan, glah kòròng bös lö mangan, wees niet verlegen om te eten, zorg dat ge zooveel eet dat ge volkomen verzadigd zijt (zegt de gastheer tot zijn gast); glah djēròh bös itòskō oeloe n loedjoeng-koe ini, maak het heft van mijn mes nu eens heel mooi; kō dëlé bös pé pèngmoe, görö ipan pòng blōmoe, al hadt ge ook nòg zooveel geld, de menschen zouden jou toch niet tot schoonzoon willen hebben.

BÖSÈK (GL), sërsakan (L), e. s. v. vogel, grooter dan de toempit, eet rijst. Maakt zich vooral in klapperboomen een mooi nest, dat geheel tegen den regen beveiligd is (zie tjòròng).

BÖSÒM (GL) of bau sòm (L), naar pis riekend. Bau bösòm, pislucht (GL).

BÖT, ook bët? (uit boeöt), wordt geplaatst vóór adjectieven, en wel in verreweg de meeste gevallen vóór zulke adjectieven, die door 't praefix pë- (of pë- of poe-) van werkwoordelijke stammen zijn afgeleid, terwijl achter die adjectieven meestal 't bezittel. voornw. komt:

geeft aan dat het subject de door het adjectief genoemde eigenschap *bij voortdoring* of *telkens bij herhaling* (met uitsluiting van andere hoedanigheden) vertoont. (In de Laut zegt men in zulke gevallen in pl. v. böt ook wel boeöt). Djěma òja böt (in L. ook boeöt) përoesoehé sabi (of böt përoesoeh pëdih), die man is erg diefachtig, doet niets dan stelen; anakkoë ini böt pèròngòté lō, dit kind is erg huilerig, doet maar niets dan huilen; ah kō böt përangasé (zelden: përangasmoe) sabi, ach jij doet niets dan sirihipruimen; böt pëtoendoengé [sabi], (dit kind) loopt al maar achter vader en moeder aan; böt (in L. ook boeöt) djěmòté, altijd ijverig bezig; kō böt përtjògahé (zeldzaam përtjògahmoe), jij doet niets dan liegen, bent een geboren leugenaar; anakkoë 'ni böt përontjòhé, dit kind van mij moet telkens pissen; böt poe (of përp) pëlōlōé kō. jij doet maar niets dan twisten, bent erg twistziek.

BŌTA. *Moebōta* of *mbōta*, blind; mbōta kō kō soerōt irërōròhkō, ben je soms blind, dat je trapt op een boek; bōta toeli, blind en doof, (ook) stom, dom; kō bōta-toeli pëdih, wat ben jij een stommeling. *Koebōtan kasé kō*, wacht, ik zal je blind maken (als bedreiging tegen een stout kind).

BŌTŌ, dijk, bedijking, omwalling (om een vijver, een gracht, een versterking enz.); (ook) baksteen; (ook) een langwerpige vierkant stuk lilin, zooals men die verkoopt. Oemō moepatal, parik moebötō, een rijstveld heeft een dijkje, een gracht heeft een bedijking; mēsëgit Këbajakan bërbötō-tanòh rëringé, de mesdijid te K. heeft baksteenmuren. Mpoe ni bötō, de „heer (beschermgeest) van den [hemel]wal”, die de sluizen des hemels naar willekeur opent en sluit? wordt aangeropen in een — aan de Alassers ontleend? — liedje, waarmede na langdurige droogte de vrouwen om regen vragen: bërapé wōih, mpoe ni bötō! jōjōhan, mpoe ni bötō! nirō lawé; lilin sëbötō of sara bötō, één stuk lilin (zoo ook: doeō bötō enz.). Werkw., verv., *mëmbötō*, [een versterkte plaats, een vijver enz.] van een wal of dijk voorzien.

BRĀH PANJANG, n. v. e. in den Zuidrand van het Meer vooruitspringenden bergrug.

BRĀKAH, grap, scherts, bluf, leugen. Djěma brakah, een grappenmaker; pri brakah of — bëbrakah, een schertsend gezegde, een grap; blufferij. *Brakahi* (mëmbra kah i); i brakah ié akoe, hij maakte gek-

heid tegen mij, hij zeide voor de grap iets tot mij. A koe malé *bëbrakah* oeroem kam, ik wil voor de aardigheid [iets] met u [bespreken] (zegt de persoon die een ander komt polsen met betrekking tot een huwelijksaanzoek, opdat de ander zich vrijer zal gevoelen in zijn beslissing). W é *pëbrakah* pëdih, sěnta iloeahné pri, djěměrak wö djěma, hij is een geweldige grappenmaker, zoodra hij wat zegt, schateren de menschen het uit.

BRANDANG, vierkant rijtschuurtje met planken omwanding (meer in GL dan in L). N. v. e. kampoeng in GL.

BRANGĒN, geogr., zie Brangin.

BRANGIN, z. Oedjoeng Brangin.

BRANI, dapper, durven. Djěma brani (= böp), een dapper man; akoe görö brani blōh kěklam, takoet itjiti apah, ik durf 'savonds laat niet uit te gaan, ik ben bang dat een lijkspook mij misschien zal aanroepen.

BRAS (Mal.), in enkele uitdrukkingen gebezigd in pl. v. 't Gaj. òròs, gepelde rijst. Bras matah, gepelde rijst met kurkema, met een weinig lauw water aangelengd, als medicijn, bv. voor gezwollen voeten enz. *Pëbrasan*, matten zak (karoeng) voor het opbergen in de kamer (bilik) van den voorraad aan gepelde rijst (de Gajō-vrouwen stampen in den regel slechts eens of tweemaal per maand rijst); bōnōn òja ngōk kěn pëbrasan, dat is een degeelijke zuinige huisvrouw (aan haar kan een man het bestier van zijn huishouden veilig toevertrouwen).

BRAT, zie bērat.

BRAWAN, n. v. e. gebergte ten Z. v. Isak.

BRAWANG, diepe plaats, kolk of kom in de rivier. Wōih moebrawang, een rivier waarin (vele) kolken zijn (cf. wōih moepoesing en wōih moesioek). Vele brawang's zijn bij eigennamen bekend, als bv. Brawang Bintjirim, Br. Gadjah enz.

BRĒT, e. s. v. kleine vogel, isabellakleurig, rijstvogel, eet rijst.

BRING, zie poeloet.

BRINGIN, waringin-boom, komt veel in de kampoengs voor.

Gewone eigennaam voor slavinnen. N. v. e. djamboer op den weg v. Balō Loetoe naar Görgör.

BROES I, zie bēroes, vuil, afval.

BROES II, reflexw. v. h. plotseling opstaan, hard wegloopen, tevoorschijnkomen. Broes wōt akang, prōk itěnik, ngōk kō ipan lěgih kō, (een oerō-oerō, zie oerō* en prōk).

BRÖK, klapperdop, zie bērōk.

BRÖT, zie bērat.

D.

DABAK, leugen (erger dan *tjògah*, cf. *tjoelös*). *Ah, dabak moekadang*, ach, je zult dat wel gelogen hebben. *Pëdabak*, leugenaar.

DABOEH (cf. Bat. *daboe*; eigenl. het neervallen, het aanvallen op, meestal fig.:) het aanvatten, het aanpakken; (adv.) dicht ophanden, op 't punt van, bijna, al aangevangen. *Doeö kal öròs sëgör daboe ihpadné*, hij eet 2 kal rijst in één keer (bij één maaltijd) op (d. i. hij eet erg veel); *nòn daboe hngadji kati tamat akoe*, in twee cursussen (bij twee verschillende goeroe's) heb ik den *Qoerân* uitgereciteerd (ben ik den geheelen *Qoerân* door geweest); *ini ngö daboe h këmārō*, het is al bijna droge moeson, de droge tijd begint al; *ngö daboe h taloe saudögör sinö bëroekoem*, de koopman had reeds bijna het proces verloren; *ngö mbëh daboe h² rëta namaé*, het goed van zijn vader was reeds bijna (zoo goed als geheel) op[geteerd]; *ngö daboe h² mëra*, (het meisje) wil al bijna (mijn vrijster worden); *akoe ngö daboe h ngōrō*, ik ben al begonnen met ploegen. *Daboehi* (*mëndaboehi*), [een werk of handeling] aanpakken, aanvangen, [een vrouw] benaderen (vrij fijne uitdr.); *nti lalé kitō ini, idaboehi mi bëroemō*, laten we niet zitten te suffen (aan andere dingen denken), maar fluks beginnen onze rijstvelden te bewerken. *Idaboehné hëdidòng ari jō mi sawah trang*, hij voerde *didongs* op van den vooravond tot den volgenden ochtend. *Bëdaboeh*, vleeschelijke gemeenschap hebben met (*oeroem*) [een vrouw]. *Bërsidaboehön djëma sō sat nini*, zoo even hebben de lui daar elkaar een pak slaag gegeven; *bërsidaboehön*, ook = *bëdaboeh*. *Pëndaboeh*, 't geschenk (geld of iets anders), dat bij gelegenheid van eenig feest of ook bij sterfgeval door elk der gasten of condoleerenden aan den gastheer of de nabestaanden van den overledene wordt gegeven. Cf. *gëdaboehön*.

DABOEL, grijskleurig (bv. v. e. paard).

DABOES, de priem, bij het uit *Atjèh* ingevoerde *daboës*-spel gebezigd voor zelfverwonding. *Bëdaboes* (= *bërapa^{si}*), dat onkwetsbaarheidsspel spelen, cf. *djikir*. Zie *atoe pënimboel*, s. *timboel*.

DADIH, gestremde buffelmelk, zure melk (z. *pödön* en *këpala*), wordt zelden genuttigd, wel als kleefmiddel voor de helften eener wapenscheede gebruikt.

DAGANG, vreemdeling uit Britsch-Indië, soms in het bijzonder op lieden van Guzerate, soms ook op Klings toegepast. *Djěma dagang*, vreemdeling. *Bě(r)dagang*, als vreemdeling ergens verkeerend, handeldrijven of in de kitabs studeeren; *akoe malé bēdagang koe Awé Gětah*, ik ga te A. G. [kitabs] studeeren. *Dagangön*, koopwaren, handelswaren (z. voorb. s. m a h a t).

DAGI, ondeugend (v. e. kind, ook v. kippen, cf. t j a b a k).

DAGOE, kin (v. menschen en dieren). *Dēdagoe n toe*, een eenvoudig houten werktuig om suikerriet te persen, zóó dat het sap eruit loopt (gebezigd indien slechts kleine hoeveelheden behoeven geperst te worden; anders gebruikt men de *wingön*).

DAH, leem, pottebakkersaarde, door vrouwen die de kunst machtig zijn, gebezigd tot het vormen (*něpa*) en bakken (*noenoe*) van aardewerk, als *koerön* met *kioep*, *blanga* enz. N. v. verscheidene gehuchten, een bij *Badak* (GL), een bij *Toenggöl* (GL) en een bij *Rěma* (GL). Zie ook *Koetö Dah*.

DAHWA = *dawa*, zie *döwö*.

DAJAK, *oerang Dajak*, een Dajak. Dajaks komen wel vanuit *Těmiang* naar de bosschen van *Sěrbōdjadi* of *Tampoer* om *gětah* te zoeken. Zij betalen daarvoor een zekere belasting (z. *wasil*).

DAJOENG, schouderblad, schoft (v. menschen en dieren).

DAK (Atj. *daʃ*), in engte, in nood verkeerend. *Akoe dak pēdih bēsilo*, ik bezit niets meer; *dak akalkoe bēsilo*, ik weet er geen raad meer op; *ngō dak prié*, hij weet niets meer te zeggen; *pihak dak kati koe djoeölön tanòh pēroemönkoe*, 'tis omdat ik niets meer bezit, dat ik mijn rijstveld verkoop.

DAKAP. = *dòkòp*.

DAKI, vuil, op 't lichaam; ook vuil dat zich vastzet langs de binnenwanden van kruiken enz. *Moedaki rōngòké*, zijn hals zit vol vuil (hij baadt zich te weinig).

DALÉNG, geogr., zie *daling*.

DALIH, voorwendsel, uitvlucht. *Dělé pēdih dalihé*, hij heeft (verzint) allerlei uitvluchten; *gōrō dalih*, 'tis niet noodig, 't behoeft niet; *gōrō dalih oenggōrnkō*, *ngō koebētih*, ge behoeft het [mij] niet te zeggen, ik weet het al; *akoe gōrō dalih sanah pé*, ik heb niets noodig. *Dalihön* (*mēndalihön*), iets als voorwendsel gebruiken, voorwenden; *dalihné mēnanggō koerön*, zij wendde voor dat zij een rijstpot ging halen (en ontsnapte toen). *Moedalih soentoe k oemön ni blòh*, hij heeft telkens als hij op reis zal

- gaan, eenig voorwendsel [om thuis te blijven], verzint telkens een uitvlucht; *djěma nèrah wak gōrō tēr-bōh moedalih*, aan 't zoeken van medicijnen voor een zieke mag men zich niet onttrekken. *Dalihön* = dalih.
- DALING**, de plankachtige uitwas onder aan den stam van sommige boomen (bv. v. d. *toealang*, *měrbō*, *kěkaboe rimbö* enz.); men slaat wel voor de aardigheid op zulk een daling, wat een geluid maakt als van het slaan op een tongtong. *Anak ni goeöl daling* (ook: *anak ni goeöl dah*) *bang kō*. zegt men schertsenderwijze tot een ondeugend kind, daarmee bedoelend: je moet eens een pak slaag hebben. *Boer Daling*, n. v. e. berg bij Samar Kilang. *Děné Daling* (ook *děné Doesoen*), n. v. e. pad van Linggō naar Samar Kilang.
- DALOE**, zie *dědaloe*. *Paja Daloe*, n. v. e. nederzetting in het gebied van Kědjoeroen Linggō.
- DALOENG**, koperen schaal op voetstuk, ingevoerd, kost ± 3 dollar. Bij wie het eenigszins betalen kan worden. althans als er gasten zijn, de *pinggōn* met gekookte rijst en de drie of meer *tjawan's* met toespijken voor elk der mannelijke aanwezigen afzonderlijk op een *daloeng* opgedischt, zoodat dus tijdens den maaltijd elk van hen zulk een *daloeng* vóór zich heeft (vrouwen zijn in den regel „beschaamd” om uit een *daloeng* te eten, behalve als ze de bruid zijn).
- DAMAR**, e. groote boomsoort, die hars levert (= *měranté*); hars, vooral van den *damar-* of *měranté-boom*; ook de *oejōm* levert hars. In de bosschen van Sěrbōdjadi, Tampoer en Djěrnih wordt *damar* verzameld en in Atjeh of Těmiang verkocht. Zie *Dědamar*.
- DAMÈ**, verzoend, tot vrede gekomen (na oorlog). *Prang ngō damè*, de oorlog is geëindigd, men heeft vrede gesloten; *ngō damè Gōlō oeroem Pěnggalangan*, G. en P. hebben vrede gesloten. *Damèn* (*měndamèn*), [een ocl'og] door vredesluiting beëindigen, [twee oorlogvoerende partijen] verzoenen; *prang ngō idamèn Těngkoe Adji Koembang*, T. A. K. heeft den oorlog doen eindigen (door partijen te verzoenen); *Gōlō oeroem Pěnggalangan Těngkoe Adji Koembang si měndamèdné*, T. A. K. was het, die vrede maakte (bewerkte) tusschen G. en P. *Ngō bēdamè Gōlō oeroem Pěnggalangan*, G. en P. hebben vrede gesloten; *prang bēdamè*, *pělōlō bēramatdjari*, na oorlog sluit men vrede, na twist geeft men elkaar de hand. *Těngkoe Adji Koembang kěn pēdamè ni djěma prang sabi*, T. A. K. is altijd degen die vrede maakt tusschen oorlogvoerende par-

tijen. *Pè(n)damèn*, 1) het geld dat partijen betalen en de buffels die zij slachten bij vredesluiting; 2) de plaats (een blang, een rijstveld), waar de vrede gesloten wordt (de rōdjō's gaan elkaar tegemoet en geven elkaar de hand).

DAMI, bij (in eeden). *Dami Alah*, bij God; *dami kalamòlah*, bij Gods woord.

DANG I, of *dangdang* (Atj. *dangdang*), terwijl nog, terwijl inmiddels, zoolang nog (cf. *likön* en zie *sēdang*). *Dang(dang) tasak krō, ipadni moelō krō sēdjoe kēn pēndjōingōn*, laat ons, terwijl de rijst gaar (gekookt wordt), eerst wat koude rijst (van den vorigen dag) eten om vast den eersten honger te stillen; *dangdang bēdōwō, öndjör glaplō*, terwijl zij nog aan 't twisten waren werd het donker; *dang bērkēmas saudögör, ngö moelō tēngkoe Arap 'ni k' oemah*, terwijl de koopman zich nog gereed maakte, had de Arabische tēngkoe reeds vóór hem 't huis bereikt.

DANG II, uitroep tot buffels, waarmee men hen beveelt te blijven stilstaan, niet weg te loopen. *Dang! dang! dang! kēné, sta! sta!* zei hij [tot zijn buffel]. *Dangi (mēndangi)*, *dang!* zeggen [tot een buffel]; *idangié kōrōé tēroekié*, hij zeide *sta! sta!* tot zijn buffel, terwijl hij hem onder zijn staart aaide (door dit manueel brengt men den buffel er toe stil te blijven staan); *ngö koedangi bōnōn òja*, ik heb die vrouw al gehad (bedekte uitdrukking voor *daboehi*).

DANGKAL of *dangkalōn* (= *bata*), van binnen hard of versteend, niet rijp willende worden (v. vruchten); ongevoelig (voor vermaning of straf, van kinderen).

DANGOEH, onverv., *mēndangoeh*, brullen (v. e. tijger, v. e. mensch, die erge pijn heeft). *Akoe idangoehi koelō klam sinō*, gisteren avond heeft een tijger tegen mij gebruld. *Pè(of poe)dēdangoeh*, brullen.

DANGRÒN, een houten rek met gaten of openingen, horizontaal tegen den wand of tegen den *kasō* genaamden balk van de serambi *bōnōn* (de vrouwengalerij) bevestigd. verschillend van grootte en vorm al naar gelang het dient tot berging van messen (*dangròn n loedjoe*), geweren (*dangròn n bēdil*) of lansen (*dangròn n koenjoer*). Een eigen *dangròn n loedjoe* heeft elk gezin (*òlang*). De *dangròn n koenjoer* bestaat soms wel eenvoudig uit eenige aan de *kasō* bevestigde rotanlussen, waarin de lansen horizontaal bevestigd zijn. *Pinggōn bērsalangōn*, *loedjoe bērdangròn*, borden worden in een *salangōn*, messen in een *dangròn* geborgen.

Ibōn loedjoe koe dangròn, plaats de messen (blanke wapens) in de dangròn, d. i. sluit vrede.

DAOER of daur (Arab.), overal in 't rond. Těngah daoer nòmbang (noeling), overal in den omtrek is men aan 't uitplanten (oogsten); těngah daoer maan, overal is men aan 't eten; těngah daoer ni pòng [běroemö], kitö pé běroemö, overal in 't rond is men bezig de rijstvelden te bebouwen, laten wij het daarom ook doen.

DAPOER, stookplaats, oven. Dapoer n andjoeng, de aan alle bewoners van 't huis gemeenschappelijke grote stookplaats, in de andjoeng, waar allen hun rijst koken; dapoer lah, de stookplaatsen in de vrouwengalerij, vóór elke bilik één, waaraan men zich zittende de handen warmt en waarvan het vuur tevens 's avonds tot verlichting dient; dapoer n oemah rindoeng, de stookplaatsen in de bilik's (kamertjes), die dienen ter verwarming, ook voor kraamvrouwen (měnitö), en tevens tot verlichting; dapoer n sěrambi. [rawan]. een of twee stookplaatsen in de mannengalerij, waaraan de jongelieden zich warmen, en waarop ook wel opium wordt bereid; (dě)dapoer n soesoe, de borsten, de gewelfde gedeelten van de borst rondom de tepels (van mannen en vrouwen); dėdapoer ni pěpilō, het dikkere middengedeelte van een windmolen, waar de as doorheen gestoken is. Tòd n-oemah koe těngah i dapoer běsilō, mijn vrouw is pas bevallen (fijn voor těngah manak). Bědapoer of mēdapoer, van een stookplaats voorzien; zie bēdil.

DARAH, (Mal.), bloed, in enkele uitr. i. pl. v. h. Gaj. rajòh). Darah si goempöl. klonters bloed in de handen v. e. pasgeboren kind aangetroffen (wordt beschouwd als een teeken dat het kind later onkwetsbaar zal zijn); zie oejöt en toempah.

DARING, verv., mēdaring, roosteren, laten schroeien, laten uitdrogen, (bij een vuur, in de zon). Idaringé koe doeké koe dapoer pitoe lō, (de kraamvrouw) laat gedurende zeven dagen haar rug bij een vuur uitdrogen (door met de achterzijde naar een vuur toegekeerd te liggen); idaringé pěnanggang koe rara. kati rěpèk, zij roostert (het vleesch of de visch) boven het vuur, opdat het bros worde; bakō basah idaring (hier = idjěmoer) koe lō, vochtige tabak wordt in de zon gedroogd. Akoe gōrō daringi lō, ik ben niet verschroeid door de zon (d. i. ik ben veilig en wel, zonder ongelukken, thuis gekomen). Bědaring, zich koesteren in de zon (koe lō), in de zon zitten (v. e. zieke, die de

koude koorts heeft, v. kinderen, v. e. kaaiman), zich bij een vuur (koe rara) warmen; nti bédaring, mólòk kasé sakitmoe, ga niet in de zon zitten, anders wordt ge nog erger ziek (men meent dat een zieke, die omdat hij huiverig is, in de zon gaat zitten, daardoor nog meer koorts krijgt).

DARIPÖDÖ, (Mal. *daripada*, in enkele uitdrukkingen vooral in de bet. van) aangezien, omdat. Zie voorb. s. lah II.

DAROEHAKA (Mal. *doerhaka*), vloekwaardig, een vloek met zich brengend; oneerbiedig, gebrek aan piëteit toonend (en daardoor een vloek op zich ladend, cf. mërkö). *Daroehaka mēlangkahi kò'ran*, het is oneerbiedig over een *Qoerân*-exemplaar heen te stappen; *daroehaka mēlōwōn ama-inō atawa goeroe*, het is oneerbiedig zich te verzetten tegen vader of moeder of tegen den leermeester [in 't *Qoerân*reciet].

DAROES, gemeenschappelijk *Qoerân*reciet, waarbij telkens één reciteert terwijl de anderen zwijgend meelesen. *Mēdaroes*, zulk een *Qoerân*reciet houden.

DASAT, zie *djasat*.

DATANG (Mal., slechts in enkele uitdrukkingen gebezigd). *Datang kēn* = *sawah kēn* (of *koe*), tot aan (v. tijd); *datang kēn bēsilo*, tot nu toe.

DATÉ, onverv., (*mē*)*ndaté*. van een [hooge] plaats (vanwaar men een goed uitzicht heeft) uitkijken, toekijken; op den uitkijk staan, de wacht houden. *Djēma bēdēmoe sara paké mēndaté*, als iemand met zijn beminde een samenkomst heeft, is er altijd iemand die de wacht houdt (op den uitkijk staat). *Akoe mēndatèn pōngkoe lēpas*, ik kijk uit naar (wacht op) mijn kameraad die voorbij moet komen; *si bēbēroe i lēpō mēndatèn djēma bēdidōng i alaman*, de meisjes in de *lēpō* kijken naar de lieden die *didōng*-spelen op het voorplein. *Lat böi mēndatèn djēma prang i boer n Koejoeng*, de onzijdige toeschouwers kijken van den berg K. toe bij het gevecht; *idatēdné djēma pēlōlō, gōrō ipēbēlōié*, hij keek maar toe, doch deed geen pogingen de twistenden te verzoenen. *Prang bērdaté*, 1) bij een oorlog zijn [onzijdige] toeschouwers. 2) een oorlog, waarbij een deel der in oorlog gewikkelde kampoengs niet vecht, doch slechts toekijkt. *Abangé oeroem ngié ngō bērsidatèn, gōrō nē bērsitēm-poehōn kēn boeöt*, de oudere en de jongere broer kijken slechts toe bij elkaars werk, zij helpen elkaar niet meer (ze zijn gebrouilleerd). *Pēndaté*, uitkijk, persoon die

- op den uitkijk staat, de wacht houdt (terwijl gelieven elkaar ontmoeten, terwijl anderen stelen). Boer *pëndatèn*, uitkijkheuvel.
- DATJING** (GL, in L meer *ò ng gal*), de Chineesche weegstok, unster (Batav. *m a t a k a t i*). De strepen, die 't gewicht aangeven, heeten *tönggöm*; het tongetje heet *dèlah*; de stok heet *ò ng gal*. Cf. *tjing* en *nèratja*.
- DATOE**, overgrootvader (*datoe rawan*), overgrootmoeder (*datoe bönön*), zoowel de eigen overgrootouders; (*datoe pëdih*), als de mannelijke en vrouwelijke adscendenten, die met de eerste op dezelfde lijn in de patriarchale geslachtslijst staan (*datoe toetoer*); in de aanspraak bovendien ook gebezigd tot zeer oude lieden in 't algemeen: (ook) voorvader; epitheton voor geëerde dooden (als Jav. *kaki* en *nini*). *Datoe Mërah Mögö*, Voorvader M. M. *Datoe-nini* en *datoe-dèlam*, voorouders; *datoe-niningkoe poedah a oerang Atjéh asalé*, mijn voorouders waren van Atj. herkomst; *akoe datoe-dèlamkoe i Gajō-Loeös poedah a*, mijn voorouders woonden in GL. *Datoe pitoe*, „de zeven overgrootvaders”, de legendarische overgrootvaders van de bewoners van Isak, waartoe *Mërah Mögö* behoorde. (Zie het *Gajōland* p. 202).
- DATÒK**, betiteling voor oude lieden, ons: oude (man of vrouw), oude heer of oudje; zoowel in de 2de als in de 3de pers. gebezigd, maar in de aanspraak geldt het als minder eerbiedig dan *datoe*, zoodat men oudere familieleden of bekenden alleen schertsenderwijze (*bërsëndö*) met *datòk* aanspreekt (nog minder eerbiedig is *tòk*, z. a.). Man en vrouw op hoogen leeftijd gekomen, spreken elkaar dikwijls met *datòk* aan (cf. ons: oude! of oudje!). Geëerde dooden noemt men wel eens *datòk* (3e pers., nooit 2e pers.), maar dit geldt toch als minder eerbiedig dan *datoe*. *Datòk òja përangas pëdih*, die oude man is een geweldig pruimer; *moedö ilòn ngö bëtjërmin*, *sëpërti djëma datòk-datòk*, hij is nog jong en reeds gebruikt hij een bril, als een oude heer! *Idatòkié bönödné*, hij spreekt zijn vrouw met oudje! aan. *Bërdatòk koe djëma toeö*, een ouden man (of oude vrouw) *datòk* noemen.
- DAUK**, geheel opgaande in iets, zóózeer dat men alle andere zaken er door vergeet of verwaarloost (cf. *lalé*). *Anaké dauk bërdiang*, *göro ingöté maan pé*, zijn kind gaat geheel op in het spel, het denkt er niet eens aan te eten; *dauk misöp*, aan niets anders denkend dan aan opium schuiven.

DAUN (Mal., blad, in enkele uitdrukkingen gebezigd in pl. v. h. Gaj. oeloeng). Daun kajoe, allerlei bladeren (zooals men er gebruikt bij tawar); daun oedjoeng, afgesneden [uiteinden van] pisangbladeren, waarin men bv. medicijnen verpakt; daun mēmbir, e. s. v. paddestoel (toetit). Zie ook patjat.

DAUR, zie daoer.

DAWA, zie dōwō.

DAWAT (Arab.), inkt, in G. gemaakt van sap van pēloeloetbladeren, roet en suikersap, soms nog vermengd met gētah van djoeër-boomen, waardoor een zeer goede kwaliteit verkregen wordt.

DAWI, zie dōwō.

DÉBA (Bat. id.), een gedeelte, sommigen (waarbij altijd tevens wordt gedacht aan het andere gedeelte, de anderen; meestal) déba déba, sommigen anderen. In i déba mi ngō koedöpöt, hier heb ik nog wat gevonden (van het ontbrekende, waarnaar men zocht); rōndjöl iglihé koerik déba, toen slachtte hij er nog wat kippen bij (nadat gebleken was dat de te voren geslachte geit niet voldoende was voor de vele gasten); déba koedöröt bērrprang, déba nēwēdni koetōi was, sommigen trokken uit om te vechten, anderen hielden de versterking bezet; déba-déba kōna, déba-déba gōrō, sommigen werden getroffen, anderen niet; in i déba pēmbēr noetangkoe koe kam, déba mi nantēnkam moelō, dit is ter afbetaling van een gedeelte van mijn schuld, het overige daar moet u nog geduld mee hebben; dēngké déba, ikōn déba kēn pōng krō iboehé, gedeeltelijk (wat) vleesch en gedeeltelijk (wat) visch deed zij als toespijs bij de rijst. In i sēringgit moelō kēn dēdēban, lang koehēri bēdné, hier hebt ge vast één dollar als gedeeltelijke afbetaling, morgen betaal ik [mijn schuld] geheel af. *Idēbadné* kōrōé koe wōr lēn, hij bracht een gedeelte zijner buffels in een andere kraal (omdat de eerste kraal al vol was).

DĒBAK, klanknab. v. e. ploffend geluid, bv. v. iemand die op zijn achterste op den grond ploft (moesēntat). Dēbak-dēboek, hetzelfde v. velen. Zie dēboek en bak.

DĒBAM, zie dēboem en bam.

DĒBOEK (cf. boek), klanknab. v. e. ploffend geluid, bv. v. e. op den grond vallende doerian, of van 't slaan met de vlakke hand of een stuk hout. Sēnta ioenggōrné bēta, dēboek! löndjōr ibaroelné, nauwelijks had hij dat gezegd, of flang! gaf hij haar een klap; dēboek! ipēpōkné poemoeé koe boemi sēgōr

bëlit, boem! daar sloeg hij met de vlakke hand op den grond, éénmaal (bij eedzweering bij de aarde). Zie *dëbak*. **DÉBOEM**, klanknab. v. h. geluid v. e. neerstortenden boom, of van iets dat in 't water plonst. *Dëboem!* 'kajoe mërëbah sara batang, boem! daar stortte een boom neer; *dëboem!* wé mëtau h koe wan wöih, plof! daar viel hij in 't water. *Dëbam-dëboem*, hetz. van meerdere voorwerpen tegelijk; badé manè dëbam-dëboem kajoe mërëbah, tijdens den orkaan gisteren werden vele boomen ontworteld; laja 'ni sinö dëbam-dëboem djéma maté, bij de laatste epidemie stierven de menschen als rotten.

DĒDAGOE, z. dagoe.

DĒDAH (L. = *sangral* GI), verv., *mëndëdah*, [eieren] bakken. Tënaroe h dëdah, een gebakken ei.

DĒDAK, zie lëdak.

DĒDALOE, e. s. v. grooten boom, die geen vruchten draagt. De bladeren ervan worden voor medicijn aangewend.

DĒDAMAR (zie *damar*), n. v. e. kampoeng in L. Aroel of Wöih ni —, n. v. e. riviertje in L. Boer ni —, n. v. e. berg in L.

DĒDAUP of *gëdaup* (GL), e. veerend instrument om vogels te doden of te vangen; een lange jonge buigzame bamboe wordt horizontaal op 't rijstveld gelegd en met een der uiteinden aan een paaltje bevestigd; aan 't andere uiteinde is een touw bevestigd, door middel waarvan een achter een kunstmatig bladerenhaagje verborgen man de bamboe, als een veer, kan spannen. Zijn er vele vogels in de nabijheid neergestreken, dan laat hij het touw plotseling schieten, waardoor de bamboe terugspringt en een aantal vogels doodt of wondt.

DĒDAWAN (Atj. *dëndawan*), zakmes. Aan den sirihdoek (z. boengkoes) worden dikwijls een of meer van zulke zakmessen gedragen.

DĒDĒNGÖNGÖN, zie *dëngöng*.

DĒDIH, dikwijls (cf. *gati*). *Dëdih pëdih gëhé koe ini*, hij komt erg dikwijls hier. *Idëdihné gëh koe ini iwan sëpoeloeh lō 'ni*, in de laatste tien dagen is hij herhaaldelijk hier geweest.

DĒDIK, verv., (*mëndëdik*), achtervolgen, achternazitten [een opgejaagd dier, een vluchteling]. *Mësangka oerang Tjanè-Oekön, idëdik oerang Ampa-Kòlak*, de lieden van Tj.-Oe. sloegen op de vlucht, zij werden achtervolgd door de lieden van A.-K. *Ndëdiki akang*, de herten achtervolgen. *Bërsi(dëdik-)dëdikön*, elkaar achternazitten. *Ngö görö tëndëdik akoe koedöngkoe*

loeah, ik kan mijn paard, dat losgebroken is, niet meer achtervolgen. *Pëdëdik* pëdih kōrōmoe, uw buffel vervolgt graag (dikwijls) andere buffels (mensen).

DĒDINGIN, e. s. v. plant die, met wortel en al uitgetrokken, voor medicijn en ook voor tawar (z. a.) gebezigd wordt; vooral de dëdingin pëdih genaamde soort dient daartoe; een andere soort, dëdingin mëkah, is tot niets nut. Zie s. rōrōh.

DĒDOET, zie toetit.

DĒDÖK, verv., (*më*)ndëdök, iets onder water houden, iemd. verdrinken (spec. als doodstraf, door den schuldige voorover liggend, met een houten vork om den hals geslagen, het hoofd onder water te houden). Mëndëdök laboe koe wan wöih, de drinkwaterkruik onder houden [om haar te vullen]; djëma noesoeh hoekoemé idëdök, de straf v. e. dief is verdrinking. *Idëdökne* lönggöé koe wan wöih, zij hield de waterbamboe in 't water [om haar te vullen]; idëdökne dirié, hij (de krankzinnige) heeft zich verdrongen. *Maté moedëdök*, verdrongen (intr.).

DĒDÖKÖP, e. s. v. vogel, klein, donker-gevederd (zoo genoemd omdat hij altijd tegen den stam v. e. boom opklimt, dien als 't ware omvat, en niet als andere vogels zich op de takken neerzet).

DĒDÖL, bot (v. e. mes, ook v. e. mensch) dom. Cf. toempoel. Dëdöl pëdih këkiröé, hij is erg bot (dom).

DĒDÖM, lang, voorgoed ergens verblijf houdend, vast wonend. Wé bësilō ngö dëdöm irantō, hij woont thans zeer lang achtereen aan de Kust (in Atjèh). *Idëdömne* kiké sawah jō, hij liet zijn hengel tot aan 't vallen van den avond op dezelfde plaats [in 't water] liggen. *Nëkik bërdeöm*, zie kik.

DĒDÖP, e. s. v. boom (dadap-boom), met doornigen stam. Soorten zijn: dëdöp pëdih, wordt geplant bij kam-poengs, de bladeren ervan dienen tot medicijn, en dëdöp oetön of djalang, dik en hoog, groeit in 't wild.

DĒDÖS (GL = *djëdjak*, GL en L), plat, met 't geheele vlak op den grond staande (v. d. voet, v. e. huisstijl, die niet op een onderlegsteen of neut, këkoendoelön, staat). Dëdös koe tanòh soejön ni oemah, de huisstijlen staan plat op den grond (niet op een këkoendoelön); bësilō ngö dëdös koerasa koendoelkoe isinön, nu ben ik, naar ik meen, voor vast hier gevestigd (nu verhuis of reis ik niet meer). *Idëdösön* kidingmoe ö, nti djingkö, zet uw voet plat op den grond, loop niet op je teenen. *Mangan bërdeös*

(= m a n g a n b ər t a p a s), eten zonder gebruik te maken van doelang of daloeng (de pinggön's staan zoo maar op de mat; opp. m a n g a n b ər d o e l a n g).

DĒGAK, reflexwoord v. e. plotselinge, snelle, als met een ruk plaatsgrijpende beweging, als bv. met een schok achterovervallen, plotseling een schop geven, ineens iets inslikken enz. DĒg a k m o e s ě n t a t, — i t r a m n ě, — i d ò l ò t n ě. Zie ook toetit.

DĒGÖN (Mal. t ě k a n), verv., (m ě) n d ě g ö n, [met de hand of met eenig voorwerp] ergens op drukken, iets neerdrukken (zoodat het ergens diep ingaat of niet weg kan), naar beneden duwen; m ě n d ě g ö n n ö n g g ö l [koe wan o e m ö], de ploeg neerdrukken [in het rijstveld]; m ě n d ě g ö n t j a p, een zegel afdrukken; m ě n d ě g ö n b ò d j ò k koe wan w ö i h, een waterschepper in 't water dompelen; d ě g ö n - d ě g ö n k ò p é k o e d o e k k o e k ě d j ö p, druk mijn rug eens wat (met de handen, bij wijze van massage). *DĒgödni k ě r t a s a k a t i n t i i j o e p ö n* koe joe, houd je hand op dat papier opdat het niet wegwaaië (door den wind worde meegevoerd); n g ö k o e d ě g ö d n i b ě d n ě, ik heb (bv. zijn buik) al heelmaal plat gedrukt. *Dj ě m a ò j a i d ě g ö d n ö n* koe wan w ö i h s ò k a t i m a t é, houd (dompel) dien man onder in 't water opdat hij sterve; i a m a t ö n p ö n g p o e m o e é i d ě g ö d n ö n d j ě m a koe minjak, de lui grepen zijn hand vast en dompelden die in de olie (bij de olieproef). *T ě r d ě g ö n* a koe t ě n a r o e h n k o e r i k, n g ö m p ě t j a h, ik drukte bij ongeluk (met hand of stuk hout) op een kippenei, het is gebroken. *Dj ě m a p ě r a n g k a m b ě r s i d ě g ö d n ö n*, de lieden die met elkaar worstelden trachtten elkaar op den grond te drukken. *P o e d ě d ě g ö n*, doet een goeroe nroeroet, d. i. een „masseur”: al maar met de handen drukken [op de vermoeide of zieke lichaamsdeelen van den patiënt]. *P ě n d ě g ö d n ö n*, het instrument waarmee men neerdrukt, (ook:) het onder water houden; p ě n d ě g ö d n ö n n i d j ě m a koe wan w ö i h o e r o e m k a j o e t j a b a n g, met een houten vork houdt men iemand onder water (bij de doodstraf door verdrinking, d ě d ò k). DĒGÖS of *d ě g ö s*, (cf. r ě g ö s). *M o e d ě g ö s* of *m o e d ě g ö s*, even aanschurend tegen (koe of oeroem), strijkend langs; m o e d ě g ö s p o e m o e é (k ě r ě l a n g é) koe (oeroem) p o e m o e n g k o e (k ě r ě l a n g k o e), zijn hand (schouder) strijkt langs de(n) mijne(n), hij raakt met zijn hand (schouder) even in 't voorbijgaan de(n) mijne(n) aan (zooals een jonkman wel doet, als hij een meisje passeert); n g ö m o e d ě g ö s - d ě g ö s i b o e h k ò, g ö r' i l ò n k ò

na, ge hebt het bijna geraden (ge zijt al warm), maar ge zijt er nog niet (v. iemand die een itik-itikön, raadsel, tracht te raden). *Mëndègòsön* djëma ntang kërëlangé, [met zijn schouder] even langs iemands schouder strijken. Asoe *poedèdègòs* koe kidingkoe, de hond schuurt maar aldoor tegen mijn been.

DÈKAR, gelukkig in 't treffen, in 't vangen enz.; een geluks-(lans, vischnet, hengel, geweer enz.; opp. banga). Koenjoer ini dèkar pëdih, met deze lans treft men altijd wat men treffen wil; mataé dèkar, hij is gelukkig in 't zien, vindt bv. altijd een weggeraakt voorwerp; poemoeé dèkar, hij heeft een gelukkige hand, bv. in 't vangen van vogels; ngö malé blōh mēngkarō, ipilihé koenjoer si dèkar-dèkaré, toen hij wilde gaan jagen, koos hij een bijzonder goede (goed-treffende) lans.

DÈKAT of *dèköt* (adj. en praepos.), dichtbij[gelegen], nabijkomend, nabij (cf. rakat en raköt, opp. göip). Ngö dèkat koe djamboer Bërkèng, [wij waren] al dichtbij de djamboer B.; dèkat kampoeng Taki ngön oemahkoe, ik woon dichtbij de k. T.; ngö dèkat malé oerön tósé, het ziet er uit alsof het weldra zal gaan regenen; bë(t)si dèkat lö ngö lö 'ni jō, 't schijnt al bijna avond te zijn; akoe dèkat ilòn oe roem wé, sara wö ilòn mpoe nikami, ik ben hem vrij na verwant, want wij hebben nog denzelfden grootvader (wij zijn dus sërinön sara mpoe); ngö dèka t-dèkat, 't is er al dichtbij (bv. van iemd. die 't antwoord op een raadsel tracht te geven, of een gissing uit). *Dèkati* (mëndèkati), iemd. of iets nabijkomen, naderen; rōndjöl idèkatié moesoch, toen naderde hij den vijand. *Dèkatōnkō* pé pëti ö koe inén pōra, breng die kist wat dichter hierbij; akoe mëndèkatné rōdjō ini oeroem rōdjō sō, ik heb die beide rōdjō's met elkaar in contract gebracht (verzoend). *Pëtiddèkatōn*, laten dichtbij brengen, zich laten verzoenen; ook = dèkatōn; ipëtiddèkatōnkō pé pëti ö koe inén pōra, laat die kist wat dichter hierbij brengen, (maar ook) breng die kist wat dichter hierbij; ngö koepëtiddèkatōn Pëngoeloe doeö bëlas koe Pëtiambang, ik heb de twaalf Pëngoeloe's [van Gajō-Loeös] zich laten verzoenen met Pëtiambang. Ngö tērdèkat koe arapé krō, bij vergissing is de rijst vóór hem geplaatst (bv. vóór een kind, in plaats van, zooals 't behoorde voor een oudere). Djëma bëngkèng görō tērdèkati, men moet een driftig man niet nabijkomen. Görō tērdèkatōn akoe

pěti ini sěrěngkoe, běrat toe, ik allėen kan deze kist niet dichterbij brengen, ze is te zwaar. *Běrdėkat* rōndjōl-rōndjōl, kėnė panglimōė, gōrō nė těrboeh bėrgėgōip, vooruit, nu moeten we van dichtbij (man tegen man) [vechten], zeide de krijgsoverste, we mogen niet meer uit de verte [strijden]. *Běrdėkatōn*, gezamenlijk naderen. *Běrsidėkatōn*, *běrsidėkat-dėkatōn*, elkaar naderen (bv. van oorlogvoerende partijen). Ngō *moedėkat* koe arapė krō, de rijst stond al vlak voor hem, was vóór hem gezet. *Poedėkat-dėkat*, *poedėdėkat*, al dichterbij komen, erg dicht naderen (bv. van een brutalen vent). *Pėdėkat*, zeer dicht, het dichtst bij. *Dėkatōn* (*pėdėkatōn*, *moedėkatōn*) koe Nalōn ari koe Laut, [van hier] naar Nalōn is dichterbij dan naar het Meer. *Pėndėkat*, middel om dichtbij te brengen; om in contact te brengen; mas kėn pėndėkat, mas kėn pėnggōip, geld kan dienen om aanraking, aansluiting, doch het dient ook om verwijdering tot stand te brengen (het eerste bij *běrsisahān*, het tweede bij *tjěrėn* of als oorzaak van twist); pėndėkat, (ook) geschenk aan den vader der bruid, wier woonplaats op grooten afstand van die des bruidegoms gelegen is (cf. *pėmėntas* en *pėnrata*). Pėng si kėn *pėndėkatōn* ni si bėbėroe oeroem si bėboedjang, geld brengt meisjes en jongelieden bij elkaar (n.l. de bruidschat, oendjoek). Zie ook *sėdekat*.

DĚKOE, band van gebogen rotan, die voor de stevigheid om een rijstwan (nioe), om de opening boven aan een schepnet (doeroeng) of een werpnet (dja u) wordt bevestigd.

Idėkoeiė nioeė, hij voorzag zijn rijstwan van een dėkoe.

DĚKŌT = *dėkat*.

DĚLAH, tong (v. menschen en dieren). *Dėlah n djan gka*, „tong v. h. kerfinstrument”, blok met plat bovenvlak, gebruikt bij het kerven van tabak; *dėlah n ikōn*, „vischtong”, e. s. v. paddestoel; *dėlah (ni) mōdōt*, tot den vorm van een tongetje gesneden bladeren van de *njėlki* of de *asir-asir*, of ook wel tongvormige lapjes laken, met behulp waarvan de opiumpap wordt gefiltreerd; *dėlah ni nėratja* of — *datjing*, het tongetje of de naald van een weegschaal; *dėlah n rara*, vuurvlam; *dėlah n tanōh*, zacht hellende uitlooper van een berg (de bewoners van een op zulk een *dėlah n tanōh* gelegen kampoeng worden rijk volgens het volksgeloof, zoo o. a. die van Koetō-Lintang in GL).

DĚLAM, zie *datoe*.

DĚLAPAN, zie *lapān*.

DÉLÉ, soms afgek. lé, veel, vele. Ara dëlé djëma i wan kampoeng ini, er wonen vele menschen in deze kampoeng; djëma dëlé ngö blōh k' oemah sara, kitō mi wō gōr' ilōn, de menigte (de groote massa, de meerderheid) is al naar het feest vertrokken, wij alleen nog niet; dëlé pëdih kōrōé Ama n Djata, A. n Dj. bezit erg veel buffels; ikō oepoeh ara dëlé matjamé, er zijn vele soorten (patronen) van kains; si dëlé, de meeste(n), in de meeste gevallen; oerang Laut si dëlé mërëkat koe Djoeli, ara wō si koe Mëlabōh pé mëdjōndjōn, van de bewoners van de Meerstreek gaan de meesten naar Djoeli handeldrijven, doch er zijn er ook wel zoo nu en dan die naar M. gaan. Dëlé toe, te veel. Ara dëlèn (*pëdëlèn, poedëlèn, përdëlèn, moedëlé* of *moedëlèn*) ròm taun ini ari (of padi) taun sinō, er is dit jaar meer padi dan het vorige jaar; dëlèn ini ari òja, tapé si *këdëlèn* ilōn ini, dit is meer dan dat, maar dit hier is nog meer; ini pé dëlé, sō pé dëlé, si pëdëlé (of pëdëlèn) pëdih siō, dit is veel, dat daar is veel, maar dat is het allermeest. Mbèh *këdëlèdné* oerang Laut Tawar, ntah ara sëpoeloeh riboe, 'tgeheele aantal inwoners van de L. T. bedraagt misschien wel tien-duizend; këdëlèn ròm taun ini, er is vrij veel (meer dan vorige jaren) rijst dit jaar; këdëlèn [toe] pōaé iboehkō djantar 'ni pōra, je hebt wel wat veel zout in de toespis gedaan; këdëlèn toe iboehkō pōaé, je hebt vreeselijk veel zout er in gedaan; dëlé toe iboehkō pōaé, je hebt er te veel zout in gedaan (het is niet te eten).

DÉLI, n. v. h. landschap van de Oostkust, door ons Deli genoemd. Vele Gajō's werken daar op de ondernemingen.

DÉLOE, z. ròm.

DÉLOENG of *Dëlöng*, n. v. e. nederzetting aan de Doesoen, in Linggō.

DÉMAK, de breedte der handpalm beneden de 4 vingers, zonder den duim, gebezigd als lengtemaat. Tjëlak sëdëmak, [op de kain] opgenaaide strook van zwart goed ter breedte van 1 dëmak.

DÉMAN, verv., *mëndëman*, het tegen iemd. opnemen, iemd. aandurven of -kunnen (in een wedstrijd); gōrō tërdëman Radjim bëdidōng, niemand kan R. aan in het didōng-spel.

DÉMI, smeulend, brandend doek, brandende lap (de vrouw, die bij het toeroen mandi het te baden kind naar de rivier draagt, heeft in de eene hand zulk een dëmi, vast-

geklemd in een pinangschaar; in GL draagt ook de bruid bij het m bah bēroe op dezelfde wijze een dēmi bij zich); bau dēmi, lucht of stank van brandend doek, brandlucht (houdt naar men meent de booze geesten op een afstand).

DĒMOE (Mal. tēmoe), ontmoeten, tegenkomen, samentreffen met (oeroem). Dēmoe wé oeroem akoe i dēné sat n ini, zoeven kwam ik hem tegen op den weg. Verv., mēndēmoe, aantreffen, vinden: akoe mēndēmoeé rētaé mētētir, ik heb zijn eigendommen, die [onderweg] gevallen waren, gevonden; ari si dēmoe kō mas ini, van waar hebt ge dit geld (gevonden)? Akoe mēndēmoeié sat n ini, ik ben hem zoo even tegemoet gegaan; idēmoeié bédné barang si ipèrahé, hij heeft al de zaken, die hij zocht, gevonden. Idēmōnkō akoe oeroem wé toerahé bēsilo, je moet bepaald mij nu met hem samenbrengen. Pētidēmōn of tēdēmōn, = dēmōn. Görō tērdēmoei djēma ója, tēmēndōp sabi, die man is maar niet te vinden, hij houdt zich almaar schuil. Görō tērdēmōn rōdjō ini oeroem rōdjō sō, 't is niet mogelijk deze beide hoofden met elkaar te verzoenen. Bē(r)dēmoe, een afspraakje, een geheime samenkomst hebben (v. e. jongeling en een meisje, in 't gebergte, in een bamboehoschje enz.). Ngō bērdēmōn bédné djēma si prang a oeroem moesoehé, rōdjō mi wō si görō moedēmoe, al de oorlogvoerenden hebben al [geheime] samenkomsten gehad met elkaar (zoodat zij eigenlijk niet meer in ernst oorlogvoeren), alleen de rōdjō's zijn nog niet samengekomen (zoodat officieel nog geen vrede gesloten is); ngō bērdēmōn bédné rētaé ósōp, ze hebben allen hun verloren voorwerpen [terug]gevonden. Lang kēkaboer bērsidēmōn kitō i boer sō, morgen ochtend zullen wij elkaar op dien berg ontmoeten. Moedēmoe = dēmoe, ontmoeten, tegenkomen. Poedēdēmoe sabi boeöté, hij komt [mij] telkens opzoeken. Pērdēmoe, veel van samenkomsten (rendez-vous) houdend. Pēndēmoe, een som geld als verzoeningsmiddel. Pēdēmōn, plaats van samenkomst, rendez-vous (v. e. jonkman met zijn beminde); n. v. e. kampoeng in L. Pērdēmōn ni ödōt oeroem hoekoem abang oeroem ngié bērsipapahōn toerah, volgens den eenstemmigen eisch van de goddelijke en de menschelijke wet, moeten oudere en jongere broeders noodwendig in alles elkaar steunen (samengaan).

DĒMŌM, koorts, koorts hebbend. Anakkoe tēngah [sakit] dēmōm, mijn kind heeft koorts; pēnjaki-

t é d ě m ö m, zijn ziekte is (bestaat in) koorts. *Dēmōmōn*, langdurig, bij voortduring aan koorts lijdend.

DĒNA, een [door een kwaden geest veroorzaakte] ongelukkige voorbeschiktheid, door de G.'s „ziekte”, *p ě n j a k i t*, genoemd, van [een van] de ouders, waardoor hunne kinderen steeds weinige maanden na de geboorte sterven (volgens sommigen zouden vooral die echtparen daardoor getroffen worden, die in hun wittebroodsweken 's avonds en tête-à-tête in hun kamer, *b i l i k*, in plaats van in de algemeene galerij, *s ě r a m b i b ö n ö n*, plachten te eten; soms zijn zulke lieden aan een uiterlijk teeken, *a l a m a t* (z. a.), te herkennen, bv. een wratje of moedervlekje onder een der oogen; dat vlekje nl. „vraagt al maar om tranen”, en om die te krijgen maakt het de persoon in kwestie bedroefd door zijn of haar kind te doen sterven!; er zijn goeroe's die deze *d ě n a* kunnen genezen of wegnemen: zij steken met een naald met gouden punt het wratje door, zoodat er wat bloed uitkomt, en geven vervolgens het bewuste ouderenpaar van allerlei spijzen te eten (*t a l a k i*, z. a.). *B ö n ö n ò j a m o e d ě n a*, *a r a a l a m a t n i d ě n a i s a l a k é*, die vrouw heeft „dēna”, het teeken van dēna is [zichtbaar] op haar gelaat.

DĒNAK, met korte pooten en een dik lichaam, laag op de pooten (zooals eenden), dwergachtig (ook v. menschen). *K ō r ō d ě n a k g ö r ö t ě r l a n g k a h i é p a t a l*, een buffel die laag op de pooten is kan niet over de dijkjes van de rijstvelden heenstappen. *Mal. id.*

DĒDAJANG (Atj.) of *d ě n d a j a n g*, vrouwelijke bediende van een prinses (alleen in verhalen).

DĒNDANG, e. s. v. grooten watervogel, wilde eend of duiker, die lang onder water kan blijven en zich voedt met visschen. Werkw., verv., *m ě n d ě n d a n g*. [een mat] op den grond spreiden; *i d ě n d a n g b ö n ö d n é a m p a n g é*, *a l a s é*, zijn vrouw spreidde voor hem een zitmat en een groote (lig)mat. Zie *h o e k o e m d ě n d a n g*.

DĒNDING (Al.), z. *s ě r i t*.

DĒNDOENG, e. s. v. visch met gladde huid, paling; huist in steenhouten. *K ō g ö r ö t ě r a m a t p r i m o e*, *d j ě r a l s ě p ě r t i d ě n d o e n g*, men kan jou niet aan je woord houden, je bent zoo glad als een aal.

DĒNDŌM, hartstochtelijk verlangend naar iem. of iets, (meest in goeden zin, doch ook) wraakzuchtig. *A k o e d ě n d ō m p ě d i h k ě n i n ö n g k o e*, — *m a l é o e l a k k o e G a j ō*, ik verlang erg naar mijn moeder, — om naar G. terug te keeren. *P r i m o e d ě n d ō m*, een wraakzuchtig woord (bv. wacht, later zal ik je wel krijgen).

DĒNDÖN, gezonken [in 't water]. A toe ini ngö dēndön [koe wöih], deze steen is al [in 't water] gezonken; djěma si ngö najön rasa koe böddödné, görö těr bōh nawé, moerah pēdih dēndön, wie kwik in zijn lichaam heeft opgenomen [om onkwetsbaar te worden], mag niet zwemmen, (want) hij zou licht kunnen zinken. Werkw., verv., mēndēndön; mēndēndön tali, een aantal (8) touwtjes op een bepaalde wijze tot één vierkant koord vlechten, welk koord, tali dēndön, gebruikt wordt bv. als broeksband, om koekoer's mee vast te binden aan de toengkölön, als trekkoord aan netten enz. Dēndödnön, iets of iemd. onder water houden of doen zinken. Pēndēndön, iets [zwaars], dat dient om iets anders onder water te houden; (spec.), een als matwerk gevlochten zakje met verschillende voorwerpen, vooral steenen, maar ook stukjes hout of boomwortels, kluitjes aarde enz., die zich onderscheiden door eigenaardigen vorm, kleur enz., dat in de kēbön of de pēbrasan wordt gelegd, met 't doel den rijstvoorraad bijeen te houden, het snel opraken te verhouden en zelfs te bewerken dat degenen die van de rijst genieten, spoedig verzadigd worden; a toe pēndēndön, loodjes ter bezwaring bij 't zegennet (poe kōt) en 't drijfnet (dōran) in gebruik.

DĒNÉ (cf. Mal. dēnai), weg, pad; middel. Dēné Djoeli tēmas pēdih, njanjan dēné ni bōnön koe wöih (of mēnanggō wöih), de weg [van de L.] naar Djoeli (Peusangan) is erg gemakkelijk, moeilijker is [in vergelijking daarmee] de weg van vrouwen naar de rivier (of die water gaan scheppen); dēné rawan, een mannen-weg, een moeilijke, sterk-geaccidenteerde weg, (zoals bv. de weg van GL naar Soesōh); ari dēné (of tērdēné) si kō malé blōh, langs welchen weg gaat ge, welchen weg neemt ge; akoe koepèrahi dēné ni aridjēki, ik zoek een middel tot levensonderhoud; dēné moerip, dēné maté, een middel om te leven (tot levensonderhoud), een middel om te sterven (bv. oorlog); de trap van een huis heet soms dēné [koe atas] (o. a. in een kēkōbōrön). Rēmalan bērdēné, nōik bērkité, wie wil loopen, heeft een weg, wie [een huis] wil bestijgen, heeft een trap noodig. Koe siō pé görō moedēné, koe sō pé görō mēdēné, noch hier noch daar (nergens) vond hij een uitweg. Atoer iatoeri, dēné ipē(r)dēné, aan een [eenmaal bestaande] regeling houdt men zich, een [eenmaal bestaanden] weg betreedt (volgt) men.

DĒNGAK, klanknab. v. 't gekwaak van eenden. Ara itik

dëlé *poedëdëngak*, er zijn [daar] vele eenden aan 't kwaken.

DĒNGAN, zijn van elkaar menschen van verschillende sexe, die in hunne patriarchale geslachtslijst op dezelfde lijn voorkomen. Dëngan's van een man zijn dus zijn zusters (dëngan pëdih of d. sar' inö), volle nichten (d. sara mpoe), dochters van volle neven van zijn ama's (d. sara datoe) enz.; dëngan's van een vrouw zijn hare broeders (dëngan pëdih of d. sar' inö), volle neven (d. sara mpoe), zoons van volle neven van hare ama's (d. sara datoe) enz. Zie *saudörö*, *sarinö* en *sërinön*. Dëngan sar' inö kan ook aanduiden: kinderen van verschillende sexe van dezelfde moeder doch van een anderen vader, wat meestal wordt aangeduid door achtervoeging van *ama lèn* of *ama mëmasing*. In de aanspraak wordt dëngan slechts gebezigd door verre verwanten (bv. *sara datoe*), die men weinig kent, of vreemden van ongeveer denzelfden leeftijd, of ook wanneer men eenige personen tegelijk toespreekt, en in 't algemeen meer door vrouwen tot mannen dan omgekeerd. *Ari si kin ari dëngan 'ni*, waar komen mijne dëngan's hier vandaan? *Akoe bërdeḡngan koe wé*, ik spreek met dëngan van haar (hem). *Bërdeḡngadnön bédné koe akoe*, zij spreken mij allen met d. aan. *Bërsidëḡngadnön*, elkaar met d. aanspreken (wat in GL jongelieden dikwijls doen als ze elkaar op een eenzame plaats ontmoeten).

DĒNGKAP (cf. *dòkòp*), verv., *mëndëḡngkap*, iets opzoeken om 't te krijgen, nastreven; steun zoeken bij, zijn vertrouwen vestigen op. *Nti dëḡngkap mara*, zoek het gevaar (ongeluk) niet op; *tjabang idëḡngkapé batang, anak-boeah idëḡngkapé rödjö*, de takken vertrouwen op den stam, de *saudörö's* (onderdanen) vertrouwen op den rödjö; *si kësın mëndëḡngkap si kaja*, de arme zoekt steun en hulp bij den rijke.

DĒNGKÉ, eetbaar vleesch van geslachte viervoetige dieren, en menschen (cf. *oesi* en *goelé*). *Dëḡngké n kōrō*, — *n kambing*, — *n akang*, buffelvleesch, geitenvleesch, hertenvleesch; *oerang Batak arasi maan dëḡngké ni djëma*, onder de B. zijn er die menschenvleesch eten. *Sana djantarmoe?* — *Goelé dëḡngké oeroem goelé ikön*, wat hebt ge als toespijs bij de rijst? — *Vleesch* [van viervoetige dieren] en visch. *Glah isiboeré dëḡngkéḡngkoe koe langit, laman mindah ari ingöt ini*, zij (de tegenstanders) mogen [mij in stukken snijden en] mijn vleesch in kleine stukjes naar den hemel gooien, als er afgeweken

wordt van deze [oude] gewoonte (e. s. v. eed). Glah *idëngkëié* a koe, ze mogen mij tot slachtvleesch maken (mijn lichaam in stukken snijden). *Moedëdëngkën* poemoeng koe (loedjoeng koe), aan mijn hand (mes) kleven stukjes vleesch (na een dier geslacht, of na gevochten te hebben).

DËNGKI, haat, wrok; nijd(ig), kwaadaardig. Koelö dëngki, een kwaadaardige tijger (die op menschen loert). Wé *bërdëngki* koe si bëbëroe ója, hij koestert een wrok tegen dat meisje (omdat ze niets van hem wilde weten).

DËNGKING, snauwend, barsch en ruw (v. stem, woorden). Prié (lingé) *moedëngking* koe anaké. hij spreekt barsch tot zijn kind. Noemön ni jō *bërsidëngkingön* (of *moedëngking*) oeroem bönödné, elken avond heeft hij hooge woorden met zijn vrouw.

DËNGKÖH, kreupel. *Moedëngköh* koedöng koe, mijn paard is kreupel.

DËNGOENG, klanknab. v. h. loeien v. d. wind, het dreunend weergalmen v. e. göng, het brommen v. e. tol (gasing). Gōng ini djëròh pëdih dëngoengé. deze göng heeft een zeer goeden klank. *Bë(r)dëngoeng* of *moedëngoeng*, dat geluid maken.

DËNGÖNG of *dëdëngöng*, klanknab. v. h. brommend geluid van een aan een vlieger bevestigde dëdëngöngön. *Dëdëngöngön*, een boogvormig bamboestokje, waarop bijwijze van pees een dunne rotan-draad gespannen is, welk instrumentje aan den hals van een vlieger wordt bevestigd, en door den wind in trilling gebracht. een brommend geluid (dëngöng) maakt (Jav. sëndarèn). *Bëdëngöng* of *moedëngöng*, dat geluid maken.

DËNIÖ of *doeniö*, de wereld, het wereldsche, de wereldsche zaken. Dëniö tërlangis, „de wereldsche zaken aangetast”, d. i. de rechten of het gebied [v. e. rōdjö door een anderen rōdjö] geusurpeerd (een der 4 këmalön ödöt, d. i. zaken, die onmiddellijk onderzoek en afdoening eischen); ari dëniö sawah koe akërat bërsa-udörö a koe oeroem kam, van nu af tot in eeuwigheid ben ik uw broeder (vriend). Si pitoe *moedëniö*, de zeven [rōdjö's of pëngoeloe's] hebben de wereldsche zaken (het bestuur enz.) in handen.

DËNTJÖNG, (cf. gëntjông). hinkend. *Moedëntjông* pōra rëmalan, hij loopt een beetje hinkend, sleept een beetje met zijn ééne been. *Bërdëntjôngön*, hinkebaantje spelen, een wedstrijd in het hinken houden (wie het 't langst kan volhouden, v. kinderen). Zie trōnggëntjông en tjëngkëldak.

DĚPA, vadem. Tikòn sara dėpa naroeé, een stok ter lengte van één vadem; rölöm ni wöih ini toeloė dėpa, deze rivier is 3 vadem diep. Dėpa, ook = oendjoek, bruidschat; dėpa ni pĕmaèn koe tĕngah a sĕratoes, de bruidschat voor mijn schoondochter destijds bedroeg 100 dollars.

DĚPĚK, zie dėpik.

DĚPĚS en *dĕpòs*, klanknab. v. h. geluid, dat bij 't afschieten v. e. geweer gehoord wordt als 'tkruit nat is. *Bĕrdĕpĕs*, dat geluid maken; ngö bĕrdĕpĕs bĕdilé (fig.), hij heeft het al verloren.

DĚPIK of *dĕpĕk*, e. vischsoort, in vorm gelijkend op de ikan tri, doch grooter; komt uitsluitend voor in de Laut Tawar. Moesim dėpik, zie moesim.

DĚPIR, plankjes, waarlangs bij het knopen van netten de steken gelegd worden. Zie siröt.

DĚPÒS, zie dėpĕs.

DĚRAH (L), *ĕrah* (GL), e. s. v. kleine vogels, fraai v. kleur, met roode borst en staart. Soorten zijn: *dĕrah boegöm* (L), *ĕrah dĕgar* (GL); d. ilang of ĕ. djĕrĕnang en d. of ĕ. titik.

DĚRAM I, onverv., *mĕndĕram*, brommen (v. e. tijger). A koe *idĕrami* koelö klam sinö, gisteren avond heeft een tijger tegen mij gebromd. *Poedĕdĕram*, brommen (v. e. tijger).

DĚRAM II, e. klein gouden muntstuk (Ar. dirham), in G. niet meer in omloop, slechts als kleinoodiën bewaard; hebben de waarde van één mas of één dollar. *Dĕram Djöhör*, Djohorsche dirham, zooals er naar men beweert, als poesaka-voorwerpen, oudtijds geschonken door den Sulthan van Atjĕh, vroeger wel in 't bezit waren van sommige rōdjō's.

DĚRAS, snel, gezwind v. beweging (v. e. stroom, v. wind, v. hardloopen); zwanger (v. dieren en, grof, v. menschen, cf. alang, bĕrnĕmbah [bröt], ngandoeng). *Dĕras ajar*, in de eerste maanden van zwangerschap zijnd, pas zwanger (v. e. buffel, geit, merrie enz., ook v. menschen, doch fijner: djĕròh).

DĚRĔ, boel, minnaar, minnares (cf. diang en biak). *Bĕdĕrĕ* koe, tot boel hebben, — oeroem, ontucht bedrijven met, een minnarijtje hebben met. Ngö *bĕrsidĕrĕn* blah tjik oeroem blah moedö, mannen van den ouderen tak bedrijven ontucht (hebben minnarijtjes) met vrouwen van den jongeren tak van het geslacht.

DĚRĔDJÖT (Ar. daradjat), lot, fortuin; (zelden) rang. Djĕma òja atas dĕrĕdjöté, die man is voorspoedig, heeft geluk. Cf. oentoeng, ödjöl, ròh, tĕnirō, oetjöp en öböt.

DÉRÉN of dirén, zie diri I.

DÉRENDANG, schemerachtig, vaag zichtbaar. Lō ngō dërëndang, 't begint al te schemeren (\pm 5 uur 's morgens).

DÉRING, onverv., *mëndëring*, brommen (v. e. tijger). A koe *idëringi* koelö klam sinö, vannacht heeft een tijger tegen mij gebromd. *Poedëdëring*, brommen. Cf. dëram.

DÉRÖ, verv., *mëndërö*, hard slaan met een dik stuk hout, afrossen [een buffel]. Bërsidërön, elkaar afrossen (v. vechtende knapen).

DÉRONG, liggen (van buffels, geiten, paarden enz.).

DÉS of dis (Bat. dos), gelijk, eender. O ja oeroem ini dés (of désné) wö, dit is gelijk aan (hetzelfde als) dat; bagi dés kitö, laten wij gelijk op deelen, (het) gelijkelijk verdeelen; rawan oeroem bönödné dés blangié, die man en zijn vrouw zijn beiden even mooi. *Idésié* (of *idésné*) oetöm, kati nti bërsarararön, hij maakte de brandhouten alle gelijk [van afmetingen], opdat niet het eene langer zou zijn dan het andere. *Désön* (mëndésön), gelijk maken, vergelijken; (spec.) [een slaaf] gelijk maken (met eigen kinderen, waardoor hij tevens met de vrije lieden van den stam gelijkgesteld wordt), adopteeren (de adoptief-vader noodigt dan de oudsten van de eigen en van de omliggende kampeongs tot een maaltijd, om daardoor de „gelijkstelling” algemeen bekend te maken). Glah koedésön roepökoe oeroem Amat Bangta, kom, ik zal mijn gedaante gelijk maken aan (de gedaante aannemen van) A. B.: *idésné* loedjoeé oeroem loedjoengkoe naroeé, hij vergeleek zijn mes met het mijne, om te zien of ze even lang waren. *Ipëdésé* loedjoengkoe oeroem loedjoeé ari manè mi, gërö iwöt-wötné, reeds van gisteren af heeft hij mijn mes en het zijne naast elkaar laten liggen, zonder (het zijne) weg te nemen. *Ipëtidésné* (of *itëdésné*) oetömé oeroem oetöm ni pöng, kati dés nëmbahé oeroem nëmbah ni pöng, hij zorgde dat zijn brandhouten van gelijke afmetingen waren als die van de andere lieden, opdat zijn vracht dezelfde zwaarte zou hebben als die van de anderen. *Bërdés* a koe oeroem kō bagi ikön, nti bërsaralëbihön, laten wij de (door ons gevangen) visch gelijkelijk verdeelen, laat niet de een meer krijgen dan de ander. Rödjö Boekit oeroem Pëngoeloe Tjik Böböson *bërdëdésön* rajat, R. B. en P. Tj. B. stelden hunne respectievelijke onderdanen naast elkaar op, om te zien of ze even groot in aantal waren (dit is eens gebeurd, een

12 jaar geleden, te Takingön bij gelegenheid van een niri-
raja). *Bërsidésön* bagén, de deelen voor allen gelijk
maken, gelijk opdeelen (bv. bij erfenis). *Moedés ngö* ba-
géntö, onze deelen zijn gelijk (bv. v. gevangen visch).
Poedés (of *pédés*) ari manè mi loedjoe rōa ini,
deze beide messen liggen al van gisteren af naast (tegen)
elkaar (men heeft willen zien welk van beide het langst was);
rawan oeroem bönön ini pēdés kōlé, pēdés
naroeé, pēdés moedöé, deze man en vrouw hebben
volkomen denzelfden omvang en dezelfde lengte en zijn
beide even jong. *Pëndés*, het geld (eenige dollars) dat bij
adoptie van een slaaf aan de autoriteiten moet betaald
worden.

DĒSŌ, zie sō. *Bërdēsō* of *moedēsō*, een suizend of ruischend
geluid (sō! sō!) maken (v. harden wind, hevigen regen, een
waterval, een met kracht geworpen steen, snelle vlucht v. e.
grooten vogel enz.). *Poedēsō* of *poedēsō-dēsō*, lang achter-
een of bij herhaling dat geluid maken.

DĒTAT, zie dētōet.

DĒTĒNG, z. tēng. *Bërdētēng* of *moedētēng*, 't geluid „tēng”
maken (v. e. strak gespannen touw, de snaar v. e. viool, e.
tjanang enz.); pōrak lō bēdētēng, 't heetste van
den dag, midden op den dag; pōrak lō bēdētēng
gēh koelō koe wan kampoeng, midden op den
dag komt er N. B. een tijger in de kampoeng; kēmārō
bēdētēng bēsilo, het is thans het heetste van den
drogen moeson.

DĒTJĒW, zie tjèw. *Bërdētjèw* of *moedētjèw*, 't geluid tjèw!
maken (v. e. zweep, sēnawat, pēnggoeōs, pēnra-
mpat).

DĒTOEM, zie toem. *Moedētōem* of *bē(r)dētōem*, 't geluid
toem! maken (v. e. geweerschot, een vallenden klapper of
doerian, v. stokslagen op weeke voorwerpen).

DĒTOEP, zie toep. *Bē(r)dētōep* of *moedētōep*, 't geluid toep
maken (van stokslagen op harde voorwerpen).

DĒTOET, z. toet. *Dētāt-dētōet oetōeté* koedō-
rōt, hij laat al maar winden.

DĒWAL (Perz. Mal. *dewala*), de in oorlogstijd uit aarde
en steenen opgetrokken wal rondom een kampoeng; de grens
v. e. kampoeng met andere kampoengs of met het woud of
't blangterrein (zoo genoemd, omdat in vroegere, minder
vreedzame, tijden wel altijd zulk een wal aanwezig was en
dus de grens v. d. kampoeng aanwees, wat thans in GL in
den regel nog 't geval is).

DI, afk. v. *pēdi* = *pēdih*, zeer. Ah, anak n koedō
sō sēdjōdō (*pēdi*, *dēs di kōlé*, kijk, die beide

veulens passen mooi bij elkaar, ze zijn precies even groot!

DIANG, (eigenl. spel, zie de afleidingen) minnaar, minnares, vrijer, vrijster (cf. *biak*); vooral ook gebezigd om de verhouding aan te duiden van een jongeling en een meisje van verschillende *blah's* of *kampoengs*, die volgens zekere van oudsher daarvoor geldende regelen, naar het heet buiten weten van hun ouders en van de *dengan's* van het meisje, doch met geheime medewerking harer jongere en zelfs van enkele oudere vrouwelijke verwanten, een minnarijtje hebben aangeknoopt: zij geven elkaar geschenken en houden geheime samenkomsten op eenzame plaatsen (soms zelfs eenige paren tegelijk). In den regel is zulk een *bërdiang* of (fijner) *bërboeötmoedö* genoemde amourette vrij onschuldig, doch dikwijls geeft de op deze wijze ontstane intieme kennismaking aanleiding tot een huwelijk. Is de omgang al te intiem geweest, zoodat het meisje zwanger wordt, dan wordt de toevlucht genomen tot *nöik* (z. *töik*) of *pënjangkan* (z. *sangka*). Dit *bërdiang* of *bërboeötmoedö* (ongeveer ons „vrijen”), met al de daartoe noodige geheime afspraakjes, besprekingen, wisseling van geschenken enz., beslaat een voorname plaats in het leven der jongelui: ook de taal levert in tal van uitdrukkingen en spreekwoorden daarvan het bewijs. *Òja diangkoe*, zij (hij) is mijn vrijster (vrijer); *wéngökëndiangkoe bësilö*, zij (hij) is thans mijn vrijster (vrijer). *Diangi* (*mëndiangi*), een meisje (jonkman) tot vrijster (vrijer) hebben. *Diangön* (of *diangdiangön*) *kō péngimoe 'nikoe lëpō* (*alaman*) *sō*, laat je broertje(s) wat spelen in de *lëpō* (op het voorpleintje) daar (zegt bv. de moeder tot haar oudste dochter). *Bë(r)diang*, 1) spelen (van kinderen), 2) een minnarijtje hebben, vrijen (fijner: *bërboeötmoedö*), (doch ook) ontucht bedrijven met (oeroem of *koe*), ontuchtig; *anak-anak bëdiangilëpōsō*, de kinderen spelen in de *lëpō* daar; *wébëdiang oeroem dengankoe*, hij vrijt met mijn zuster (of nicht); *wébëdiang oeroem djëma baloe òja*, hij pleegt ontucht met die weduwe. *Bërdiang-bërdiang* of *bër(dë)diang*, voor zijn plezier ergens heengaan, kuieren. *Bë(r)diangön*, samen spelen (v. kinderen). *Pëparik oeroem Pëndosan bërsidiangön koe sō koe ini*, [de jongelui van] P. en P. vrijen wederkeerig (over en weer) met elkaar ('t komt veel voor, dat reeds van oude tijden her twee *kampoengs* door zulk een band verbonden zijn). *Pëdiang*, van een verliefde natuur, graag minnarijtjes aanknoepend. *Pëdiangön ni*

kěkanak gëgasak, bërgasing, këtaktam, kinderspelen zijn 't gëgasak-spel, 't tolspel, 't këtaktam-spel enz.; blang pëdiangön, open veld dienende tot speelplaats [v. kinderen of jongelieden v. e. bepaalde kampoeng]. Pëdiangön, in GL ook = diang. *Dëdiangön*, speelgoed (bv. bamboe-geweertjes, huishoudelijke voorwerpen in miniatuur).

DIAT, zie diöt.

DIBÔNG, verv., *mëndibông*, [met een kind] stoeien of spelen (door het op te gooien en weer te vangen), het morkelen, troetelen. *Idibông(n)é anaké kati òngòt*, zij stoeide met haar kind opdat het stil zou worden. *Këdibôngön*, n. v. e. djamboer op den Intim²-weg.

DIDÉSÖN of *Didisön*, n. v. e. in het Meer vooruitspringenden bergrug bij Böboeli.

DIDIK, verv., *mëndidik*, [een dier] kunstmatig opkweken (bv. een kuiken, wanneer de moeder gestorven is).

DIDÔNG, een bepaald soort v. gezongen liederen of voordrachten, waarnaar het echt-Gajösche spel is genoemd, dat bestaat uit een combinatie van muziek, rhythmische lichaamsbewegingen, dans en voordrachten, uitgevoerd onder leiding van den goeroe *didông* of *pëgawé* (zie verder *tampoek*, *bërsèk*, *sinding*, *soerak* en *djaloe*). *Didông Gajō*, een d. v. Gajō-Loeös; d. Laut, een d. v. het Meergebied; *didông sëdang a*, een ouderwetsche d. (uit den ouden tijd); d. *bësilō*, een nieuwerwetsche d. (van den tegenwoordigen tijd). *Didôngön* (*mëndid*.); *Radjim ikō ididôngné përoentoengné dëlé bönön² môngòt*, als *Radjim* (een beroemde goeroe *didông* van *Takingön*) in een *didông* zijn eigen avonturen bezong, waren er vele vrouwen die weenden; *ididôngné diangé si i oemah* (de jonkman, op weg naar de Kust) zong in een *didông* van zijn vrijster thuis [achtergebleven]; *ididôngné kër djō n anaké*, (de vader) liet een *didông*-opvoering geven bij gelegenheid van het huwelijk van zijn dochter. *Bë(r)didông*, een *didông*-opvoering geven (subj.: de goeroe d.); met een d.-opvoering gepaard (v. e. feest). *Pëndidôngönkoe i Oedjoe ng-Bëboelōn*, de plaats waar ik d.-opvoeringen pleeg te geven is Oe. B. (een groot plein bij *Böbösön*, waar alleen zeer kundige en beroemde g. d. hun kunst durven tentoonspreiden).

DIGIL, (eigenl. *hardnekkig*, koppig, volhardend, cf. Mal. *dëgil*). *Pri bër digil*, discussie, waarbij een der partijen stijfkoppig bij 't eens gezegde blijft volharden (zoodat men niet tot een oplossing geraakt); *gör' aténgkoe pri*

bërdigil oeroem kam, ik heb geen lust om nog langer [nutteloos] mijn discussie met u te rekken (zegt een schuldeischer tot een schuldenaar die op zijn maning telkens en telkens weer hetzelfde onbestemde antwoord geeft, bv. zegt: misschien zal ik morgen, misschien overmorgen kunnen betalen). Prié *moedigil-digil*, hij zegt maar steeds hetzelfde (zoodat de zaak niet tot een oplossing komt). Verv., *mëndigil*, met geduld en volharding langzaam bij beetjes [een zwaar werk] verrichten; idigilé sësë-rèngé mëmëlah kajoe tikik² ari këkaboer mi sawah jō, van den ochtend tot den avond kloofde hij geheel alleen met geduld en volharding hout [telkens (als hij vermoeid was) even uitrustend]. *Idigilié* përidòdné, mòkòt-mòkòt koedöröt, hij hield hardnekkig aan [om betaling] bij zijn schuldenaar, eindelijk betaalde deze.

DIH I of *doeh*. *Dihön* of *doehön* (mëndihön of mëndoehön), iets tegen iets aanduwen of aandrukken; idihné koe rëring (pögör, karang) löwödné, hij drukte zijn tegenstander tegen den wand (den pagger, de rots); idihné loedjoe koe rôngòké, ibèrikō kō, gih kō, këné, hij zette hem het mes op de keel, en sprak: wil je betalen of niet; mëndihön bönön, een vrouw beslapen. Mërëbah kajoe *moedih* (in dit geval *niet moedoe*) akoe, ik raakte onder een neerstortenden boomstam; ngö moedih (niet moedoe) koe akoe oetang namangkoe, de schuld van mijn vader is op mij overgegaan, drukt mij. Kōrō bërpoetir *bërsidihön* koe sō koe ini, de vechtende buffels drukken de koppen tegen elkaar.

DIH II. = pëdih, zeer.

DIKÉ, zie timoen.

DILÖM, e. s. v. plant, met welriekende bladeren, die wel in het haar gestoken worden (Batav. en Jav. dilëm; behoort tot de Labiatae). Dilöm boej (Atj. dilam boej; boej = varken) of dilöm babi, e. s. v. plant met witte bloemen, waarvan de bladeren als geneesmiddel tegen brandwonden dienst doen.

DING I (GL), volledig (v. e. nieuwe aanplant, waar al het voor levensonderhoud benodigde, klappers en pinang enz. reeds aangeplant is). Ngö ding pëdih sënnoeödné, görö nè mindah ari òné, zijn nieuwe aanplant [in een nieuwe vestiging, pëdoesoenön] is reeds zeer volledig, hij zal dus wel niet meer daar vandaan gaan (zal daar wel voorgoed gevestigd blijven). Zie sirih ding en badjoe ding.

DING II, e. dansfiguur (met bepaalde handbewegingen) bij het bêtari; de rëpana begeleidt die met de lagoe döp. Tarié lagoe ding, rëpanaé lagoe döp, men danst de dansfiguur ding, en men speelt op de rëpana de melodie döp. Rëndjöl *idingné* lagoeé idöpné rëpanaé, toen danste men de lagoe (dansfiguur) ding en speelde op de rëpana de melodie döp.

DIÖ, ook wel *diödné* en *këdiödné*, (eigenl. die, dat), wordt uitsluitend gebruikt als nadrukspartikel in vraagzinnen, en wel meestal na vragende pronomina of adverbiale pronomina, in den zin van ons toch (Mal. *tah*) soms, wel; soms ook in toestemmende zinnen als ons: dan maar. Sa diö möié, wie heeft het toch wel meegenomen; ah, koenö diö (*diödné* of *këdiödné*) kitö ini, ach, wat moeten we toch doen; sahan diö gëralé goeroe didong klam sinö? — Ah görö koebëtih, ntah sahan diö, hoe heette toch die goeroe didong van gisteren avond? — Ik weet niet wie hij wel zijn mag; ara kö anakkoe i atas a diö. is mijn kind soms daar boven; sëlö diö òja, wanneer zal dat nu [komen]; koe si diö blöhé, waar mag hij wel heengegaan zijn; Alah, manoeek sana diö òja? God, wat mag dat wel voor een vogel zijn; pakat kitö isi nëgëri ini, kitöröi kö rödjökitö, nti kö diö röi kö diö, wij de burgers, beraadslaagden of we den koning zouden gaan halen; „halen of niet halen” (zoo werd er gezegd); böh ikö bëta, bëta diö (of *diödné*), welaan, als het zoo moet, laat het dan maar zoo gebeuren; ikö blöh kitö, blöh diö, als wij dan moeten gaan, laten we dan maar gaan. Ngö *idiödné* sat n ini, hij heeft zoeven reeds toegestemd [om het te doen].

DIÖM (Mal. *diam*), soms gebezigd in pl. v. òngot. *Diömön*, doen zwijgen, over iets zwijgen, doen stilstaan. *Diöm*, (ook) n. v. e. kleine nederzetting in Sëmboeang (S.).

DIÖT (Ar. *diat*), bloedprijs, die de bloedwraak (zie s. bëla) vervangt, wanneer de doodslag door twee of meer personen bedreven is. In GL heet de diöt naar omstandigheden te bedragen van 600—400 dollars, zij wordt betaald door de misdadigers of hun naaste verwanten, en wordt verdeeld tusschen de naaste agnaten v. d. verslagene en de „ödöt en hoekoem”. Mböhd iöt, nòsah — of mëmbëri —, den bloedprijs betalen. *Diöti* (mëndiöti), [voor een verslagene] den bloedprijs betalen.

DIRÉN, zie diri I.

DIRI I (Mal. *diri*, in enkele uitdrukkingen gebezigd i. pl. v.

sēsoek). *Dirén* (n dirén) atoe, grafsteenen oprichten (op de graven der dooden, wat voor vele dooden tegelijk pleegt te geschieden en met een optocht en soms nog met feestelijkheden, o. a. bërbinös, gepaard gaat). *Dirén* of *dérén*, staak, waarlangs klimplanten als katjang, blō (sirih), pěrtoelō enz. geleid worden; de ketting v. h. weeftoestel (Atj. neudōng). Idirédnié katjangan g é, hij plaatste staken bij zijn boonen.

DIRI II, persoon, zelf, wordt met de bezittel. voornw. verbonden: diri(n)gkoe, dirimoe, dirié, dirintō, diri ni kami, dirimè, welke woorden dienst doen als reflexieve voornaamwoorden: mijzelf, uzelf, zichzelf enz.; achter substantieven geplaatst, hebben ze de kracht van: van mij (u, hem) zelf, mijn (uw, zijn) eigen Dirimoe en dirimè worden bovendien een enkele maal bezigd in den zin van ons: uw persoon, gij zelf, *gij* (met nadruk). Ikēdikōn koenō diri, kom, zet eens een lachend (vriendelijk) gezicht; oerang dirintō òja, dat is een van onze eigen menschen (van onze kampoeng- of geslachtsgenooten); akoe malé mēsangka, anakmoe koemöi moelō; dirimoe ara dirimoe (kō. wō lēbihé), ikō prang, prang, ikō gōrō, gōrō, ik ga vluchten, je kind zal ik vast meenemen; wat uzelf betreft, gij moet het zelf weten, als ge wilt vechten, dan vecht ge, als ge niet wilt vechten, dan vecht ge niet; si ni dirié, ngō imöié, wat hemzelf toebehoort heeft hij meegenomen; pēpandji sētinggi dirimoe, een vlaggetje zoo groot als jij zelf (z. s. pēpandji); djēma òja kēn dēdirié wō. die man houdt zich almaar op zichzelf (sluit zich niet bij anderen aan). Koepēpōki diringkoe, ipēpōkikō dirimoe, ipēpōkié dirié, kitōpēpōki dirintō, kamipēpōki diri ni kami, ipēpōkikam dirimè, ipēpōkié dirié bédné, ik sla mijzelf, gij slaat uzelf enz. Isiksōé dirié, hij kwelde zichzelf; akoe nēngōn diringkoe koe tjērmin, ik zie mijzelf in het spiegelkje; iajōdné dirié koe awah n koelō, hij heeft zichzelf (zelf zijn hoofd) in den muil des tijgers gestoken, d. i. heeft zichzelf in het ongeluk gestort. Isēsakité dirié, hij hield zichzelf ziek; isēsakitkam dirimè, houdt u ziek; ipēpōngōté dirié, hij deed alsof hij huilde (bedroefd was). Ini oemah diringkoe, sō oemah ni amakoe, dit is mijn eigen huis, dat is mijns vaders huis; ngō mari kamboelō, oelak k' oemah dirié mēmasing (of masing² k' oemah dirié), na afloop van de vergadering keerden zij

elk naar zijn eigen huis terug. *Sabi dirié*, onder elkander, met elkander, elkander, onderling; *akoe moepakat sabi diring koe*, ik pleeg overleg met mijn naaste familieleden (er zijn geen vreemden bij); *bōh kitō moepakat sabi dirintō*, kom, laten wij onder elkaar (onderling, zonder vreemden er bij) beraadslagen; *bërsipëpökön sabi dirié*, zij houden een kloppartij onder elkander (niet met vreemden). Zie *këndiri* en *toendjoek diri*.

DIS, zie *dés*.

DŌA, gebed, gebedsformulier, tooverformulier; zegenbede.

Matja dōa, gebeden opzeggen of prevelen; *mënrirō dōa koe ödöt oeroem hoekoem*, — *koe aminō*, — *koe goeroe*, *koe si krahmat*, [voordat men eenig werk of eenige onderneming begint of een gewichtigen stap gaat doen] verzoeken om het gebed of de zegenende voorbede van den rōdjō en den imōm, — van vader en moeder, — van een goeroe, — van een vereerden afgestorvene enz. (practisch komt dit, wanneer het levenden geldt, neer op: hun toestemming vragen); *akoe rōdjō! malé nōs oemah, koetirō dōa koe rōdjō*. — *Ngō djērōh, ngō ara dōakoe, itōskō mi oemahmoe, glah kōl, rōdjō!* ik ben van plan een nieuw huis te bouwen, en kom nu om uw zegenbede verzoeken. — Goed, ge hebt mijn voorbede, bouw gerust uw huis, laat het een groot huis worden; *dōa pēnranap* of *pēngēranap*, zie *ranap*. *Dōai* (*mëndōai*); *ngō idōai rōdjō koetōs oemah tērini*, de r. heeft al zijn toestemming gegeven dat ik hier een huis bouw; *djēma òja idōai goeroe* (= *kōna dōa ni goeroe*), *kati sakit*, een goeroe heeft een tooverformulier over dezen man uitgesproken, opdat hij ziek zou worden; *djēma sakit idōai goeroe, kati djögör*, als iemand ziek is, prevelt de goeroe een gebed bij (voor) hem, opdat hij herstellen moge. *Ngō bērdōa rōdjō*, de r. heeft al zijn toestemming gegeven (voor deze onderneming enz.). *Ngō bërsidōan nwötōn kōrō*, (de rōdjō's van beide partijen) hebben reeds [aan hunne respectievelijke onderdanen, *ana k-boeah*], toestemming gegeven om [bij de tegenpartij] buffels weg te halen (als opening van de vijandelijkheden).

DÖBÖS, wat men bij zich draagt, bagage; (vooral) koopwaren, waren die men rondvent (ook eetwaren). *Mbahé döbōs arirantō matjam²*, hij heeft allerlei koopwaren van de Kust meegebracht. Cf. *pēnamatōn*.

DÖDJÖL (Ar. *dadjjal*), de zgnd. Antichrist volgens de

Moslimsche eschatologie; (vd.) onvoegzaam, wat (wie) in strijd met goede zede en fatsoen is (handelt), baldadig (bv. zijn behoefte doen op den grooten weg, cf. *djahil*). *Ah, òja djëma dödjö! kité² loesoeng ni djingki iitjingié*, foei, dat is een onfatsoenlijk mensch, hij bevult de huistrappen en de rijstblokken.

DÖDÖ, borst (v. menschen en dieren); de hellende zijde van een sawahdijkje; elk dijkje, pad, weg, die afgerond of met hellende (niet loodrechte) zijvlakken voorzien zijn, heeten *moedödö* of *moedödön toemön* (gewelfd als een luizeborst). *Dödökëtam*, e. grassoort met ronde blaadjes; (ook) ronde, bolvormige knoppen van soeasah, zilver of geelkoper ter versiering op tjaping's, halskettingen enz. aangebracht. *Idödöi patalini*, maak de hellingen dezer dijkjes in orde.

DÖDÖH en *moedödöh*, naar voren overhellend (v. e. boom), vooroverlopend (v. e. mensch). *Oemahkoe ngö moedödöh*, mijn huis helt al over (ik moet het herstellen). *Poedödöh rëmalan*, hij loopt voorover (uit gewoonte, tengevolge v. e. ziekte, niet v. ouderdom, zie *böngkòk*; opp. *tjat*).

DOEA, zie *mas*.

DOEDÖ, duidt in Sërbödjadi de *dëngan's* (zusters en nichten) van den *köil* (den man van de tante van vaderszijde) aan, ook in de aanspraak. Elders bestaat daarvoor geen woord: men zegt wel *ibi* tot hen, maar dat wordt toch minder juist geacht. Een bekende *masalah* (strikvraag) bij het *bërsaman* of *bërdidöng* is: *Koe dëngan ni köil koenö toetoertö* (wat moeten wij zeggen tot de *dëngan's* van onzen *köil*)?

DOEDOEK, in enkele uitdrukkingen in pl. v. *koendoel* gebezigd. Cf. *koendoel*. *Pòlan klamsinö doedoek ödöt isöné*, N. heeft gisteren daar den *rödjö* vervangen; *angkap doedoek ödöt*, een tijdelijk *angkap-huwelijk*, een huwelijk waarbij de geangkapte man (een *Gajö*) ten huize van den schoonvader verblijf houdt totdat hij den bruidschat (*ödöt* = *oendjoek*) heeft betaald (z. *angkap*); *doedoek (mëndoedoeki) oetang koe djëma*, bij zijn (tot een andere *blah* of *stam* behoorenden) schuldeischer inwonen, totdat de schuld is aangezuiverd; *nönggöl doedoek*, een ploeg, waarvan de schaar niet diep meer in de aarde dringt; *blioeng doedoek*, een dissel, waarvan de scherpe kant niet diep meer in 't hout dringt (evenzoo: *tjangkoel doedoek*; opp. *tjat* of *tjakah*). Verv., *ndoedoek*, (in *GL*) aardewerk voorloopig vormen (= *lagang*; men zegt:

ngö koedoedoek pënëpankoe). Mëndoedoe-ki oetang, zie boven s. doedoek.

DOEGÖR, groote houten hamer, bij huizenbouw gebruikt om balken in te slaan, wordt met beide handen gehanteerd.

DOEH, met afleidingen = di h I.

DOEIT, wordt wel eens gebezigd in pl. v. pèng of mas, geld.

DOEL, stof (op den weg, cf wau). Majò doel koe wan matangkoe, er is een stofje in mijn oog gekomen; oepoehkoe moedoel, mijn kleed zit vol stof, is bestoven; koerik niri koe wandoel, de kippen graven zich (baden zich) in 't stof. Kěkanak bërdoel i alamön, de kinderen spelen in 't zand (stof) op het voorplein. Moedoel koeasapön wé, ik heb hem zoo hard nagezet, dat het stof er bij opvloog. Koedoelön těrkoedoeké, ik stoof (rende) hem achterna.

DOELANG, ondiep houten blad op voetstuk, waarop het bord (pinggön) met rijst wordt gepresenteerd; bij het eten krijgt elk der vrije volwassen mannelijke (en meer aanzienlijke, vrouwelijke) aanzittenden zijn rijst in een op een doelang geplaatst bord opgedischt, terwijl de tjawan's met toespijzen op een tabak of eenvoudig op de mat worden geplaatst (z. daloeng en èdangan). Mangan bërdoelang, eten met een doelang onder de pinggön (opp. mangan bërdédös of — bërta pas). Kris moedoelang, z. kris.

DOEM (Atj. doem, zie doep), volledig, volmaakt, in den hoogsten graad. Doem si barang, van alles; doem bisöé, erg vergiftig, vol vergif; doem sakité, erg ziek; doem tēmasé, vreeselijk lekker, erg prettig; doem dëléwé, erg veel.

DOEMPAK, e. s. v. ouderwetsch wapen, veel gelijkend op de lapan sagi, doch het gevest is niet achtkantig.

DOENIÖ, z. dēniö.

DOEÖ, twee, in samengestelde getallen, meestal bij bijvoegelijk gebruik en dikwijls in afleidingen gebezigd i. pl. v. het echt-Gajösche rōa. Doeö bëlas, twaalf; doeö poeloh, twintig; doeö ratoes, twee honderd enz.; doeö boelön, twee maanden; doeö poeloh doeö ringgit, 22 dollar; koerang doeö doeö (tigö enz.) poeloh (ratoes enz.), 18 (28 enz., 198, 298 enz.). Kědoeö, ten tweede, in de tweede plaats; maté kědoeö, „met hun beiden gestorven” (v. e. kraamvrouw, die sterft nog vóórdat het kind geboren is). Werkw., verv., (mē)ndoeö, voor de tweede maal iets doen, bv. een rijstveld voor de tweede maal beploegen, rijst voor de tweede maal

dorschen of stampen, suikerriet voor de tweede maal persen enz. *Idoeöié* (of *idoeödné*), *pěnoetoedné* (*pěnwingödné*), hij stampte zijn [reeds eenmaal gestampte] rijst, perste zijn [reeds eenmaal geperst] suikerriet voor de tweede maal; *idoeöié* (of *idoeödné*) *běnanagé*, zij verdubbelde haar garen, d. i. spon telkens twee draden garen tot één (om het sterker te maken; het tegenwoordig meestal voor weven gebezigde ingevoerde garen wordt altijd aldus behandeld; *běnanag* Alas daarentegen niet). *Nòn* of *ndòn* (*měnon* of *měndòn*) *bělit* (of *gõr* of *goes*), tweemaal; *nòn pitoe*, tweemaal zeven, ouderwetsche telling voor veertien.

DOEÖ KALI (GL) = *loeö* [*pědih*] (L), e. s. v. lekkernij, bereid uit kleefrijst met manisan, de Batav. *wadjik*.

DOEP = *doem*, in zeer erge mate. *Ngõmoerëngkajan doep koeroesé*, hij is als een geraamte zoo mager; *gõrõnè těrlangkahi toetoe doep tẽmboedné kõrõa*, die buffel kan niet eens meer over een rijststamper heenstappen, zoo dik is hij.

DOERÉN, doerianboom en -vrucht. Soorten zijn: *doerén djantöeng*, d. *soeasah*, d. *tẽmbõgõ* (met zeer lekkere vrucht) en d. *tẽpoeng*. *Doerén*, n. v. verscheidene kampeongs: een aan de Wõih Pòrang bij Boekit (GL), een bij *Nalõn* (D), een aan de Tampoor, meestal *Kaladoerén* genoemd, en een, eigenlijk een wijk van Padang (GL). Ook n. v. e. rivier in L.

DOEROE (Bat. *doeroe*, *rand*), de benedenzij van de *sěrambi bõnõn*, de *sěrambi rawan* en de *oemah- of atas rindoeng* van een huis; de buitenkant van de dorschplaats (in beide gevallen opp. *oekõn*). Van de *sěrambi bõnõn* en de *s. rawan* is de *doeroe* die zijde, die aan den kant der *oemah rindoeng* gelegen is en waarlangs de passage plaats heeft, want wie door de galerijen loopt, behoort den kant der *oemah rindoeng* te houden en den kant naar den buitenwand toe vrij te laten; van de *oemah (of atas) rindoeng* is de *doeroe* die zijde, waarop de deuren der kamers (*bilik*) uitkomen, d. i. die welke aan de vrouwengalerij grenst. Aan elk huis onderscheidt men dus 3 *doeroe*'s: *doeroe ni sěrambi bõnõn*, d. *ni sěrambi rawan* en d. *ni atas rindoeng*. In GL is dikwijls van de *atas rindoeng* een smal voorgalerijtje afgezonderd, waarop dus de deuren van de *bilik*'s uitkomen, en vanwaar men met twee trapjes (één aan de *oedjoeng-* en één aan de *ralikzijde*) naar de *sěrambi bõnõn* afdaalt; dit galerijtje heet *doeroe ni bilik*. *Tẽmoeloek kěnoendoelné mahat těrdoeroe*,

- slaven zitten altijd aan de doeroe (beneden)zijde [v. d. galerij]; bönön koendoel tērdoeroe, rawan tēroekön, de vrouwen zitten aan de benedenzijde, de mannen aan de bovenzijde; djëma mëndjik si mēnggērgah tēroekön, si mēndoeö tērlah, si mēnloemöt tērdoeroe, bij het dorschen staan de lieden die de padi voor de eerste maal (ruw) dorschen aan de bovenzijde (vlak bij de stapels, binoehön, padi), zij die ze voor de tweede maal dorschen, in 't midden, en zij die ze „fijn” (voor de derde maal) dorschen, aan de benedenzijde (d. i. het verst van de binoehön verwijderd).
- DOEROEBIÖ** (cf. Bat. dorbia, Oud.Jav. drëwja), deftig woord voor levende have, vee; doeroebiöngkoe ara rōa toeloe, ik bezit een twee à drie stuks vee. Cf. noerip sub oerip.
- DOEROENG** (ook wel gégé), schepnet om kleine visschen in rivier of moeras te vangen.
- DOEROES**, snel, snelstroomend (v. e. rivier). Ngö doeroes kēkirōngkoe, ik ben vastbesloten. Cf. dēras.
- DOESOEN** en *pēdoesoenön*, gehucht, meestal een jonge vestiging van eenige lieden op de plaats waar zij eerst ladangs hadden aangelegd; een pēdoesoenön kan na langeren tijd een kampoeng worden door toename van het aantal bewoners, en vooral wanneer een der hoofden uit het moederdorp zich daarheen verplaatst. Djëma òja doesoen pēdih, die man is erg dorpsch, onbeschaafd (opp. bōndör en pandal); arah n Döröt doesoen, arah n Laut bōndör, het Dörötgebied is onbeschaafd, het Lautgebied is beschaafd (geciviliseerd). *Bērdoesoen*, zich duurzaam vestigen of duurzaam gevestigd zijn op een plaats, waar men ladangs voor tabak, suikerriet, groenten of aardvruchten heeft aangelegd. *Doesoen*, n. v. e. kampoengcomplex in D, gelegen aan een eveneens Doesoen geheeten rechterzij-rivier van de Djëmèr (zie Niwör).
- DOET**. *Doet-doet* (verv., mēndoet-doet) kēn pri, iemd. ruw toespreken, afsnauwen. *Doetön* (mēndoe-tön), snel achtervolgen, achternajagen (een vijand, een bij een vrijerijtje betrapt paar). *Moedoet* prié, hij spreekt [mij] op ruwe wijze toe.
- DÒKÒP** of *dakap* (cf. dēngkap), omvatting met beide armen; zooveel als men met beide armen omvatten kan. Ntoelön (of toeloe) dòkòp kōlé batang kajoë ö, die boom is drie dòkòp's dik. *Dòkòpi* (mēndòkòpi) batang krambil koe atas, in een klapperboom klimmen, de armen om den stam geslagen. Görö tērdòkòp akoe batang ini, kōl toe, ik kan dezen

boom niet met de armen omvatten, hij is te dik. *Bèrdòkòp* djěma nòik krambil, wie in een klapperboom klimt, omvat den stam met zijn armen. Poedah a ara mèt *moedòkòp* koe soejòn ni oemah rindoeng kèklam, òja kati idjögöi mèt kèklam bèsilō, kěné si tětōeō, vroeger was er eens een doode, die in den nacht met zijne armen een der stijlen van de oemah rindoeng omvat hield, daarom houdt men tegenwoordig 's nachts de wacht bij een lijk, zeggen de ouden. Zie *dèdòkòp* en ramboeng.

DÖL (cf. djöl), verstopt, gedempt, opgevuld. Ngö döl rak ini, deze goot is al verstopt (dicht); döl pèdih djěma i wan kampoeng Bòbösön, in de k. B. wonen de menschen dicht opeengepakt; döl pèdih aténgkoe mēngirōié, ik voel mij erg bezwaard (zie geen uitweg) als ik erover denk. *Döli* of *dölön* (mēndöli) tēlögö, een welput dempen. Ngö *moedöl* loeang ini, dit gat is verstopt (zit dicht).

DÖLAT (Ar. daulat), vroeger gebezigd in de aanspraak tot den Sultan van Atjeh. *Dòlati* (mēndòlati), [een rōdjō] eerbiedig om vergiffenis vragen (door driemaal achtereen te zeggen: ampoen rōdjō!).

DÖLÖH, e. s. v. groote visch in groote rivieren voorkomend, zeer lekker; wordt tot de gēgarin-g-soorten gerekend.

DÖLÖM, in eenige gevallen i. pl. van was, binnen, binnenste. *Dölöm pèdih akalé*, hij is erg diepzinnig (knap); èlēmoe dölöm of èlēmoe batin, de geheime, mystieke wetenschap; iglihé kōrō manak dölöm, hij slachtte een zwangere buffelkoe (waarvan het foetus al „leefde”, moerip; men doet dat alleen in bepaalde gevallen, bv. als die buffel al dikwijls een miskraam heeft gehad). *Dölöm* (techn.), het bruidsbed; toeō— of pětōeō dölöm, in GL titel van den aanzienlijksten der toeō's, die onmiddellijk onder den tjik staat, en ook titel v. d. toeō van Rōdjō Tjik Bòbösön; rintah dölöm, een soort van ceremoniemeester bij groote feesten, die allerlei te regelen heeft. *Pēndölöm*, het geld geschonken aan den man (in L, in GL vier lieden) die het bruidsbed (dölöm) in orde maakt.

DÖLÒT, verv., *mēndòlòt*, inslikken, opslikken. *Idòlòtè ilihé*, hij slikte zijn speeksel in; *maté ndòlòt* = *maté nēlan*, z. tēlan; *bangi ndòlòt*, z. bangi. *Badō mēndòlòti* (of *mēndòlòtön*) anaké, een badō-visch die haar eigen kinderen opeet, spr. om aan te duiden iemand, die zijn eigen dochter of nicht enz. verkracht.

DÖM, meestal *dömdöm*, wrok. *Ménasō dömdöm i wan até*, een wrok koesteren; *djěma òja moedömdöm atéa ari sō ari ini*, die lieden koesteren een wrok tegen elkaar. *Dömi* (*měndömi*), een wrok koesteren tegen iemand.

DÖMEMBIR (GL) = *daun mēmbir* (L), e. s. v. paddestoel. Zie toetit.

DÒN, zie doeö.

DÒNDANG, klanknab. van bij 't zingen voortgebrachte tonen (*dòng-dang*), gezang, liedje (bv. om kinderen te sussen). *Pawang lěbah bėrdòndang i atan kajoe*, de honiginzamelaar zingt [toover]liedjes in den boom [zittend]. In öé *měndòndangön anaké mòngòt*, de moeder zingt een liedje om haar huilend kind te sussen.

DÒNG (Atj., cf. *tědòng*), stilstaand, ergens vast blijvend, gevestigd, wonend. *Akoe dòng* (of *dòngkoe*) i *Pěparik bėsilō*, ik woon thans te P. *Dòngi* (*měndòngi*); *oetön ini gōrō idòngi koelō*, in dit bosch huizen geen tijgers. *Ngō koedòngön djěma si dělē hō*, ik heb al die menschen laten stilhouden (bv. om hen te laten wachten op de nakomenden). *Gōrō těrđòng akoe i Gajō, těmasön koerasa i Atjéh*, ik kan het op den duur niet uithouden in 't G.-land, ik vind het prettiger in A. *Mědòng moelō kědjöp kam isinön*, blijf even hier (wachten); *akoe gōrō měra mēdòng pəng*, 't geld wil niet bij mij blijven (ik kan niet sparen). *Nti pėdòngdòng i děnē*, blijf niet telkens staan op den weg.

DÒNGRA, e. boomsoort, waarvan de bladeren wel door reizigers als etensborden worden gebruikt (bij gebrek aan *pinggön*).

DÓP, n. v. e. melodie op de *rěpana* (z. *dینگ*), waarbij de goeroe alleen de beide het orkest vormende *rěpana's* bespeelt.

DÖPÖT, verv., (*mě*)*ndöpöt*, vinden, aantreffen, verkrijgen, opzoeken. *Akoe mēndöpöt rěta ni djěma mětětir*, ik heb iets gevonden. dat iemand bij ongeluk [onderweg] heeft laten vallen; *bönön moe koedöpöt bėrdjinō*, ik heb uw vrouw op overspel betrapt. *Döpötikō akoe i Tampəng lang*, zoek mij morgen op te T. *Akoe mēndöpötön djěma təngah ngěrdjō*, ik vond [daar] de lieden juist bezig een huwelijksfeest te vieren. *Krōkoe pé gōrō těrđöpöt akoe ikō blōh kam*, ik weet niet eens hoe ik aan rijst (eten) zal komen als gij weggaat. *Bėrsidöpötön*, elkaar betrappen; *bėrsidöpötön pri*, bij elkaar navraag doen wegens overge-

- brachte kwaadsprekerij (lastertaal). *Anak döpötön*, z. *anak*; [èdangan] *döpötön ni bëroe oeroem böi*, de [bij het mbah böi of mbah bëroe] voor bruid en brui gom [op een daloeng] gereedgezette schotel met lekkernijen. *Kèdöpötön*, betrapt (v. e. vriend paar, (ook) op diefstal en leugen enz.). *Iwadni pëndöpötön ni oerang toeö*, naar het oordeel van den toeö. Zie *sèdöpöt*.
- DÒRA**. *Moedòra*, met de borst vooruit (en eenigszins achterovergebogen hoofd en bovenlijf); *rëmalan moedòra* (of *poedèdòra*, of *poedòra-dòra*) *ntjara itik*, hij loopt met de borst vooruit, als een eend. *Idòradné dödödé*, *ikèdníe ibèdil pòng*, hij stak zijn borst vooruit, en beval de lieden op hem te schieten (bij wijze v. uitdaging).
- DÒRAN**, drijfnèt; in GL = *poe köt*, in L een kleiner soort van *poeköt*, en evenals dat voorzien van dobbers en loodjes. Cf. *bèbaloet*.
- DÖRÖ**, sexueel rijp, doch nog maagdelijk (v. volwassen vrouwelijke dieren die nog niet zwanger zijn geweest, bv. *akang dörö*, en van de opgeschoten, doch nog niet gevulde rijsthalm, z. *ròm*, of *djagòng*).
- DÖRÖT**, de begane grond; 1) (in tegenstelling met het water) de wal, het land, het binnenland, vd. de naam van dat gedeelte van het Gajöland, dat het stroomgebied vormt van de Boven-Djambö Ajé of Djèmèr, eigenl. „het Land” [tegenover de *Laut* (Tawar), het Meer]; 2) (in tegenstelling met de huisvloer) wat buiten het huis zich bevindt, buitenshuis, (en vd. in 't algemeen:) buiten. *Laut döröt ngökoea roeng*, ik heb al over zee en over land gereisd, overal ben ik al geweest; *koe was 'ni mi, nti idöröt öpoedjèndjòng*, kom maar binnen, blijf niet daar buiten staan (zegt de huisheer tot den gast); *döröt ni oemah*, „het buitengedeelte v. h. huis”, d. i. de *lèpö* met de *römböt* en de *sërambi rawan* (tegenover de atas- of oemah rindoeng met de *sërambi bönnön*, zie was); *idöröt n kampoeng Pènamakan ara pèdjoedén*, buiten de k. P. bevindt zich een speelloods; *ngö sawah koe döröt n oetön*, buiten (uit) het bosch gekomen: *koewötön kórödé ari döröt n wóré*, ik heb zijn buffels weggehaald van buiten (die niet opgesloten waren in, doch rondliepen dichtbij) de kraal. *Koedöröt*, z. *koedöröt*. *Bè(r)döröt akoe blöh*, *görorö bërrprau*, ik ga over land, niet per prauw (over 't Meer, bv. van Takingön naar Bintang); *mitjing bërdöröt*, z. *itjing*.
- DÖS**, pit of kousje van gedraaid katoen (v. e. lamp). *Pèrdösön*, olielampje, in 't bijzonder door opiumschuivers gebezigd, be-

staande uit een met olie gevuld kommetje (tjawan), waarin eenen katoenen kousje (dös) wordt gelegd, welks eene uiteinde even over den rand v. h. kommetje hangt. Cf. tjòlòt.

DÖSA, zonde, schuld. *Ikö dōsa pé pòng si nòs kē-kōbörön 'ni koe akoe, akoe nti kōna*, indien de man die mij dit verhaal vertelde misschien eenige fout heeft begaan, stelt er dan mij niet voor aansprakelijk (zoo zegt de verteller aan 't eind van zijn verhaal). *Akoe ngō bērdōsa koe kam*, ik heb mij aan een vergrijp schuldig gemaakt tegenover u.

DÖWÖ of *dawa*, klacht, eisch, rechtsvordering; pretentie, reclame. *Dōwō dawī*, aanklacht en tegenaanklacht of verdediging v. d. aangeklaagde (tijdens het proces worden ook de aanklager en de aangeklaagde of hunne woordvoerders respectievelijke met de termen *dōwō* en *dawī* aangeduid of *oeloe ni dōwō* en *oeloe ni dawī* genoemd); *iwan hoekoem mahat ara dōwō oeroem dawī*, bij een proces (raadsvergadering om in een rechtskwestie of geschil uitspraak te doen) is altijd een aanklager en een aangeklaagde; *kōna dōwō*, aangeklaagd; *isēsokné* (of *iaradné*) *dōwō*, hij stelt in zijn plaats een ander tot aanklager aan, nl. iemand die beter spreken kan en in 't algemeen meer geschikt is dan hijzelf om een zaak voor te brengen, dus ongeveer ons: hij neemt een advocaat; (evenzoo:) *isēsokné dawī*, (de aangeklaagde) neemt voor zich een advocaat; *dōwō sōk*, een twijfelachtige aanklacht, die niet van „bëndō” vergezeld gaat, doch slechts op aanwijzingen berust, zoodat een gods-oordeel of eed de zaak moet beslissen. *Werkw.*, *verv.*, *mēndōwō*, iemd. aanklagen; *idōwōé Aman Kēmili noesoehi rētaé*, hij klaagde A. n. K. aan bewerende dat deze zijn goederen gestolen had. *Idōwōié pri namaé*, hij verzette zich tegen zijns vaders woord, praatte zijn vader tegen. *Bērdōwō*, tegenpraten, zich verzetten; elkaar tegenspreken, twisten met woorden; *ikēdni amaé anaké blōh*, *bērdōwō anaké*, de vader beval zijn zoon weg te gaan, doch de zoon wilde niet (praatte tegen, verzette zich). *Bērsidōwōn blōh*, er over twisten wie (van beide) gaan zal. *Moedōwō wō ibōhé pri namaé*, hij heeft altijd wat tegen te praten tegen zijn vader. *Pōdōwō*, altijd tegensprekend, in de contramine.

DRIM (Atj. *deureuhém*, cf. *kēdrim*), gebruik, gewoonte, gebruikelijk. *Bēta ngō atoer-drim ni dēniō*, zoo is het nu eenmaal gebruikelijk (gaat het nu eenmaal) in de wereld.

Dj.

DJABAK. *Bërdjabak*, zich de billen wasschen na zijn behoefte gedaan te hebben. *Djabak(ön)*, verv., m ë n d j a b a k (ö n), een ander (een kind) de billen wasschen. L ö n g g ö (b o e k ö , b ö d j ö k of k ë l a l a n g) p ë n d j a b a k ö n , bamboekoker (bakje of kruik) waarin water voor bërdjabak bewaard wordt (cf. p ë (m) b o e d j a n g ö n).

DJABÖ, n. v. e. gehucht bij Pënggalangan (GL).

DJADI, geworden, gebeurd, werkelijk gebeurd, gelukt; (adv.) zoodat. W é n g ö d j a d i g o e r o e p r a n g , hij is goeroe prang geworden; n g ö d j a d i p r a n g , 't is werkelijk tot oorlog gekomen (er is gevochten); d j a d i g ë r a k A l a h a r a m i w ö a n a k é , en zoo gebeurde het door Allah's voorbeschikking dat zij een kind kreeg; b ö n ö n n i h a b i p ö s i n ö p é d j a d i b l ö h , en ook de vrouw van den habib (sajjid) ging werkelijk [mede] op reis; d j a d i k ë n k ë k ö b ö r ö n o e r a n g G a j ö , [verhalen uit vreemde landen] geworden tot verhalen van de G.'s; g ö r ö d j a d i , n g ö , nauwelijks is , of reeds ; g ö r ö d j a d i b l ö h i n ö é , n g ö i t a l o e i é , nauwelijks is zijn moeder weggegaan, of hij (haar kind) roept haar (z. ook s. l è g è h e n t a k o e t). Werkw., onverv., m ë n d j a d i = d j a d i en ook = m ë (m o e) d j a d i ; n g ö m ë n d j a d i r ö d j ö , hij is r. geworden; d j i m ö t m ë n d j a d i of — m o e d j a d i , een amulet, bestaande uit een steenen, ijzeren of koperen voorwerp, van de gedaante v. e. rups, een vlinder of v. e. ander insect, dat men toevallig ergens gevonden heeft; van zulke voorwerpen meent men dat ze oorspronkelijk werkelijk dieren geweest, doch door geheimzinnige werking tot metaal of steen verhard zijn, en schrijft er de kracht aan toe, hun drager onkwetsbaar te maken (ook een op papier geschreven tooverformulier, opgerold in een laag van gomlak, m a l ö , verandert wel in steen of ijzer, en verzekert dan eveneens onkwetsbaarheid aan zijn drager; ook p ë g a w é , Atj. p e u g a w è , genoemd, cf. Atjehers II p. 38). M ë n d j a d é n a n a k , een kind voortbrengen (v. e. vrouw), — verwekken (v. e. man); h a r ë g ö a n a k s i d j a d é d n é B a n g t ' A m a t a , B. A. was hem als een eigen (door hem zelf verwekt) kind; n t i m i t o e s ö n b l ö é a r i T a m p è n g , i d j a d é n m i l ö n d j ö r , breek toch niet de verloving [van uw dochter] met [den huwelijkscandidate van] T. af, laat het huwelijk maar doorgaan. A n a k é s a r a i p ë n d j a d é d n é m ë n d j a d i r ö a , hij maakt zijn ééne kind tot 2 kinderen [door voor zijn dochter een man te „angkappen”].

Görö *tërdjadé né* ngërdjô bësîlô, söbö p gör' ilôn moeasil, hij kan het huwelijk [van zijn dochter] thans niet doen doorgaan (plaats hebben) omdat hij nog niet de noodige voorbereidselen gemaakt heeft. Ngö *bërsidjaden* koe sô koë ini blô n anaké, zij hebben de verloving van hunne wederzijdsche kinderen (nl. van A's zoon met B's dochter) definitief gemaakt (zoodat ze niet meer kan verbroken worden dan tegen betaling van boete). *Moedjadi*, zie mëndjadi. Oejöm kën *pëndjadi* n rara ilang, dennehout, [slechts] gebruikt om 't vuur helder te doen opvlammen (in streken waar 't dennehout schaarsch is); ara lö *pëndjadié* kin tēmpat m o e, er zal van worden een woonplaats voor u.

DJAËS, zie djès.

DJAGONG, djagoeng, mais. Djagòng tigö boelön, dj. nam boelön, mais die in 3, en m. die in 6 maanden rijp is; oek n djagòng, de haren, waarbinnen de maïsvrucht zich ontwikkelt; zie sëtëra. Nangkap dj, m. plukken. *Djagông*, n. v. e. kampoeng en v. e. rivier in Isak (D).

DJAHIL (Ar. djâhil), in strijd handelend met de godsdienstige wet (uit onwetendheid of met opzet, vooral v. kinderen, die bv. openlijk op den grooten weg hun behoefte doen, of baldadigheden bedrijven).

DJAHMAN, *djaman* of *djömön* (Ar. zamân), de oude tijd, van vroeger tijd. Ara sara kéköbörön djëma djahman, er is een verhaal van menschen uit den ouden tijd; ngö bëta ari djahman mi atoeré, zoo is de regel van oudsher; djahman², in den ouden tijd.

DJAHNAM of *djanam* (Ar. djahannam), de hel.

DJAKAT, de zakât, in G. betaald van de geoogste rijst, en verder ook v. buffels en geld. Ara sidah pëmoeöt ni boemi taun 'ni? — Sawah lö koe djakaté (ook oetangé of roekoedné), këné, hoeveel heeft uw rijstooft dit jaar bedragen? — Zooveel dat ik er zakât van betalen moet, was 't antwoord (eerst als de hoeveelheid rijst 4½ koentjô bedraagt, is djakat verschuldigd, nl. 1/10 v. d. oogst); bönön òja përanak pëdih, sawah koe djakat (oetang enz.) anaké, die vrouw is erg vruchtbaar, zij heeft al zóóveel kinderen dat ze er djakat van betalen moet! (wie 16 kinderen heeft, moet één kind geven aan de „pakir-mëskin”, nl. den voor één harer dochters ontvangen bruidschat (oendjoek) aan de armen geven). *Idjakatié* rômé, hij betaalde zakât van zijn rijst.

DJALAH (cf. djöi en djéni), die daar, je weet wel,

dinges, gebezigd in plaats van een bedoeld woord of een naam dat of dien men niet noemt uit gemakzucht of om het obscene woord te vermijden; soms ook eenvoudig stopwoord. In de aanspraak wordt het alleen door personen van dezelfde sexe onderling gebruikt. O djalah, koe ini moelō, hé jij daar, kom eens even hier; manē akoe blōh koe Pēparik oeroem djalah sō. — Oeroem djalah sō si? — Oeroem Poentoeng, gisteren ben ik met Dinges daar naar P. geweest. — Met welken Dinges? — Met P.; ngō mari mangan djalah sinō, toen (de genoemde personen) gegeten hadden; ntah kitō djalah blōh, kom laten we gaan; win òja kōl pēdih djalahé, die jongen heeft een erg grooten je weet wel (penis); djōi djalah djōi, ara itikitikōn nī kami, dinges, dinges, dinges, ik heb een raadsel (zoo begint de goeroe-didōng zijn voordracht). *Idjalahié* kitō, hij noemt ons dinges (geeft ons niet de ons toekomende eer). *Poedjalah-djalah*, gōrō moetēntoe, hij zegt al maar dinges, dinges, 't is niet uit te maken (wat of wien hij bedoelt).

DJALAK, gespikkeld (v. d. vederen v. e. haan). Men onderscheidt: djalak djagōng, rood en zwart gespikkeld, dj. batoe, zwart met wit gespikkeld, enz.

DJALANG, in 't wild rondlopend (v. buffels, die men heeft vrijgelaten in 't gebergte); zwerfend, een ontuchtig leven leidend (v. e. vrouw). Anak djalang, een kind uit wilden echt; koetjing djalang, een wild geworden kat, die geen eigenaar meer heeft; zie loembōe. *Djalangōn* (mēndjalangōn), [eenige zijner buffels naar 't gebergte brengen en daar] loslaten (zoodat ze langzamerhand wild worden; dit doen wel eens zeer rijke lieden, die te veel buffels hebben, uit een soort bluf; zoo iemand geeft bij die gelegenheid, op den berg waarheen de buffels zijn gebracht, een feest aan zijn kampoenggenooten). *Bērdjalang*, een ontuchtig leven leidend (v. e. vrouw). Bōnōn òja bōt *pērdjalangé*, sawah k' òpat limō mōkahé, die vrouw leeft zeer onzedelijk, zij heeft wel vier of vijf minnaars.

DJALIN, verv., *mēndjalin*, [de balken van de huisvloer (tété), de rotanreepen of de bladstelen v. e. antjak of een oe, de tanden v. e. kam (ré), met rotan, touw of garen] onderling verbinden of aaneenrijgen zoodat ze bijeengehouden worden; ook [bamboe of rotanreepen] ineenvlechten. Zie voorb. s. roen en s. sagak.

DJALOE, verv., *mēndjaloe*, [mensen of dieren, vooral buf-

fels, rammen en boschduiven (koekoer), doch niet of zelden hanen (z. saboeng)], als kampioenen tegenover elkaar plaats en, tegen elkaar ophitsen, laten vechten. *Idjaloeé* Radjim oeroem Djaran bēdidòng, zij lieten [de goeroe's didòng] R. en Dj. een wedstrijd houden in het didòng. *Bērdjaloe*, een wedstrijd houden in 't een of ander (bērdidòng, bērsaman enz.); kōrō bērdjaloe, tegen elkaar opgehitste buffels; pri bērdjaloe, ophitsende woorden (om twee menschen tegen elkaar in 't harnas te jagen). *Bērsidjalōn*, elkaar wederkeerig tot vechten met een ander ophitsen. *Pēdjaloē*, er genoeg in scheppend menschen of dieren tegen elkaar op te hitsen en te laten vechten. Alam-alaman kōlak kēn pēndjalōn ni boebiri, blang si rata² kēn pēndjalōn ni kōrō atawa lēmbōe, een groot plein is geschikt tot kampplaats voor rammen, een vlak stuk blangterrein dient tot kampplaats voor buffels of koeien.

DJALOEH, zie loeah djaloe h.

DJALOENG, e. s. v. boom (Atj. tjalōng), komt zelden in G. voor. N. v. e. kampoeng in L.

DJAMAH, verv., *mēndjamah*, naar iets tasten, tastend iets zoeken. Djamah kō pé koedoe kōe kēdjōp, voel eens op mijn rug (wat er op zit). *Idjamahie dēné*, hij zoekt tastend naar den weg. *Poedjēdjamah*, rondtasten (v. e. blinde).

DJAMAK. Sēgōr djamak, alles bijelkaar, te zamen genomen, in één woord [samengevat], bv. v. e. woord of uitdrukking, waarmede men al de deelen v. e. zeker geheel en bloc aanduidt. Cf. sēgōr radoep.

DJAMAT, e. s. v. boom, komt zelden in G. voor. N. v. e. kleine kampoeng in D.

DJAMBANG, het uitstekende bovenste gedeelte v. d. scheede v. e. pōndōk of kris (cf. tjanggē).

DJAMBÉ. Djambé sērē (GL), e. s. v. grooten boom waarvan 't hout als timmerhout dienst doet, djamboe.

DJAMBŌ (Atj. = G. djamboer), komt voor in eenige geographische namen, als Djambō Ajé = [Wōih ni] Djēmēr, z. a.; Djambō Awé, Dj. Keutapang en Dj. Tangga².

DJAMBOE, e. s. v. boom, de djamboe, die om zijn vruchten veel gekweekt wordt. Soorten zijn: djamboe kling, met lekkere vruchten, dj. bērtih, dj. sērē enz.; z. oebōr. Djamboe Ajir (of — Air), = Djēmēr.

DJAMBOER, primitieve hut, loods (in GL met de beperking: niet op stijlen, maar dadelijk op den grond rustend, cf. kēmpōng). Djamboer dēné, hut voor nachtver-

blijf langs den weg, voor reizigers; de meeste van zulke djamboers hebben namen, als Djamboer Atoe, Dj. Gěnting, Dj. Sědjoek enz.; djamboer djoe-di, speelloods buiten de kampoeng; dj. gělěnggang, loods voor hanengevechten buiten de kampoeng; dj. kòkòp (L, dj. gògòp GL), hut, die niet op stijlen, maar dadelijk op den grond rust (in zulk een hut buiten de kampoeng wordt de ernstige zieke gedurende een week afgezonderd, dien de goeroe zal genezen); dj. mōdōt, hut in of buiten de kampoeng, waar men opium kan koopen en schuiven; dj. oemō, op hooge stijlen rustende hut op het rijstveld, waar men tijdens de bewerking van het rijstveld woont of eenige lieden de wacht houden; dj. tanggak (in GL ook tinggoeng) asoe, e. s. v. tent of afdak, bij gebrek aan eigenlijke djamboer in korten tijd gemaakt van gras en bladeren, ter beschutting tegen zon of regen (op 't veld, op den weg enz.). Běkasé *idjamboeri*, koeboeré ipěniōti, „zijn spoor (d. i. de plaats waar hij vertoefd heeft) voorziet men van een loods, bij zijn graf doet men geloften”, d. i. men vereert hem, men koestert grooten eerbied voor hem. *Pědjamboerōn*, plaats waar een of meer djamboers zich bevinden voor nachtverblijf.

DJAMBOET, verv., *měndjamboet*, iemd. bij de hand tot zich trekken, beleefd ontvangen; iets aannemen (opp. djoe-rah). Iōsahé pěng, rōndjöl koedjamboet kěn poemoekoe, hij gaf mij geld, toen nam ik het met de hand in ontvangst; měnōik koe atas 'ni. rōndjöl koedjamboet ntang poemoé, kati nti mětau h, hij klom naar boven (de huistrap op), toen trok (vatte) ik hem bij de hand opdat hij niet zou vallen; djamboetkō pé němbahkoe, kati nti mětau h, neem mijn vracht eens aan, opdat ze niet valle; měndjamboet oembé, de oembé's [bij gelegenheid v. h. nōik böi] beleefd, met onderscheiding, ontvangen. Djamoe gěh *běrdjamboet*, blōh bėrdjoelō, [bij plechtige gelegenheden] ontvangt men de gasten [door hen onder aan de trap op te wachten en bij de hand te geleiden] als zij komen, en doet hen uitgeleide als ze heengaan. Zie sambonet en djangkō.

DJAMOE, gast, waaronder ook te verstaan zijn de helpers of helpsters bij eenig werk, dat met onderling hulpbetoon geschiedt (bv. nōmbang, měndjik, noeling, nlamboet enz.). Nanggō djamoe, gasten noodigen; akoe malé ara djamoe jō kasé, ik krijg vanavond gasten (een gast) bij mij. Werkw., onverv., *měndjamoe*, gasten krijgen (bij gelegenheid v. e. feest), een gast-

maal geven; ook (vooral in L) = *njërahan*, z. *sërah*; *ndjamoe koe ralik*, „de familie v. d. vrouw onthalen” d. i. [voordat men eenig feest gaat geven] rijst met toebehooren brengen naar de familie van de vrouw [om dier zegenende voorbede te vragen voor de a. s. gewichtige gebeurtenis]. *Mëndjamoei* [den goeroe n wak, *tëngkoe ngadji*, goeroe *didòng*, goeroe *goeöl*, moedim, *bidön*, oetoes n oemah enz.] in zijn huis plechtig onthalen en geschenken geven als dankbetuiging voor het door hen verrichte (dus den goeroe n wak voor de genezing van ’t kind of de echtgenoot, den *g. didòng* voor zijn *didòng*, den oetoes voor het bouwen v. h. huis enz.); *mëndjamoei ralik*, hetzelfde verrichten ten opzichte van de familie van de vrouw, na afloop van eenig feest waarvoor men haar voorbede heeft gevraagd. *Idjamön* *boeöt ’ni kati tir moenggö*, noodig helpers (gasten) bij dit werk (dorschen, uitzaaien enz.), opdat het snel afloope. *Lang akoe malé bërdjamoe nòmbang*, morgen krijg ik gasten (helpsters) om bibit uit te planten; *akoe malé mëndjik bërdjamoe, kati tir moenggö*, ik zal mijn rijst dorschen met hulp van gasten, opdat het spoedig klaar zij. *Pënampak an oeroem Pòrang bërsidjamön*, de lieden van P. en P. pligen wederkeerig elkaars hulp in te roepen [bij veldarbeid, als *nòmbang* enz.]. *Përdjamoe pëdih kō*, wat krijgt gij dikwijls gasten bij u. *Pëndjamoe*, de spijzen (*krō toem* enz.) die men bij het „*mëndjamoe koe ralik*” aan de vrouw’s familie brengt.

DJAMPAL, een muntstuk van $\frac{1}{2}$ dollar (Straits). *Rëgöë sara* (of *së djampal*, het kost $\frac{1}{2}$ dollar.

DJAMPOEK, e. s. v. vogel, die zeer mooi zingt. Vd. n. v. e. goeroe *didòng*. *Kō sëpërti djampoe k mëmoedji dirié*, jij bent als de dj., die zijn eigen lof zingt (deze vogel noemt steeds zijn eigen naam: *djampoek! djampoek!*).

DJANDJI, voorwaarde, overeenkomst. afspraak, termijn. Werkw., verv., *mëndjandji*, een afspraak maken met iemand. *Idjandjédné lang*, hij bepaalde (het) bij afspraak op morgen (bv. de betaling v. e. schuld). *Bërdjandji oeroem*, een afspraak maken met *Përdjandjén* of *përdjandjön*, afspraak, overeenkomst.

DJANDJON (GL). *Bërdjandjönan*, schommelen. *Djëdjandjòn an*, schommel, z. *djoendjani*.

DJANG, in Böb. = *pögör*, omheining, pagger. *Djang nimpoes* (oemah), omheining rondom den groententuin (het huis).

DJANGAK, diefstal plegend (door ’s nachts bv. vee te stelen),

- veedief. Wé mëndjadi djangak bësilo, hij is tegenwoordig [vee]dief. *Djangaki* (mëndjangaki) kōrō (koerik, kambing), buffels (kippen, geiten) stelen. *Bërdjangak* koe kampoeng ni moesoeh, naar de vijandelijke k. gaan om daar te stelen (vooral vee, een zeer gewoon middel om den vijand afbreuk te doen).
- DJANGAL** of *djanggal*, gebrekkig, [nog] niet behoorlijk of juist sprekend [e. taal], iets verrichtend (bv. loopend, v. e. paard); djangal pëdih mëngadji, gebrekkig den *Qoerân* reciteerend (met slechte uitspraak). *Koedö* (kōrō, anak) *djangalön*, een paard (buffel, kind), dat niet vatbaar is voor dressuur, vermaning of straf (cf. dangkal).
- DJANGAN** (Mal.), in sommige gezegden i. pl. v. nti, doe niet. *Aridjeki dangan toelak*, stoot het geluk niet af.
- DJANGDJOENGÖN** of *djoengdjoengön*, hoogvereerde, titel van den Profeet. *Djangdjoengön kitö nabi Moehamad*, onze hoogvereerde Heer de profeet M.
- DJANGGERLAK** of *djangkërlak*, klanknab. v. h. geluid dat de djingki bij het rijststampen maakt. *Idjanggerlakön djingki*, laat de dj. 't geluid dj. maken, d. i. stampt wat sneller!
- DJANGOET**, haar op 't lichaam (= Mal. boeloe). *Djangoet nasoe*, het haar onder de lip; dj. n dagoe, kinbaard; dj. n isang, grof voor sigör; dj. (n) kalang, het haar in de okselholten bij kippen (een teeken dat ze door een kalang zullen geroofd worden); dj. n sëlibön, de wenkbrauwen. Zie oejöt. *Verv., mëndjangoet*, [kippen of vogels] plukken. *Djanggoeti*, en — ön, id. *Bërdjangoet*, geplukt [v. kippen en vogels]. *Oerang Blëndö dëlé si moedjangoet*, onder de Hollanders zijn er velen met haar op 't lichaam. *Ini koerik pëndjangoetönkoe*, deze kip heb ik geplukt.
- DJANGIN**, *verv., (më)ndjangan*, of *djangidnön*, [een liedje] zingen, er bij zingen; *akoe mëndjangané*, ik zal er bij zingen. *Idjangidnié koejoe*, zij riep den wind al zingende aan, zong een tooverlied om den wind te lokken. *Sënta blöh bërdjangan* soentoe k, hij zingt dikwijls onder het loopen; *ara këköbörön si bërdjangan*, *ara si görö*, in sommige verhalen wordt gezongen, in andere niet. *Bërsidjangidnön koe sō koe ini pëtëri oeroem rödjö*, de prinses en de koning zongen elkaar liederen toe.
- DJANGKA**, (subst.) houten instrument om tabak te kerven (eigenl. in afgepaste reepjes te snijden; onderdeelen van

het instrument heeten: papan, awan en dèlah); djëma nèlès bakō bërdjanga, bij het tabak kerven maakt men gebruik van een djanga. Werkw., verv., *mëndjanga*, bij berekening of schatting bepalen, berekenen, schatten. Koerang (lëbih) ari djangkaé, minder (meer) dan hij berekend had; roeh djangkaé, zijn berekening was juist; idjangaé kajoe n oemahé imbahé ari boer sō, hij schatte [de lengte van] de balken voor zijn huis, die hij van 't gebergte meebracht (zonder ze vooraf te meten); djëma mëndjërang krō, idjangaé wöihé, wanneer men wil rijst koken, bepaalt men op de gis hoeveel water men moet opzetten (men meet het niet af). Këmalı *mëndjangkai* (of *poedjanga-djanga*) langkah, het is verboden om berekeningen te maken over den duur eener reis (men mag bv. niet zeggen: van avond zullen we te N. zijn).

DJANGKANG, groote pas of schrede (door het ééne been zoo ver mogelijk vóór het andere te plaatsén). *Djangkangé kólak*, hij maakt groote passen; *pëndjöitné djangkang* (of *djangkō patjat*), hij maakt te groote steken bij het naaien. *Idjangkangié pögör*, hij stapt met één grooten pas over den pagger heen. *Patjat poedjèdjangkang* (ook *poedjèdjangkō*), de springbloedzuiger maakt groote passen (sprongen).

DJANGKAT, draagzeel (v. rotan, tré of nanit) over de schouders, om een karoeng, een amboeng, een vracht tabak of brandhout aan te dragen. Bestaat uit de *mata poenè ni djangkat*, de eigenlijke breede draagband die op de schouders ligt, en *tali ni djangkat*, de rotantouwen aan de beide uiteinden v. d. draagband, waaraan de op den rug gedragen vracht, zak of mand bevestigd wordt; *djangkat ni tōpòng*, de zilveren of soeasah touwvormige banden van de tōpòng genaamde slappe armbanden. Verv., *mëndjangkat*, [iets, brandhout, padi, tabak enz.] aan een djangkat dragen. *Badjoeé moedjangkat*, zijn baadje trekt in de schouders (doordat de snit verkeerd was). Zie *lintah*.

DJANGKĒRLAK = *djanggĕrlak*.

DJANGKI, strik of zakje, van garen, aan den ingang van vogelnesten gespannen om vogels (toempit, méné, brèt) te vangen; strik van rotan, in de tuinen gespannen om varkens te vangen; in L. T. ook strik om badō-visschen te vangen; ook de strikken van dunne rotan, door middel waarvan de eieren, de kokosnoot, de pinang en de djeroek's aan de suikerrietstekken van de alang-alangan (z. s. alang III) bevestigd zijn. Itamaé djangkini

toempit, hij zette strikken uit om toempit's te vangen. Verv., *mëndjangki*, strikken, met een strik bevestigen. *Idjangkiié* toempit dëlé, hij strikte vele toempits. Wé aloes kën *pëndjangki* ni krambil, met dunne rotan bindt men een kokosnoot [aan de suikerrietstekken].

DJANGKIT (Mal. bangkit, Jav. djangkar), verv., *mëndjangkit*. [oude zaken] weder ophalen, iemd. [aan hem] bewezen weldaden herinneren, iemd. beschuldigen van ondankbaarheid. *Idjangkité* krō koepan, hij verwijt mij (herinnert mij aan) de rijst die ik van hem gegeten heb. *Pri moedjangkit* ibōhé koe akoe, hij verweet mij ondankbaarheid.

DJANGKŌ, verv., *mëndjangkō*, [met de hand] reiken naar of bij iets, iets aannemen, iemd. de hand reiken, gaan afhalen, ontvangen. *Görō sawah koedjangkō wah n awal sō*, atas toe, ik kan niet reiken bij die pisangs, zij hangen te hoog; *djangkō patjat*, zie *djangkang* en *patjat*; *lëlang koedjölgit*, *lōlō koedjangkō*. [t hangt] te laag om er met een haak, doch te hoog om er met de hand bij te reiken, d. i. ik kan 't op geen van beide manieren krijgen; akoe *idjangkōé* koe atas, hij reikte mij de hand, en trok mij naar boven (hielp mij de hustrap op); *koeòsah pèng*, *idjangkōé* ari poemoengkoe, ik gaf hem geld, hij nam het uit mijn hand aan. *Görō tērdjangkō* akoe, atas (gōip, rēndah) toe, ik kan er niet bij (reiken), het is te hoog (ver, laag). *Djangkōnkō* pé anak koe ari toejoeh sō, och help mijn kind even de trap op (door het de hand toe te steken); *idjangkōnkō* pé ibimoe koe tōa, ga jij even je tante van benedenstrooms halen; akoe *mëndjangkōn* langkahtō lö koe ini, ik kom hier om u uit te noodigen of af te halen (deftig). *Ngō bērdjangkōn* bédné koe akoe, nakoe, nakoe, këné, zij strekten allen de hand naar mij uit, en riepen: [geef] mij! mij! *Bariksana boeöt bērsidjangkōn*, bij al wat er te doen is daar halen ze elkaar bij. *Pēdjēdjangkō* pēdi aténgkoe, anak koe bēdiang i gēniring ni wōih, manoeet bang kasé, ik ben erg ongerust, mijn kind speelt bij de rivier, als het maar niet verdrinkt; *patjat poedjēdjangkō*, zie *djangkang*. Akoe *görō sawah pēndjangkōngkoe* (of *pēndjangkōnkoe*) bēsilō, *gör' ilōn tēkērdjōn* akoe anak koe bēsilō, ik heb geen geld genoeg bij elkaar en kan daarom mijn kind nog niet uithuwelijken (cf. ons: ik kan er niet bij).

DJANGKŌR, spichtig, lang en dun, (ook v. mensen).